

Т. В. Філімонова

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА
ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДО
ШКОЛИ**

Т.В. Філімонова

Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи

Навчально-методичний посібник

Миколаїв

2020

УДК 373.2.015.3(075.8)

ББК 88.413я73

Ф 53

*Рекомендовано вченою радою Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
(Протокол № 23 від 25.05.2020 р.)*

Рецензенти:

Трибулькевич Катерина Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Дячук Валентина Іванівна, кандидат педагогічних наук, директор Миколаївської загальноосвітньої школи №50 ім. Г.Л.Дівіної.

Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи : навчально-методичний посібник / Т. В. Філімонова. – Миколаїв : СПД Румянцева, 2020. – 218 с.

УДК 373.2.015.3(075.8)
ББК 88.413я73

Мета навчально-методичного посібника ознайомити студентів з основами психолого-педагогічної підготовки дітей до школи, розкрити теоретичні відомості з даної проблеми.

Підготовка дітей до школи була і залишається важливим педагогічним завданням ЗДО. Особливого значення в умовах продовження модернізації української освіти набуває проблема наступності дошкільного та початкового навчання, основою якої є готовність дітей до навчання в школі. Проблема підготовки дитини до навчання в школі не нова, але, на сучасному етапі вона є особливо актуальною через підвищення вимог до засвоєння програми сучасної школи.

© Філімонова Т. В., 2020

© СПД Румянцева, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
<i>Частина I. (Теоретична частина)</i>	
1. Теоретико-методологічні засади формування готовності дитини до навчання в школі.....	5
1.1. Готовність дитини до школи як психолого-педагогічний феномен.....	5
1.2. Інтегрований підхід до підготовки дитини до школи.....	11
2. Психологічна готовність дитини до школи. Її структура та зміст.....	20
2.1. Структура і показники емоційно-вольової та розумової готовності до навчання у школі.....	20
2.2. Структура і показники психологічної готовності дитини до школи.....	23
3. Формування базових якостей особистості майбутнього першокласника.....	27
3.1. Базові якості особистості дитини – основа успішного навчання в школі.....	29
3.2. Діагностика готовності дитини до школи.....	67
<i>Частина II. (Практична частина)</i>	
1. Структура навчальної дисципліни.....	74
2. Практичні заняття.....	75
3. Картка самостійної роботи студента.....	164
4. Діагностичний блок.....	165
5. Корекційний блок.....	173
6. Профілактичний блок.....	196
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	216

Вступ

Готовність дитини до навчання в школі – предмет постійної уваги учителів, психологів. Від успішного розв'язання цієї проблеми залежить адаптація дитини до шкільного життя, оволодіння нею навчальною діяльністю і, як наслідок, формування всебічно розвиненої особистості.

За останні роки проводилося багато досліджень, спрямованих на виявлення особистісного потенціалу дітей шестирічного віку.

Вступ до школи і початковий період навчання викликають перебудовування всього способу життя та діяльності дитини. Цей період важкий для шестирічних дітей.

Дитина, яка вступає до школи, повинна бути зрілою у фізіологічному та соціальному сенсі, повинна досягти відповідного рівня розумового та емоційного розвитку. Навчальна діяльність потребує відповідного рівня знань про довколишній світ, сформованості елементарних понять. Дитина повинна вміти узагальнювати та диференціювати предмети й явища, разом з батьками планувати свою діяльність та здійснювати самоконтроль. Не менш важливі й навички розмовного спілкування, розвинена дрібна моторика рук, зорово-рухова координація.

Перші п'ять років життя дитини називають "роками чудес". Саме в цей час емоційне ставлення до життя, до людей, наявність або відсутність стимулів до інтелектуального розвитку справляють вагомий вплив на всю подальшу поведінку й спосіб мислення людини.

Психолого-педагогічна готовність до навчання у школі формується в дитини послідовно з моменту народження в спілкуванні з старшими й ровесниками, у грі, праці і дошкільному навчанні.

Частина I. (Теоретична)

1. Теоретико-методологічні засади формування готовності дитини до навчання в школі

1.1. Готовність дитини до школи як психолого-педагогічний феномен

Функціональна готовність дитини до шкільного навчання є важливою проблемою педагогічної науки. Початок шкільного навчання знаменує собою зміну способу життя дитини. Це принципово нова соціальна ситуація розвитку особистості, яка зумовлює психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці.

На цьому віковому етапі відбувається зміна провідної діяльності з ігрової на навчальну, основою якої є пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція. Перехід до навчання як систематичної та цілеспрямованої діяльності, різке зниження рухомої активності, значне статичне напруження, нові обов'язки і вимоги дисципліни – все це для учня першого класу є великим навантаженням.

У перші шкільні місяці ознаки дошкільного дитинства поєднуються з ознаками школяра. Дитина починає усвідомлювати, що навчання – суспільно важлива діяльність, значущість якої оцінюють оточуючі її люди. Якщо гра дошкільника була необов'язковою (батьки можуть будь-коли її припинити), то навчання є обов'язковою діяльністю, до якої дорослі ставляться з особливою повагою. Навчальна діяльність має яскраво виражену суспільну значущість і ставить дитину в нову позицію стосовно дорослих і однолітків, змінює її самооцінку, перебудовує взаємини в сім'ї. Вперше виникає емоційно-смілова орієнтувальна основа вчинку – розуміння сенсу здійсненої діяльності: задоволення чи незадоволення своїм місцем у стосунках із дорослим, іншими дітьми.

У зв'язку із психічним та особистісним розвитком діти даного віку виявляють чітке прагнення посісти значуще становище у житті, виконувати нову, важливу для них та їхнього оточення роботу. Реалізуючи яке, вони вступають у суперечність зі стилем свого життя, їх перестає тішити гра. Дитина починає диференціювати внутрішню і зовнішню сторони своєї особистості, усвідомлювати зміст своїх переживань, узагальнювати їх. Це означає, що у дитини сформувалося нове внутрішнє життя, яке надалі здійснюватиме спрямування поведінки. Вступ до школи забезпечує перехід до нової, суспільно значущої та суспільно оцінюваної діяльності – навчання. Майже всі діти готові до навчальної діяльності, хочуть іти до школи, однак у багатьох переважає зовнішня мотивація. Але сучасне суспільство потребує, щоб ці зміни у житті дитини узгоджувалися з її внутрішньою потребою.

У дошкільному віці відбуваються значні зрушення у формуванні особистості дитини. Змінюються її спосіб життя, зміст і форми спілкування з іншими людьми, різко зростають можливості фізичного і психічного розвитку, породжуючи нові потреби, інтереси, а отже, й нові спонукання до дедалі більш різноманітних видів діяльності. Проте ці зміни ще загострюються на початку шкільного навчання, коли дитина переживає значну психологічну кризу.

Зменшити інтенсивність протікання останньої дає змогу цілеспрямована підготовка дітей до школи.

Під готовністю до шкільного навчання розуміється необхідний і достатній рівень психічного розвитку дитини для освоєння шкільної навчальної програми в умовах навчання в колективі однолітків. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання - це один із найважливіших підсумків психічного розвитку особистості в період дошкільного дитинства.

У підсумкових документах Всесвітньої конференції з особливих потреб в освіті говориться:

- Кожна дитина має фундаментальні права на освіту, і їй має бути надана можливість досягти і зберегти прийнятний рівень освіти.
- Кожна дитина має притаманні тільки їй (єдині в своєму роді) психологічні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби.
- Освітні системи мають бути так сконструйовані, щоб навчальні програми враховували всю широту палітри цих особливостей та потреб.
- Діти з особливими навчальними потребами повинні мати доступ до загальноосвітніх шкіл, які мусять пристосуватись завдяки спроможності дитиноцентрованої педагогіки до роботи з їх потребами.

Загальноосвітні (нормальні) школи такої інклюзивної орієнтації є найбільш дієвим засобом подолання дискримінаційних стосунків, створення відкритого суспільства і досягнення освіти для всіх.

За умов, коли перенести початок навчання неможливо, перед-дошкільне тестування повинно носити не констатуючий, а прогностично-діагностичний характер. При цьому слід мати на меті профілактику навчальної неуспішності, а тестування розглядати лише як етап у побудові оптимальної педагогічної стратегії навчання.

Отже, успішне розв'язання завдань розвитку особистості дитини, підвищення ефективності навчання багато в чому визначається тим, наскільки правильно враховується рівень підготовки дітей до школи. У сучасній психології і педагогіці, на жаль, поки що не існує єдиного і чіткого визначення поняття "готовності" чи "шкільної зрілості".

А. Анастасі трактує поняття шкільної зрілості як оволодіння уміннями, знаннями, здібностями, мотивацією та іншими необхідними для оптимального рівня засвоєння шкільної програми поведінковими характеристиками.

І. Шванцара більш глибоко визначає шкільну зрілість як досягнення такого рівня розвитку, коли дитина "стає здатною брати участь у шкільному навчанні". Як компоненти готовності до навчання в школі автор виділяє розумовий, соціальний та емоціональний.

Готовність до школи – це, перш за все психологічний, емоційний, морально-вольовий розвиток дитини, сформоване бажання вчитися і елементи навчальної діяльності.

Готовність дитини до школи складається з певного рівня розвитку розумової діяльності, пізнавальних інтересів, готовності до довільної регуляції поведінки. На нашу думку, саме довільність поведінки молодшого школяра є

центральною моментом, що визначає його готовність до навчання, оскільки вона проявляється як у довільності пізнавальних процесів, так і в системі його відносин до дорослого (вчителя), однолітків і самого себе.

Феномен шкільної готовності розглядається як багатокomпонентне утворення, тому в науково-педагогічній літературі існує ціла низка визначень цього поняття (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення феномену «готовність до навчання»

Автор	Визначення феномену «готовність до навчання»
Л.І. Божович	Готовність до навчання в школі складається з певного рівня розвитку розумової діяльності, пізнавальних інтересів, готовності до довільної регуляції пізнавальної діяльності і до соціальної позиції школяра [2, с. 25]
Л.А. Венгер	Готовність до школи – це певний набір знань і вмінь, у якому повинні існувати всі інші елементи, хоча рівень їх розвитку може бути різний [3, с. 15]. Бути готовим до школи – не означає вміти читати, писати і рахувати. Бути готовим до школи – означає бути готовим всього цього навчитися
О.В. Запорожець	Готовність до навчання в школі являє собою цілісну систему взаємопов'язаних якостей дитячої особистості, включаючи особливості її мотивації, рівня розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності, ступінь сформованості механізмів вольової регуляції дій тощо [8, с. 39]
Л.В. Іщенко	Готовність до школи як психологічний, емоційний, етично-вольовий та фізичний розвиток дитини, який забезпечує її легку адаптацію до нового етапу життя; це усунення (або хоча б суттєве зниження) негативного впливу на здоров'я та емоційне благополуччя школяра, труднощів переходу до нових умов життя, соціальних відносин і нового виду провідної діяльності [7, с. 47]
І.О. Любарська	Готовність до навчання – це важливий підсумок виховання та навчання дошкільників у дошкільному навчальному закладі і сім'ї, визначається системою вимог, які висуває школа до дитини. Характер цих вимог обумовлено особливостями нової соціально-психологічної позиції дитини-школяра з її

У сучасній психології виділення компонентів шкільної готовності проводиться за різними критеріями і на різних підставах. Деякі автори (Л.А. Венгер, Я.Л. Коломінський, Е.А. Панько та ін.) йдуть шляхом поділу загального психічного розвитку дитини на емоційну, інтелектуальну та інші сфери, а отже, виділяючи інтелектуальну, емоційну готовність тощо [3; 9].

Інші ж автори (Г.Г. Кравцов, Е.Е. Кравцова) розглядають систему взаємовідносин дитини з навколишнім світом і виділяють показники психологічної готовності до школи, пов'язані з розвитком різних видів відносин дитини з навколишнім світом. У такому випадку основними сторонами психологічної готовності дітей до школи є:

- довільність у спілкуванні з дорослими;
- довільність у спілкуванні з однолітками;
- адекватно сформоване ставлення до самого себе [11].

Повноцінна готовність дитини до навчання в школі виступає, з одного боку, як своєрідний показник досягнень її особистісного розвитку в дошкільний період, а з іншого – як базовий рівень для освоєння шкільної програми і як показник готовності до прийняття позиції суб'єкта навчальної діяльності (Т.І. Бабаєва, Л.І. Божович, Л.А. Венгер, Л.С. Виготський, Е.Е. Кравцова та ін.).

Підготовка дітей до школи – завдання комплексне, що охоплює всі сфери життя дитини. Психологічна готовність до школи – тільки один з аспектів цього завдання, але всередині цього аспекту виділяють різні підходи:

- дослідження, спрямовані на формування у дітей дошкільного віку певних умінь і навичок, необхідних для навчання в школі;
- дослідження новоутворень і змін у психіці дитини;
- дослідження окремих компонентів навчальної діяльності та виявлення шляхів їх формування;
- вивчення умінь дитини свідомо підпорядковувати свої дії заданому при послідовному виконанні словесних вказівок дорослого.

Успішне навчання дитини обумовлене прагненням до нового шкільного життя, до «серйозних» занять, «відповідальних» доручень. На появу такого бажання впливає ставлення близьких дорослих до навчання, як до важливої змістової діяльності.

Впливає і ставлення інших дітей, сама можливість піднятися на новий віковий щабель в очах молодших і зрівнятися у становищі зі старшими. Прагнення дитини зайняти нове соціальне становище веде до утворення її внутрішньої позиції. Це характеризується як центральне особистісне новоутворення, що визначає особистість дитини в цілому. Саме воно визначає поведінку і діяльність дитини, всю систему її ставлення до дійсності, до самої себе і навколишніх людей [1].

На думку Д.Б. Ельконіна, важливим елементом готовності до шкільного навчання насамперед є розвиток довільності поведінки, перетворення зовнішнього правила у внутрішню інстанцію.

Під керівництвом Д.Б. Ельконіна було проведено цікавий експеримент, у якому брали участь діти п'яти, шести і семи років. Перед дітьми клали сірники і просили по одному перекладати їх на інше місце. Експериментатор спостерігав за поведінкою підопічних за допомогою прозорого з одного боку дзеркала.

Семирічні діти старанно виконували доручення упродовж тривалого часу. Молодші якийсь час перекладали сірники, а потім починали щось будувати з них. Найменші практично відразу вносили у це заняття власну мету.

Через певний час експериментатор заходив у кімнату і просив дітей попрацювати ще: «Давайте домовимося перекласти ось стільки сірників». Найстаршим цього було досить для продовження монотонної/безглуздої роботи (вони домовилися з дорослим). Дітям середнього дошкільного віку експериментатор додатково говорив: «Я піду, а з тобою Буратіно залишитесь». Діти поглядали на Буратіно і робили все правильно. Неодноразове повторення цієї ситуації зумовило те, що надалі вони могли і без Буратіно підкорятися правилу. Експеримент довів, що виконання дитиною правил ґрунтується на системі соціальних відносин з дорослим. Спочатку правило виконують у присутності дорослого, потім – з опорою на предмет, що замінює дорослого, і, нарешті, правило стає внутрішнім [17].

Вступ до школи – переломний момент у житті дитини, пов'язаний з новими типом відносин з дорослими і формами діяльності, серед яких провідною стає навчальна. Це складний період у розвитку дитини, вона розпочинає систематичне організоване навчання, що повністю змінює її спосіб життя, статус, поведінку.

Готовність до шкільного навчання – багатокomпонентне утворення, яке потребує комплексних психологічних досліджень. Новоутворенням у дошкільному віці є компоненти готовності до шкільного навчання: комунікативна, когнітивна, емоційно-вольова та особистісна готовність.

Особистісна готовність до школи виражається у ставленні дитини до школи, вчителів і навчальної діяльності, включає також формування у дітей якостей, які допомогли б їм спілкуватися з учителями і однокласниками. Інтелектуальна готовність передбачає наявність у дитини кругозору, запасу конкретних знань.

Дитина має володіти планомірним і розчленованим сприйняттям, елементами теоретичного ставлення до досліджуваного матеріалу, узагальненими формами мислення і основними логічними операціями, смисловим запам'ятовуванням.

Інтелектуальна готовність також передбачає формування у дитини початкових умінь у сфері навчальної діяльності, зокрема вміння виділити навчальне завдання і перетворити його в самостійну мету діяльності [4].

Вольова готовність – це досить високий рівень довільно керованої поведінки, довільної регуляції психічних процесів, дій; оволодіння такою структурою діяльності та поведінки, в якій окреслюються мотиви і мета, мобілізуються зусилля, спрямовується і регулюється психічна активність. У дошкільному віці, не перевищуючи можливостей дитини, шляхом організації ігор, праці, занять можна сформувати якості довільного управління психічними

процесами: увагою, пам'яттю, мовою, а також поведінкою в межах вимог, пропонованих початковою школою.

Рівень вольового розвитку у різних дітей різний, але типовою рисою є супідрядність мотивів, що дає дитині можливість управляти своєю поведінкою і необхідна для навчальної діяльності [15].

Ієрархія мотивів надає поведінці дитини певної спрямованості і дозволяє підпорядкувати ситуативні, приватні спонукання більш значущим, стійким цілям і намірам [5].

Дослідник Д.Б. Ельконін, розглядаючи проблему готовності до школи, на перше місце ставив сформованість необхідних передумов навчальної діяльності. При аналізі цих передумов він виділив такі параметри:

- уміння дітей свідомо підпорядковувати свої дії правилам, які узагальнено визначають спосіб дії;
- вміння орієнтуватися на визначену систему вимог;
- уміння уважно слухати того, хто говорить, і точно виконувати завдання, які пропонуються в усній формі;
- вміння самостійно виконувати необхідне завдання за зразком, що візуально сприймається.

Ці параметри розвитку довільності є частиною психологічної готовності до школи, на них спирається навчання у першому класі [17].

Формування мотивів, які спонукають до навчання, – одна з ліній підготовки дітей до навчання в школі. Мається на увазі виховання дійсної і глибокої мотивації, яка повинна стати спонукальною причиною їх прагнення до набуття знань [9].

Мотиваційна готовність до шкільного навчання складається: з позитивних уявлень про школу; бажання вчитися у школі, щоб дізнатися і вміти багато нового; сформованої позиції школяра.

У мотиваційному плані були виділені дві групи мотивів учіння:

1. Широкі соціальні мотиви учіння або мотиви, пов'язані з потребами дитини в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці і схваленні, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин.

2. Мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями.

Найбільш адекватними для навчальної діяльності є навчально-пізнавальні мотиви, які формуються в ході здійснення самої навчальної діяльності і спеціально організованих заходів [10].

На етапі дошкільної освіти важливі: діагностика раннього розвитку; сприяння розвитку пізнавальної сфери, конструктивне ставлення до особистості дитини, її морального розвитку; корекція порушень у розвитку; психологічна підготовка до навчання в школі.

Робота психолога має здійснюватися за такими напрямками: робота з дітьми, вихователями та іншими фахівцями дошкільного закладу, батьками [13].

Методики, які застосовуються для діагностики готовності дитини до школи:

1. Експериментальна бесіда щодо виявлення внутрішньої позиції школяра за Т. Нежновою. Метою її є виявлення ставлення дитини до школи.

2. «Виявлення шкільної готовності Керна – Йерасека». Мета цієї методики – виявити сформованість загальних уявлень як ступінь підготовленості до шкільного навчання; виявити рівень розвитку тонкої моторики рук, зорово-рухливої координації, загального інтелектуального рівня, посидючості.

3. Методика «Графічний диктант» (за Д. Ельконіним). Метою цієї методики є дослідження орієнтування у просторі. З її допомогою визначається також уміння уважно слухати і точно виконувати вказівки дорослого, правильно відтворювати заданий напрям лінії. Подібні диктанти можна перетворити в розвиваючу гру, з їх допомогою у дитини розвивається мислення, увага, вміння слухати вказівки.

4. Тест «Четвертий зайвий» (за методикою Д. Ельконіна). Метою цієї методики є виявлення рівня розвитку логічного мислення у дитини.

5. Методика дослідження мотивів навчання М.Р. Гінзбурга. За її допомогою можна визначити рівень сформованості навчальної мотивації і домінуючого мотиву навчання

6. Тест «Збереження кількості» (Ж. Піаже). За допомогою цієї методики можна виявити рівень розвитку оборотних логічних операцій з образами об'єктів, що змінюються одночасно за декількома наочними ознакам, наприклад за величиною і формою, висотою і шириною, кількістю і величиною займаного простору.

Таким чином, психологічна готовність до шкільного навчання – цілісне утворення, яке включає в себе достатньо високий рівень розвитку мотиваційної, інтелектуальної сфер і сфери довільності. Відставання в розвитку однієї з них веде за собою відставання в розвитку інших. За даними психолого-педагогічної науки, успішне навчання у школі можливе лише за умови, що на момент вступу до неї дитина набула відповідного особистісного, інтелектуального та фізичного розвитку, який забезпечує її психологічну готовність до школи. Отже, квінтесенцією всього розвитку дошкільного періоду є психологічна готовність дитини до школи.

1.2. Інтегрований підхід до підготовки дитини до школи

Сучасні підходи до реформування Нової української школи передусім базуються на формуванні в учнів ключових компетентностей на рівні з предметними. У світовому досвіді під сформованими компетентностями розуміють інтегрований результат освіти, який є присвоєним особистістю. Таке досягнення передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток в учнів умінь, ставлень, цінностей. Завдяки цьому створюються умови для здатності діяти в конкретних життєвих ситуаціях та досягати успішних результатів.

Саме для реалізації формування ключових компетентностей важливим стає впровадження інтегрованих підходів в освітній процес. Перехід від традиційного навчання предметів до навчання на засадах інтеграції - це шлях до реалізації багатьох принципів освіти: від формування цілісної картини світу,

планетарного мислення, уміння об'єднати в єдину цілісну систему вузькі галузеві проблеми, до реалізації принципу національної спрямованості освіти, який передбачає інтеграцію освіти з національною історією, традиціями, українською культурою, відкритість освіти, що зумовлює, у свою чергу, інтеграцію у світові освітні простори.

Завданням надзвичайної ваги є утримання у дитини позитивного ставлення й інтересу до навчання. Завдання ці, як відомо, реалізуються сукупністю навчальних предметів, кожен з яких — це важлива складова частина змісту початкової освіти. Навчальні дисципліни дозволяють розширювати і поглиблювати уявлення школярів про навколишній світ, допомагають розвивати образне та логічне мислення, творчі здібності дітей, сприяють формуванню загальнонавчальних умінь, навичок та закладають основи світогляду.

Ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Тому інтеграція як вимога об'єднання в ціле компонентів об'єктів навчання є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого уможливується створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність.

У Державному стандарті початкової загальної освіти, що ґрунтується на засадах компетентісного підходу, поняття міжпредметна компетентність визначається як «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей».

Реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний інтегративний підхід.

Актуальність ідеї інтегрованого навчання в тому, що вона є оптимальною для сучасного етапу розвитку національної школи, адже на даному етапі є ускладнення змісту освіти, зростання обсягу необхідної інформації та зменшення часу, відведеного для її засвоєння. В Україні принцип інтеграції проголошений основним принципом реформування освіти поряд з принципами гуманізації та демократизації.

У сучасній психолого-педагогічній науці активно здійснюються дослідження з проблем інтеграції навчання. Гуманізація освіти неможлива без інтеграції її змісту, формування цілісного мислення. Загальновідомо, що із зростанням об'єму інформації, якою має оволодіти учень протягом навчання у школі, а потім у вищих навчальних закладах і поза ними для адаптації у сучасному суспільстві, на фоні погіршення екологічних умов погіршується і стан здоров'я підростаючого покоління. При цьому інтеграція змісту освіти обумовлює природо-відповідність навчання, забезпечує психічне здоров'я дітей, цілісність свідомості тому, що інтегровані знання – цілісні.

Ідея педагогічної інтеграції не є новим явищем у вітчизняній педагогіці. Слід згадати створений К.Ушинським синтетичний метод навчання грамоти, уроки мислення в природі В. Сухомлинського, уроки мистецтва

Д. Ковалевського та Б.Юсова, педагогічну теорію співробітництва Ш.Амонашвілі, що побудована на засадах інтеграції. Серед сучасних дослідників, які опікуються цією проблемою, можна назвати Т. Браже, О. Гільзову, М. Масол, О. Савченко, Н. Сердюкову, О. Сухаревську, В. Фоменка та ін.

Актуальність проблеми пошуку раціональних шляхів інтеграції різних дисциплін у процесі початкового навчання посилюється також у зв'язку з перевантаженістю школярів навчальними предметами, тематичною однорідністю навчальних дисциплін, необхідністю формування цілісного світогляду у взаємозв'язку його елементів.

На сучасному етапі окремі елементи інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу у початковій школі втілені в практичну діяльність. Доведено, що інтегрований підхід у навчанні сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів у руслі поставлених учителем конкретних навчально-виховних завдань, інтенсивному розвитку молодших школярів в аспекті вибраної тематики; формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню особистості, розвиває загально навчальні навички дітей.

Інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, яка здатна вирішити чисельні проблеми системи сучасної початкової освіти.

Все більше стає очевидним, що інтегроване навчання як ніяке інше закладає нові умови діяльності вчителів та учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання.

Інтеграція зобов'язує до використання різноманітних форм викладання, що має вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу. Вона стає для всіх її учасників – і вчителів, і учнів, і батьків – школою співпраці та взаємодії, що допомагає разом просуватися до спільної мети.

Особливо актуальним є інтегрування різнопредметних знань у початковій ланці освіти, оскільки для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, без усвідомлення їх історичних ознак. Системний аналіз складових цілого, синтезуюче порівняння з іншими становить для учнів значні утруднення. Одночасно ці операції лише формуються у напрямку від загального до конкретного.

Поняття «інтеграція» – це процес пристосування і об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле при умові їх цільової та функціональної однотипності. Інтеграція виникла як явище фундаментальних наук на фоні своєї протилежності – диференціації. Остання ж заклала основи і необхідність інтеграції.

Інтеграція (від лат. Integer – цілий) може бути розглянута як мета і шлях створення цілісності. У загальнонауковому аспекті «інтеграція» – це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації, процес, який об'єктивно детермінується взаємопроникненням різних видів і компонентів матеріальної і духовної діяльності людей, а в своїх найглибших основах – матеріальною єдністю світу, всезагальним зв'язком, ізоморфізмом структур в якісно різноманітних об'єктах.

Вперше поняття «інтеграція» було використано в XVII столітті Я.А. Коменським у праці «Велика дидактика»: «Все, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно викладатися у такому ж взаємозв'язку». Його наступником був Й.-Г.Песталоцці. У творі «Лінгард і Гертруда» інтеграція розглядалась як метод навчання. Далі німецький вчений і педагог Гербарт виділив основні етапи навчання (XVIII ст.): 1) ясність (зрозумілість); 2) асоціація; 3) система (інтеграція) – можливість самостійно скласти картину світу.

У XIX столітті К.Ушинський зробив найбільший внесок у розробку інтегрованих курсів. Він розробив модель, структуру, напрямки інтеграції. Інтеграцією письма і читання вченому вдалося створити аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.

Наступний період формування уявлень про інтеграцію змісту освіти припадає на XX століття. Значне місце в історії розвитку української дидактики посідає відомий київський педагог, професор Олександр Музиченко. Він був піонером поширення ідей комплексності в Україні, виступав за розвиток комплексного підходу до навчання, давав відкриті уроки для багатьох вчителів. Учений висунув свою концепцію комплексності.

Свій розвиток ідеї інтеграції одержали у 60-х рр. XX ст., коли В.О.Сухомлинський проводив «уроки мислення в природі». Це один з найбільш вдалих прикладів інтеграції різних видів діяльності з однією метою.

Сьогодні ідея інтеграції змісту навчання приваблює багатьох учених і вчителів у нашій країні й за кордоном. Сучасна педагогічна наука вважає інтеграцію одним із головних дидактичних принципів, який у цілому визначає організацію освітніх систем.

Перспективи розвитку інтегративно-предметного навчання закріплені у «Державному стандарті базової і повної загальної освіти», де зазначені не окремі предмети, а освітні галузі. Це означає, що вперше за тривалий час нормативний документ орієнтує на інтеграцію змісту, на можливість гнучкої варіативної організації змісту. В Україні існує декілька дослідних центрів з проблем інтеграції змісту. Даною проблематикою займаються в Академії педагогічних наук України, у Київському, Дніпропетровському, Харківському університетах, у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Чернігівському педагогічному інституті. Центр з проблем інтеграції світоглядної освіти діє в Луцьку. В структурі інституту педагогіки АПН України на базі Полтавського інституту післядипломної освіти педагогічних працівників працює лабораторія «Інтеграція змісту шкільної освіти».

Інтеграція – важлива умова сучасної науки і розвитку цивілізації в цілому, вимога об'єднання у ціле якихось частин чи елементів, необхідний дидактичний засіб, за допомогою якого можливо створити в учнів цілісну картину світу.

Головним завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя, тобто формування в неї необхідних компетентностей, а одним із засобів їх формування є інтеграція навчальних дисциплін.

Необхідність інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу великий Я. А. Коменський пояснював таким чином: «Всі знання

виростають з одного коріння - навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках».

Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти являється помітне зниження зацікавленості учнів до навчання. На допомогу педагогам може прийти саме інтегроване навчання. Через інтеграцію здійснюється особистісно зорієнтований підхід до навчання, тому що учень сам у змозі обирати «опорні» знання з різних предметів з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання, так і більш широкої взаємодії з навколишньою дійсністю.

Впровадження інтеграції в навчальний процес актуальне, тому що дає змогу:

- «спресувати» споріднений матеріал кількох предметів навколо однієї теми, усувати дублювання у вивченні ряду питань;
- ущільнити знання, тобто реконструювати фрагмент знань таким чином, засвоєння якого вимагає менше часу, проте породжує еквівалентні загально навчальні та технологічні уміння;
 - опанувати з учнями значний за обсягом навчальний матеріал, досягти цілісності знань;
 - залучати учнів до процесу здобуття знань;
 - формувати творчу особистість учня, його здібності;
 - дати можливість учням застосовувати набуті знання з різних навчальних предметів у професійній діяльності.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подано універсальне тлумачення поняття інтеграція – «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи". За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів.

Американський педагог Дж.Гіббоне висловлював думку, що інтегрувати – це поєднувати частини систем таким чином, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їх значення до взаємодії. Деякі вчені, зокрема Антонов Н.С., розглядають поняття «інтеграція» у загальнонауковому аспекті, визначаючи його природне протиставлення поняттю «диференціація» та наголошуючи на високому рівні системності: «це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації». На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з

якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів».

На процесуальності та результативності інтеграції наголошує І.М. Козловська: «Інтеграція представляє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного». Таким чином, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності ... двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи. Дана концепція сприйняття інтеграції в межах системного підходу відображається і при її проекції на сферу освіти.

Інтегроване навчання (Адаптовано з “Natural Curiosity: A Resource for Teachers” University of Toronto OISE) – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й спиратися на знання і навички з кількох предметних областей.

Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють.

Метою інтегрованого навчання є:

- формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмій;
- досягнення якісної, конкурентоздатної освіти;
- створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів в процесі вивчення загальноосвітніх предметів;
- активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках;
- ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання.

Переваги інтегрованого навчання:

- інтеграція поживляє навчальний процес;
- економить навчальний час;
- позбавляє від перевтоми.

Слід пам'ятати, що інтеграція – це не поєднання, а взаємопроникнення двох або більше предметів. Це не просто поєднання частин, а об'єднання їх у єдине ціле на основі спільного підходу.

Питання інтеграції освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі досліджують сучасні науковці: Олександра Білан, Алла Богущ, Наталя Гавриш, Катерина Крутій, Світлана Якименко тощо. Вони вважають, що завдяки інтеграційному підходу в організації занять у свідомості дітей формується цілісне уявлення про предмет (об'єкт, явище), об'єктивніша картина світу діти починають активніше використовувати знання на практиці, підвищується якісний рівень їхньої самостійної роботи.

Під час пояснення поняття «інтегроване заняття» педагогам складно визначити, що все-таки необхідно інтегрувати (об'єднувати) — теми, розділи програми чи види діяльності. Непросто виокремити й те, на реалізації змісту яких розділів програми потрібно зосереджуватися на інтегрованому занятті й у якому випадку.

Часто вихователі на інтегрованих заняттях роблять акцент на розв'язанні завдань, які поставлені у програмі відповідно до теми (наприклад, узагальнити уявлення про будову рослини, розвивати вміння узгоджувати числівники з іменниками тощо), але не розкривають ключове поняття (наприклад, «весняні квіти»), а іноді взагалі не спрямовують дитячу діяльність на його розкриття.

Назва	Визначення
Вид заняття	Залежно від обраного напрямку роботи, діяльності дітей та вибору розділів програми — предметні (комплексні; тематичні), комбіновані, домінантні, інтегровані, сюжетно-динамічні
Синтез	Метод наукового дослідження предметів, явищ дійсності в цілісності, єдності та взаємозв'язку їх частин; логічний прийом, за допомогою якого ми подумки сполучаємо в одне ціле окремі частини предмета, явища
Пізнання	Сукупність процесів, процедур і методів набуття знань про явища та закономірності об'єктивного світу; процес відображення та відтворення дійсності у мисленні
Рівні (види) або способи пізнання	<ul style="list-style-type: none"> ➤ чуттєве пізнання — здійснюється за допомогою відчуття, сприймання, уявлення; ➤ раціональне пізнання — відбувається в поняттях, думках, висновках і фіксується в теоріях
Діяльність, види діяльності	<p>Процес активної взаємодії суб'єкта й об'єкта. Буває ігрова, пізнавальна, трудова, діяльність спілкування тощо</p> <p>Діяльність, спрямована на реалізацію завдань освітніх ліній (освітні напрями):</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ сенсорно-пізнавальна — формування елементарних математичних уявлень, ознайомлення з навколишнім світом, із природою ➤ художньо-мовленнєва — розвиток мовлення, ознайомлення із художньою літературою, театральні ігри тощо ➤ художньо-естетична — музикування, малювання, ліплення, аплікація, художня праця <p>фізкультурно-оздоровча тощо</p> <p>Дидактичні ігри та вправи, рухливі ігри та вправи, бесіди, спостереження, види праці, досліди, пізнавальні хвилинки, читання, театралізація тощо — це методи та прийоми освітньої діяльності як засоби реалізації програмових завдань</p>

Складові поняття «інтегроване заняття»

Інколи педагоги так захоплюються можливістю використати багато прийомів, що їх кількість не дає змоги педагогу методично грамотно відпрацьовувати всі ці прийоми. А якщо вихователі й намагаються правильно застосувати їх, то забувають про необхідність сформувати в дітей цілісне уявлення про предмет, який зазначено в темі заняття. Відтак у дітей безсистемно нагромаджуються знання, які вони не спроможні застосувати на практиці.

Багатьох вихователів бентежить кількість підтем, які можуть виникати у процесі розкриття ключової теми образу, — їм незрозуміло, як охопити весь необхідний матеріал у структурі заняття.

Окрім того, педагогічним працівникам не завжди зрозуміло, скільки і яких видів діяльності може бути використано на інтегрованих заняттях. Аби якнайліпше розкрити тему-образ на занятті, деякі педагоги застосовують велику кількість різних прийомів, захоплюються ними та проводять їх фронтально, не застосовуючи групових та індивідуальних форм роботи з дітьми.

Методична робота з педагогами

Однією з результативних форм роботи може бути семінар-практикум. Готуючись до заходу, варто:

- обрати найвдаліші інтегровані заняття із проведених у дошкільних навчальних закладів міста під час методичних об'єднань
- обговорити та за потреби скорегувати структурні компоненти обраних інтегрованих занять разом із їх авторами, завідувачами та вихователями-методистами з метою подальшої презентації цих занять для колег
- організувати відеозйомку одного з обраних занять в умовах групи дошкільного закладу для подальшого його аналізування з педагогами
- сформулювати запитання до учасників, які сприяли б конструктивному обговоренню та тлумаченню кожної складової у визначенні поняття «інтегроване заняття», дібрати приклади із практики для аргументації тлумачень
- дібрати карти розумових дій, розроблені педагогами, на різноманітні теми
- визначити методи та прийоми залучення учасників до активної роботи (обговорення й аналізування).

У підсумку педагоги мають:

- упорядкувати свої теоретичні знання щодо інтеграційних процесів у дошкільній освіті
- з'ясувати термінологічні поняття
- обговорити з колегами й методистами незрозумілі питання
- збагатитися новими ідеями для моделювання й проведення інтегрованих занять у своїй педагогічній практиці.

Алгоритм проведення інтегрованого заняття (педагогічний дизайн заняття):

1. Тема заняття (інтегроване заняття має обов'язково конкретну тему).
2. Види діяльності (розділи програми, освітні лінії), які інтегруються (тема проводиться через 3-4 і більше видів діяльності чи розділів програми).
3. Програмові завдання (складаються для кожного виду діяльності чи розділу програми окремо).
4. Матеріал, його доцільність (демонстраційний матеріал поступається індивідуально-диференційованому).
5. Створення "ситуацій успіху". Чітка мотивація всіх видів діяльності дітей. Наявність сюрпризних моментів.
6. Методи і прийоми розвивального навчання, спрямовані на закріплення, узагальнення та систематизацію матеріалу навколо теми заняття:
 - методи ТРВЗ;
 - проблемні, творчі запитання і завдання;
 - інтерактивні методи (діалог, дискусія, бесіда-полілог, "мозкова атака", робота в парах, мікрогрупах, групах тощо);
 - дослідницько-пошукова діяльність;
 - ігрові методи та прийоми (розвивальні дидактичні ігри та вправи, ребуси, ломиголовки, схеми, моделі, театралізовані ігри);
 - художнє слово, казки з логічними завданнями та ін.
7. Здійснення індивідуального та диференційованого підходу. Забезпечення права вибору кожній дитині.
8. Реалізація принципів особистісно орієнтованого підходу (демократизація, гуманізація, національна спрямованість навчально-пізнавальної діяльності).
9. Зміна видів діяльності дітей. Доцільність розташування дітей та розвивального матеріалу.
10. Перевірка виконання кожного завдання. Прийоми заохочення дітей. Залучення до самооцінки та самоконтролю.
11. Емоційне забарвлення заняття. Прийоми підтримки інтересу дітей. Стиль спілкування з дітьми. Забезпечення психологічного комфорту.
12. Закінчення заняття. Прийоми, спрямовані на узагальнення та систематизацію матеріалу.
13. Тривалість заняття та його окремих частин (тривалість інтегрованого заняття може бути подовженою). Темп заняття.
14. Результативність заняття. Рівень виконання програмових завдань, формування життєвої компетенції кожної дитини.
15. Дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

2. Психологічна готовність дитини до школи. Її структура та зміст

2.1. Структура і показники емоційно-вольової та розумової готовності до навчання у школі

Школа і навчання вимагають від дитини розуміння, усвідомлення необхідності дотримання певних правил на уроці, під час виконання навчальних завдань у школі і вдома, у роздягальні, їдальні, спортивному залі, а

також у свій вільний час - на вулиці, у театрі, парку тощо. У зв'язку з цим надзвичайно важливою є готовність емоційно-вольової сфери дитини, яка зумовлює вміння регулювати свою поведінку у складних ситуаціях, мобілізуватися у стані втоми, завершувати справу до кінця.

Основними показниками емоційно-вольової готовності є певний ступінь сформованості довільних психічних процесів (цілеспрямованого сприймання, запам'ятовування, уваги), уміння долати посильні труднощі, навички самостійності, організованості, швидкий темп роботи, що вимагає зібраності, зосередженості (на противагу імпульсивності, схильності відволікатись), опанування основними правилами поведінки у навчальних та інших ситуаціях, уміння правильно реагувати на оцінку виконаного завдання, оцінювати свою роботу.

Дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до школи адекватно сприймає завдання, співвідносить їх за ступенем складності. Через необхідність долати труднощі вона не втрачає рівноваги: звертається за допомогою до дорослих або намагається справитися самотужки, переносить невдачі (не розгублюється, не плаче), шукає способи вдосконалення своєї роботи чи поведінки. Тобто виявляє необхідний для школи рівень самостійності.

Навіть важку роботу, яка потребує значного напруження, дошкільники виконують легше, якщо їй процес і результат захоплює, викликає позитивні переживання. Переживання позитивних емоцій, пов'язаних з роботою, радість від пізнання нового, задоволення від виконання завдання, приємне передчуття високої оцінки створюють сприятливий фон у навчальній діяльності. Позбавлена радощів посилена розумова робота може стати для дитини нудною, небажаною, важкою.

Немало подій навчальної діяльності породжують не лише позитивні, а й негативні переживання (помилки, невдачі, низькі оцінки). У таких випадках діти відчувають невдоволення, розчарування. В одних вони швидко минають, інші довго ходять засмученими; одні плачуть, інші - вперто відмовляються від подальшої роботи. Можливі надто сильні негативні емоції або байдужість до результатів своєї праці, навчання. Педагоги покликані допомогти дитині не піддаватися своїм почуттям, оволодіти ними, керувати своїми емоціями, стримувати занадто бурхливі зовнішні їх прояви. Дітям старшого дошкільного віку це дається нелегко, оскільки емоційна збудливість - їх вікова особливість.

Характерною ознакою цього періоду є здатність діяти за моральними мотивами, а також відмовитися за необхідності від того, що особливо приваблює.

Для вольової регуляції поведінки дошкільників притаманна єдність мотиваційної й операційної сторін, що виявляється у ставленні до труднощів і типових способів їх подолання. Тому першочергове значення у формуванні волі має виховання мотивів досягнення мети, попри різноманітні перешкоди. Завдяки цьому вона набуває здатності самостійно, за незначної допомоги дорослих долати труднощі, які обов'язково виникають у школі.

Рівень емоційно-вольової, мотиваційної готовності до школи залежить також від умов дошкільного закладу й особливо сім'ї. Діти, які виростили у

доброзичливих умовах, відчували підтримку дорослих у їх прагненні до самостійності, намаганні творчо діяти, як правило, готові до школи. Їх активність доповнюється, підсилюється самостійністю, впевненістю, відчуттям своєї здатності впоратися зі складним завданням. Невдачі можуть іноді викликати у них сльози, однак діти швидко забувають прикрощі, що трапились під час занять, ігор, і виправляють допущені помилки. Значно гірше почувають себе у таких ситуаціях ті дошкільники, яким удома бракувало тепла, турботи, які не відчували поваги до себе, власної захищеності. Вони боязкі, пасивні, безпомічні, з низькими самооцінкою і рівнем домагань. У них мало друзів, скутість заважає їм виявляти ініціативу. Найсуттєвішими причинами таких якостей є негативна ситуація у сім'ї, намагання батьків ізолювати дитину від ровесників, обмежити її самостійність, нав'язливі повчання і моралізування, образи, приниження, висміювання, фізичні покарання за помилки і невдачі, загострення уваги на її слабкості і неповноцінності.

У загальному рівні розумового розвитку дитини, володінні вміннями і навичками, необхідними для вивчення передбачених освітніми програмами предметів, виявляється інтелектуальна готовність до навчання у школі. При оцінюванні розумової готовності дитини до школи враховують її загальну обізнаність з навколишнім світом, світогляд; рівень розвитку пізнавальної діяльності і пізнавальних процесів; наявність передумов для формування навчальних умінь і навчальної діяльності загалом.

Знання про навколишній світ, світоглядні уявлення дитини виявляються у тому, що вона знає про себе і своє найближче оточення: сім'ю, свою вулицю, село, місто, людей, їхню працю, звичаї, свята, явища природи. Важливим показником розумового розвитку дитини є системність знань і уявлень.

Рівень обізнаності, світоглядні уявлення дошкільника найкраще з'ясувати в умовах бесіди. У ній, як правило, використовують запитання про домашню адресу, ім'я та прізвище дитини; як звуть тата, маму, бабусю, дідуся, де і ким вони працюють; які, крім рідного, вона знає міста, в якій країні живе; як називаються дні тижня, пори року, місяці, яких диких і свійських тварин вона може назвати; звідки береться зерно, борошно, з чого печуть хліб, шиють одяг, виготовляють меблі; які в неї улюблені казки, книжки, ігри тощо. Одні діти на ці питання відповідають цікаво і змістовно, інші навіть не знають домашньої адреси, назви рідного міста.

За відповідями дошкільників можна зробити висновки про розумову готовність, розумові можливості, індивідуальний і груповий рівень обізнаності, роль батьків у формуванні загального розвитку і спрямованості дитини, над чим необхідно працювати педагогам. Результати діагностичної бесіди свідчать і про кругозір, орієнтацію дітей у навколишньому світі. Найчастіше вони дають підстави для таких висновків:

- 1) у дитини чіткі, змістовні уявлення, вона вільно і правильно їх висловлює;
- 2) дитина має деякі уявлення, але висловлює їх досить бідно;
- 3) у дитини збіднений запас уявлень (фрагментарні, незв'язані), їй важко висловлюватись.

Рівень розвитку пізнавальної діяльності можна визначити і за допомогою системи індивідуальних завдань. Для з'ясування розвитку сприймання, спостережливості використовують набори предметів, що різняться за довжиною (смужки), висотою (брусочки), шириною (стрічки), кольором; плани і схеми для конструювання (завдання на правильне розташування меблів у кімнаті, складання картини з частинок, знаходження виходу в лабіринті) та ін.

Про розвиток зв'язного мовлення дітей можна зробити обґрунтований висновок на підставі аналізу їхніх відповідей під час бесіди або переказу казки, оповідання (перед тим їх слід виразно, спокійно прочитати дитині). Коли дитина розповідає вірш, казку, важливо звернути увагу і на інтонаційну виразність, образність її мовлення. Для діагностування схильності до мовної творчості малюка пропонують придумати оповідання, казку за певною темою (назвою); закінчити розпочате оповідання; придумати початок ситуації; скласти загадку про певний предмет тощо. У розмові з дитиною на підставі виконання нею спеціальних вправ виявляють і якість вимовляння нею звуків, розвиненість навичок для оволодіння рідною мовою, читанням, письмом.

В адресованих вихователям дошкільних закладів виданнях є завдання, якими можна скористатися для з'ясування рівня розвитку пам'яті, мислення, уяви.

Про наявність психологічних передумов, що сприяють формуванню у школі навчальних умінь і навчальної діяльності, свідчать результати сприймання дитиною висловлених дорослими завдань, інструкцій, правил, здатність діяти відповідно до їхніх вимог.

Психологічною передумовою успішного засвоєння початкового курсу математики є адекватне вимогам школи володіння дитиною математичними уявленнями. Для його з'ясування використовують завдання, які дають змогу виявити, чи вміє дитина рахувати, до яких меж і наскільки усвідомлено вона це робить, чи орієнтується у натуральному ряді чисел (знає місце кожного числа, його склад, утворення), чи володіє прямою, зворотною, порядковою лічбою, чи вміє додавати й віднімати по одному і по два, розв'язувати і самостійно складати задачі. За результатами виконання цих завдань, як правило, дітей розподіляють на такі групи:

- діти, у яких є первинні математичні навички, які правильно виконують завдання і можуть їх аргументувати, пояснити;
- діти, які правильно виконують завдання, але не можуть пояснити хід їх виконання;
- діти, які не вміють виконувати завдання.

Отже, розумова готовність до школи охоплює систему показників, за якими можна зробити достатньо об'єктивні висновки про інтелектуальний розвиток дитини. Такі висновки можуть бути надто різноманітними в деталях, як і самі діти. Одні з них мають багатий кругозір, активні, уважні, вдумливі, але не вміють читати; інші досить добре читають, не виявляючи при цьому достатньої інтелектуальної активності тощо. На основі цих відомостей вибудовують індивідуалізовану, особистісно-орієнтовану освітньо-виховну роботу з першокласниками.

2.2. Структура і показники психологічної готовності дитини до школи

До кінця дошкільного віку дитина вже являє собою у відомому змісті особистість. Вона добре усвідомлює свою статеву приналежність, знаходить собі місце в просторі і часі. Вона вже орієнтується в сімейно - родинних відносинах і вміє будувати відносини з дорослими й однолітками: має навички самовладання, уміє підпорядковувати свою поведінку обставинам, бути непохитним у своїх бажаннях. У такої дитини вже розвинута рефлексія. Як найважливіше досягнення в розвитку особистості дитини виступає перевага почуття «Я повинний» над мотивом «Я хочу». До кінця дошкільного віку особливого значення набуває мотиваційна готовність до навчання в школі.

Один з найважливіших підсумків психічного розвитку в період дошкільного дитинства - психологічна готовність дитини до шкільного навчання. І.Ю.Кулагіна виділяє два аспекти психологічної готовності - особистісну (мотиваційну) і інтелектуальну готовність до школи. Обидва аспекти важливі як для того, щоб навчальна діяльність дитини була успішною, так і для його якнайшвидшої адаптації до нових умов, безболісного входження в нову систему відносин.

Особистісна готовність до шкільного навчання і формування позиції школяра

Щоб дитина успішно навчалася, вона, насамперед, повинна прагнути до нового шкільного життя, до «серйозного» заняття, «відповідального» доручення. На появу такого бажання впливає ставлення близьких дорослих до навчання, як до важливої змістовної діяльності, набагато більш значимої, ніж гра дошкільника. Впливає і ставлення інших дітей, сама можливість піднятися на нову вікову ступінь в очах молодших і зрівнятися в положенні зі старшими. Прагнення дитини зайняти нове соціальне положення веде до утворення її внутрішньої позиції. Л.І.Божович характеризує це як центральне особистісне новоутворення, що характеризує особистість дитини в цілому. Саме воно і визначає поведінку і діяльність дитини і всю систему її відношення до дійсності, до самого себе і навколишніх людей.

З того моменту, як у свідомості дитини уявлення про школу набрало рис шуканого способу життя, можна говорити про те, що її внутрішня позиція отримала новий зміст - стала внутрішньою позицією школяра. І це означає, що дитина психологічно перейшла в новий віковий період свого розвитку - молодший шкільний вік. Внутрішню позицію школяра в самому широкому змісті можна визначити як систему потреб і прагнень дитини, зв'язаних зі школою, тобто таке відношення до школи, коли причетність до неї переживається дитиною як його власна потреба («Хочу в школу!»). Наявність внутрішньої позиції школяра виявляється в тім, що дитина рішуче відмовляється від дошкільно-ігрового, індивідуально-безпосереднього способу існування і виявляє яскраво позитивне відношення до шкільно-навчальної діяльності в цілому й особливо до тих її сторін, що безпосередньо зв'язані з навчанням.

Така позитивна спрямованість дитини на школу як на власне навчальний заклад - найважливіша передумова благополучного входження її в шкільно-

навчальну дійсність, тобто прийняття нею відповідних шкільних вимог і повноцінного включення в навчальний процес.

Крім відношення до навчального процесу в цілому, для дитини, що приходить у школу, важливе ставлення до вчителя, однолітків і самого себе. До кінця дошкільного віку повинна скластися така форма спілкування дитини з дорослими, як позаситуативно-особистісне спілкування (по М.І.Лисиній). Дорослий стає незаперечним авторитетом, зразком для наслідування. Полегшується спілкування в ситуації уроку, коли виключені безпосередні емоційні контакти, коли не можна поговорити на сторонні теми, поділитися своїми переживаннями, а можна тільки відповідати на поставлені питання і самому задавати питання в справі, попередньо піднявши руку. Діти, готові в цьому плані до шкільного навчання, розуміють умовність навчального спілкування й адекватно, підкоряючись шкільним правилам, поведуться на заняттях.

Особистісна готовність до школи включає також визначене ставлення до себе. Продуктивна навчальна діяльність припускає адекватне ставлення дитини до своїх здібностей, результатів роботи, поведінки, тобто визначений рівень розвитку самосвідомості.

Останній компонент особистісної готовності до школи – довільність поведінки. Якщо у дитини є навчальна мотивація, вона буде прагнути до виконання шкільних правил і вимог, буде контролювати свої дії в класі. Довільність поведінки – це не тільки своєчасне включення в роботу, прагнення не відволікатися, стримувати бажання негайно повідомити учителю відповідь на задане запитання і т.д. Довільність поведінки дитини проявляється і в виконанні нею навчальних завдань – слідуванні правилам, які задаються вчителем, і зразкам в підручнику і зошиті.

Становлення психологічної готовності до школи, особливо особистісної готовності, пов'язують з кризою 7 років. Як всяка криза, вона не пов'язана жорстко з об'єктивною зміною ситуації. Важливо, як дитина переживає ту систему відносин, в яку вона включена. Змінилось сприймання свого місця в системі відносин – значить, змінюється соціальна ситуація розвитку і дитина знаходиться на межі нового вікового періоду.

Як підкреслила Л.І.Божович, криза 7 років – це період народження соціального «Я» дитини.

Інтелектуальна готовність

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання зв'язана з розвитком розумових процесів - здатністю узагальнювати, порівнювати об'єкти, класифікувати їх, виділяти істотні ознаки, робити висновки. У дитини повинна бути визначена широта уявлень, у тому числі образних і просторових, відповідний мовний розвиток, пізнавальний активність.

Розумова готовність дітей до навчання в школі є результатом систематичного і планомірного розумового виховання протягом усього періоду дошкільного дитинства. Готовність дитини до школи в плані розумового розвитку визначається кількома взаємопов'язаними компонентами:

1) певним обсягом знань про навколишній світ. Це знання про навколишні предмети та їх властивості, про явища живої і неживої природи,

про людей, їх працю, про деякі явища суспільного життя, про моральні норми поведінки тощо;

2) деякими спеціальними знаннями та навичками, такими, як певні математичні уявлення та дії, вміння здійснювати звуковий аналіз слова, володіння елементами грамоти тощо;

3) певним рівнем розвитку пізнавальної діяльності, який має вирішальне значення для успішного навчання в початковій школі. Він характеризується певними якостями пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, уяви, мислення тощо, ступенем довірливості пізнавальних процесів, тобто здатності підпорядковувати їх певній навчальній меті (В.К.Котирло, О.В.Проскура і ін.)

Здійснюючи розумову підготовку дітей до школи, треба орієнтуватися на всі ці особливості, що становлять основний зміст і завдання розумового виховання. Тільки взаємозв'язок і єдність цих завдань приводить до повноцінного розвитку дітей.

Психолого-педагогічні дослідження показали, що розумовий розвиток учнів визначається саме змістом знань, засвоєваних в процесі навчання. Проте важливі не будь-які окремі знання й уміння, а певна система знань, яка відображає істотні зв'язки і залежності у тій чи іншій галузі дійсності.

Вперше питання про опрацювання системи знань для дошкільників поставила в своїх працях з дошкільної дидактики О.П.Усова. Вона обґрунтувала положення про дві категорії знань, якими діти повинні оволодіти у дитячому садку. До першої категорії належать простіші знання та вміння, якими діти оволодівають без спеціального навчання в процесі безпосереднього спілкування з дорослими, у грі, спостереженнях тощо.

До другої категорії входять складніші знання та вміння, які можна засвоїти тільки в процесі спеціального навчання на заняттях. Практика організованого навчання в дитячому садку довела його важливе значення в розумовому розвитку дітей. Саме на заняттях створюються відповідні умови для того, щоб дати дітям чітко систематизовані знання з послідовним ускладненням від заняття до заняття.

Ознайомлення з навколишнім оточенням покликане розвивати дитину інтелектуально, виховувати в неї бажання це оточення пізнавати, допитливість, здатність дивуватися, цікавість при зустрічах з дійсністю. Тоді знання стають справжнім надбанням дитини.

Система знань про окремі явища навколишнього життя, з якими дитина вступає до школи, має містити не тільки чіткі уявлення про певні аспекти життя, знання простих закономірностей природи і суспільства, а й елементи особистого ставлення до цих явищ дійсності.

Особливе значення в розумовій підготовці дітей до школи має оволодіння деякими спеціальними знаннями та вміннями, які за традицією належать до власне “шкільних” – грамотою, навичками лічби, вмінням розв’язувати математичні задачі.

Вольова готовність

Вже в дошкільному віці дитина виявляється перед необхідністю подолання виникаючих труднощів і підпорядкування своїх дій поставленої мети. Це приводить до того, що вона починає свідомо контролювати себе,

керувати своїми внутрішніми і зовнішніми діями, своїми пізнавальними процесами і поведінням у цілому. Це дає підставу думати, що вже в дошкільному віці виникає воля. Звичайно, вольові дії дошкільників мають свою специфіку: вони співіснують з діями ненавмисними, імпульсивними, виникаючими під впливом ситуативних почуттів і бажань.

Л.С.Виготський вважав вольову поведінку соціальною, а джерело розвитку дитячої волі вбачав у взаєминах дитини з навколишнім світом. При цьому ведучу роль у соціальній обумовленості волі відводив його мовному спілкуванню з дорослими. У генетичному плані Л.С.Виготський розглядав волю як стадію оволодіння власними процесами поведінки. Спочатку дорослі за допомогою слова регулюють поведінку дитини, потім засвоюючи практично зміст вимог дорослих, вона поступово починає за допомогою власної мови регулювати свою поведінку, роблячи тим самим істотний крок вперед по шляху вольового розвитку. Після оволодіння мовою слово стає для дошкільників, не тільки засобом спілкування, але і засобом організації поведінки.

Л.С.Виготський і С.Л.Рубінштейн вважають, що поява вольового акта підготовляється попереднім розвитком довільної поведінки дошкільника.

Протягом дошкільного дитинства ускладнюється характер вольової сфери особистості і змінюється її питома вага в загальній структурі поведінки, що виявляється головним чином, у зростаючому прагненні до подолання труднощів. Розвиток волі в цьому віці тісно зв'язано зі зміною мотивів поведінки, супідрядності їм.

Поява визначеної вольової спрямованості, висування на перший план групи мотивів, що стають для дитини найбільш важливими, веде до того, що керуючись у своїй поведінці цими мотивами, дитина свідомо домагається поставленої мети, не піддаючись відволікаючому впливу. Вона поступово опановує умінням підкоряти свої дії мотивам, що значно вилучені від мети дії, зокрема, мотивам суспільного характеру. У неї з'являється рівень цілеспрямованості, типовий для дошкільника.

Разом з тим, що хоча в дошкільному віці і з'являються вольові дії, але сфера їхнього застосування і їхнє місце в поведінці дитини залишаються вкрай обмеженими. Дослідження показують, що тільки старший дошкільник здатний до тривалих вольових зусиль.

Моральна готовність

Моральне формування дошкільника тісно зв'язано зі зміною характеру його взаємин з дорослими і народженням у них на цій основі моральних уявлень і почуттів, названих Л.С.Виготським внутрішніми етичними інстанціями.

Д.Б.Єльконін зв'язує виникнення етичних інстанцій зі зміною взаємин між дорослими і дітьми. Він пише, що в дітей дошкільного віку, на відміну від раннього дитинства, складаються відносини нового типу, що і створює особливу, характерну для даного періоду соціальну ситуацію розвитку.

У раннім дитинстві діяльність дитини здійснюється переважно в співробітництві з дорослими; у дошкільному віці дитина стає здатною самостійно задовольняти багато своїх потреб і бажань. В результаті спільна

діяльність її з дорослими як би розпадається, разом з чим слабшає і безпосередня злитість її існування з життям і діяльністю дорослих людей.

Однак дорослі продовжують залишатися постійним притягальним центром, навколо якого будується життя дитини. Це породжує в дітей потребу брати участь у житті дорослих, діяти по їх зразку. При цьому вони хочуть не тільки відтворювати окремі дії дорослого, але і наслідувати всім складним формам його діяльності, його вчинкам, його взаєминам з іншими людьми, - словом, усьому способу життя дорослих людей.

В умовах повсякденної поведінки і спілкування з дорослими, а також у практиці рольової гри в дитини-дошкільника формується узагальнене знання багатьох соціальних норм, але це знання ще до кінця неусвідомлюване дитиною і безпосередньо спаяне з його позитивними і негативними емоційними переживаннями. Перші етичні інстанції являють собою поки ще відносно прості системні утворення, що є зародками моральних почуттів, на основі яких надалі формуються вже цілком зрілі моральні почуття і переконання.

Моральні інстанції породжують у дошкільників моральні мотиви поведінки, що можуть бути по своєму впливі більш сильними, ніж безпосередні, у тому числі й елементарні потреби.

Виникнення в дитини до кінця дошкільного віку щодо стійкої ієрархічної структури мотивів перетворює її з істоти ситуативної, в істоту, що володіє відомою внутрішньою єдністю й організованістю, здатна керуватися стійкими бажаннями і прагненнями, зв'язаними з засвоєними їм соціальними нормами життя. Це характеризує нову ступінь, що дозволила А.Н.Леонтьєву говорити про дошкільний вік як про період «первісного, фактичного, складу особистості».

3. Формування базових якостей особистості майбутнього першокласника

Проблема виховання базових якостей дитини старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі є актуальною для українського суспільства з огляду на його розвиток у контексті якісних змін, об'єктивного взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ матеріального і духовного світу. Пізнаючи українське суспільство як об'єктивну реальність, варто розглядати політичні, економічні, педагогічні явища, як притаманні йому обставини та умови, в яких розвивається суспільство і саме від них залежить реалізація духовного потенціалу України з одного боку та причини таких змін, як факти або явища, які породжують інші або зумовлюють в ньому зміни з іншого. Водночас варто усвідомлювати, що існують фактори – рушійні сили процесу розвитку українського суспільства і саме вони уможливають творення, а не його руйнацію. Наразі розвиток українського суспільства перебуває у стані трансформаційних процесів. На фоні політичної нестабільності та економічного затухання, проявів негативних та руйнівних людських якостей, усталені моральні норми вимагають звернення до досвіду їх існування та подальшого ствердження, підґрунтям для яких є гуманізм та орієнтація на духовний розвиток особистості дитини. Саме ж українське суспільство потребує духовного руху, який означили та впроваджують сучасні наукові школи,

зокрема наукова школа І. Беха. Вивчення історичного досвіду розвитку наукової думки в Україні, представленого в історіографічних джерелах, дозволяє констатувати існування теорій особистості, які спрямовані до гуманістичного розвитку та збереження моральних норм сучасного українського суспільства. Зокрема, представлені Г. Баллом (концепція особистості у раціогуманістичній 9 психології), І. Бехом (особистісно орієнтоване виховання дитини), І. Божович (концепція формування особистості у дитячому віці), Л. Виготським (культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій та учення про особистість), Г. Костюком (теорія особистості за принципом розвитку), О. Лазурським (психологічна структура особистості), О. Леонтьєвим (особистість у загальнопсихологічній теорії діяльності), В. Мясищевим (особистість у психологічній теорії відношень), В. Рибалкою (культурно- психологічна концепція особистості за принципом цінності особистості як феномену культури), С. Рубінштейном (особистість у філософсько-психологічній концепції); теорії гуманістичної педагогіки в галузі дошкільного виховання (Я. Коменський, Й. Песталоцці, А. Макаренко, В. Сухомлинський); класичні підходи до формування моральних якостей особистості (І. Бех, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Котирло); обґрунтування системи морального виховання дітей дошкільного віку в дитячому садку та сім'ї (А. Виноградова, В. Нечаєва, С. Козлова, Р. Буре, Р. Іванкова); проблеми виховання гуманних почуттів у дітей (В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, Ю. Приходько, С. Тищенко) складають вагоме наукове підґрунтя для існування гуманістичної парадигми в українському суспільстві. Аналіз законодавчого, наукового та програмно-методичного забезпечення розвитку суспільного дошкільного виховання попередніх часів та сучасної дошкільної освіти в Україні дає право констатувати перехід від накопиченого роками поняття виховання як єдиного для всього суспільства способу засвоєння непорушного образу будівника соціалістичного суспільства до усвідомлення та вибору людьми шляху присвоєння моральних норм та базових якостей особистості – будівників власного сучасного життя. Саме покоління людей, якому притаманне збереження позитивного досвіду діяти у межах моральних норм та плекати в собі доброзичливість, вдячність, шанобливість та інші якості особистості, має донести у процесі виховання до дітей важливість усвідомлення себе і своєї діяльності та зворотній зв'язок з проекцією свого «Я» на однолітків. Існування протиріччя між гуманістичними засадами здійснення особистісного розвитку та збереженням безвідповідального ставлення до «Я» особистості самої людини при існуванні вагомої рушійної сили – сучасних інновацій у галузях психології, педагогіки, спеціальної та корекційної педагогіки, медицини, дошкільної педагогіки уможливує, на наш погляд, замовлення українського суспільства щодо формування базових якостей особистості, починаючи зі старшого дошкільного віку та обумовлено модернізацією змісту дошкільної освіти, гуманізацією її цілей та принципів, переорієнтацією на розвиток особистості дитини (Базовий компонент (нова редакція)). Все зазначене є науковим поясненням того, чому саме гуманістичну модель організації життєдіяльності дітей у ДНЗ ми розглядаємо як таку, що найбільш

сприятлива для формування базових особистісних якостей дитини у дошкільному віці.

3.1. Базові якості особистості дитини – основа успішного навчання в школі

Проблема виховання базових якостей дитини старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі є актуальною для українського суспільства з огляду на його розвиток у контексті якісних змін, об'єктивного взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ матеріального і духовного світу. Пізнаючи українське суспільство як об'єктивну реальність, варто розглядати політичні, економічні, педагогічні явища, як притаманні йому обставини та умови, в яких розвивається суспільство і саме від них залежить реалізація духовного потенціалу України з одного боку та причини таких змін, як факти або явища, які породжують інші або зумовлюють в ньому зміни з іншого. Водночас варто усвідомлювати, що існують фактори – рушійні сили процесу розвитку українського суспільства і саме вони уможливають творення, а не його руйнацію.

Наразі розвиток українського суспільства перебуває у стані трансформаційних процесів. На фоні політичної нестабільності та економічного затухання, проявів негативних та руйнівних людських якостей, усталені моральні норми вимагають звернення до досвіду їх існування та подальшого ствердження, підґрунтям для яких є гуманізм та орієнтація на духовний розвиток особистості дитини.

Саме ж українське суспільство потребує духовного руху, який означили та впроваджують сучасні наукові школи, зокрема наукова школа І. Беха. Вивчення історичного досвіду розвитку наукової думки в Україні, представленого в історіографічних джерелах, дозволяє констатувати існування теорій особистості, які спрямовані до гуманістичного розвитку та збереження моральних норм сучасного українського суспільства. Зокрема, представлені Г. Баллом (концепція особистості у раціогуманістичній психології), І. Бехом (особистісно орієнтоване виховання дитини), І. Божович (концепція формування особистості у дитячому віці), Л. Виготським (культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій та учення про особистість), Г. Костюком (теорія особистості за принципом розвитку), О. Лазурським (психологічна структура особистості), О. Леонтьєвим (особистість у загальнопсихологічній теорії діяльності), В. Мясіщевим (особистість у психологічній теорії відношень), В. Рибалкою (культурно- психологічна концепція особистості за принципом цінності особистості як феномену культури), С. Рубінштейном (особистість у філософсько- психологічній концепції); теорії гуманістичної педагогіки в галузі дошкільного виховання (Я. Коменський, Й. Песталоцці, А. Макаренко, В. Сухомлинський); класичні підходи до формування моральних якостей особистості (І. Бех, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Котирло); обґрунтування системи морального виховання дітей дошкільного віку в дитячому садку та сім'ї (А. Виноградова, В. Нечаєва, С. Козлова, Р. Буре, Р. Іванкова); проблеми виховання гуманних почуттів у дітей (В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, Ю. Приходько, С. Тищенко)

складають вагоме наукове підґрунтя для існування гуманістичної парадигми в українському суспільстві.

Аналіз законодавчого, наукового та програмно-методичного забезпечення розвитку суспільного дошкільного виховання попередніх часів та сучасної дошкільної освіти в Україні дає право констатувати перехід від накопиченого роками поняття виховання як єдиного для всього суспільства способу засвоєння непорушного образу будівника соціалістичного суспільства до усвідомлення та вибору людьми шляху присвоєння моральних норм та базових якостей особистості – будівників власного сучасного життя. Саме покоління людей, якому притаманне збереження позитивного досвіду діяти у межах моральних норм та плекати в собі доброзичливість, вдячність, шанобливість та інші якості особистості, має донести у процесі виховання до дітей важливість усвідомлення себе і своєї діяльності та зворотній зв'язок з проєкцією свого «Я» на однолітків.

Існування протиріччя між гуманістичними засадами здійснення особистісного розвитку та збереженням безвідповідального ставлення до «Я» особистості самої людини при існуванні вагомої рушійної сили – сучасних інновацій у галузях психології, педагогіки, спеціальної та корекційної педагогіки, медицини, дошкільної педагогіки уможлиблює, на наш погляд, замовлення українського суспільства щодо формування базових якостей особистості, починаючи зі старшого дошкільного віку та обумовлено модернізацією змісту дошкільної освіти, гуманізацією її цілей та принципів, переорієнтацією на розвиток особистості дитини (Базовий компонент (нова редакція)).

Все зазначене є науковим поясненням того, чому саме гуманістичну модель організації життєдіяльності дітей у ДНЗ ми розглядаємо як таку, що найбільш сприятлива для формування базових особистісних якостей дитини у дошкільному віці. Вихідним положенням у викладенні нашого бачення особливостей організації життєдіяльності дітей в інтегрованому освітньому середовищі ДНЗ буде твердження, що перехід до реалізації гуманістичної моделі дошкільної освіти неможливий без принципових змін в організації освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах. Коротко й узагальнено представимо на основі зробленого теоретичного аналізу сутність ключових педагогічних понять, причому розглянемо їх суть у зіставленні знанневої та особистісно-зорієнтованої моделей освіти.

Освіта (за визначенням Володимира Даля) розуміється як процес розвитку особистості у відношенні її розуму й моральності. Відповідно, освітній процес розуміємо як такий, що націлений на забезпечення засобами навчання й виховання становлення й гармонійного розвитку розумності й моральності особистості.

У традиційній системі освіти домінуючим є пасивний спосіб набуття знань, засвоєння інформації знання приходить до дитини в готовому вигляді, ззовні. Водночас доведено, яким би різнобічним воно (знання) не було, який би великий обсяг інформації дитина механічно не завчила і не відтворила, якщо не активовані інтелектуальні процеси людини, не сформована культура мислення, психічний розвиток не відбуватиметься повноцінно.

На жаль, багато хто з педагогів і сьогодні надають перевагу монологізованим методам навчання перед інтерактивними, тобто знання передають у готовому вигляді, а не вчать їх здобувати. Згідно із законами гуманістичної парадигми, знання має стати привласненим, а це стає можливим лише в процесі навчального пізнання, коли дитина сама вчиться (мається на увазі не на самоті, а докладаючи власних зусиль).

Наш складний швидкоплинний час потребує від кожної особистості, націленої на максимальну самореалізацію, оволодіння системою знань як основою цілісного світосприймання. Відтак, дискусії про вибір між особистістю та знанням – пустопорожні. Особистість, яка не володіє системою базових знань, ущербна особистість! Отже, без навчання не можна ніяк. Питання в тому, яким має бути сучасне навчання.

Спостережливість

Спостережливість – базова якість особистості, що має надзвичайне значення для збагачення знань, інтелектуального розвитку і набуття життєвого досвіду, що виявляється в умінні помічати істотне, виділяти однакове, схоже, відмінне, особливе; здатності вивчати, аналізувати, зосереджуватись на чомусь протягом певного часу.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: спостереження дає нам багато нових знань. Але для того, щоб правильно спостерігати, треба бути уважним, вміти порівнювати, встановлювати зв'язки, робити висновки. Спостереження бувають різними: за природою, людьми, подіями, собою тощо. Якщо ти до всього байдужий, ти ніколи не станеш спостережливим.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знання: спостереження – це джерело нових знань; спостерігати допомагають органи чуття, увага, мислення;
- уміння: спостерігати, порівнювати; самостійно робити висновки.
- цінності: спостережливість, яка допомагає набутти багато нових знань.

Психологічна природа спостережливості

У структурі особистості старшого дошкільника серед якостей, що формуються в цей період, виділяється спостережливість, яка визначається нами як базова якість, що полягає в умінні з високим ступенем зосередженості спостерігати за предметами, об'єктами і явищами навколишнього світу з виділенням їх істотних, характерних і малопомітних ознак.

Спостережливість проявляється у процесі активної діяльності дитини – її спостереження. Про сформованість даної якості у старшому дошкільному віці свідчать зосередженість дошкільника на об'єкті спостереження (концентрація уваги на завданні спостереження, виконання дії за інструкцією); повнота спостереження (виділяється ціле і частини, дії, стани, явища, ознаки, властивості; пов'язується виділене у спостереженні зі знаннями і набутим досвідом); точність спостереження (виділення малопомітних деталей, відмінностей у кількох об'єктах; виявлення зв'язків – істотних, характерних, типових); самостійність здійснення спостереження (виконання завдання у процесі спостереження самостійно; самостійне формулювання питань щодо

об'єкта спостереження і відповідь на них), що утворюють систему критеріїв і показників та дозволяють педагогу в умовах ДНЗ виявляти наявний у старших дошкільників рівень спостережливості:

– елементарний (виявляється простим переліком дитиною предметів чи ознак об'єкта у ході спостереження, що здійснюється за керівної ролі педагога, який стимулює дитину системою запитань спрямовуючого і уточнюючого характеру) і системний рівні (об'єкт описується як цілісна система – у системі його взаємовідносин з іншими предметами, об'єктами чи явищами; коли дитина застосовує наявні в неї знання для аналізу об'єкта, його частин, деталей, виділяє зв'язки між ними. Процес відбувається самостійно або частково-самостійно за участю педагога). Спостережливість включена у цілісну структуру психічного життя людини, тому формування спостережливості передбачає педагогічні впливи на такі її аспекти, що пов'язані з пам'яттю, емпатією, мисленням, спрямованістю (О. Запорожець, А. Лурія, Б. Ананьєв, Л. Регуш та ін.). Відкриті вченим закономірності дозволили пояснити, що чутливість змінюється протягом життя людини і її розвиток прямо залежить від систематичного підкріплення у вигляді вправ, завдань, тобто організованої діяльності. Як зазначають вчені, формування спостережливості необхідно розпочинати з розвитку відчуттів, які дозволяють дитині виділяти окремі властивості дійсності. Йдеться про розвиненість її зорового, слухового, тактильного, нюхового і смакового відчуттів, чутливість яких, на думку психолога І. Сеченова, можна вдосконалювати; чутливість змінюється 37 протягом життя людини, однак, розвиток прямо залежить від систематичного підкріплення у вигляді вправ, завдань, тобто організованої діяльності. Насамперед, спостережливість передбачає наявність добре розвинутого зорового аналізатора, що забезпечує особливу сприйнятливості дитини до різних кольорових відтінків, тобто можливість більш тонкої диференціації кольорів – демонстрація ступеня їх насиченості чи навпаки світлоти, виділення малопомітного або бачення деталей і водночас цілісного об'єкта. Підвищення чутливості аналізаторів досягається за допомогою спеціальних вправ (О. Запорожець) – вони сприяють підвищенню гостроти зору і розвитку здатності розрізняти об'єкти, що знаходяться на певній відстані. За дослідженнями психологів, гострота зору у дітей старшого дошкільного віку може підвищуватися на 30 % за умови виконання дітьми спеціальних вправ у розрізнюванні віддалених об'єктів, а кількість помилок у завданнях на підбір кольорових карток до даного відтінку зменшується при переході дитини від чотирирічного (70%) до 5-6-ти річного (не більше 50%) віку. Отже, позитивні зміни у розвитку сприймань у старших дошкільників відбуваються за умови організації дорослими занять, проведення вправ, які можна природним чином вплітати в повсякденне життя і навчальну діяльність дошкільників.

Методичний аспект розвитку спостережливості

Представимо методику формування даної базової якості в умовах перебігу навчально-виховного процесу в умовах ДНЗ, що ґрунтується на таких положеннях психолого-педагогічної науки:

– спостережливість тісно пов'язана з психічними процесами дитини – відчуттями, сприйманням, уявою, мисленням, пам'яттю, тому формування цієї

якості у старших дошкільників має здійснюватися у контексті їх розвитку (О. Божович, С. Виготський, Л. Венгер, О. Запорожець, А. Лурія та ін.);

– спостережливість розвивається з набуттям життєвого досвіду, однак, досягає високого рівня тільки в умовах правильно організованого навчально-виховного процесу, де дошкільник поступово привчається ретельніше й планомірніше досліджувати, розглядати, обстежувати навколишні предмети (О. Запорожець, Г. Костюк та ін.). На думку психологів (О. Запорожець), активний розвиток різних складових спостережливості має відбуватися у процесі тієї чи іншої конкретної і змістовної для дитини діяльності, а не шляхом формального «тренування», адже воно може заподіяти пряму шкоду у результаті таких вправлянь. Вчені виявили, що на розвиток спостережливості у дітей дошкільного віку впливають різні види діяльності і обґрунтували їх потенціал у розвитку складних видів його сприймань і спостережливості дитини. Значну роль у цьому відіграють розглядання (сприймання) малюнків (С. Рубінштейн, О. Запорожець), бесіди по картинках з інтерпретацією їх сюжету (С. Рубінштейн, Г. Овсепян), дидактичні ігри, образотворча і музична діяльність, практичні дії з предметами, спеціально організовані вихователем спостереження, праця у куточку природи, екскурсії (О. Запорожець) тощо.

Найбільш оптимальним у формуванні спостережливості є спостереження – форма роботи з дошкільниками і одночасно, метод, спрямований на розвиток примітливості, уважності, здатності зосереджуватися на об'єктах сприймання, помічати головні, суттєві та малопомітні ознаки і властивості предметів і явищ, аналізувати, порівнювати їх (А. Петровський, Ю. Гільбух), а також – інтерпретувати об'єкти спостереження (Л. Рубінштейн, Г. Овсепян та ін.); спостережливість формується тільки за умови активності самої дитини як суб'єкта власної діяльності і у спілкуванні з дорослою людиною – педагогом, вихователем, батьками. Тому центром навчально-виховного процесу виступає дитина як особистість, з її природними потребами, інтересами, віковими й психічними особливостями; спостережливість як базова якість старшого дошкільника відіграє провідну роль у всіх видах пізнавальної діяльності (трудова, художньо-естетична, навчальна, конструктивна та ін.) і в них же й формується. Тому формування спостережливості передбачає комплексний підхід – форми, методи і завдання у різних видах діяльності (ігровій, навчальній, художньо-естетичній та ін.) дітей, взаємодію роботи педагогів, вихователів ДНЗ і батьків дошкільників; б) систему ігор, вправ для розвитку спостережливості дошкільників в умовах домашнього виховання.

Вправи на розвиток зорових відчуттів дітей старшого дошкільного віку доцільно включати як у хід ігор, прогулянок, так і у навчальну діяльність, наприклад, у заняття з ознайомлення з природою, з навколишнім середовищем, у образотворенні. У ігровій діяльності старшого дошкільника дані вправи проводяться протягом дня, більше – у післяобідній час; діти розташовуються за столом чи на килимку, біля вікна чи магнітної дошки в залежності від об'єкта, за яким спостерігають діти. Вправи, рекомендовані нами, передбачають як індивідуальне, так і групове виконання (до 5 дітей), що дозволяє вихователю відстежувати ведення процесу спостереження кожною дитиною, коригувати

його за допомогою запитань чи стимулюючих методів (заохочення, навіювання, зацікавлення тощо).

Організувати процес спостереження у групі старших дошкільників можливо за умови розподілення дітей на невеличкі групи (до 5-ти дітей), кожна з яких займається різними видами роботи – наприклад, перша і друга – виконують вправи на розвиток сенсорних умінь (діти за столом малюють на тацях з різними видами або одним видом круп; інші на килимку класифікують різні види сухофруктів); третя група біля дошки викладає з кольорових частинок конструктора на магнітах різні зображення) та ін. Ще з однією групою дітей вихователь може проводити вправи на формування спостережливості, водночас залишаючи в полі своєї уваги дітей інших груп. Потім групи міняють види своєї роботи і протягом певного часу вихователь охоплює усіх дітей.

Бажано, щоб процес розвитку відчуттів дошкільників відбувався у приємній, комфортній атмосфері спілкування дитини з педагогом, який допомагає їй активно пізнавати навколишній світ. Дитина проводить у дошкільному закладі практично увесь день, тому цей час можна з користю використати для її розвитку і формування необхідних у старшому дошкільному віці якостей, зокрема й спостережливості. Міні-завдання будуть доречними на прогулянках дитячим садком чи іншими місцями, куди група дошкільників може відправитися – на екскурсію за межі дитячого закладу, у сусідній парк, до культурних пам'яток, до найближчої школи чи іншої установи (наприклад, бібліотеки, стадіону). Готуючись до екскурсій, педагог має раніше обрати об'єкти для спостереження (і це можуть бути не тільки природні об'єкти), подумати про інвентар для дітей, за допомогою якого вони можуть збирати експонати для куточка природи, для гербарію, фотографувати цікаві споруди тощо. Обов'язково необхідно розробити запитання для бесіди з дошкільниками у ході екскурсії чи після неї, адже необхідно використати все побачене й почуте дітьми на подальших заняттях, придумати завдання, у виконанні яких діти актуалізуватимуть враження, інформацію, знання – інакше втрачається цінність самої екскурсії.

Змістом таких завдань в осінню пору року може стати наступне: уважно розглянути дерева навколо і назвати кольори листочків, де більше листочків – на дереві чи на землі; чи помітні павутинки на гілках кущів, які плоди подарували нам дерева тощо. На прогулянках садочком, де діти знаходяться в оточенні одних і тих же природних об'єктів, – дерев, кущів, квітника, газонів, клумб, пісочників вихователів доречно звертати увагу дітей на ті зміни, які відбулися з моменту їх останньої прогулянки (наприклад, вранці ще не було снігу, а тепер він покрив дах, дерева, землю тощо) або у різні пори року (наприклад, як змінюється одне й те ж дерево чи кущ влітку, восени, взимку і весною). Так зосередження на об'єкті, на що спонукає дошкільника педагог, допоможе дитині констатувати появу листочків, цвіту на деревах, ріст і досягання плодів, зміни у забарвленні 41 листя, їх падіння, а також стан спокою дерева взимку. Важливо, щоб вихователь своїми запитаннями максимально стимулював дітей примічати і висловлюватися і тільки після цього робив висновки (весною – «так, ми поливали посаджені цибулинки, удобрювали землю, рушили її поверхню, тому цибулинки випустили зелені

стрілочки). За допомогою спрямування педагогом дошкільника на різні предмети, явища у навколишньому середовищі, скоро діти почнуть розуміти – у природі немає нічого незмінного, статичного – вона є живим організмом, що постійно розвивається (можна порівняти – природа дуже схожа на чарівну фею, яка змінює свої коштовності і наряди). Матеріали, зібрані під час екскурсії чи прогулянки, обов'язково потрібно опрацювати (разом з вихователем дошкільники розглядають зібраний природний матеріал, сортують його і виготовляють гербарії, поробки або передають свої враження у малюнках і аплікаціях) і обговорити у бесідах. Добре, якщо на подальших заняттях вихователь буде звертатися до певних моментів екскурсії (« А чи пам'ятаєте ви, що....»), «Діти, пригадайте, як...»), актуалізуючи досвід дітей. Окрім гербаріїв, вихователь може заохотити дітей до оформлення фотоальбомів з тих світлин, що були зроблені ними або їх батьками на прогулянках. Об'єкти споглядання й підкажуть назву: «По доріжках разом з осінню», «Подорож хмаринки», «Бабусині квіти», «День дерева» тощо.

Формуванню привітливості і різних відчуттів дитини сприятимуть різні об'єкти дошкільної установи, наприклад, екологічна стежина, що являє собою різновид педагогічно організованого маршруту на місцевості дитячого садка на території ДНЗ. Якщо вона правильно створена, то як правило, її складниками є різноманітні трави, кущі, дерева, квіти, каміння та інші об'єкти природного середовища. Їх сприйняття, виділення ознак кожної з ділянок екологічної стежини допоможе сформуванню різних видів сприймань дитини, адже, окрім візуального сприймання різних об'єктів живої і неживої природи, дошкільники ще й можуть взаємодіяти з ними у процесі організованих педагогом ігор з камінчиками, листочками, гілочками, піском, снігом, у трудовій діяльності (допомога у прибиранні і догляді за рослинами).

Отже, для поступового і систематичного розвитку відчуттів дітей бажано використовувати увесь простір дитячого садку – ділянки для квітника, городу, метеомайданчик, екологічну стежку, куточок природи у групі тощо. А важливими прийомами роботи з дошкільниками стане система запитань спрямовуючого, стимулюючого і уточнювального характеру, що привертатимуть увагу дошкільника до різних предметів, об'єктів і формуватимуть уміння помічати різні кольори, форми, величини тощо: Якого кольору ці листочки? Ці листочки схожі чи відмінні за кольором? Що сталося з листочками за декілька днів? Такі запитання, які спочатку задає вихователь, поступово подумки зможуть задавати собі і дошкільники, а відзначаючи зміни, що сталися у природі, вони виявлятимуть його ознаки і властивості. Помічаючи деталі предмета, властивості об'єкта спостереження, діти розвивають свою примітливність, що дозволяє їм милуватися, красою природи і довкілля – одне із завдань художньо-естетичного виховання у дитячому садку.

Тренувати різні відчуття дошкільників можливо і у різноманітних дидактичних вправах у контексті мети і завдань занять. Доцільно при цьому згадати і використати набутий досвід відомого педагога М. Монтесорі, вправи якої адаптовано нами відповідно до формування спостережливості у старших дошкільників і з огляду на умови роботи ДНЗ. Для успішного проведення вправ бажано підготувати окремі набори (дидактичні картки, набори предметів тощо)

для кожної дитини або підгрупи. Добре, якщо таких наборів декілька – тоді одночасно залучитися до завдання може декілька груп.

Методика формування спостережливості старших дошкільників ґрунтується на організації педагогами спостереження дітей, що застосовується у різних видах діяльності (ігровій, навчальній, художньо-естетичній, трудовій та ін.) як самостійна форма роботи (спостереження за 43 природними об'єктами на прогулянці, екскурсії тощо) і як метод у ході заняття (етап заняття ознайомлення з навколишнім, заняття образотворчим мистецтвом тощо).

Здійсненню спостереження передуює розвиток у дошкільників різних відчуттів і сприймання, що досягається запровадженням системи вправ і завдань на розвиток зорового, слухового, тактильного, нюхового і смакового відчуттів і сприймань, що покращують гостроту зору, уміння розрізняти відтінки кольору, впливають на точність слуху і уміння класифікувати на слух різноманітні шуми і звуки тощо.

Процес спостереження складається з обстеження предмета, об'єкта чи явища та його опису у вербальній чи письмовій формі, що обумовлювало логіку формування відповідних умінь у старшого дошкільника. Об'єктами спостереження, на яких відпрацьовувалися уміння спостерігати виступали природні об'єкти (матеріали, речовини) і картини художників або малюнки, ілюстрації). Для вироблення уміння спостерігати старшому дошкільнику запропоновано алгоритм обстеження предмета, що допомагає дитині цілісно охопити об'єкт, виділяти його частини і їх особливості, винаходити його співвідношення з іншими предметами тощо. Алгоритм застосовується у ході обстеження предметів, об'єктів і явищ у межах розвивального простору дитячого садка (прогулянки, екологічна стежка, робота на метеомайданчику, квітнику, на городній ділянці) та поза ним (екскурсії, прогулянки). Значну роль у формуванні спостережливості відіграє дослідна робота самих дошкільників у дитячій ігровій лабораторії, обладнаній різноманітними об'єктами. Для проведення занять на базі лабораторії розроблено курс занять для старших дошкільників «Основи наук у веселих дослідах і експериментах», на прикладі одного з занять розкрито процес формування спостережливості – умінь концентрувати увагу, здійснювати точне і самостійне і повне спостереження у активній дослідній діяльності дитини.

З метою формування у старших дошкільників умінь інтерпретувати побачене й почуте запропоновано систему запитань спрямовуючого, стимулюючого і уточнювального характеру.

Допитливість

Допитливість – інтелектуально-психологічна якість особистості, її духовна потреба, що виявляється у прагненні до пізнання світу. Допитливих дітей зазвичай називають «чомусиками».

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: людині властива потреба в знанні, адже це дає їй можливість швидко зорієнтуватися в будь-якій ситуації. Без допитливості неможливо стати успішним учнем, а потім фахівцем у будь-якій професії. Без потреби в знаннях ніколи б не відбулося й найменших

відкриттів у науці і практиці. Допитливість не є вродженою властивістю, над її розвитком треба постійно працювати.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знання: на світі багато чого цікавого, але невідомого, про що можна дізнатися за допомогою запитань, дослідів, спостережень, читання, міркування. Вислів «Я думаю» (тобто передбачаю), відрізняється від «Я знаю» (володію фактами). Органи чуття допомагають мені пізнавати світ.
- уміння: знаходити нову інформацію, застосовуючи різні способи: запитувати, міркувати; перевіряти дослідним шляхом, робити самостійно умовисновки.
- цінності: знання, які є фундаментом для вирішення будь-яких життєвих завдань і проблем.

Психологічна природа допитливості

Допитливість у структурі особистості дошкільника займає важливе місце і відіграє особливу роль. Вона належність одразу до кількох сфер: потребнісно-мотиваційної, когнітивно-пізнавальної, дієво-практичної, емоційно-вольової та міжособистісно-соціальної. Це пояснює, що:

- 1) допитливість є стійким мотивом до пізнання;
- 2) допитливість є основною рушійною силою отримання нових і нових знань;
- 3) допитливість штовхає дитину до діяльності (пошукової, експериментальної, творчої);
- 4) допитливість існує тільки в умовах позитивних емоцій і, з іншого боку, породжує ці емоції;
- 5) допитливість веде дитину до міжособистісної взаємодії з дорослими та однолітками та «підказує» їй способи налагодження стосунків.

Інтегрована природа допитливості передбачає, що вона складається із системи таких якостей, як-то: потреба у знаннях, ініціативність, інтерес до процесу навчання, задоволення від навчання, воля, лідерство, якість запитань.

Інтелектуальне почуття, яке є сутністю допитливості, згідно з наданим визначенням, є емоційним переживанням нового знання, радості відкриття нового знання, щасливим переживанням пізнавального утруднення. Це емоційне виявлення радості інтелектуальної праці, отже саме та якість, яка може стати основою успішності навчання та радості від навчання у школі. Психологами доведено, що допитливість має природний початок: вона виростає із простої цікавості та при відповідних умовах перетворюється на пізнавальний інтерес у молодшому шкільному віці та інтерес до теоретичних досліджень у середньому та старшому шкільному віці. Водночас практика роботи з дітьми часто демонструє, що допитливість набуває не розвитку, а навпаки – регресує та зводиться нанівець до 7-8 року життя, іноді раніше. У чому ж причина такої невтішної закономірності? Назвемо кілька можливих причин: ігнорування дорослими дитячих питань, заборона думати та говорити, обмеженість у видах діяльності, дискретне навчання (таке, в якому одні елементи відірвані від інших, відсутній зв'язок між знанням і реальним життям дитини), статичне

середовище, планування та здійснення навчально-виховної роботи без урахування дитячих інтересів.

Отже, той факт, що допитливість є передумовою виникнення пізнавального інтересу та внутрішнім мотивом до навчально-пізнавальної діяльності є незаперечним.

Методичні аспекти розвитку допитливості

Локальну методику розвитку і підтримки допитливості дошкільнят, яка б реалізувалася на якомусь виді заняття описати неможливо, оскільки цей процес складний і багатокомпонентний. На нашу думку, ми маємо говорити про принципи або правила підтримання та розвитку дитячої допитливості. Вони дуже влучно були схарактеризовані О. Ліннік. Згадаємо та прокоментуємо їх.

Правило 1. Відповідати на дитячі питання та стимулювати дітей для формулювання цікавих, «філософських» питань.

Дитячі питання можна умовно розділити на три типи: питання на розпізнання (Хто це? Що це? Що означає це слово? Де живе лисиця? тощо), питання на встановлення ознак і функцій (Яка веселка? Як рухається літак? Який хвіст у слона? тощо), питання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків (Чому йде дощ? Чому літак не падає? Чому хмари рухаються? тощо). Можна виокремити ще четвертий тип питань – філософські питання, спрямовані на пізнання буття, свого місця у ньому (Звідки утворився світ? Звідки я з'явився? Чому люди старіють? тощо).

Найскладнішими для дорослих є питання останнього типу, але і для відповідей на перші три – необхідно мати неабиякий запас знань. Важливо вміти пояснити дитині коротко і максимально просто. Ви можете подивитися в енциклопедії значення якогось слова, якщо воно вас «загнало у кут», але «перекласти» це тлумачення на зрозумілу дитині мову, при чому не підмінюючи поняття та не примітивізуючи його сутність.

Деякі питання потребують миттєвої відповіді (в основному першого та другого типу), а для деяких (третьої і, особливо, четвертої групи) варто виділити окремий час. Гарно, якщо буде якась традиція ведення таких бесід чи певний ритуал, що може надати бесіді інтимності та показати дитині, що для вас також важлива ця розмова. На питання причинно-наслідкового характеру замість прямої відповіді краще поставити зустрічне питання та вивести дитину до відкриття знання, щоб відбувся справжній діалог. Але, крім того для відповіді на такі питання шляхом залучення дитини до діалогу дорослому, в першу чергу, необхідно розуміти причини процесів. Ще складніше із відповідями на філософські світоглядні питання, які можуть передбачати не одну відповідь і залежати від світогляду, який є в родині: релігійного, побутового, наукового чи філософського. Відповідь вихователя на такі питання буде продиктована його власним світоглядом, що, можливо, не співпаде зі світоглядом родини. Для батьків така проблема знімається, проте виникає інша – брак досвіду у побудові таких бесід. У будь-якому випадку дуже важливо, щоб дитина довіряла дорослому, інакше відповіді на питання вона почне шукати де інде, а це призводить і до втрати довіри, й, інколи, до викривлення світогляду.

Іншим напрямком є робота із навчання дітей мистецтву ставити питання. Як не дивно, але такій роботі майже не приділяється уваги: дітей більше вчать відповідати. Для цього можна використовувати завдання поставити питання до тексту або до сюжетної картини, організовувати конкурси на найбільш цікаве, незвичайне питання. При опрацюванні будь-якої теми можна влаштовувати взаємоопитування із використанням інтерактивних технологій «Броунівський рух» або «Карусель». Гарним засобом є словесні ігри на кшталт «Чарівний мішечок» (треба відгадати, що є у мішечку, задаючи питання; у цій грі діти вчаться задавати питання не конкретного, а загального характеру).

Правило 2. Діалог – основна форма спілкування з дитиною

Суб'єкт-суб'єктний підхід до побудови дошкільної освіти вимагає діалогізації відносин вихователя та дітей; у свою чергу це сприяє розвитку діалогічної взаємодії дітей один з одним. Діалог (або полілог, якщо мова іде про організацію діалогічної взаємодії з групою дітей) передбачає паритетні стосунки дорослого і дитини. Це означає, що кожна дитина, яка бере участь у полілозі, має право не тільки відповідати на питання вихователя, а і ставити питання вихователю, іншим дітям. Тоді тільки мова йде про суб'єкт суб'єктну взаємодію, в іншому випадку – діалог носить формальний характер. Ступінь формалізації збільшується, якщо вихователь веде заплановану ним заздалегідь лінію діалогу, відсікаючи відповіді та репліки дітей, що загрожують цій лінії.

О. Ліннік, зголошуючись із думкою відомих психологів А. Марголіса, М. Телегіна, які виокремлюють три методи ведення діалогу: збирання «розумних образів», приведення до протиріччя, зіткнення думок, надає поради щодо їх застосування в освітньому процесі школи. Так, збирання «розумних образів» використовується для визначення змісту понять. Наприклад, при визначенні поняття «краса», полілог варто розпочати з питання: «Що є найкрасивіше у світі». Відповіді, які надають діти, це й будуть ті «розумні образи» тих конкретних явищ чи об'єктів, які вони вважають красивими. З них ми маємо зробити спільне узагальнення, відповідаючи на питання: «Що поєднує всі красиві речі?» Потім варто всі відповіді розподілити на групи та зробити висновки, що краса буває різна: у природі, мистецтві, побуті, людині.

Приведення до протиріччя застосовується у діалогах-обговореннях проблемних питань. У такому випадку діалог починається із провокаційного питання, наприклад: «Чи завжди треба відповідати дорослим на питання?» Варіантами приведення до протиріччя можуть бути такі питання «А якщо це незнайома людина?», «А якщо це питання про секрет твого друга?» тощо.

Зіткнення думок починається із питання, яке має розділити думки дітей на дві групи. Наприклад «Чи корисні мухи?», «Чи гарною вихователькою була Мальвіна?» тощо. Отже, діалоги як спосіб розвитку і підтримки допитливості вчать дітей не тільки мистецтву ставити запитання, а й добору аргументів тощо.

Правило 3. Включення дітей у різні види діяльності: пошукову, експериментальну, творчу.

Основний принцип побудови успішного заняття у дошкільному закладі є забезпечення єдності пізнання – переживання – дії. Це може бути організовано тільки за умови використання різних видів діяльності. Для стимулювання

допитливості найбільш ефективними видами діяльності є пошукова, експериментальна і творча.

Пошукова діяльність пов'язана із пошуком інформації чи відповідей на питання різними засобами: запитання у дорослих та однолітків, пошук у книзі, спостереження. Завдання для такої діяльності можуть бути наступними: 1) знайти, які зображення і кольори частіше зустрічаються на обгортках цукерок; 2) знайти дерева, на яких першими з'явиться листя (спостереження) 3) з'ясувати, що діти групи вважають найкрасивішим у природі (опитування дітей). Експериментальна діяльність у дошкільному віці спрямована на виявлення властивостей об'єктів через певні обстежувальні сенсорні дії з ними. Творча діяльність пов'язана зі створенням дітьми якісно нового продукту (образотворчого, музично-хореографічного, літературного, інтелектуального тощо). Отже, реалізація принципу радісного навчання – шлях до підтримання й розвитку дитячої допитливості.

Правило 4. Інтеграція знань про навколишній світ

Інтегрований підхід до планування навчально-виховної роботи дозволить пов'язати різнохарактерні знання та забезпечити синкретичність сприйняття дитиною світу. Інтеграція може бути реалізована на трьох рівнях: слабкому (використання міжпредметних зв'язків), середньому (організація інтегрованих днів та тижнів, у межах якого проводяться предметні заняття, поєднані однією темою); глибокому (інтегровані види діяльності, які дозволяють отримувати цілісне синкретичне знання про об'єкт та його властивості). Варто активувати всі три рівні для одержання бажаного результату.

Правило 5. Забезпечення динамічного середовища

Середовище – це природне, соціальне та предметне оточення дитини, яке чинить потужний вплив на її розвиток, зокрема, розвиток допитливості. Відповідно, різноманітність середовища породжує більше питань, і, з іншого боку, дає більше відповідей на численні питання дитини через спостереження, експериментування. Предметно-просторова організація середовища має бути орієнтована на різні інтереси дітей (кожному в груповому приміщенні має знайтися місце для конструювання, малювання, театралізації, розмірковування тощо). Розташовані у кожній із розвивально- тематичних зон матеріали також варто час від часу змінювати й оновлювати. Добре, якщо зміну матеріалів можна прив'язати до нової теми, яку діти проживають протягом двох-трьох тижнів. Особливого значення набуває й можливість для дитини самовиражатися й самостверджуватися в розмаїтті соціальних зв'язків з оточуючими (дорослими і дітьми) та, відповідно, її контактів із природою, які мають збагачувати дитячі враження та стимулювати розвиток допитливості.

Правило 6. Урахування дитячих інтересів у плануванні занять із дітьми. Якщо говорити про управління навчально-пізнавальною діяльністю дітей у дитячому садку, то можна виокремити два протилежних види управління: програмне та ситуативне. Відповідно, програмне орієнтується тільки на план, який керує і вихователем, і навчально-виховним процесом. Ситуативне управління передбачає урахування інтересів дітей у розробці як перспективних планів, так і занять. У перспективному плані можна коригувати вибір текстів, об'єктів спостереження, матеріалів залежно від напрямків інтересів групи,

індивідуальних особливостей дітей, їхнього життєвого досвіду тощо. Але більш того, ситуативний підхід дозволяє змінювати план дня та заняття, залежно від подій та уподобань дітей, якщо вони ідуть у розріз із запланованими напрямками діяльності. Тоді буде забезпечено орієнтування на дитячі потреби, дитячу допитливість.

Що стосується організації батьками занять із дитиною, то це правило взагалі має бути основним. Не треба іти всупереч напрямку інтересів дитини. Завдання батьків – забезпечити розвивальне середовище і уважно спостерігати за напрямками розвитку інтересу дитини. Якщо її цікавлять 51 кубики з буквами, вивчайте з дитиною букви, якщо дитина запитала про Космос, забезпечте картинки чи звукові плакати, чи ігри із макетом Сонячної системи. Тоді заняття будуть враховувати потреби дитини та допомагати допитливості зростати. Шлях переборювання дитини та нав'язування їй занять, що ідуть всупереч інтересам, складний та менш ефективний. Такий підхід до управління навчально-пізнавальною діяльністю ще називається синергетичним – таким, що враховує внутрішні процеси системи та використовує їх, плануючи виховні впливи.

Відповідальність

Відповідальність – базова особистісна якість, що виявляється в готовності відповідати за свої дії, серйозному ставленні до обов'язків, здатності надавати перевагу обов'язку перед розвагою; дотримання слова. Формуванню відповідальності сприяють партнерська взаємодія та співробітництво.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: Свобода кожної людини обмежена власними обов'язками та свободою іншої людини. Отже, бути вільним, це зовсім не означає – робити все, що тобі заманеться. Кожен з нас відповідає за тих, хто від нього залежить. Відповідальність, з одного боку, обмежує свободу, а з іншого боку - дарує її.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знання: мої обов'язки як члена дитячого колективу і члена• родини (що я завжди повинен робити, що я не можу не робити); яку людину називають відповідальною. уміння: формулювати наміри своїх дій та дотримуватися слова;
- розуміти і вміти пояснювати різницю між «хочу», «можу» і «треба»; переступати через своє «не хочу»; виконувати свої обов'язки .
- цінності: надійність даного тобою слова.

Психологічна природа відповідальності

Питання формування відповідальності є одним із ключових у виховній роботі з дітьми. Педагогічні упущення у вихованні дітей дошкільного віку в подальшому обертаються великими проблемами особистості й соціуму.

Важливими різновидами відповідальності, що зумовлені лексичним значенням самого слова, є відповідальність «за щось чи когось» та відповідальність «перед кимось». Перша передбачає відповідальність особистості за власні вчинки і наслідки своєї діяльності. Друга – відповідальність перед кимось, насамперед іншими людьми.

За Е. Фроммом, відповідальність співвідноситься з такими гуманістичними цінностями, як турбота, любов, повага і свобода.

Відповідальність у філософському контексті розглядається у поєднанні з поняттям обов'язку. Оскільки проблема обов'язку є проблемою співвідношення особистого і суспільного інтересу, а у дітей дошкільного віку, в силу психологічних особливостей розвитку, особисті інтереси переважають над суспільними, виховання відповідальності є складною справою і базується на загальних засадах морального виховання, моральної свідомості в цьому віці.

У дошкільному віці відповідальність певною мірою характеризує ставлення дитини до оточуючих людей і полягає в умінні дитини спрогнозувати (передбачити) реакцію дорослого чи іншої дитини на її вчинок. Тому по відношенню до одних людей дитина виявляє відповідальність, до інших – ні. Там де дорослим висуваються чіткі вимоги до поведінки і діяльності дитини, надається оцінка дій і результатів досягнутого – дитина буде поводитися відповідально. Якщо ж вимоги постійно змінюються, а результати поведінки й діяльності дорослими не оцінюються чи оцінюються формально, у дитини не буде стимулу до відповідальних дій. Педагогічною основою формування відповідальності в дошкільному віці виступає така організація життя дитини, в результаті якої у дітей формується звичка до дисциплінованості й поваги до оточуючих людей, розуміння не лише їхніх потреб, але й станів (радісний, задоволений, 53 засмучений, розгублений, втомлений, хворий тощо). Дитина має відчувати себе причетною до життя людей найближчого оточення, змін у ньому, його атмосфері та успішності функціонування. За таких умов відповідальність може виступати мотивом вчинків дитини (І. Бех). Також І. Бех підкреслює, що відповідальність виявляється лише у вільних вчинках та діях особистості, тож для її формування і вияву дітям необхідно надавати можливість діяти самостійно і самостійно здійснювати моральний вибір.

Відповідальність виступає характеристикою будь-яких взаємин, що виникають і встановлюються між людьми, і стосується різних аспектів їхньої діяльності. Виявляється вона лише у вільних вчинках та діях особистості. Згідно твердження І. Беха, відповідальність – усвідомлення особистістю власної повинності, власних обов'язків і розумне їх виконання.

Елементарні прояви почуття відповідальності у дітей можна спостерігати вже на межі раннього і дошкільного віку, тобто тоді, коли відбуваються такі психологічні зміни в особистості дитини, як усвідомлення свого «Я», зародження самосвідомості, прагнення виділитися з-поміж людей, що її оточують. У старшому дошкільному віці градація між відповідальною і безвідповідальною поведінкою дитини стає чітко виявленою. Вихователі дітей дошкільного віку, які мають досвід роботи з ними, засвідчують, що малюки здатні до відповідальної поведінки і прагнуть до неї, якщо постійно бачать відповідний приклад з боку дорослих, мають можливість вправлятися і отримують оцінку своїх дій.

Як якість особистості відповідальність має зовнішню та внутрішню сторони, що суттєво відрізняються своїми характеристиками. Зовнішня – характеризується чіткістю виконання встановлених норм взаємодії з оточуючими під прямим чи опосередкованим контролем. Внутрішня (моральна,

етична) сторона відповідальності характеризує людину поза формальними взаєминами й соціальними ролями і відображає її сутність в той час, коли вона знаходиться наодинці з собою.

Структура відповідальності може бути представлена наступним чином:

- знання норм і правил поведінки в соціумі;
- володіння практичними вміннями з різних видів діяльності;
- ставлення до діяльності та суб'єктів взаємодії, емпатія;
- усвідомлення значущості виконуваних дій чи діяльності;
- прогнозування можливих наслідків своїх дій та вчинків.

У дітей старшого дошкільного віку, згідно дослідження, проведеного Т. Фасолько, розрізняють наступні рівні сформованості відповідальної поведінки:

- ініціативна відповідальність - поведінка дитини характеризується тим, що вона не тільки розуміє значення відповідального виконання доручених справ, а й відчуває задоволення від поведінки такого типу, проявляє ініціативу, пропонує шляхи вирішення завдань, наполеглива, досягає успішного результату. В спілкуванні орієнтується на інших, вміє відчути необхідність допомоги, проявляє співчуття, турботу, творчо підходить до справ, знає і використовує моральні норми;

- виконавська відповідальність – дитина характеризується наполегливістю, старанністю, добросовісністю, орієнтується на моральні норми і дотримується їх. Діє за вказівкою дорослого, не проявляє власної ініціативи;

- конформна відповідальність – характеризується тим, що дитина знає моральні норми і дотримується їх, але тільки в присутності дорослого. Поза контролем моральна поведінка зникає. Дитина вміє «пристосовуватись» до вимог дорослих, орієнтується на моральні норми, оцінюючи можливість використання їх в корисних цілях;

- безвідповідальність – дитина прагне за першої нагоди уникнути необхідної поведінки, залишає доручену справу. Власні інтереси ставить найвище.

Відповідальність засвідчує готовність дошкільника виконувати складні соціально значущі завдання: ініціювати відмову від гри на користь важливої для інших праці, не ухилятися від розв'язання проблем, не полишати розпочату справу, а доводити її до кінця, дотримуватись правилодоцільної поведінки, керуватися здоровим глуздом. Тобто, передумовою відповідальності є вибір дитиною можливої поведінки. Вибір, у свою чергу, підпорядковується мотивації. А на мотивацію вчинку дитини дошкільного віку, насамперед, впливає оцінка її дій та результатів з боку значущого дорослого.

Методичні аспекти виховання відповідальності

Щоб сформувані у дитини дошкільного віку відповідальну поведінку, насамперед необхідно послідовно здійснити три кроки: орієнтуючись на базові потреби дитини у любові та визнанні, викликати й закріпити у неї емоційну потребу у моральній поведінці; надати чіткі знання про норми і правила моральних дій, що ведуть до встановлення позитивних взаємин з оточуючими;

забезпечити можливості для набуття власного досвіду відповідальної поведінки.

Для формування у дітей дошкільного віку відповідальності у середовищі буття дитини мають бути створені певні педагогічні умови. Детальне обґрунтування педагогічних умов представлено у дослідженні Н. Басюк. Серед них: насичення виховного середовища емоційним фоном доброзичливості, взаєморозуміння і співробітництва; надання дітям знань про норми і правила поведінки; систематичне включення дітей у різні види діяльності; єдність зусиль батьків і педагогів у вихованні почуття відповідальності. Проте дослідження Н. Басюк було проведено на дітях молодшого дошкільного віку. Щодо дітей дошкільного віку, то тут потребує особливої уваги організація ігрової діяльності, як такої, у якій формуються і розвиваються їхні моральні якості, поєднання зусиль батьків і педагогів у вихованні почуття відповідальності.

В умовах дошкільного навчального закладу значний вплив на дитину здійснює авторитет вихователя, а також визнання групи. І. Бех знаходить шляхи розвитку відповідальності дітей у їхній спільній діяльності, де «...інтенсивно проявляється груповий вплив на особистість: тут діють механізми емоційного зараження, ідентифікації, відповідальності за групу й за себе». При цьому велике значення надається почуттю корисності для іншого, яке «є тією підвалиною, на якій будується моральна система особистості, адже сутнісна характеристика цього почуття – сприяння людині – стосується і правдивості, і справедливості, і вірності, і надійності та багатьох інших моральних ставлень».

Буття дитини в групі дошкільного навчального закладу постійно створює умови, сприятливі для формування і розвитку почуття відповідальності за свої слова і дії. Якщо в групі панує позитивна атмосфера, життя насичене цікавими колективними справами, а особистість кожної дитини є значущою для вихователя, моральні якості вихованців формуються успішно. Зростаючи від формальної, керованої дорослим, до внутрішньої, керованої власним «Я» форми, така моральна якість як відповідальність поступово стає нормою побудови взаємин дитини з оточуючим світом.

Проте, якщо розглядати особливості формування у дошкільнят почуття відповідальності у різних видах діяльності: ігровій, комунікативній, трудовій, художній, то можна побачити, що процес цей відбувається по різному. В ігровій діяльності дитина бере на себе відповідальність за чітке дотримання правил гри і тим самим сприяє успішному розгортанню ігрового сюжету. Пам'ятаймо, що у дошкільному віці гра є провідним видом діяльності, і не лише тому, що вона займає найбільше часу дитини, а тому, що зумовлює якісні зміни у її психіці. Гра завжди розгортається за певними правилами. Мотивом до виконання правил гри є бажання дитини бути включеним у групу дітей, що граються; прагнення до визнання однолітками; зацікавленість у розгортанні гри; намагання уникнути конфліктів у її ході. На узгодження власних бажань із бажаннями партнера по грі дитину спрямовує розвинена уява. Спочатку дитина відчуває, підсвідомо уявляє, а лише згодом усвідомлює правило спільної гри, в разі порушення якого гра зникає.

Результатом відповідальної поведінки дитини в ігровій діяльності, що полягає у дотриманні правил, є емоційне задоволення всіх її учасників ходом гри і бажання продовжувати її у попередньому складі. Найбільш складно відбувається формування відповідальності у комунікативній діяльності дітей. Щоб досягти ефективності, необхідно практикувати партнерську взаємодію у різних формах організації освітньої діяльності. Саме це дасть можливість дітям вправлятися у встановленні засобами комунікації міжособистісних стосунків з однолітками, проявляти соціальні почуття, в тому числі й відповідальність.

У сучасній теорії та практиці дошкільної педагогіки все більше значення надається дитячій колективній діяльності на заняттях як засобу морального виховання. Спільна діяльність об'єднує дітей загальною метою, завданням, радіщами, засмученнями, переживаннями за спільну справу. У ній має місце розподіл обов'язків, узгодженість дій. Беручи участь у спільній діяльності, дитина вчиться поступатися бажанням однолітків чи переконувати їх у своїй правоті, докладати зусилля для досягнення загального результату.

Самостійність

Самостійність – вольова якість особистості, яка полягає у здатності діяти незалежно від керівництва і допомоги ззовні, звертатися за нею в разі об'єктивної допомоги; ініціювати власні рішення, покладатися на свій життєвий досвід.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: щось у нашому житті відбувається саме по собі, на що людина вплинути не може, причому життю притаманна деяка повторюваність (пори року, зміна місяців, частини доби; кругообіг води в природі; природні явища тощо). Але дещо людина у своєму житті визначає й вирішує самостійно: приймає рішення, робить вибір, обирає друзів, спосіб життя, цінності, життєвий шлях, професію.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знати, що не все в житті залежить від людини; з тим, що відбувається в природі саме по собі, треба рахуватися; що моє «знаю і можу» буде зростати зі мною, якщо я докладу до цього зусиль;
- вміти формулювати свої наміри, обирати доцільний спосіб виконання завдання; звернутися по допомогу за необхідності;
- цінність: власна незалежність і свобода дій, забезпечена умілістю.

Психологічна природа самостійності

Самостійність дошкільника – це завжди продукт його власної ініціативи. Вона не дається від народження, вона формується й досягає певного рівня розвитку в результаті залучення малюка до організованої дорослим діяльності.

Провідна роль у розвитку самостійності належить вихованню та навчанню, тобто керівництву з боку дорослого. В той же час дитина – активний суб'єкт, дієвий учасник спілкування. Ми не можемо не рахуватись із ним – з його фізіологічними та психічними особливостями, з його інтересами та бажаннями. Саме дитина визначає межу та стиль цього керівництва.

Щоб своєчасно та правильно виховати самостійність, дорослому необхідно розібратися в тому, де ж знаходиться ця межа і який стиль керівництва поведінкою і діяльністю найбільш відповідає визначеній меті.

Дошкільника можна назвати самостійним, якщо його поведінка характеризується комплексом усіх основних показників – незалежністю, ініціативністю, цілеспрямованістю й оптимізмом. Несформованість хоча б одного з них робить неправомірною високу оцінку, бо кожне з названих умінь є необхідною умовою розвитку самостійності малюка, взяте окремо, не може гарантувати необхідний рівень активності особистості. Так, оптимістично налаштована та незалежна дитина не обов'язково здатна виявляти в діяльності цілеспрямованість та творчість, а ініціативна – незалежність від думки інших.

Психофізіологічний механізм самостійності зумовлюється тими змінами, які відбуваються у розвитку дитини протягом усього періоду 59 дошкільного дитинства. Самостійні дії малюка раннього віку, збагачуючись і набуваючи системності, на початок дошкільного дитинства починають набувати форми діяльності. Різні форми самостійної поведінки у різних її видах починають виявлятися у середньому дошкільному віці. Набуваючи стійкості, самостійна поведінка у старшому дошкільному віці перетворюється на тенденцію, яка свідчить про появу самостійності як особистісної якості. Динаміка розвитку самостійності залежить від особливостей, потреб та інтересів дітей у різні вікові періоди життя. Це дає підстави говорити про те, що на різних вікових етапах наявні такі види діяльності, в яких розвиток самостійності відбувається більш інтенсивно й успішно, оскільки ґрунтується на інтересах і потребах дітей.

Спостерігаючи за поведінкою та діяльністю дошкільників, можна узагальнити, що важливим періодом у формуванні самостійності є ранній вік (2-3 роки). Саме тут окремі прояви поведінки характеризуються широкою гамою проявів – від демонстраційної незалежності до спокійного підпорядкування. Вчасне закладання базису самостійності як особистісної якості забезпечує появу вже на п'ятому році життя достатньої міри незалежності в діях дітей, які практично завжди відхиляють допомогу дорослого, вносять у діяльність ініціативу. Водночас у цей період очевидною стає залежність та пасивність певного числа дошкільників: сьогодні вони були ініціативними та незалежними, а через кілька днів на тому ж занятті потребували допомоги вихователя.

Розвиток самостійності залежить також від рівня сформованості емоційної сфери дитини, її інтелекту та волі. Рівень сформованості самостійності залежить від умов, в яких виховується дитина (вдома, дошкільному закладі, дитячому будинку); сукупності чинників навколишнього середовища (біологічних, соціальних, фізичних, культурних) та відповідної вікової зрілості пізнавальних і емоційних процесів. Унаслідок цього можна визначити три основних компоненти моделі розвитку самостійності дітей дошкільного віку: інтелектуальний, вольовий та емоційний. Базою, на основі якої будуються компоненти і яка впливає на рівень розвитку самостійності, нами визначені знання, уміння, навички та ставлення до діяльності особистості, що протягом дошкільного дитинства проходить стадії формування.

Методичні аспекти формування самостійності

Самостійність як найважливіша якість особистості, що гарантує людині спроможність жити, навчатися, творити, виникла не випадково. Необхідність її виникнення визначається розвитком самого життя: більш складні його умови потребують від людини здатності бути ініціативною, незалежною, оптимістичною. Саме завдяки пробудженій у дитинстві активності людина може розвиватися у змістовну, цілеспрямовану особистість, здатну знайти своє місце у житті. Чим більш розвинена активність особистості, тим інтенсивніше її життя, тим ширше та різноманітніше її контакти із зовнішнім світом.

У старшому дошкільному віці у дитини формується:

- здатність діяти незалежно від допомоги та керівництва дорослого;
- покладатися на власні сили, ініціювати різні почини;
- виявляти елементарну критичність та самокритичність;
- спроможність відстояти у суперечці власну думку набуває характеру тенденції.

Самостійність проявляється:

- у різних видах діяльності (грі, праці, спілкуванні, художній діяльності, учінні);
- сферах життєдіяльності («Природа», «Культура», «Люди», «Я сам»);
- формах активності (фізичній, соціально-моральній, емоційно-ціннісній, креативній).

Старший дошкільник може відмовитися від допомоги, довести можливість обходитися своїми силами, пишається цим, чекає схвалення готовності розв'язувати проблеми власними силами, усвідомлює значення самоактивності для продуктивної життєдіяльності, володіє загальною самооцінкою та реалістичним образом «Я». Формується самостійність як базова якість особистості.

Науковці зауважують, що самостійність як базова якість особистості, розвивається поступово, і значною мірою залежить від умов виховання.

Про високий рівень сформованості самостійності свідчать:

- прагнення вирішувати завдання діяльності без допомоги з боку інших людей;
- вміння визначати мету діяльності,
- здійснювати елементарне планування,
- реалізовувати задумане та отримувати результат, адекватний поставленій меті,
- здатність виявляти ініціативу й творчість.

Безумовно, досягнення такого високого рівня складає кінцеву мету виховної роботи.

Учені зазначають, що дитину можна назвати самостійною, якщо прояви активності дитини достатньо стійкі й виявляються в різних видах діяльності, при різному настрої, в різних обставинах (Р. Буре, О. Кононко, С. Ладивір та ін.).

Узагальнюючи результати вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, зазначимо, що виховання самостійності – складний процес, який поєднує в собі багатокomпонентний комплекс умов та засобів. Серед засобів

виховного впливу на дитину дошкільного віку дослідники на перше місце ставлять дитячу діяльність: ігрову, навчальну, трудову.

Зазначимо, що у визначенні сутності поняття самостійності науковці відрізняють:

- самостійність як якість особистості, що забезпечує достатньо стійку тенденцію до незалежності та ініціативної поведінки;
- самостійність як характеристику діяльності, ситуативний прояв (дитина справляється із завданням лише в певних умовах або лише з певним завданням).

Базовою основою підготовки дитини до самостійної діяльності є знання. На жаль, нерідко в освітньому просторі ДНЗ процеси засвоєння знань і формування життєвої компетентності відокремлюються.

Адже самі по собі знання без відповідного досвіду його застосування не є показником життєвої компетентності, отже знання, уміння, навички необхідно реалізувати у діяльності, поза якою не може бути виховання самостійності.

Основними складовими когнітивного компоненту є продуктивне та традиційне мислення. Продуктивне мислення безпосередньо пов'язане з досліджуваною нами проблемою, бо відповідає за уміння вирішувати нові завдання, орієнтуватися у ситуаціях, що виникають перед дитиною (О. Венгер, М. Поддьяков). Знання та уявлення, мотиви, навички та поведінка, від яких залежить розвиток самостійності дошкільника, не є статичними. По мірі зростання дитини збільшується обсяг її знань, умінь, відбувається розвиток уваги, мислення, моральних та вольових якостей, що в свою чергу впливає на рівень розвитку самостійності. Існує певний зв'язок між самостійністю та емоціями дитини: завдання, яке їй для розв'язання пропонує дорослий, повинно стати її завданням, набути для неї сенсу (О. Кононко, В. Кудрявцев).

Дослідження, що розкривають вплив емоцій на мислення, дозволяють говорити про те, що по-перше, функції емоцій у мисленні дуже різноманітні, по-друге, емоції є обов'язковим компонентом мислення, включені до його структури, і по-третє, за певних умов емоції можуть суттєво підвищувати продуктивність мисленнєвої діяльності (О. Зімоніна, М. Воротілкіна). Принцип єдності когнітивного та емоційного компонентів дозволяє зберігати процес цілісності розвитку особистості дитини.

Самостійність тісно пов'язана з волею, тому вирішення завдання потребує від дитини цілеспрямованості, вольових зусиль, уміння виявляти наполегливість. Вольові якості особистості є стержнем самостійності. У самостійного малюка завжди достатньо сильно розвинена воля, він рішучий у своєму виборі та оцінках, впевнений у досягненні мети. Залежна дитина завжди безвольна. Вона, навіть якщо і володіє знанням, не вміє самостійно реалізувати власні здібності.

Отже, для того, щоб дитина дошкільного віку була самостійною, вихователь повинен розвивати її інтелект, волю та емоції. Розвивати день за днем, у різних життєвих ситуаціях.

Зазначимо, що характер самостійності, рівні її прояву бувають різними, вони залежать як від характерних для дитини якостей, її індивідуальних особливостей, так і від зовнішніх умов, які зорганізуються вихователями.

Систематичне включення дитини в різноманітну діяльність веде до постійного зростання найрізноманітніших знань, умінь і навичок. Їх зростання, в свою чергу, створює умови для подальшого розвитку інтелектуальної, вольової та емоційної сфери особистості, яка проходить етапи формування.

Міжособистісна злагода

Міжособистісна злагода – це особистісна моральна чеснота старшого дошкільника, в якій інтегровані когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти, що виявляються в знаннях дитиною норм і правил міжособистісної поведінки у соціальному середовищі, позитивному емоційно-ціннісному ставленні до них та вміннях їх застосовувати в процесі міжособистісної взаємодії з людьми; узгодженість взаємодії між людьми, які мають схожі цілі, цінності, потреби та інтереси, що виявляється у здатності діяти спільно, адаптованості членів групи, взаємній терпимості.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: кожна людина – не острів, вона має постійно взаємодіяти з іншими. Окремі види дій людині під силу виконати самостійно, а для виконання інших краще об'єднатися. «Разом» – дії на спільний результат, тоді як «поряд» – дії кожного учасника на свій особистий результат. Діючи поряд, розраховуєш тільки на себе. Коли діють разом, важливо вміти домовлятися.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знати, що в кожній людині можуть бути свої інтереси, бажання, потреби, думки, почуття, з якими треба рахуватися, коли робиш щось разом, бо вони іншій людині не менш дорогі за твої;
- вміти узгоджувати спільні дії, формулювати свої наміри, висловлювати і сприймати пропозиції інших, вживати слова-погодження, слова-вибачення, слова-примирення;
- цінності: мир, лад, злагода у стосунках між людьми.

Психологічна природа міжособистісної злагоди

Розробляючи проблему формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників, ми спиралися на фундаментальний науковий доробок, здійснений у розробку актуальної проблеми становлення особистості дошкільника відомими психологами (І. Бехом, Л. Божович, П. Гальперінім, Д. Ельконінім, О. Запорожцем, О. Кононко, В. Котирло та ін.).

Поняття «злагода» є предметом вивчення багатьох наук: філософії, соціології, державного управління, економіки, соціальної психології та ін. У педагогічній науці поняття «злагода» набуває актуальності на сучасному етапі модернізації освіти. Значення слова «злагода» передбачає: 1) мирні, дружні відносини, стосунки; 2) взаємну домовленість, угоду про спільні дії; 3) узгодженість, погодженість, гармонію у чому-небудь; 4) пристосування; 5) лад, мир; примирення (після сварки); 6) згоду, гармонію, мир, дружбу, мирність, мирнота; 7) жити в злагоді значить жити мирно, дружно; 8) згода – позитивна відповідь на прохання, одностайність. Жити в злагоді – значить годити, діяти злагоджено; у думках і діях має бути злагодженість.

Процес формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у дошкільному навчальному закладі має певні особливості, зумовлені віковими

змінами в розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку та соціальним середовищем, у якому вона перебуває. Вихователю ДНЗ та батькам необхідно враховувати, що міжособистісна злагода дитини старшого дошкільного віку з ровесниками як базова якість особистості формується передусім в активних діях (або ініційованих дитиною, або діях у відповідь на ініціативу партнера) самого дошкільника в ході міжособистісної взаємодії з іншими дітьми на заняттях, під час підготовки й проведення виховних заходів, у ході режимних моментів, під час прогулянок; міжособистісну злагоду необхідно формувати, залучаючи старших дошкільників до різних видів діяльності: ігрової, рухової, природничої, предметної, образотворчої, музичної, театральної, літературної, сенсорно-пізнавальної і математичної, мовленнєвої, соціокультурної та інших.

Саме в ході міжособистісної взаємодії старший дошкільник виявляє увагу й інтерес до однолітка, сприймає його як суб'єкта по спілкуванню та партнера по діяльності, осмислює ці взаємини й інтерпретує процес і якість взаємодії з ровесником. Тому для повноцінного формування в дошкільному навчальному закладі цієї базової якості особистості вихователь старшої групи має приділяти міжособистісним взаєминам своїх вихованців чільне місце, залучати дітей до різних видів діяльності, постійно актуалізуючи особливу цінність досягнення міжособистісної злагоди у стосунках дітей один з одним.

Методичні аспекти формування міжособистісної злагоди

Значний потенціал для виховання міжособистісної злагоди у дітей мають заняття, на яких вихователі ДНЗ можуть забезпечувати такі визначальні для формування міжособистісної злагоди види організації спільної діяльності старших дошкільників:

-спільно-індивідуальну діяльність – коли кожна дитина виконувала свою частину загальної роботи незалежно від інших;

-спільно-послідовну діяльність – коли загальне завдання виконувалося послідовно кожним дошкільником;

-спільно-взаємодіючу діяльність – коли кожен дошкільник одночасно взаємодіяв з усіма іншими дітьми.

Систематичне залучення старших дошкільників до названих видів організації спільної діяльності на заняттях, під час підготовки й проведення виховних заходів, у ході режимних моментів, під час прогулянок; у ході ігрової, рухової, природничої, предметної, образотворчої, музичної, театральної, літературної, сенсорно-пізнавальної і математичної, мовленнєвої, соціокультурної діяльності сприяє формуванню у старших дошкільників здатності ставитися до однолітка як до цінності; бачити його чесноти, досягнення; уважно сприймати слова, дії, вчинки ровесників; умінь розуміти однолітка, узгоджувати свою позицію, домовлятися, поводити себе миролюбно, запобігати й уникати загострення взаємин, миритися; умінь враховувати інтереси, потреби, думки, почуття однолітків, співвідносити їх зі своїми потребами, інтересами, інтелектуальним та емоційним станом.

Значний педагогічний потенціал для формування у старших дошкільників міжособистісної злагоди з однолітками в ході занять (наприклад, із фізичного виховання) мають рухливі ігри, зокрема, ігри-естафети. Так, Ю. Васьков,

виокремлюючи особливості рухливих ігор, наголошує, що вони мають не тільки добровільний характер, а й залежать від ініціативних бажань учасників.

Особливістю гри є також її невизначеність, тобто те, що вона не має передбачуваного результату. Творчий характер гри викликає цілісну реакцію організму й активізує основні функціональні системи, передовсім, психічні процеси та діяльність мозку. Рухливі ігри характеризуються колективними діями й передбачають участь не менш як двох дітей для створення конкретної ігрової ситуації. Узгодженість колективних дій потребує спілкування та взаєморозуміння. Комунікативність є однією з основних характеристик ігрової діяльності. Різноманітність взаємовідносин між учасниками гри сприяє формуванню морально-етичних норм поведінки.

Справедливість

Справедливість – базова особистісна якість, що виявляється у здатності керуватися у взаємодії з іншими дітьми моральними правилами, вміннями орієнтуватися на правду як на соціально схвалювану чесноту, адекватно оцінювати дії інших з точки зору виконання загальноприйнятих норм та правил, власних дій з точки зору інтересів та поглядів іншої дитини чи колективу однолітків.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: якщо ти хочеш, щоб до тебе ставилися справедливо, то і сам маєш так само ставитися до іншого. Для цього треба вміти чесно й об'єктивно оцінити свої дії, дії однолітків, спільний результат; вміти відповідати за власні вчинки та колективні дії; прагнути говорити правду, не лукавити, не ховатися, не хитрувати, не вдаватися до вигадок та неправди.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знання: має уявлення про справедливість як здатність правильно оцінювати інших; розуміє необхідність дотримання всіма групових норм і правил, їх важливість для виконання спільної діяльності; знає як реагувати на несправедливе ставлення до себе, розуміє причину та намагається виправити ситуацію;
- уміння: при взаємодії з іншими дитина поводить себе чесно, правдиво, не утискує інтереси інших; у спільній діяльності та іграх справедливо розподіляє ролі, атрибути; керує своєю діяльністю не за особистими інтересами, а інтересами інших; переступає через своє «не хочу»; виконує свої обов'язки;
- цінності: наявність позитивного емоційного забарвлення під час оцінювання власних справедливих дій та негативні емоції при несправедливих; переживання дитиною несправедливого ставлення не тільки до себе, а й до оточуючих; наявність адекватної самооцінки як важливого складника у вихованні почуття справедливості.

Психологічна природа справедливості

Справедливість, як моральна якість, за дослідженнями вчених (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Л. Люблінська, С. Рубінштейн), вже стає відносно сталою у старшому дошкільному віці і тому це є найбільш сприятливий період для її виховання через особистісне визнання необхідного

самоствердження у дитячому колективі. Саме у дитячому товаристві старший дошкільник під час основних видів діяльності (навчальної, рухової, ігрової, комунікативної, трудової), у формах активності (фізичній, соціально-моральній, емоційно-ціннісній, пізнавальній, мовленнєвій, художньо-естетичній, креативній) набуває здатності мислити категоріями справедливості. Це проявляється у розподілі ігрових ролей, різного інвентарю, іграшок, знарядь. Окрім того, дитина старшого дошкільного віку намагається не бути егоїстом до однолітків та дорослих, виявляє елементарну критичність та самокритичність, навчається враховувати думку товаришів, знайомих. За необхідності відстоює у суперечці власну думку, домовляється, поступається тощо.

Дитина означеного віку може зрозуміти, що в колективі між різними учасниками можуть існувати як щирі, прихильні, товариські стосунки, які слід цінувати, так і неприязні, які ускладнюють взаємодію, потребують самоконтролю та вміння у мирний спосіб розв'язувати конфлікти. Тому необхідним є вміння приймати справедливе рішення.

У своїх дослідженнях про справедливість та несправедливість у міжособистісній взаємодії І. Бех пропонує такі форми прояву несправедливості в міжособистісному ставленні в системі «дитина-дитина»:

1. Елементарно свідома:

- мстива – учень мстить за завдану колись образу, грубість;
- корислива – спеціально не заслужена позитивна оцінка, мета якої: не втратити приятельських стосунків чи допомоги, співчуття, підтримки та інше;
- почуттєво-глузлива – прояв прихильності чи якогось іншого позитивного почуття до іншої людини, яка у відповідь насміхається, глузує, ображає за це;
- незаслужено-підозрювальна – безпідставна підозра іншої людини в• тому, чого вона не скоїла;
- незаслужено-докірлива – незаслужене дорікання іншого;
- почуттєво-придушлива – прояв добрих дружніх почуттів до іншого, а у• відповідь їх придушення.

2. Самостверджувальна – у своїх жартах учень звинувачує іншого у поганому вчинку, а у відповідь – образа.

3. Конформістська – оцінювання іншого відповідно до оцінки педагога чи авторитетного товариша.

4. Некомпетентна – оцінювання іншого без глибокого знання його можливостей, інтересу, психічних станів.

5. Гіперпохвальна – завищене оцінювання іншого через емоційну нестриманість, запальність.

6. Емоційно-ситуативна – орієнтація на актуалізовані почуття до іншого.

Методичні аспекти виховання справедливості

Ефективне вирішення означеної проблеми потребує спільних зусиль батьків та педагогів у спеціально створених педагогічних умовах, що передбачають:

- створення і постійне підтримання в дошкільному навчальному закладі та сім'ї сприятливого мікроклімату, головною характеристикою якого має бути справедливе відношення один до одного;
- побудова освітнього процесу на основі спонукання, заохочення особистості до подальших проявів справедливого розподілу; формування ціннісного ставлення до чесного і справедливого поводження з однолітками і дорослими;
- виховання у старших дошкільників потреби у справедливих відношеннях дітей один до одного;

Сформульовані умови будуть сприяти поетапному вихованню справедливості у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі шляхом цілеспрямованого формування моральної свідомості, розвитку морального почуття, формування звичок, навичок моральної поведінки дитини. Процес виховання починається основними методами привчання, переконання, заохочення в родині, триває в ДНЗ через засвоєння естетичних, моральних, національних норм і традицій духовної культури народу.

У педагогічному процесі ставлення педагога до кожної дитини як до унікальної особистості забезпечує вільний вибір волевиявлення, реалізацію індивідуальних проявів, власних інтересів, потреб справедливого ставлення до себе і до інших. Міжособистісний контакт передбачає безумовне прийняття іншого як рівноправного партнера незалежно від рівня прихильності до нього, статевої ознаки та постійне переборення життєвих суперечностей.

Реалізація педагогічних умов і основних завдань відбувається поетапно в єдності трьох взаємопов'язаних напрямів: робота з дошкільниками, з педагогічним колективом і з батьками. Основними формами роботи з формування справедливості у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі є бесіди, заняття та модифіковані ігри за правилами, що провокують дітей до справедливого поводження і дають змогу набутися важливого особистісного досвіду. У змісті кожної бесіди важливим є аналіз і оцінка справедливого розподілу ігрових ролей, матеріалів чи дидактичних засобів, коли діти мають об'єктивно оцінити справедливість дій, поступово утверджуючись у розумінні цього поняття.

У подальшому від загальних орієнтовних питань переходимо до бесід про конкретну дитину та конкретний випадок, переважна тематика яких стосується особливостей моральних проявів дошкільника, тактовного педагогічного впливу з метою їх корекції, добору найефективніших методів, прийомів, а також забезпечення атмосфери справедливості, терпимості і доброзичливості. Індивідуальні розмови проводяться за потреби, і вони обумовлені змістом проявів кожної окремої дитини.

Вирішення у реальній взаємодії проблемних ситуацій вимагає від старших дошкільників максимально задіяти вже набутий на попередніх етапах досвід. Неоціненна роль активної участі дошкільників у спеціально створених побутових ситуаціях реальної взаємодії, де від дитини очікують гуманних проявів. Така діяльність активізує самостійні міркування, вправляє в умінні робити вибір та оволодівати культурою взаємин.

Всіляко забезпечується потреба дитини у спілкуванні з широким колом однолітків незалежно від статевої ознаки та рівня прихильності. Це дасть змогу проявити гуманну поведінку, й одержати підтримку і схвалення з боку дорослих. Вихователю і батькам важливо враховувати, що дошкільник не завжди керується соціально схвалюваними нормами взаємодії, забуває їх або не сприймає як обов'язкову умову для конкретного випадку. Тому необхідно терпіння і періодично повтори і вправляння у формуванні моральних дій.

Варто використовувати ситуації та продуктивні види діяльності, специфічні для дошкільного віку, де ми можемо звертатися до правил, які діти самостійно формулюють після читання ситуацій-оповідань, активно стимулюючи їх засвоєння. В умовах дошкільного навчального закладу варто вдаватися до багаторазових вправлянь дітей у застосуванні створених правил, в оцінці вчинків, аналізі дій партнерів по спілкуванню в реальній взаємодії.

Емоції, викликані вчинками героя і власне ставлення дитини до нього, залишають помітний слід у пам'яті і, збагачуючи досвідом, допомагають прогнозувати подібні вчинки в реальному житті. Відсутність тиску на дитину, зайвого моралізування спонукає до пошуків способів узгодження конструктивної взаємодії з ровесником. Системою педагогічних впливів передбачається розширення досвіду дошкільників, зростання обсягу внутрішніх установок на створення і успішний розвиток конструктивної спільності.

Виховні впливи на дитину передбачають посилення уваги, турботи, розширення знань про моральні якісні взаємини персонажів літературних творів та людей в реальному житті. Розвиток емоційно-чуттєвої сфери, соціальних норм поведінки, позитивної емоційної налаштованості до однолітків сприяє оволодінню дитиною засадами справедливої поведінки та конструктивної діяльності з однолітками. Комплексність підбору методів та прийомів забезпечує орієнтацію на заохочення та надання дитині можливості виявити самостійність морального вибору у спілкуванні, визначити напрями її вчинків які ґрунтуються на міцних знаннях та стають змістом загальних мотивів діяльності.

Чуйність

Чуйність – моральна якість, що визначає суспільну спрямованість особистості та виявляється в турботі про потреби, запити й бажання оточуючих, уважності до їхніх інтересів, проблем; співчуття до навколишніх, готовності прийти на допомогу. Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: кожній людині важливо відчувати, що всі навколо ставляться до неї тепло, по-доброму. Тому ми не лише сподіваємося на доброзичливість з боку інших, а й маємо бути добрими до всіх, хто нас оточує.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знати: зі слів, жестів, пози ми можемо взнати про стан, настрій людини, • тварини або іншої живої істоти;
- вміти: висловлювати співчуття, підтримку, виявляти доброзичливість у • взаєминах з однолітками;
- цінність: доброта, милосердя.

Психологічна природа чуйності

Соціальна природа чуйності проявляється в практиці конкретних стосунків між людьми, коли людина тонко відчуває інших, їх переживання, емоції, почуття. Чуйність властива людям, які мають добре серце. Водночас полярним рівнем прояву чуйності є сентиментальність (Е. Фром). За словами Є. Шовкомуд, чуйність можна розглядати як здатність відчувати і розуміти стан іншої людини через усвідомлення власних переживань. Це відбувається шляхом співпереживання і проявляється у формі дієвого співчуття та щирої співраді. Понятійний ряд, близький до суті чуйності, містить такі поняття, як: співчуття, співпереживання, жалість, співрадість тощо, тобто емпатійні прояви.

У словнику української мови «чуйність» тлумачиться як уважне і сердечне, доброзичливе, прихильне ставлення до людей; здатність активно, швидко реагувати на життєві події, факти; чуйне ставлення до чийого-небудь горя, до чийось переживань, потреб; почуття жалю, викликане чийм-небудь нещастям, горем; жаль, висловлений усно схваленням або дією підтримки з приводу нещастя, горя, що спіткали кого-небудь.

Із етичної точки зору, у понятті «чуйність» традиційно відображаються моральні норми, пов'язані з добровільними взаємними обов'язками як у суспільному, так і в особистому житті людей. Чуйність виступає в якості регулятора моральних стосунків, і в цьому дослідники вбачають її основну функцію. Чуйна людина прагне уникнути образ і розбіжностей, вона хоче компромісу і спокою. Отже, чуйність – це моральна якість, яка відображає принцип гуманізму стосовно повсякденних взаємовідносин між людьми; розуміння мотивів, якими вони керуються у своїй поведінці; уважне ставлення до їхніх інтересів, проблем, які їх хвилюють, думок і почуттів; потреби та бажання людей; тактовне ставлення до самолюбства, гордості та почуття власної гідності інших людей; чемне ставлення до всіх.

Психолого-педагогічна сутність чуйності пов'язується з умінням педагога торкнутися людської душі ледь помітним рухом доброго серця, спрямованого в напрямі душі іншої людини. Це трепетне, ніжне і ласкаве ставлення до будь-якої істоти. Це потреба душі і серця, яка приводить людину до благих діянь. У зв'язку з цим виник навіть новий напрям педагогічної науки – педагогіка ніжності (Н. Щуркова).

Чуйна людина виявляє всеосяжне прагнення бути корисною, важливою і потрібною тим, хто тебе потребує, а також тим, хто близький тобі і дорогий, любимий тобою. Адже чуйна людина найчастіше є дуже совісною, добродушною і вразливою, прагне уникнути образ і розбіжностей, хоче компромісу, ідилії і спокою. Ця якість також включає в себе глибоке звернення до внутрішнього світу тих, з ким ми спілкуємося, бажання і прагнення їх зрозуміти, відчути, чого саме потребує співрозмовник у даний момент. Вона змушує нас критично ставитися до себе і відразу визначати реакцію співрозмовника на наші слова чи вчинки і за необхідності, без почуття помилкового сорому, вибачатися за допущену помилку.

Отже, чуйність є елементом сфери суб'єктивного ставлення людини до інших людей і здійснює функцію регуляції цих стосунків. Узагальнюючи різні тлумачення поняття «чуйності», нами визначено інтегроване поняття вище

названої дефініції. Ми погоджуємося з багатьма визначеннями науковців стосовно поняття чуйності, але в контексті нашого наукового дослідження вважаємо, що чуйність це – уважне і сердечне, доброзичливе, прихильне ставлення до людей, до чийого-небудь горя, до чийось переживань, потреб; турбота про потреби, запиту і бажання людей, уважність до їхніх проблем, інтересів; співчуття до навколишніх, готовність прийти на допомогу; здатність активно, швидко реагувати на життєві події, факти усним схваленням або дією підтримки з приводу нещастя, горя, що спіткали кого-небудь.

Методичні аспекти виховання чуйності

Соціально-політичні зміни в житті суспільства і необхідність підготовки дітей до них зумовили посилення інтересу до соціальних аспектів виховання дітей. Керування своєю поведінкою і способами спілкування, здатність вибору адекватної альтернативи поведінки, орієнтації у нових обставинах, відчуття свого місця в товаристві інших людей є також сферою соціального розвитку дитини (Т. Поніманська). Моральною характеристикою цих складових є людяність, яка у дошкільному віці виступає як емоційний чинник, тобто почуття співпереживання, співчуття, що визначають вміння діяти не лише на основі розуміння іншого і володіння комунікативними навичками й уміннями, а й на основі гуманного ставлення до людей.

Артемова Л. констатує, що у дошкільному віці формуються перші моральні уявлення, закладаються основи моральних почуттів. Вступаючи в життя, діти зустрічаються з великою кількістю неписаних законів гуманного ставлення до людей, норм поведінки в товаристві, культури спілкування людей та іншими. Науковець наводить способи стимулювання та засвоєння дітьми моральних понять, моральних цінностей, норм моралі та правил, які регулюють спільне життя і діяльність людей. Моральне виховання дітей у дошкільному закладі, первинні прояви почуття громадськості найкращим чином здійснюється через гру, працю, заняття та бесіди з батьками (Л. Островська). За умов правильного керування цими видами діяльності відбувається формування соціального досвіду дитини, в результаті чого процес морального виховання набуває гуманного спрямування, збагачує його, сприяє початкам духовності особистості. Проте процес розвитку моральних якостей, у тому числі й чуйності, не відбувається рівно лінійно позитивно. Звертаючи увагу педагогів на факти порушення дітьми правил поведінки, психолог О. Запорожець зауважував, що у дошкільному віці це викликано не їх незнанням чи небажанням виконувати, а тим, що діти ще не орієнтуються на іншу людину, не звертають уваги на її стан, не враховують інтереси та потреби іншого.

Справедливо відзначає Т. Поніманська, що механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є моральні почуття – стійкі переживання у свідомості дитини, її суб'єктивне ставлення до себе, явищ суспільного буття, до інших людей. Завдяки моральним почуттям моральна свідомість і вчинки набувають морального смислу. Моральна свідомість поєднує у собі знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття. Сформовані в дошкільному віці основи моральної спрямованості особистості значною мірою визначають подальше її життя.

Отже, поєднуючи моральний і духовний процес, виховання спрямовується на цілісний розвиток особистості, який реалізується в гармонії із зовнішнім світом і самим собою. Впродовж дошкільного віку формується здатність правильно орієнтуватися на можливе ставлення дорослого до дитини, виявляється прагнення відповідати вимогам дорослих людей, бути визнаними ними. Крім того, до старшого дошкільного віку здійснюється розвиток свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків.

Формується інтерес до нової соціальної інформації та бажання співдіяти з іншими людьми на засадах моральних цінностей. Такий підхід відповідає сучасній меті виховання – створенню умов для розвитку особистості дитини, сприяння її самореалізації. Формування моральних якостей у дітей дошкільного віку здійснюється за різними напрямками. Одним із засобів морального виховання особистості з використанням мистецьких творів, художньої та театралізованої діяльності дошкільників науковці визначають мистецтво (Н. Ветлугіна, О. Запорожець, В. Сухомлинський, Б. Теплов та ін.).

Чуйне ставлення становить одну з основ саморозвитку особистості та є умовою для її самореалізації:

- виховні можливості чуйного ставлення до ровесників пов'язані з розвитком моральної сфери особистості, становленням певного світогляду та системи ціннісних орієнтацій, розвитком саморегуляції, а також із формуванням позитивного самоствавлення;
- важливого значення набуває просвітницька робота з батьками із роз'яснення значущості тієї чи іншої якості та комплекс заходів, спрямованих на становлення основи самоусвідомлення, активне діалогічне співробітництво з дошкільником, поєднання вимогливості з довірою, створення атмосфери підтримки та прояв поваги до дитини.

Самотужки, вихователі дошкільного закладу без участі сім'ї завдання морального виховання, в тому числі й чуйності, не зможуть вирішити успішно.

Саме тому вирішення завдань морального виховання чуйного ставлення у дошкільників потребує ініціативності і відповідальності працівників освіти і науки, вміння брати інших до уваги, рахуватися з відмінною від власної точкою зору, визнавати чесноти й переваги інших людей: здатність розуміти інших, ставати на їхнє місце, співпереживати їм, допомагати за власним бажанням; робити людям добро, не розраховуючи на винагороду; адекватно відгукуватися на горе, неуспіх або погане самопочуття інших, відповідно коригувати свою поведінку; вміння прощати.

Міжособистісне партнерство

Міжособистісне партнерство – якість, яка дозволяє дитині взаємодіяти з усіма іншими учасниками спільної діяльності орієнтуючись на взаємно узгоджені мету, планування і регулювання діяльності для досягнення загального результату. Бути партнером означає поділяти ідеї, покладені в основу спільної діяльності, яку обрав самостійно, мати зобов'язання і здійснювати комунікацію.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: кожна людина протягом життя має взаємодіяти з іншими для виконання різноманітних спільних дій. Але успішна спільна діяльність неможлива, якщо люди не зможуть узгодити свої цілі, не домовляться про послідовність і способи дій, не навчаться поважати інших, їхні думки, бажання і наміри.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знати: значення слів «моє-твоє-наше»; усвідомлювати відмінності між ними, знати, що таке мета і план, їх роль у виконанні будь-якої справи;
- вміти: ділитися, просити, миритися із відмовою; ініціювати свої ідеї і наміри, висловлювати свою пропозицію, запрошувати до спільної гри чи справи, вміти слухати і рахуватися з іншими думками;
- цінність: право іншого мати щось своє, зберігати речі, що належать• тобі одному або нам; дружба.

Психологічна природа готовності до міжособистісного партнерства

Партнерські стосунки з однолітками є необхідною умовою нормального психічного розвитку дитини. На думку М. Цукерман, «об'єднуючи дітей, ми даємо їм ґрунт, на якому виростуть спокійне самовираження дитини, почуття власної гідності, що можливі тільки серед рівно гідних». Дослідниця наголошує: у стосунках дитини і дорослого розподіл функцій неминучий. Дорослий ставить мету, контролює й оцінює дії дитини. Будь-яку дію дитина виконує спочатку разом з дорослим. Поступово міра його допомоги зменшується і зрештою сходиться нанівець, тоді дія інтеріоризується, і дитина починає виконувати її самостійно. За умови організації партнерських стосунків з однолітками ситуація рівноправного співробітництва дає дитині досвід контрольно-оцінних дій і висловлювань.

Продуктивність міжсуб'єктної взаємодії тісно пов'язана з особливостями об'єднання дітей, які беруть участь у спільній діяльності. Так, дослідження В. Котирло і Т. Дуткевич визначило, що міжсуб'єктні взаємодії не виникають стихійно – для їх виникнення і розвитку необхідна організація спільної діяльності з поступовим ускладненням завдань, щоб діти набували досвід спільної роботи у певній послідовності, отримували уявлення про способи узгодження дій. Самостійна спільна діяльність старших дошкільників часто не складається повною мірою через несформованість способів взаємодії.

У своєму дослідженні О. Лопатіна довела, що для переважної більшості дітей старшого дошкільного віку не характерне стале психологічне налаштування на співпрацю з однолітком. Дитина вбачає в ровеснику радше 79 суперника або ж не помічає його зовсім.

Спрямованість виховання у спільній діяльності мусить орієнтувати дитину на партнера, на усвідомлення себе членом певної спільноти. Специфіка такої діяльності полягає в тому, що діти мають узяти на себе «ділові», соціальні ролі, які вимагають від них більших зусиль, ніж ігрові. Розкриваючи питання педагогіки успіху у вихованні особистості, І. Бех наголошує, що слід якомога раніше залучати дітей до організованої колективної діяльності.

Оптимальною у виховному й розвивальному плані є та форма колективної діяльності, яку відносять до кооперативної. У звичайній

колективній діяльності мета є індивідуальною: кожний її учасник досягає індивідуального результату незалежно від іншого; він не відповідає за результат партнера. Науковець робить висновок, що в такій діяльності немає умов для виникнення соціальних стосунків, які сприяли б особистісному розвитку її учасників. У кооперативній діяльності мета і, відповідно, результат є спільними. Кожен учасник діяльності робить внесок у спільний продукт. Цим знімається проблема формування і прояву конфліктності й конкуренції, натомість серед учасників кооперативної діяльності утверджуються співпраця і злагода. Зацікавленість кожного учасника такої діяльності в якісному кінцевому продукті може стимулювати становлення так званої допоміжної, тобто орієнтованої на допомогу іншій людині, поведінки. Переживання успіху за умови досягнення спільного для всіх результату виступає механізмом згуртування учасників діяльності.

Методичні аспекти забезпечення міжособистісного партнерства

Логіка формування міжособистісних партнерських стосунків старших дошкільників з однолітками в кооперативній діяльності передбачає наступні етапи:

1 етап – характеризується пристосуванням дітей до нової системи соціальних умов, нових стосунків, вимог, видів діяльності. Відбувається первинне встановлення вимог, норм і правил взаємодії у групі однолітків, які активно створюються і регулюються вихователем. Дошкільники спостерігають за діями оточуючих, активно реагують на дії один одного, чутливі до того ставлення, яке проявляють однолітки до них, із цікавістю й увагою стежать за поведінкою однолітків.

2 етап – формується емоційне відношення до партнера, співучасть в емоційному стані партнера, ідентифікація, коли переживання партнера сприймаються як власні. На цьому етапі відбувається усвідомлення і перейняття на себе ролі партнера, яке проявляється в: здійсненні комунікативної взаємодії, веденні діалогу з партнером; спільному плануванні діяльності, створенні програми дій, моделюванні значимих умов; підборі засобів досягнення цілей і результату; виконанні дій і операцій для досягнення спільних цілей і результату.

3 етап – на основі рівноправних позицій стає можливим взаємоконтроль, коли діти здатні самостійно оцінити дії один одного, зробити необхідне коригування і намітити шляхи для її вдосконалення. Врахування позиції партнера, його точки зору сприяє децентрації, що призводить до розвитку рефлексії, яка проявляється в готовності до адекватної самооцінки, здатності реалізувати свої здібності і можливості.

Успішність формування у старших дошкільників міжособистісного партнерства в дошкільному навчальному закладі залежить від уміння педагога бачити особливості індивідуального розвитку кожної дитини, спиратися на її сильні сторони і позитивний досвід. Ефективність формування уявлень старших дошкільників про ровесників як партнерів залежить від особливостей вибору пари для спільної діяльності.

В освітній практиці склад пар для спільної діяльності найчастіше формується шляхом: взаємного вибору партнерами одне одного; випадкового

вибору партнера; об'єднання у пари на розсуд вихователя. Так, стійке міжособистісне партнерство між дошкільниками складається, коли учасники групи симпатизують одне одному, часто разом грають, навчаються. Це відбивається на особливостях сприйняття ними одне одного як партнерів у спільній діяльності та на характері їхньої взаємодії. Вибір партнера для учасників цієї групи є однозначним: вони відмовляються виконувати завдання з ким-небудь іншим, окрім названої дитини (якщо вона зайнята, члени групи готові чекати, поки вона звільниться). Перед початком спільної роботи у дітей спостерігається піднесений настрій, вони проявляють радість (посміхаються одне одному, беруться за руки, починають згадувати, що і як вони вже робили разом, яке задоволення від цього отримували, тощо). У спільній діяльності таких дітей більше емоційної підтримки, адресованої одне одному, більше взаємності у стосунках, доброзичливості, природно проявляється зацікавленість у процесі та результаті спільної діяльності, частіше спостерігається взаємодопомога. Така взаємодія характеризується вищим рівнем емоційної стійкості, терпимості щодо дій партнерів.

Взаємодія пар, об'єднаних на розсуд педагога, зазвичай менш успішна, їх учасники частіше демонструють повну відсутність міжособистісного партнерства. Співпраця в парах, сформованих таким чином, не завжди характеризується емоційною стійкістю, у них спостерігаються тиск учасників одне на одного, невдоволення, виникають конфлікти. Такі прояви відзначаються і за випадкового вибору дошкільниками одне одного. Це переконує у важливості й необхідності врахування взаємних симпатій і уподобань дітей при виборі партнерів для спільної роботи.

Зауважимо, що схильність до узгодженого міжособистісного партнерства проявляють діти з яскраво вираженою ініціативною і виконавською поведінкою. Схильними до нестійкого, переривчастого міжособистісного партнерства виявляються імпульсивні діти і діти з явним переважанням ініціативи. Фрагментарне міжособистісне партнерство або повну його відсутність проявляють соціально пасивні діти, частково імпульсивні й меншою мірою виконавці. Можна сказати, що найкращими партнерами виявляються діти з оптимальним поєднанням ініціативи і виконавства.

Послідовність освоєння дітьми моделей спільної діяльності:

1. Освоєння дітьми спільно-індивідуальної моделі взаємодії: кожен учасник діяльності виконує свою роботу індивідуально, а на завершальному етапі всі об'єднують свої елементи в композицію.

2. Освоєння дітьми спільно-послідовної моделі взаємодії: послідовне виконання дій учасниками, коли результат дії, виконаної одним учасником, стає предметом діяльності іншого (принцип конвеєра).

3. Освоєння дітьми спільно-взаємодіючої моделі: співпраця всієї групи.

Під час виконання спільного завдання у багатьох дошкільників спостерігаються труднощі взаємодії. Вони виражаються у нестійкості мотивів взаємодії, невмінні чітко домовлятися, розподіляти дії й узгоджено досягати спільного результату. Це призводить до швидкого згасання ініціативи дітей і розпаду взаємодії на індивідуальні лінії поведінки. Така поведінка, що характеризується емоційною нестійкістю, запальністю, схильністю ображатися

одне на одного, свідчить про недостатню сформованість у дітей практичних умінь взаємодіяти з однолітками в процесі спільної діяльності. Слід зазначити, що труднощі, яких зазнають діти, багато в чому можуть бути наслідком недостатньо ефективної тактики організації та керівництва міжособистісним партнерством з боку педагога – як у плані стимулювання інтересу дітей до партнерства й до однолітка як партнера, так і в плані збагачення умінь узгоджувати свої дії в процесі діяльності, контролювати її й оцінювати спільний результат.

Логіка формування міжособистісних партнерських стосунків старших дошкільників з однолітками у спільній діяльності передбачає різні рівні взаємодії педагога з дошкільниками і передбачає перехід від навчально-корекційної позиції дорослого через спрямовуючу корекційну позицію дорослого як посередника до підтримуючої та стимулюючої ініціативи вихователя, певним чином відстороненої від активних дій дітей.

Шанобливість

Шанобливість – духовно-моральне ставлення дитини до однолітка, що проявляється у привітності, дружній прихильності; у виявленні доброти, співчуття, симпатії (теплих ніжних почуттів, уподобання) та добродійності старшого дошкільника до однолітка (усвідомленого надання допомоги) за присутності бажання діяти; готовності дитини, віддячити однолітку за добрий вчинок, відповісти тим самим за послугу, допомогу, зроблене добро.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: кожного дня поряд із Вами живуть діти – ваші однолітки. Діти разом спілкуються, грають. Добре, коли поряд приязна та доброзичлива дитина, коли вона розуміє та шанує Вас, допомагає та дякує за послугу, допомогу. Проте і Ви маєте розуміти: для того, щоб навчитися жити в суспільстві, Вам потрібно бути добродійними та вдячними до однолітків, розуміти їх настрій та почуття, вміти співпереживати їм та діяти заради них.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знати: про те, у який спосіб проявити власну прихильність та вдячність до однолітка: бути привітним, знати лагідні, приємні для однолітка слова, проявляти свій позитивний настрій у подарунку та симпатії, бажання допомогти – у захисті та доброму вчинку навзаєм;
- вміти: вітатись, підтримувати та допомагати однолітку словом та у справі, виявляти приязне ставлення, симпатію, добродійність та вдячність із врахуванням настрою та почуттів дитини, співчувати та співпереживати їй у різних життєвих ситуаціях;
- цінність: однолітки, шанобливі стосунки.

Психологічна природа шанобливості

Послугуючись механізмом розвитку самосвідомості у дитини, можна стверджувати про те, що старший дошкільник вдається до самостереження, тобто спостереження, яке спрямоване на себе, на самопізнання (Який я? Чи я приязний, доброзичливий, вдячний – шанобливий?). Далі дитина аналізує особливості інших людей (чи шанобливі мої мама й тато, бабуся, дідусь,

улюблена вихователь, Сашко та інші однолітки, з якими вона спілкується та грає). Потім вона проектує на себе, співвідносить інших людей із власними спостереженнями і на основі цього виділяє в собі відмінне (шаноблива я чи не шаноблива (непоштива)). Знання себе, своїх можливостей проявити приязне та доброзичливе ставлення до однолітків, вдячність до них дає дошкільникові можливість регулювати і контролювати свої дії і поведінку, співвідносячи їх із соціальними вимогами, з конкретною ситуацією, з бажаннями і прагненнями інших людей, зокрема із ситуаціями які притаманні маленькому колективу дітей у дошкільному навчальному закладі. У реальній життєдіяльності дошкільника самосвідомість виявляється у єдності окремих внутрішніх процесів – самопізнання, емоційно-ціннісного ставлення до себе і саморегулювання поведінки у різних формах взаємодії з людиною. Самопізнання є основою існування і вияву самосвідомості. Правильне й адекватне розуміння себе є основою усвідомлення дитиною власних чеснот. Усвідомлюючи суспільне значення своєї діяльності, вкладаючи в неї власні спрямування, дитина тим самим навчається об'єктивно визначати свою цінність. Адекватна самооцінка є важливим показником нормального розвитку самосвідомості дитини та є новоутворенням старшого дошкільного віку. Узагальнене емоційно-ціннісне (оцінне) ставлення до себе у дитини складається на основі багатьох переживань різних емоційних станів і почуттів стосовно самої себе. Варто наголосити на психологічній структурі людського ставлення (за І. Бехом), яку складають пізнавально-емоційні утворення. Тобто ставлення старшого дошкільника відбувається у процесі накладання його емоцій на предмет, що певною мірою усвідомлюється, пізнається ним. Тож приязне та доброзичливе ставлення старшого дошкільника до однолітка має переживатися ним. Без емоційного компонента суб'єктивно-оцінних ставлень суб'єкта взагалі бути не може. Завершальною ланкою цілісного процесу самосвідомості є саморегуляція – тобто регуляція дитиною своїх поведінки і діяльності. Саморегуляція передбачає залучення до цілісного процесу результатів самопізнання і емоційно-ціннісного ставлення до себе. Саме прояви рефлексії можемо помітити у здатності старшого дошкільника усвідомлювати свої особливості й те, як вони сприймаються іншими людьми, у побудові своєї поведінки (здійснення вчинку-шанобливості – дії заради тебе) з урахуванням можливих реакцій з боку дорослих і однолітків. Здатність дошкільника до довільної поведінки, побудована на усвідомленні ним власних можливостей, стає ознакою удосконалення регулятивної функції самосвідомості дитини.

Методичні аспекти виховання шанобливості

Зауважимо, що поняття «шанобливість» у нашому випадку ми розглядаємо стосовно прихильних та вдячних стосунків з однолітками. Комплексна робота з дітьми старшого дошкільного віку, з вихователями та батьками при здійсненні виховання шанобливості у старших дошкільників в процесі таких видів діяльності, як гра, комунікація, предметно-перетворювальна, навчально-пізнавальна з урахуванням трьох основних напрямів: роботи з формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків впродовж навчальних занять, обов'язкової роботи з дітьми поза

навчальними заняттями й необхідної роботи батьків із дітьми вдома, дозволяє сформувати одну із базових якостей особистості – шанобливість.

Конкретизуємо кожен із названих напрямів у поєднанні з вказаними видами діяльності з врахуванням авторської (літературної) казки, яка відіграє роль засобу (забезпечує моральну змістову складову навчальних занять, дидактичних ігор та дидактичних вправ, педагогічних ситуацій, ігор-драматизацій).

Навчальні заняття введено як основну форму презентації змістового матеріалу, що передбачають систематизацію уявлень дітей про шанобливість, способи прояву прихильного та вдячного ставлення до однолітків та вплив на орієнтацію старших дошкільників у відповідних нормах та правилах поведінки із врахуванням інтересів однолітків. Основною метою занять є формування шанобливості та її структурних компонентів у дітей старшого дошкільного віку. Цій меті підпорядковуються дидактичні ігри та дидактичні вправи, в процесі яких за допомогою диференційованих завдань закріплювався новий змістовий матеріал. Під час навчальних занять варто стимулювати дітей до вияву ініціативи в спілкуванні, інтересу до вивчення шанобливості, максимального здійснення комунікативної діяльності та їх прояву в поведінці. Водночас не зайве звертати увагу на те, що робота з казкою морального змісту, зокрема звернення до досвіду старшого дошкільника, усвідомлення дітьми змісту казки, аналіз поведінки героїв, їх вчинків, порівняння себе з героями казки, проектування вчинку героя на свої дії, переживання дітей щодо долі героїв, сприяє розвитку емоцій та їх переходу у процес передбачення, що є важливим для проявів шанобливості у старших дошкільників до однолітків.

Авторська літературна казка як жанровий різновид, створена за сталими композиційними законами, є дотичним засобом формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків. Сам текст казки і обов'язкова бесіда за змістом казки дає змогу дітям засвоїти ті виховні ідеї, які в неї закладені.

Досвід роботи педагогів-практиків доводить, що навчальні заняття, пов'язані з ознайомленням дітей із художніми творами проводяться впродовж тижня. Тож розпочинати знайомство дітей із казкою морального змісту варто у день традиційного заняття (дитина у дошкільній групі) використовуючи традиційну методику роботи з казкою із дітьми старшого дошкільного віку. Впродовж тижня рекомендуємо використовувати зміст казок на навчальних заняттях та заняттях з образотворчого мистецтва (ліплення, аплікація, малювання, конструювання, СХД), які передбачають диференційовані завдання для старших дошкільників відповідно до їх рівнів вихованості шанобливості до однолітків.

Процес формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків доцільно продовжити за наступним напрямом: обов'язкова робота з дітьми поза навчальними заняттями. Зокрема, впродовж перебування дітей 87 у дошкільному навчальному закладі педагогам слід розгортати проблемні ситуації та вирішувати їх у комунікативній формі зі старшими дошкільниками. Діти, після формування проблеми вихователем, можуть висувати гіпотези та здійснювати їх перевірку під час спільних ігор, аналізувати результати перевірки у бесідах із вихователем. Водночас у активі педагогів мають бути

ігри-драматизації різних типів за методикою Л. Артемової, як засіб введення старших дошкільників у світ авторські казки морального змісту, здійснення проєкції вчинків головних героїв на себе.

Важливим для формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків є залучення батьків до процесу формування. Зокрема, використання таких форм роботи з батьками вихованців, як батьківські збори та спілкування із батьками за допомогою електронної пошти (забезпечення батьків змістовою складовою з проблеми виховання шанобливості у старших дошкільників до однолітків у ДНЗ) та спільної роботи батьків із дітьми вдома, яку можна пропонувати у вигляді ігор морального змісту.

Доцільно наголосити на формах роботи з педагогами перед уведенням у навчально-виховний процес старших дошкільників навчальних занять, занять з образотворчого мистецтва, проблемних ситуацій, ігор-драматизацій, зокрема, проведення семінару: «Законосфера інноваційного виховання» (за матеріалами І. Беха); семінару-практикуму «Особистісно-розвивальне середовище та механізми його побудови в ДНЗ», із використанням інтерактивних методів з метою ознайомлення педагогів-практиків із теоретичними засадами процесу формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків та семінару-практикуму «Використання рефлексивно-експліцитного методу в процесі виховання шанобливості у старших дошкільників до однолітків у ДНЗ» з метою розкриття механізму методу та кроків введення даного методу у навчально-виховний процес ДНЗ.

Послугуючись принципом особистісної орієнтації та виховними правилами, зокрема символізацією морально-духовної цінності, методичним прийомом залучення вихованців до самостійного створення символу свого морально-духовного Я, варто надати уваги колективним та індивідуальним формам роботи зі старшими дошкільниками, які сприяють формуванню здатності дітей проявляти шанобливість – прихильне та вдячне ставлення до однолітків у предметно-перетворювальній діяльності, зокрема, запропонувати колективне творення предмета – символу шанобливості. При цьому рекомендуємо педагогам звертати увагу на існування та залучення у процес створення символу переживань кожної дитини, які не дозволяли їй бути байдужою до засвоєння шанобливості та її структурних компонентів. Також при створенні символу вводити до спілкування зі старшими дошкільниками позитивні емоційні стимули (вправи за Т. Прищепою та особисту оцінку), які уможливають та посилюють переживання дітей щодо створення символу шанобливості. Далі старшим дошкільникам варто запропонувати самостійне створення символу свого морального «Я», яке передбачає «унаочнення» притаманних дитині якостей особистості. Передусє процесу створення символу свого морального «Я» старших дошкільників виготовлення символів, які означають шанобливість та її структурні компоненти та базові якості старших дошкільників.

Процес формування у старших дошкільників здатності проявляти прихильне та вдячне ставлення до однолітків має проходити у атмосфері, яку створили педагоги-практики на основі принципу особистісної орієнтації, що сприяє впевненості дітей у собі, своїх силах та можливостях, що уможливує

прояви шанобливості старших дошкільників до однолітків (виявлення прагнення дитини допомогти однолітку, яке поєднано з бажанням старшого дошкільника прийняти допомогу та віддячити).

Креативність

Креативність – інтелектуальна якість особистості, що виявляється у схильності до творчості, прагненні відходити від шаблону, зразка, здатності знаходити оригінальні рішення, радіти створенню нового.

Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: у будь-якій справі людина просувається шляхом від «не вмію, не знаю» до «вмію і знаю, як зробити за зразком». Але багато хто мріє не лише навчитися, «як треба», не лише повторити, а й зробити ще краще, по-своєму. Творчість у будь-якій діяльності надихає, дозволяє одержати особливе задоволення, радість від процесу творчості та результату.

Результат, якого ми маємо досягти:

- знати: що у вирішенні будь-якого завдання може існувати не один, а численні способи дій чи варіанти відповідей, і намагатися знайти якомога більше; розуміти значення слова «зразок»;
- вміти: повторювати зразок і привносити в репродуктивну діяльність нові елементи; комбінувати матеріали і відомі способи дії для отримання нового результату; апробувати нові ідеї;
- цінність: те, що я чи інші зробили власними зусиллями.

Психологічна природа креативності

Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальним завданням у наш час, коли життя постійно висуває перед людиною складні проблеми, що вимагають швидкого реагування та способу діяти в незвичній ситуації. Старший дошкільний вік, як відомо, є сенситивним періодом розвитку психічних процесів, періодом бурхливого розвитку фантазії, творчої уяви. Тому для забезпечення майбутньої реалізації потенціалу кожної дитини важливо приділяти увагу розкриттю творчих можливостей у цьому віці.

Поняттям «креативність» у науковій літературі пояснюється рівень прояву творчості, тобто характеризується особистість в напрямі розвитку її творчих здібностей, здатністю до прояву творчості у будь-якому виді діяльності. Креативність є характеристикою творчої особистості, яка виявляє винахідливість, нестандартність, оригінальність мислення і сприйняття, фантазію, інтуїцію, здатність вирішення проблем неординарними способами. Серве підкреслює, що головне в креативності, це потенційна схильність до різнобічного мислення, відчуття і діяння. Саме це дає можливість творчій особистості все робити по-своєму і бути впевненим у правильності сподіяного. Впевненість у собі, віра у свої можливості у креативних особистостей закладена від народження, але за негативних умов виховання, вони можуть руйнуватися, поступово зникаючи.

У сучасній психологічній науці креативність розглядається як особистісна категорія у таких аспектах: як прояв дивергентного мислення (Дж. Гілфорд), як актуалізація інтелектуальної активності (В. Кудрявцев), як

інтегрована якість особистості (В. Котирло, А. Пономарьов). Науковці сходяться в тому, що креативність належить до складних інтегративних здібностей, що вбирає у себе цілі системи взаємопов'язаних елементів, зокрема уяви, асоціативності, фантазії та інші якості.

Креативність розглядається науковцями як необхідна умова обдарованості й таланту (Р. Альтшуллер, В. Моляко), отже її вкрай важливо підтримати на початкових етапах розвитку особистості.

Методичні аспекти формування креативності

На розвиток креативності особистості спрямовано один із напрямів розвитку педагогічної науки – креативна педагогіка як система діяльності, що проектується в певних дидактичних засобах, методиках і технологіях. Креативна педагогіка спрямовується на формування в особистості стійких компонентів креативного (творчого, нестандартного) стилю мислення і поведінки (А. Пономарьов). Психологи стверджують, що креативні здібності можна розвинути у будь-якої людини, незалежно від рівня її інтелектуального розвитку, тим більше, що креативність як спосіб нестандартного мислення, сприйняття і поведінки властива кожній дитині. Тому важливо надати можливість цій якості розвинутися, а не увігнати її у межі стандартного мислення і стереотипної поведінки. В. Кудрявцев, М. Веракса підкреслюють необхідність у розвитку креативності дитини орієнтуватися на властивості особистості, спиратися на природні здібності конкретної дитини, розвивати цілісну сукупність особистісних якостей через креативне середовище. Насичене різноманітними матеріалами для творчості, збагачене можливостями для творчого самовираження і комунікації таке середовище здатне, за умов правильної організації, розбудити, активізувати внутрішні сили і можливості, розкрити приховані здібності, спираючись на сильні сторони особистості.

Отже, провідним принципом реалізації завдання розвитку креативності в освітньому середовищі дошкільного закладу є принцип пріоритету спільної розвивальної діяльності дорослих і дітей, яку характеризує взаємопроникнення у світ дітей і дорослих, прагнення до розуміння й підтримки. Творча діяльність виступає засобом комунікації дитини з дорослими та однолітками, має надзвичайний виховний вплив на формування особистості дитини і дорослої людини.

Науковці виділяють такі параметри прояву креативності в мисленнєвій діяльності, як швидкість знаходження адекватного розв'язання проблеми або творчого завдання, оригінальність, несхожість власного способу творчої дії, що пропонує особистість, на інші способи та гнучкість мислення, що виявляється в готовності до багатоваріантного вирішення проблеми (Е. Торренс).

До педагогічних умов формування креативності дитини старшого дошкільного віку науковці відносять:

- достатній рівень зацікавленості дітей вирішенням творчих завдань;
- ціннісне ставлення до творчого процесу, творчого характеру діяльності, що не лише декларується, а й упроваджується в сім'ї;
- проблематизованість освітнього простору дошкільного навчального закладу, що спонукає дітей до творчого вирішення різноманітних проблем як на заняттях, так і поза ними;

– ручна умілість, обізнаність, досвідченість, що забезпечують дитині можливість у різний спосіб творчо самовиражатися;

– можливості практикувати в освітньому середовищі дошкільного закладу свою творчу активність.

Система педагогічних впливів з метою формування креативності реалізовується в ігровій, комунікативній, предметно-перетворювальній (трудовій) та навчальній діяльності на заняттях і в самостійній художній діяльності. Тематика занять повинна відповідати актуальному рівню розвитку дітей – завдання даватися доступні дитині, проте доцільно створювати проблемні ситуації, щоб їх дитина мала творчо вирішити.

3.2. Діагностика готовності дитини до школи

Підготовка дітей до школи - задача комплексна, що охоплює всі сфери життя дитини. Психологічна готовність до школи - тільки один з аспектів цієї задачі, але усередині цього аспекту виділяються різні підходи:

Дослідження, направлені на формування у дітей дошкільного віку певних умінь і навиків, необхідних для навчання в школі.

Дослідження новоутворень і змін в психіці дитини.

Дослідження генезису окремих компонентів учбової діяльності і виявлення шляхів їх формування.

Вивчення умінь дитини свідомо підпорядковувати свої дії заданому зразку при послідовному виконанні словесних вказівок дорослого. Це уміння зв'язується із здатністю оволодіння загальним способом виконання словесних вказівок дорослого.

Визначаючи психологічну готовність до шкільного навчання, дитячий практичний психолог повинен чітко розуміти, для чого він це робить. Можна виділити наступну мету, якій потрібно слідувати при діагностиці готовності дитини до школи :

- розуміння особливостей психологічного розвитку дітей з метою визначення індивідуального підходу до них в учбово-виховному процесі.
- виявлення дітей, не готових до шкільного навчання, з метою проведення з ними розвиваючої роботи, спрямованої на профілактику шкільної неуспішності.
- розподіл майбутніх першокласників по класах відповідно до їх «зони найближчого розвитку», що дозволить кожній дитині розвиватися в оптимальному для нього режимі.
- відстрочення на один рік початку навчання дітей, не готових до шкільного навчання (можливо лише по відношенню до дітей шестирічного віку).

За підсумками діагностичного обстеження можуть створюватися спец. групи і класи розвитку, в яких дитина зможе підготуватися до початку систематичного навчання в школі. Достатньо широко відомий орієнтаційний тест шкільної зрілості Керна-Йіресека включає, окрім малювання по пам'яті

чоловічої фігури, два завдання - змальовування письмових букв і змальовування групи крапок, тобто роботу за зразком. Аналогічна цим завданням методика Н.І.Гуткиной «Будиночок»: діти змальовували картинку, що зображає будиночок, складений з елементів прописних букв. Також існують більш прості методичні прийоми: завдання А.Л.Венгера «Домальовуй мишкам хвости» і «Намалюй ручки для парасольок». І мишачі хвости і ручки також є елементами букв.

Не можна не згадати ще дві методики Д.Б.Ельконіна - А.Л.Венгера: графічний диктант і «Зразок та правило».

Виконуючи перше завдання, дитина на листку в клітинку від поставлених задалегідь крапок викреслює орнамент, слідуючи вказівкам психолога. Психолог диктує групі дітей, в яку сторону і на скільки клітинок потрібно проводити лінії, а потім пропонує домалювати «узор», що вийшов під диктування, до кінця сторінки. Графічний диктант дозволяє визначити, наскільки точно дитина може виконувати вимоги дорослого, дані в усній формі, а також можливість самостійно виконувати завдання зразку, що зорового сприймається.

Складніша методика «Зразок і правило» припускає одночасне дотримання в своїй роботі зразка (дається завдання намалювати по крапках точно такий же малюнок, як дана геометрична фігура) і правила (обмовляється умова: не можна проводити лінію між однаковими крапками, тобто сполучати кружок з кружком, хрестик з хрестиком і трикутник з трикутником). Дитина, прагнучи виконати завдання, може малювати фігуру, схожу на задану, нехтуючи правилом, і, навпаки, орієнтуватися тільки на правило, сполучаючи різні крапки і не зв'язуючись із зразком. Таким чином методика виявляє рівень орієнтування дитини на складну систему вимог.

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання пов'язана з розвитком розумових процесів - здатністю узагальнювати, порівнювати об'єкти, класифікувати їх, виділяти істотні ознаки, робити висновки. У дитини повинна бути певна широта уявлень, у тому числі образних і просторових, відповідний мовний розвиток, пізнавальна активність.

Вивчення особливостей інтелектуальної сфери можна почати з дослідження пам'яті - психічного процесу, нерозривний пов'язаного з розумовим. Для визначення рівня механічного запам'ятовування дається набір слів, наприклад: рік, слон, меч, мило, сіль, шум, рука, підлога, весна, син. Дитина, прослуховуючи весь цей ряд, повторює ті слова які запам'ятала. Може використовуватися (в складних випадках) повторне відтворення - після додаткового зачитування тих же слів - і відстрочене відтворення, наприклад, через годину після прослуховування. Л.А.Венгер приводить такі показники механічної пам'яті, характерної для 6-7-ми літнього віку: з першого разу дитина сприймає не менше 5 слів з 10 ; після 3-4 прочитання відтворює 9-10 слів ; через одну годину забуває не більше 2 слів, що відтворювалися раніше; в процесі послідовного запам'ятовування матеріалу не з'являються «провали», коли після одного з прочитань дитина згадує менше слів, чим раніше і пізніше (що звичайно буває ознакою перевтоми).

Методика А.Р.Лурії дозволяє виявити загальний рівень розумового розвитку, ступінь володіння узагальнюючими поняттями, умінням планувати свої дії. Дитині дається завдання запам'ятати слова за допомогою малюнків: до кожного слова або словосполучення він сам робить лаконічний малюнок, який потім допоможе йому це слово відтворити. Тобто малюнок стає засобом, що допомагає запам'ятати слова. Для запам'ятовування дається 10-12 слів і словосполучень, таких як, наприклад, грузовик, розумна кішка, темний ліс, день, весела гра, мороз, капризна дитина, гарна погода, сильна людина, покарання, цікава казка. Через 1-1,5 години після прослуховування ряду слів і створення відповідних зображень дитина одержує свої малюнки і згадує, для якого слова вона робила кожний з них.

Рівень розвитку просторового мислення виявляється різними способами. Ефективна і зручна методика А.Л.Венгера «Лабіринт». Дитині потрібно знайти шлях до певного будиночка серед інших, невірних шляхів і тупиків лабіринту. В цьому йому допомагають образно задані вказівки - мимо яких об'єктів (дерев, кущів, кольорів, грибів) він пройде. Дитина повинна орієнтуватися в самому лабіринті і схемі, що відображає послідовність шляху, тобто рішення задачі.

Найпоширенішими методиками діагностуючими рівень розвитку словесно-логічного мислення є наступні:

а) «Пояснення складних картин»: дитині показують картинку і просять розказати, що на ній намальовано. Цей прийом дає уявлення про те, наскільки вірно дитина розуміє значення зображеного, чи може виділити головне або втрачається в окремих деталях, наскільки розвинута її мова.

б) «Послідовність подій» - складніша методика. Це серія сюжетних картинок (від 3 до 6), на яких зображені етапи якоїсь знайомої дитині дії. Вона повинна збудувати з цих малюнків правильний ряд і розказати, як розвивалися події. Серії картинок можуть бути різними за змістом та ступеню складності. «Послідовність подій» дає психологу ті ж дані, що і попередня методика, але, крім того, тут виявляється розуміння дитиною причинно-наслідкових зв'язків.

Узагальнення і абстрагування, послідовність висновків і деякі інші аспекти мислення вивчаються за допомогою методики наочної класифікації. Дитина складає групи з карток із зображеними на них неживими предметами і живими істотами. Класифікуючи різні об'єкти, вона може виділяти групи по функціональній ознаці і давати їм узагальнені назви (наприклад, меблі, одяг), може - по зовнішній ознаці («всі великі» або «вони червоні»), по ситуативних ознаках (шафа і плаття об'єднуються в одну групу, тому що «плаття висить в шафі»).

При відборі дітей в школи, учбові програми яких значно ускладнені і до інтелекту що поступає пред'являються підвищені вимоги (гімназії, ліцеї), використовують більш важкі методики. Складні розумові процеси аналізу і синтезу вивчаються при визначенні дітьми понять, інтерпретації прислів'їв. Відома методика інтерпретації прислів'їв має цікавий варіант, запропонований Б.В.Зейгарник. Окрім прислів'я («Не все те золото, що блищить», «Не рий яму іншому, сам в неї потрапиш» і ін.), дитині задаються фрази, одна з яких по значенню відповідає прислів'ю, а друга не відповідає її значенню, але зовні її нагадує. Наприклад, до прислів'я не «в свої сани не сідай» даються фрази: «Не

потрібно братися за справу, якої ти не знаєш» і «Взимку їздять на санях, а влітку на возі». Дитина вибираючи одну з двох фраз, пояснює чому вона обирає те чи інше прислів'я, але вже сам вибір яскраво показує, на зміст або зовнішні ознаки орієнтується дитина, аналізуючи думки.

Отже, при підготовці до школи дитина повинна уміти:

- 1). Відтворювати зразок;
- 2). Працювати за правилом;
- 3). Викладати послідовність сюжетних картинок і складати по них розповідь;
- 4). Розрізняти окремі звуки в словах.

Перший етап співбесіди включає методику «Будиночок», що проводиться колективно в групах по 5 чоловік, і методики, що індивідуально проводяться: «Експериментальна бесіда по виявленню «внутрішньої позиції школяра»; «Так і ні»; «Звукові хованки» і «Визначення домінування пізнавального або ігрового мотиву».

Заздалегідь для кожної дитини готується буклет, що складається з бланків методик і чистих листів, необхідних для малювання випробовуванням його відповідей по методиках, що не мають спеціальних бланків.

Практично всі обстеження проводяться у присутності батьків. Виняток становлять тільки дві методики «Будиночок» і «Визначення домінування пізнавального або ігрового мотиву». Під час проведення цих методик батьки не присутні, оскільки при змалюванні будиночка вони можуть відволікати дітей, а при дослідженні домінування мотивів випадковою або свідомою реплікою можуть вплинути на вибір дитини. При виконанні решти завдань присутність батьків дуже бажано. Коли батьки особисто бачать які завдання виконують їх діти, у них немає підстав вважати, що до їх дітей були надмірно строгі і упереджені.

По закінченню виконання всіх завдань у разі потреби батькам даються рекомендації, як краще використати час що залишився, у підготовці їх дитини до школи,

Під час співбесіди з дитиною необхідно встановити доброзичливий невимушений контакт. Всі завдання повинні сприйматися дітьми як ігри. Атмосфера гри допомагає дітям розслабитися, зменшує стресову ситуацію. Якщо дитина тривожна, боїться відповідати, то з боку експериментатора необхідна емоційна підтримка, аж до того, що можна обійняти, погладити малюка і ласкавим голосом виразити упевненість, що він дуже добре справиться зі всіма іграми. По ходу виконання завдань треба постійно давати йому знати, що він все робить правильно і добре.

Результати обстеження повинні бути занесені в карту психічного розвитку дитини, яка стисло називається психологічна карта. На першій сторінці фіксуються формальні дані про дитину: прізвище, ім'я, дата народження, відомості про сім'ю, клас. Потім йде таблиця «Зведені дані про роботу з дитиною», що заповнюється постійно протягом всього часу перебування учня в школі.

Для запобігання просочування інформації карту доцільно зашифрувати. В цьому випадку перший лист з формальними даними про дитину зберігається окремо. На ньому, також як і на решті частини психологічної карти, указується шифр, ключ до якого зберігається у психолога.

До карти мають доступ психолог і його керівники по професійній лінії. Адміністрація і педагоги можуть користуватися даними тільки за узгодженням з психологом.

Під час переходу учня в новий навчальний заклад карта може передаватися психологу цієї установи.

Основна мета психологічного обстеження дитини при прийомі в школу - виявлення його індивідуальних особливостей. Якщо прийшла дитина, яка має потребу в спеціальній розвиваючій роботі, то в психологічній карті необхідно заповнити всі рубрики, що відображають його розвиток на момент обстеження, зафіксувати основні проблеми дитини і намітити план розвиваючої роботи.

Серед самих відомих зарубіжних тестів визначення шкільної зрілості, що застосовуються в нашій країні, можна виділити "Орієнтаційний тест шкільної зрілості" Керна-Йірасика.

Орієнтаційний тест шкільної зрілості складається з трьох завдань:

Перше завдання – малювання чоловічої фігури по пам'яті, друге змальовування письмових букв, третє змальовування групи крапок. Для цього кожній дитині лунають листи паперу з представленими зразками виконання завдань. Всі три завдання направлено на визначення розвитку тонкої моторики руки і координації зору і рухів руки, ці уміння необхідні в школі для оволодіння писемності. Також тест дозволяє виявити (у загальних рисах) інтелект розвитку дитини. Завдання змальовування письмових букв і змальовування групи крапок виявляє уміння хлопців відтворювати зразок. Ці також дозволяють визначити, чи може дитина працювати не який час зосереджено, не відволікаючись.

Результат кожного завдання оцінюється по п'ятибальній системі (1 - вищий бал; 5 - низький бал), а потім обчислюється підсумований підсумок за трьома завданнями. Розвиток дітей, що отримали в сумі за трьома завданнями від 3 до 6 балів, розглядається як вище середнього, від 7 до 11 – як середнє, від 12 до 15 – нижче середнього. Діти які отримали від 12 – 15 балів необхідні додатково обстежувати.

Друга методика, яка використовувалася в цілях визначення готовності до шкільного навчання, направлена на вивчення довільності дошкільника. Це методика "Будиночок" (Н.И.Гуткиной).

Методика є завданням на змальовування картинки, що зображає будиночок, окремі деталі якого складені з прописних букв. Завдання дозволяє виявити уміння дитини орієнтуватися в своїй роботі на зразок, уміння точно скопіювати його, виявляє особливості розвитку довільної уваги, просторового сприйняття, сенсомоторної координації і тонкої моторики руки. Методика розрахована на дітей 5,5 – 10 років.

Інструкція випробовуваному : "Перед тобою лежить лист паперу і олівець. На цьому листі я прошу тебе намалювати точно таку картинку, яку ти бачиш на цьому малюнку (перед испитуємым кладут листок з "Будиночком") не

поспішай, будь уважним, постарайся, як щоб твій малюнок був точно таким же, як цей на зразку. Якщо ти що – то не так намалюєш, то стирати гумкою або пальцем нічого не можна, а треба поверх неправильного або поряд намалювати правильно. Тобі зрозуміло завдання? Тоді приступай до роботи."

Обробка експериментального матеріалу проводиться шляхом підрахунку балів, що нараховуються за помилки.

Помилками вважаються:

- а) відсутність, яких або деталі малюнка.
- б) збільшення окремих деталей малюнка більш ніж в 2 рази при відносно довільному збереженні розміру всього малюнка.
- в) не правильне зображення елементів малюнка.
- д) відхилення прямих ліній більш ніж на 30 градусів від заданого напрямку.
- е) розриви між лініями в тих місцях де вони повинні бути сполучений
- ж) залізання ліній одна на одну.

Добре виконання малюнка оцінюється в 0 балів. Чим гірше виконано завдання, тим вище отримана випробовуванням сумарна оцінка.

Варіант методики Керна-Йірсека: попросіть дитину: "Намалюй якого-небудь дядька так, як умієш". На будь-яке стрічне питання відповідайте: "Малюй так, як умієш". Якщо він не може почати роботу, то підбадьорте його. На питання, чи можна малювати "тітку", поясніть, що треба малювати "дядька". Якщо ж дитина почала малювати жіночу фігуру, дозвольте йому її домальовувати, а потім попросіть, щоб він поряд намалював дядька. Після того, як він виконав перше завдання, дайте йому друге. Наперед напишіть рукописну фразу "Він їв суп" або "Їй даний чай" і покажіть її малюку. Друге завдання формується таким чином: "Подивися, тут щось написано. Ти ще не умієш писати, тому спробуй це намалювати".

По умінню намалювати чоловічка (подробиці, детальність малюнка) можна судити одночасно про розвиток мислення, уваги і пам'яті, а по тому, як він справляється з відтворенням зразка (змальовування короткої фрази, обведення круга), - про розвиток готовності руки до навчання письму.

Оцінка результатів:

Кожне завдання оцінюється від 1 (якнайкраща оцінка) до 5 (якнайгірша) балів.

Завдання 1 (малюнок людини):

1 бал – у намальованої фігури повинна бути голова, тулуб, кінцівки. Голову з тулубом сполучає шия (вона повинна бути не більше, ніж тулуб). На голові повинне бути волосся (можлива шапка або капелюх), вуха, на обличчі – очі, ніс, рот. Верхні кінцівки закінчуються рукою з 5 пальцями. Ознаки чоловічого одягу.

2 бали – виконані всі вимоги, як при оцінці в 1 бал. Але можливі 3 відсутні частини: шия, волосся, один палець руки, але не повинна бути відсутній яка-небудь частина лиця.

3 бали – повинна бути голова, тулуб, кінцівки. Руки, ноги повинні бути намальований двома лініями. Відсутня шия, вуха, одяг, пальці на руках. 4 бали – примітивний малюнок голови з кінцівками. Кінцівки (достатньо однієї пари) зображені однією лінією.

5 балів – відсутнє ясне зображення тулуба і кінцівок. Карлючки.

Завдання 2 (змальовування написаного тексту):

- 1 бал – фразу, що змальовувала дитина, можна прочитати. Букви не більше ніж в два рази більше зразка. Букви утворюють три слова. Рядок відхилює від прямої лінії не більше ніж на 30 градусів.

- 2 бали – фразу можна прочитати. Букви по величині близькі до зразка, їх стрункість - необов'язкова.

- 3 бали – букви повинні бути розділений не менше ніж на 2 групи. Можна прочитати хоча б 4 букви.

4 бали – із зразком схожі хоча б 2 букви. Вся група букв має ще видимість письма. 5 балів – карлючки.

Завдання 3. Треба циркулем намалювати на листі круг діаметром приблизно 2,5 см. Попросіть дитину акуратно обвести його по контуру, не відриваючи руки. Якщо це завдання успішно виконано, оцініть його в балах. Чим грубіше помилка – відступ від лінії по діаметру і довжині кола – тим більшим числом балів вона оцінюється.

1 бал – точне відтворення зразка.

2 бали – помилка по напрямку діаметра не більше 1 мм, не більше 1/8 довжини кола.

3 бали – помилки по напрямку діаметра не більше 2 мм.

Частина II. (Практична)

1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	пр	сп
Кредит 1. Теоретико-методологічні засади формування готовності дитини до навчання в школі				
Тема 1. Нормативно-правове забезпечення підготовки дитини до школи	7		2	5
Тема 2. Підготовка дитини до школи як педагогічна проблема	9	2	2	5
Тема 3. Шляхи забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою	7		2	5
Тема 4. Розробка інтегрованих занять з підготовки дитини до школи	7		2	5
Усього:	30	2	8	20
Кредит 2. Психологічна готовність дитини до школи. Її структура та зміст				
Тема 5. Планування системи роботи з підготовки дитини до школи, як якісно нового етапу у житті дитини	7		2	5
Тема 6. Структура і показники емоційно-вольової та розумової готовності до навчання у школі	9	2	2	5
Тема 7. Структура і показники психологічної готовності дитини до школи	7		2	5
Тема 8. Досвід зарубіжних країн у контексті підготовки дітей дошкільного віку до шкільного навчання	7		2	5
Усього:	30	2	8	20
Кредит 3. Формування базових якостей особистості майбутнього першокласника				
Тема 9. Методики діагностики готовності дитини до шкільного навчання	16	2	4	10
Тема 10. Діагностика базових якостей особистості дошкільника	14	2	2	10
Усього:	30	4	6	20
Кредит 4. Сучасні підходи до підготовки дитини до школи				
Тема 11. Розробка і моделювання занять з навчання грамоти	7		2	5
Тема 12. Застосування авторського дидактичного матеріалу у підготовці дитини до школи	7		2	5
Тема 13. Робота з батьками у підготовці дитини до школи.	16	2	4	10
Усього:	30	2	8	20
Усього годин:	120	10	30	80

2. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Кредит 1. Теоретико-методологічні засади формування готовності дитини до навчання в школі

Практичне заняття №1

Нормативно-правове забезпечення підготовки дитини до школи (2 год.)

Вид семінару: семінар-диспут

ПЛАН

I. Обговорення теоретичного матеріалу.

Питання для обговорення

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні про зміст та завдання підготовки дітей до навчання.

2. Державний компонент загальної початкової освіти : вимоги сучасної школи до підготовки дітей до шкільного навчання.

3. Вимоги до якості підготовки дошкільників у чинних програмах («Дитина», «Малятко», «Я у світі», «Впевнений старт»).

II. Створення карти готовності дитини до школи.

III. Презентація результатів роботи.

IV. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою О.В. Проскура, Л.П. Кочіна, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна; авт. кол. Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна [та ін.] / Мін. осв. і наук, мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київ міськради, Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доповн. – К.: Київ. Ун-т імені Б. Грінченка – 2012. – 492 с.

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні про зміст та завдання підготовки дітей до навчання.

Базовий компонент дошкільної освіти України ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства.

Засадами нового Базового компонента дошкільної освіти виступили:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості;
- збереження дитячої субкультури;
- створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей;
- пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя;
- повага до дитини, врахування індивідуального особистого досвіду дошкільника;

- компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини;
- надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними;
- формування у дітей цілісної, реалістичної картини світу, основ світогляду.

Базовий компонент дошкільної освіти — це Державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. У ньому зведено норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6(7) років; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи.

Базовий компонент дошкільної освіти - це державний стандарт, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті.

Виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти є обов'язковим для всіх закладів дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, інших форм здобуття дошкільної освіти.

Процедура досягнення здобувачами дошкільної освіти результатів навчання (набуття компетентностей), передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти, визначається освітньою програмою закладу освіти.

Базовий компонент дошкільної освіти розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, затверджується в установленому порядку і переглядається не менше одного разу на 10 років.

Навчально-методичне забезпечення реалізації Базового компонента дошкільної освіти здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти.

До розроблення Базового компонента дошкільної освіти долучаються Національна академія педагогічних наук України, органи із забезпечення якості освіти, академічні, галузеві науково-дослідні інститути, заклади освіти, інші науково-методичні та методичні установи, громадські об'єднання, у тому числі фахові організації (професійні асоціації), інші інститути громадянського суспільства, експерти тощо. (ст. 22 Закону України «Про дошкільну освіту»).

2. Державний компонент загальної початкової освіти : вимоги сучасної школи до підготовки дітей до шкільного навчання.

Державний стандарт початкової освіти (далі - Державний стандарт) визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти (додатки 1-11), загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти (додаток 12).

2. У цьому Державному стандарті терміни вживаються у такому значенні:

1) загальні результати навчання - сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, що відповідають загальним цілям освітньої(-их) галузі(-ей);

2) здобувач освіти - здобувач освіти на першому рівні повної загальної середньої освіти;

3) змістова лінія - тематична єдність, яка окреслює внутрішню структуру та систематизує конкретні очікувані результати кожної освітньої галузі;

4) обов'язкові результати навчання - сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, які відповідають загальним результатам навчання та які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти, свідчать про рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу (5-6 класи і 7-9 класи);

5) освітня галузь - складник змісту освіти, що відображає певну сферу вивчення або об'єднує споріднені сфери;

6) початкова освіта - перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», інших нормативно-правових актах.

3. Цей Державний стандарт є основою для розроблення типових та інших освітніх програм. Освітні програми, що розробляються на основі типових освітніх програм, не потребують окремого затвердження Державною службою якості освіти.

На основі освітніх програм розроблюються навчальні програми, які містять зміст предмета або курсу відповідно до конкретних очікуваних результатів, визначених цим Державним стандартом, викладений у логічній послідовності; підходи до інтегрування предмета або курсу за темами, проблемами, проектами, блоками тощо; навчальну діяльність та умови її виконання; відповідні навчальні ресурси; засоби оцінювання навчальних досягнень учнів.

4. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Реалізація мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- визнання унікальності та обдарованості кожної дитини, що забезпечується рівним доступом до освіти, заборонаю будь-яких форм дискримінації або відокремлення дітей на основі попереднього відбору;
- цінність дитинства, що оберігається шляхом встановлення освітніх вимог, які відповідають віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини;
- радість пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності;
- розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі;

- міцного здоров'я та добробуту, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку;
- забезпечення безпеки у результаті створення атмосфери довіри і взаємоповаги, перетворення школи на безпечне місце, де запобігають насильству і цькуванню, надають необхідну підтримку;
- утвердження людської гідності шляхом виховання чесності, відваги, наполегливості, доброти, здатності до співчуття і співпереживання, справедливості, поваги до прав людини (зокрема, права на життя, здоров'я, власність, свободу слова тощо);
- плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави;
- формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу.

5. Початкова освіта має такі цикли, як 1-2 і 3-4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, обумовлених готовністю до здобуття освіти.

Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи).

6. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу.

7. До ключових компетентностей належать: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання протягом життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість та фінансова грамотність.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти визначено за такими освітніми галузями:

- мовно-літературна (українська мова, мови відповідних корінних народів і національних меншин; літератури; українська мова та література для корінних народів і національних меншин; іншомовна освіта);
- математична;
- природнича;
- технологічна;
- інформатична;
- соціальна і здоров'язбережувальна;
- громадянська та історична;
- мистецька;
- фізкультурна.

Базовий навчальний план має інваріантний і варіативний складники. Інваріантний складник є обов'язковим для всіх закладів загальної середньої

освіти незалежно від їх підпорядкування і форми власності. Виключення з інваріантного складника будь-якої з освітніх галузей є неприпустимим, оскільки порушує цілісність початкової освіти і наступність з базовою загальною середньою освітою.

Варіативний складник базового навчального плану розподіляється закладом загальної середньої освіти самостійно, враховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти і відображається в освітній програмі такого закладу.

3. Вимоги до якості підготовки дошкільників у чинних програмах («Дитина», «Малятко», «Я у світі», «Впевнений старт»).

Розмаїття програмового забезпечення на практиці реалізує ідею поступального розвитку вітчизняного дошкільця на засадах демократизму і плюралізму, право вибору всіх учасників освітнього процесу: педагогів, батьків, дітей, - а також стимулює подальший розвиток різних наукових шкіл в Україні, які мають потенціал для розроблення й експериментальної апробації сучасних програм і методичного забезпечення до них. Побудова освітнього процесу у дошкільних навчальних закладах за кількома програмами дозволяє повніше врахувати інтереси, бажання, потреби, можливості і задатки кожного малюка задля своєчасного цілісного розвитку дитячої особистості.

В освітньому просторі України для роботи з дітьми раннього та дошкільного віку розробляються і використовуються програми різних видів, які можна класифікувати за такими критеріями:

- концептуальні засади укладання,
- особливості спрямування і змістового наповнення,
- призначення,
- рівень упровадження.

Визначальними для кожної програми є концептуальні засади, на яких вони ґрунтуються. За цим критерієм розрізняють традиційні, інноваційні, альтернативні програми.

Традиційні програми базуються на усталених, загальноновизнаних, перевірених часом підходах до організації та змісту освітнього процесу.

В інноваційних програмах втілюються нові прогресивні концептуальні підходи, нові погляди на роль дитини і педагога в освітньому процесі, форми організації дитячої життєдіяльності тощо.

Альтернативні програми розробляються на інших, порівняно із загальноприйнятими, філософсько-концептуальних засадах організації, змістового наповнення освітнього процесу, створення умов для розвитку, виховання і навчання дітей.

Пріоритетність програм значною мірою залежить від повноти охоплення у них освітніх функцій і змістових компонентів дошкільної освіти. Тож за спрямованістю на реалізацію розвивальних, виховних, навчальних цілей освіти, змістовими складовими і наповненням розрізняють комплексні і парціальні програми.

Комплексні програми розробляються відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Вони окреслюють оптимальний комплекс розвивальних, виховних, навчальних функцій і змістових напрямів організації життєдіяльності

в межах вікової компетентності дітей до 6 (7) років, передбачають поступові ускладнення програмового змісту на кожному віковому етапі.

Парціальні програми поглиблено висвітлюють один або декілька близьких змістових компонентів, напрямів за освітніми лініями, видами діяльності, лініями розвитку тощо. Вони доповнюють зміст інваріантної та/чи варіативної складової чинних комплексних програм і є додатковими до них, а також можуть самостійно окреслювати завдання і зміст роботи з реалізації певної складової варіативної частини Базового компонента дошкільної освіти.

Кожна програма має свого користувача, адресата, призначена для задоволення освітніх потреб різних категорій вихованців та урахування певної специфіки діяльності тієї чи іншої форми надання освітніх послуг. Залежно від такого призначення для дошкільної освіти розробляються загальні, спеціальні, експериментальні програми.

Загальні програми розробляються з метою реалізації вимог Базового компонента дошкільної освіти як державного освітнього стандарту при наданні дошкільної освіти у навчальних закладах і групах загального розвитку.

Спеціальні програми, на відміну від загальних, розробляються для дошкільних навчальних закладів і груп компенсуючого типу, діяльність яких організовується з урахуванням відповідної специфіки освітнього процесу з дітьми, що мають особливі потреби.

Експериментальною називається будь-яка програма в період її апробації на предмет можливості та доцільності впровадження у масову практику дошкільної освіти.

З огляду на широкий вибір освітніх програм для дошкільця, практики мають відповідально й максимально компетентно ставитися до їх вибору. Педагогічні колективи навчальних закладів, де надаються освітні послуги дітям раннього та дошкільного віку, повноважні самостійно визначати, які із чинних комплексних і парціальних програм обрати для повнішої реалізації базового інваріантного та варіативного змісту дошкільної освіти. Щоб цей вибір був виправданий, мотивований потребами і можливостями навчальних закладів у роботі з певним контингентом вихованців та їхніми родинами, їхні керівники і методисти мають інформувати свої педагогічні колективи про чинні програми, методичну літературу до них (з грифами і схваленнями Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України) та ставити на обговорення питання про вибір програм на педагогічних радах перед початком кожного навчального року.

Першу програму виховання дітей дошкільного віку *«Малютко»* в незалежній Україні колегія Міністерства освіти України рекомендувала в 1991 р. Протягом восьми років її успішно втілювали в дошкільних закладах нашої держави. Йдучи назустріч побажанням працівників системи дошкільної освіти, авторський колектив уніс певні корективи та доповнення і пропонує друге видання програми *«Малютко»*.

Зміст програми систематизовано за ustalеними в практиці дошкільного виховання розділами. У структурі розділів чіткіше виділено завдання виховання та основні результати навчально-виховної роботи. Істотним доповненням є розробка програмного змісту для дітей першого року життя.

Розділи «Дошкільне дитинство: особливості розвитку» та «Психологічні вікові характеристики» ґрунтуються на досягненнях вітчизняної і світової психології розвитку дитини. Основні ідеї цих розділів: єдність розвитку та саморозвитку дитини, що досягається співробітництвом її з дорослим і за-своєнням нею загальнолюдської культури; ампліфікація (збагачення) дитячого розвитку відповідно до генетичних завдань кожного періоду; формування передумов загальних, у тому числі творчих здібностей, що відповідають віковим можливостям дитини й вимогам сучасності.

Усі доповнення до програми та корективи в її змісті апробовано в практиці навчально-виховної роботи з дітьми. Програмою можуть користуватися вихователі дошкільних за-кладів, батьки і всі, хто причетний до виховання дітей у пер-шій ланці освіти — дошкільному дитинстві.

Програма розвитку дитини від народження до шести років «*Я у Світі*» відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти. У ній відображено вимоги до оновленого змісту освіти, уніфіковано вимоги до розвиненості, вихованості й навченості дитини впродовж дошкільного дитинства.

Провідна ідея програми — оптимально використовувати можливості віку дитини для її повноцінного розвитку.

Програма орієнтує освітян на розвиток у дитини особистісного досвіду в чотирьох основних сферах життєдіяльності — власному Я, природному, предметному та соціальному просторах.

Програма містить складові змісту освіти:

Інваріантна — від народження до шести років

Варіативна — від трьох до шести років

Інваріантна складова змісту

Матеріали інваріантної складової змісту освіти дітей від народження до шести років структуровані відповідно до віку:

- Вік немовляти
- Ранній вік
- Молодший і середній дошкільний вік
- Старший дошкільний вік

Зміст викладено за сімома освітніми лініями: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному доквіллі», «Дитина у світі культури», «Діяльність дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини».

Варіативна складова змісту

Матеріали варіативної складової змісту також структуровані відповідно до віку та подано за освітніми лініями:

• молодший і середній дошкільний вік — «Іноземна мова» (англійська), «Хореографія»

• старший дошкільний вік — «Комп'ютерна грамота», «Іноземна мова» (англійська), «Хореографія», «Шахи»

Програма легко сприймається за своєю структурою, складовими кожного розділу та створює простір для творчого використання різних педагогічних технологій, прояву гнучкості в підході до кожної дитини.

Програми для дітей старшого дошкільного віку «*Впевнений старт*»

Оновлена редакція програми для дітей старшого до-шкільного віку «Впевнений старт» отримала гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Лист МОН України № 1/11-7684 від 01.08.2017 року) і готова до впровадження в дошкільних навчальних закладах з нового навчального року.

Програма адресована педагогам та батькам вихованців. Зміст програми передбачає організацію взаємодії дорослого з дитиною в такий спосіб, який забезпечує збалансований особистісний розвиток дошкільника в різних видах дитячої активності, а не лише «знанневий приріст» за основними змістовими напрямками програми.

Програма «Впевнений старт» має чіткий, лаконічний виклад основних освітніх завдань, результатів освітніх впливів й не переобтяжена методичними порадами.

За спрямованістю на реалізацію розвивальних, виховних, навчальних цілей освіти й змістовими складовими і наповненням Програма є комплексною.

Програма базується на інваріантній складовій змісту дошкільної освіти.

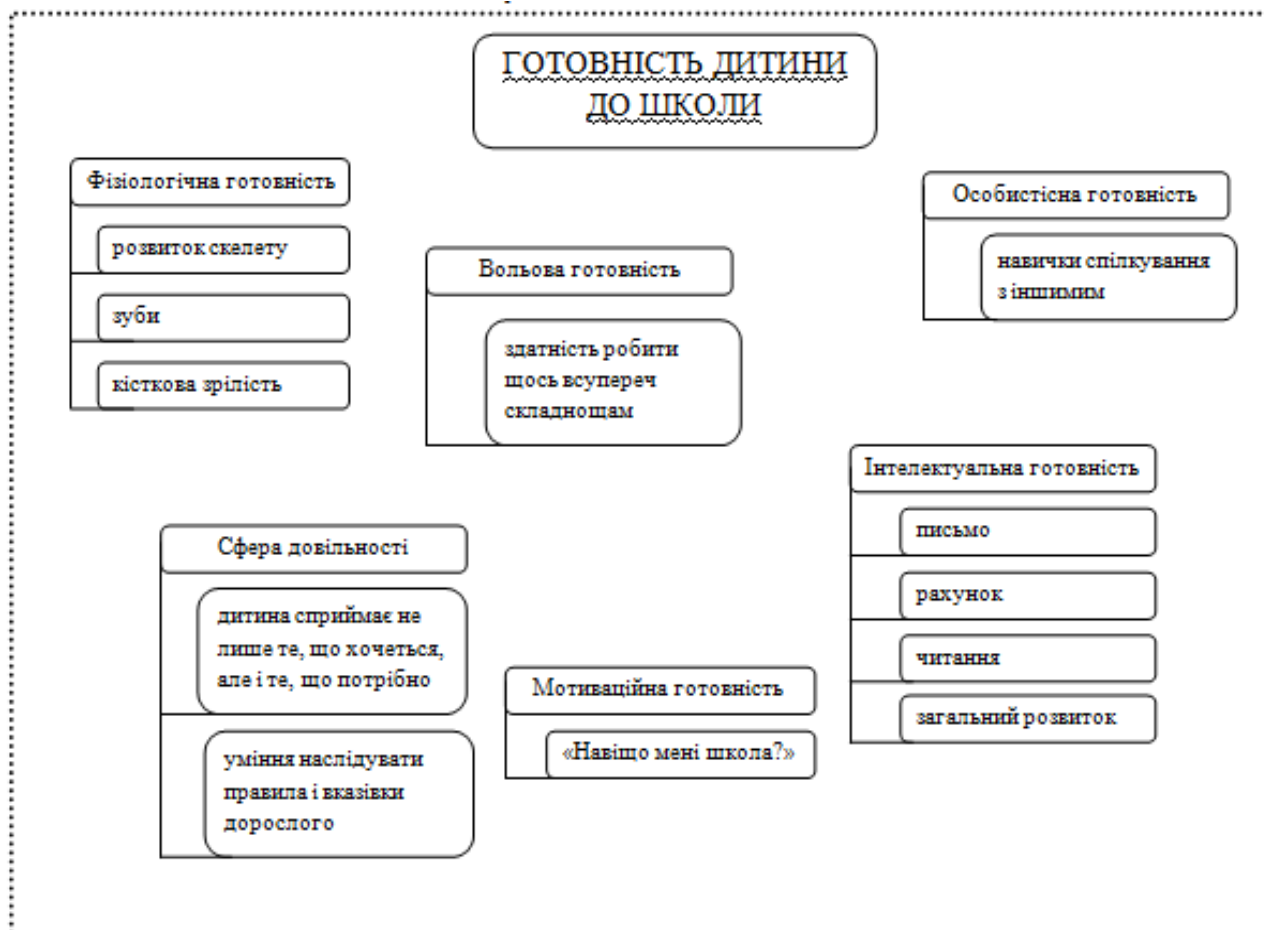
Типовий розподіл навчального навантаження здійснено за видами діяльності дитини:

- комунікативна;
- здоров'язберігальна й рухова;
- господарсько-побутова;
- художньо-естетична;
- пізнавально-дослідницька;
- мовленнєва;
- ігрова.

Програма містить:

- Орієнтовні показники нервово-психічного розвитку дітей 5-6 років;
- Показники засвоєння програми – критерії оцінки розвитку дитини за видами діяльності;
- Поради батькам;
- Формат організації спільної діяльності вихователя з дітьми (карта активностей тижня);
- Орієнтовні форми, методи, засоби освітньої роботи з дітьми;
- Орієнтовний перелік мистецьких творів для ознайомлення дітям;
- Орієнтовний перелік фольклорних і літературних творів
- Орієнтовний перелік творів живопису
- Зразки українського ужиткового мистецтва
- Орієнтовний перелік тем з малювання, аплікації, конструювання
- Орієнтовний репертуар музичних творів
- Орієнтовний перелік театральних вистав.

II. Створення карти готовності дитини до школи.

Практичне заняття №2

Підготовка дитини до школи як педагогічна проблема (2 год.)

Вид семінару: семінар-диспут

ПЛАН

I. Обговорення теоретичного матеріалу.

Питання для обговорення

1. Поняття готовності, складові готовності.
2. Теоретична та прикладна готовність.
3. Готовність дитини до шкільного навчання. Дошкільна зрілість.
4. Фізіологічна, психологічна, когнітивна та соціальна готовність дитини до школи.
5. Діагностика готовності до школи. Авторські методики діагностики.

II. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

1. Поняття готовності, складові готовності.

Готовність до школи - це сукупність певних властивостей та способів поведінки (компетентностей) дитини, необхідних йому для сприйняття, переробки та засвоєння навчальних стимулів на початку і при подальшому продовженні шкільного навчання для того, щоб: а) оволодіти надбанням і знаряддями культури (лист, читання, рахунок, знання і т. п.), б) витягти з них користь для свого розвитку в моторному, емоційному, особистісному, соціальному та когнітивному відношенні. При цьому готовність до школи слід розглядати як розгалужену мережу пов'язаного цілого: вона завжди залежить від умов у конкретній школі, від якостей дитини та від професійної кваліфікації працюючих у школі вчителів.

Основними компонентами загальної готовності до школи є:

1. *Мотиваційна готовність до навчання у школі.* Виявляється у прагненні дитини до навчання, бути школярем; у достатньо високому рівні пізнавальної діяльності і мислительних операцій; у володінні елементами навчальної діяльності; у певному рівні соціального розвитку. Свідченням мотиваційної готовності є наявність у дитини бажання йти до школи і вчитися, сформованість позиції майбутнього школяра.

2. *Емоційно-вольова готовність до навчання в школі.* Засвідчує здатність дитини регулювати свою поведінку в різноманітних ситуаціях спілкування і спільної навчальної діяльності, виявляється у самостійності, зосередженості, готовності й умінні здійснювати необхідні вольові зусилля. Вимоги до позиції школяра ставлять дитину перед необхідністю самостійно і відповідально виконувати навчальні обов'язки, бути організованою й дисциплінованою, вміти адекватно оцінювати свою роботу.

3. *Розумова готовність дитини до навчання в школі.* Виявляється у загальному рівні її розумового розвитку, володінні вміннями і навичками, які допоможуть вивчати передбачені програмою предмети. Загалом розумова готовність дитини до навчання у школі охоплює її загальну обізнаність з навколишнім світом, елементи світогляду; рівень розвитку пізнавальної діяльності і окремих пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги, уваги); передумови для формування навчальних умінь і загалом навчальної діяльності.

4. *Психологічна готовність до спілкування та спільної діяльності.* Це важливе новоутворення обумовлене зміною провідних типів діяльності, переходом від сюжетно-рольової гри до навчальної діяльності. Дитина, у якій не сформовані компоненти психологічної готовності до спілкування та спільної діяльності, відчуватиме такі типові труднощі у навчанні, як: нерозуміння позиції вчителя, невміння слухати товариша, узгоджувати спільні з класом дії, завищена самооцінка та ін.

Загалом, психологічна готовність є цілісним станом психіки дитини, що забезпечує успішне прийняття нею системи вимог школи і вчителя, успішне оволодіння новою для неї діяльністю та новими соціальними ролями.

Готовність до шкільного навчання є найважливішою передумовою успішного навчання, а весь молодший шкільний вік - періодом інтенсивного розвитку шкільнозначимих психофізіологічних функцій.

4. Фізіологічна, психологічна, когнітивна та соціальна готовність дитини до школи.

Фізіологічна готовність до шкільного навчання пов'язана з нормами фізичного розвитку дітей 6-7-річного віку і визначається показниками ваги, зросту, м'язового тону та ін. Також при оцінці враховуються стан нервової системи дитини, зору, моторики (особливо дрібної моторики рук), слуху, загальний стан його здоров'я.

Психологічна готовність до шкільного навчання включає:

- *Інтелектуальну готовність*, яку характеризують рівень розвитку пізнавальних процесів та їх орієнтованість на зону найближчого розвитку, обсяг словникового запасу, наявність вищих форм наочно-образного мислення, кругозір, вміння виділяти навчальне завдання і перетворювати її в самостійну мету діяльності, спеціальні уміння;

- *Мотиваційну готовність* (прагнення дитини до функції учня);

- *Емоційно-вольову готовність*, яка показує рівень сформованості довільної регуляції діяльності, зменшення імпульсивних реакцій і можливість тривалий час виконувати завдання.

Соціальна готовність до школи передбачає і належну сформованість у дитини вміння вибудовувати свої взаємини з педагогом та однолітками. Вихователь, який систематично спостерігає за поведінкою дітей у групі дошкільного закладу, знає, хто з них уміє спокійно і по-діловому звернутися до дорослого із запитанням, попросити в товариша допомоги або запропонувати свою, узгодити власні інтереси з інтересами однолітків у грі чи іншому виді діяльності; хто обирає в іграх лише найпривабливіші ролі шляхом умовляння, примусу чи конфліктує, а хто задовольняється будь-якою роллю, не вміє відстоювати себе і свої інтереси; хто взагалі не готовий брати участі у спільній діяльності через боязкість або комунікативну пасивність.

Когнітивна готовність до школи, яка довгий час вважалась та до цих пір багатьма вважається основною формою готовності до школи, також відіграє дуже істотну роль в успішному навчанні.

Насамперед важливо, щоб дитина могла деякий час концентруватися на якому-небудь завданні та виконувати його. Це не так-то просто з тієї причини, що в кожен момент часу ми схильні до дій подразників самого різного роду. Це шуми, оптичні враження, запахи, інші люди і т.д. У великому класі постійно якісь відволікаючі події. Тому здатність деякий час утримувати увагу на виконанні завдання та сконцентровано працювати є найважливішою передумовою успішного навчання. Вважається, що хороша концентрація уваги розвинена у дитини тоді, коли вона може протягом 15-20-ти хвилин уважно виконувати поставлене перед нею завдання (не самою нею обране), не стомлюючись.

Когнітивна готовність до школи включає в себе:

- здатність до концентрації уваги протягом деякого часу;
- короткострокова слухова пам'ять, розуміння на слух, візуальна пам'ять;

- допитливість і інтерес до навчання;
- логічно зв'язний мислення, здатність вбачати взаємозв'язки і закономірності.

5. Діагностика готовності до школи. Авторські методики діагностики.

Поширеним критерієм готовності до школи є комплексний *показник зрілості психічних функцій*, що характеризують її розумовий, емоційний і соціальний розвиток. Найвикористовуваніший у США національний тест готовності (MRT) призначений для молодшої і середньої груп дитячого садка (1-й рівень), для старшої групи та першокласників (2-й рівень). Наприклад, завдання 2-го рівня передбачають:

1) **початкові погодження** (дитині показують 4 картинки, наприклад зображення кішки, будиночка, клоуна тощо, і називають кожну з них, потім просять відібрати картинку, що починається з певного звукосполучення чи звука (наприклад, «бу»);

2) **звуко-буквені відповідності** (кожне завдання складається з картинки і 4 букв. Після того як дорослий називає картинку, дитина вибирає букву, що відповідає звуку, з якого починається назва картинки);

3) **зорову відповідність** (потрібно підібрати до зображення ще одне зображення. Це можуть бути поєднання букв, слів, чисел, буквоподібних фігур (штучних букв));

4) **пошук зразків** (призначений для оцінювання здатності побачити поєднання букв, слів, цифр, буквоподібних фігур у великих угрупованнях);

5) **«шкільну» мову** (визначають, наскільки розуміє дитина основні і похідні граматичні структури і поняття, що вивчають у школі);

6) **слухання** (з'ясовують розуміння змісту пропонованих усно слів, текстів);

7) **кількісні поняття** (перевіряють знання основних понять математики, наприклад розміру, форми, кількості тощо);

8) **кількісні дії** (необов'язково) (оцінюють вміння дитини рахувати і виконувати прості математичні дії).

Вивчення *особливостей інтелектуальної сфери* можна почати з дослідження пам'яті - психічного процесу, нерозривний пов'язаного з розумовим. Для визначення рівня механічного запам'ятовування дається **набір слів**, наприклад: рік, слон, меч, мило, сіль, шум, рука, підлога, весна, син. Дитина, прослуховуючи весь цей ряд, повторює ті слова які запам'ятала. Може використовуватися (в складних випадках) повторне відтворення - після додаткового зачитування тих же слів - і відстрочене відтворення, наприклад, через годину після прослуховування. **Л.А.Венгер** приводить такі показники механічної пам'яті, характерної для 6-7-ми літнього віку: з першого разу дитина сприймає не менше 5 слів з 10 ; після 3-4 прочитання відтворює 9-10 слів ; через одну годину забуває не більше 2 слів, що відтворювалися раніше; в процесі послідовного запам'ятовування матеріалу не з'являються «провали», коли після одного з прочитань дитина згадує менше слів, чим раніше і пізніше (що звичайно буває ознакою перевтоми).

Методика А.Р.Лурії дозволяє виявити *загальний рівень розумового розвитку, ступінь володіння узагальнюючими поняттями, умінням планувати*

свої дії. Дитині дається завдання запам'ятати слова за допомогою малюнків: до кожного слова або словосполучення він сам робить лаконічний малюнок, який потім допоможе йому це слово відтворити. Тобто малюнок стає засобом, що допомагає запам'ятати слова. Для запам'ятовування дається 10-12 слів і словосполучень, таких як, наприклад, грузовик, розумна кішка, темний ліс, день, весела гра, мороз, капризна дитина, гарна погода, сильна людина, покарання, цікава казка. Через 1-1,5 години після прослуховування ряду слів і створення відповідних зображень дитина одержує свої малюнки і згадує, для якого слова вона робила кожний з них.

Рівень *розвитку просторового мислення* виявляється різними способами. Ефективна і зручна методика **А.Л.Венгера «Лабіринт»**. Дитині потрібно знайти шлях до певного будиночка серед інших, невірних шляхів і тупиків лабіринту. В цьому йому допомагають образно задані вказівки - мимо яких об'єктів (дерев, кущів, кольорів, грибів) він пройде. Дитина повинна орієнтуватися в самому лабіринті і схемі, що відображає послідовність шляху, тобто рішення задачі.

Найпоширенішими методиками діагностуючими *рівень розвитку словесно-логічного мислення* є наступні:

а) **«Пояснення складних картин»**: дитині показують картинку і просять розказати, що на ній намальовано. Цей прийом дає уявлення про те, наскільки вірно дитина розуміє значення зображеного, чи може виділити головне або втрачається в окремих деталях, наскільки розвинута її мова.

б) **«Послідовність подій»** - складніша методика. Це серія сюжетних картинок (від 3 до 6), на яких зображені етапи якоїсь знайомої дитині дії. Вона повинна збудувати з цих малюнків правильний ряд і розказати, як розвивалися події. Серії картинок можуть бути різними за змістом та ступеню трудності. «Послідовність подій» дає психологу ті ж дані, що і попередня методика, але, крім того, тут виявляється розуміння дитиною причинно-наслідкових зв'язків.

Узагальнення і абстрагування, послідовність висновків і деякі інші аспекти мислення вивчаються за допомогою **методики наочної класифікації**. Дитина складає групи з карток із зображеними на них неживими предметами і живими істотами. Класифікуючи різні об'єкти, вона може виділяти групи по функціональній ознаці і давати їм узагальнені назви (наприклад, меблі, одяг), може - по зовнішній ознаці («всі великі» або «вони червоні»), по ситуативних ознаках (шафа і плаття об'єднуються в одну групу, тому що «плаття висить в шафі»).

Одним з показників *фізіологічної готовності* до шкільного навчання є так званий **філіппінський тест**, який вказує на завершення "напівростового стрибка", що відбувається зазвичай в 5-6 років. При виконанні цього тесту дитину просять доторкнутися правою рукою до лівого вуха, провівши руку пад головою. Дитина 4-5 років не може цього зробити, оскільки його руки короткі, а після періоду витягування старшого дошкільного віку дитина вільно може виконати запропоноване завдання. Цей тест характеризує біологічний вік дитини, так як відображає не тільки особливості пропорцій скелета, але і морфофункціональну зрілість організму, що включає рівень дозрівання нервової системи.

Орієнтаційний тест шкільної зрілості Керна – Йірасека

Тест виявляє загальний рівень психічного розвитку, рівень розвитку мислення, вміння слухати, виконувати завдання за зразком, довільність психічної діяльності.

Тест складається з 4-х частин:

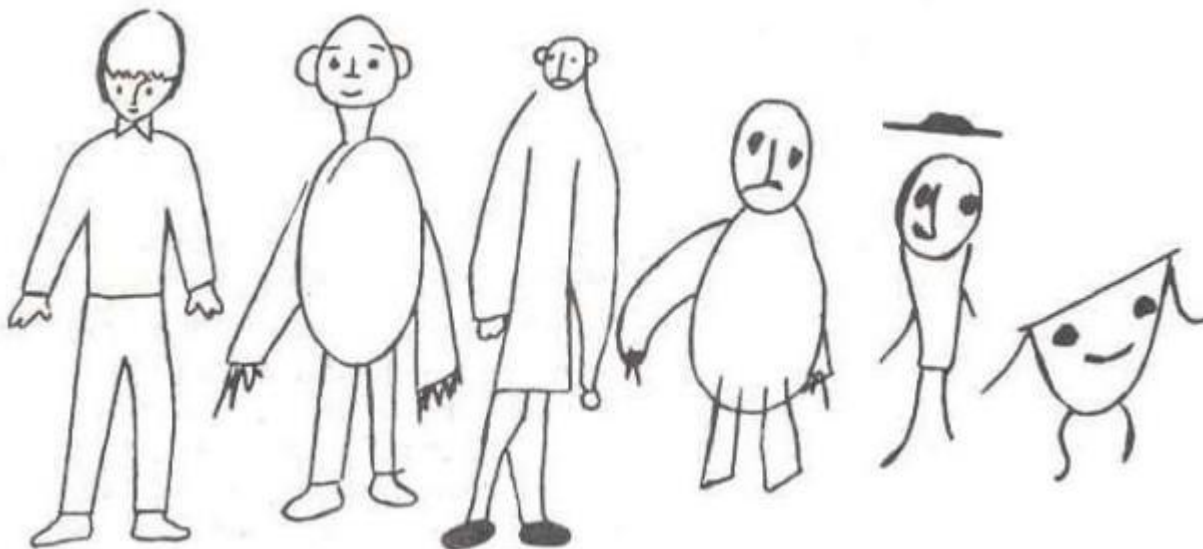
- тест «Малюнок людини» (чоловічої фігури);
- копіювання фрази з письмових букв;
- змальовування точок;
- опитувальник.

Тест «Малюнок людини»

Завдання

«Тут (показується де) намалюй дядю, як ти вмієш». Під час малювання неприпустимо поправляти дитину («ти забув намалювати вуха»), дорослий мовчки спостерігає.

Результат

Оцінювання

• 1 бал: намальована чоловіча постать (елементи чоловічого одягу), є голова, тулуб, кінцівки; голова з тулубом з'єднується шиєю, вона не повинна бути більше тулуба; голова менше тулуба; на голові — волосся, можливий головний убір, вуха; на обличчі — очі, ніс, рот; руки мають кисті з п'ятьма пальцями; ноги відігнуті (тобто є ступня або черевик); фігура намальована синтетичним способом (контур цільний, ноги і руки як би ростуть з тулуба, а не прикріплені до нього).

• 2 бали: виконання всіх вимог, крім синтетичного способу малювання, або якщо присутній синтетичний спосіб, але не намальовані 3 деталі: шия, волосся, пальці; обличчя повністю промальовано.

• 3 бали: фігура має голову, тулуб, кінцівки (руки і ноги намальовані двома лініями); можуть бути відсутніми: шия, вуха, волосся, одяг, пальці на руках, ступні на ногах.

• 4 бали: примітивний малюнок з головою і тулубом, руки і ноги не промальовані, можуть бути у вигляді однієї лінії.

- 5 балів: відсутність чіткого зображення тулуба, немає кінцівок; каракулі.

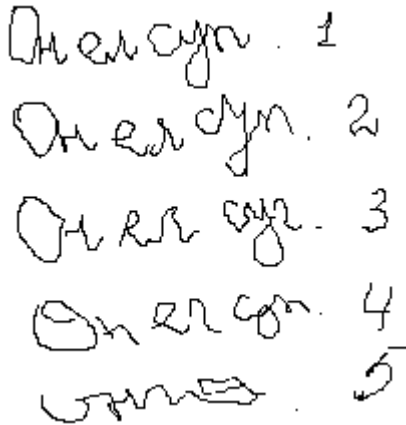
Копіювання фрази з письмових букв

Завдання

«Подивися, тут щось написано. Спробуй переписати так само тут (показати нижче написаної фрази), як зможеш».

На аркуші напишіть фразу великими літерами, перша буква — заголовна: Він їв суп. Он ел суп.

Результат

Оцінювання

- 1 бал: добре і повністю скопійований зразок; букви можуть бути трохи більше зразка, але не в 2 рази; перша літера — заголовна; фраза складається з трьох слів, їх розташування на аркуші горизонтальне (можливо невелике відхилення від горизонталі).

- 2 бали: зразок скопійовано розбірливо; розмір букв і горизонтальне положення не враховується (літери можуть бути більші, рядок може йти вгору або вниз).

- 3 бали: напис розбит на три частини, можна зрозуміти хоча б 4 літери.

- 4 бали: зі зразком збігаються хоча б 2 букви, розрізняється рядок.

- 5 балів: нерозбірливі каракулі, черкання.

Практичне заняття №3

Шляхи забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою (2 год.)

Вид семінару: семінар-диспут

ПЛАН

I. Обговорення теоретичного матеріалу.

Питання для обговорення

1. Проблема наступності дошкільної та початкової шкільної освіти та шляхи їх вирішення

2. «Наступність» і «перспективність» визначення понять

3. Наступність і перспективність державних стандартів початкової та дошкільної освіти

4. Дискусія

«У чому наступність між дошкільною та початковою освітою прослідковується, у чому порушується?» «Хто замовляє розвиток дитини?» «Які є шляхи забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою?»

II. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В.

Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Проблема наступності дошкільної та початкової шкільної освіти та шляхи їх вирішення

Перспективні підходи до розвитку наступності між дошкільною та початковою освітою в даний час знайшли відображення у змісті Концепції безперервної освіти. Цей стратегічний документ розкриває перспективні напрямки розвитку дошкільної початкової освіти, в ньому спадкоємність між дошкільною та початковою загальною освітою розглядається на рівні цілей, завдань і принципів відбору змісту безперервної освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Взаємозв'язок дошкільної та початкової освіти, відповідно до Концепції безперервної освіти, передбачає вирішення наступних пріоритетних завдань на щаблі дитинства:

- Залучення дітей до цінностей здорового способу життя;
- Забезпечення емоційного благополуччя кожної дитини, розвиток його позитивного світосприйняття;
- Розвиток ініціативності, допитливості, довірливості, здатності до творчого самовираження;
- Стимулювання комунікативної, пізнавальної, ігрової та іншої активності дітей у різних видах діяльності;
- Розвиток компетентності у сфері відносин до світу, людям, собі; включення дітей у різні форми співпраці (з дорослими і дітьми різного віку);
- Формування готовності до активної взаємодії з навколишнім світом (емоційної, інтелектуальної, комунікативної, ділової та ін.);
- Розвиток бажання і вміння вчитися, формування готовності до утворення в основній ланці школи та самоосвіти;
- Розвиток ініціативності, самостійності, навичок співпраці у різних видах діяльності;

- Вдосконалення досягнень дошкільного розвитку (протягом усього початкової освіти);
- Спеціальна допомога з розвитку неформованих в дошкільному дитинстві якостей;
- Індивідуалізація процесу навчання, особливо у випадках випереджаючого розвитку або відставання.

Ця мета конкретизується в задачах ступенів освіти:

- а) на дошкільній ступені:
 - Забезпечення емоційного благополуччя дитини;
 - Розвиток ініціативності, допитливості, довірливості, здатності до творчого самовираження;
 - Формування елементарних знань про навколишній світ;
 - Залучення дітей до цінностей здорового способу життя; розвиток компетентності в різних формах співробітництва (з дорослими і дітьми різного віку);
- б) на щаблі початкової школи:
 - Вдосконалення досягнень дошкільного розвитку;
 - Формування готовності до активної взаємодії з навколишнім світом (емоційної, інтелектуальної, комунікативної, ділової та ін.);
 - Усвідомлене прийняття цінностей здорового способу життя і регуляція своєї поведінки відповідно до них.

Таким чином, наступність дитячого садка і початкової школи передбачає, з одного боку, передачу дітей до школи з таким рівнем знань, умінь, загального розвитку і вихованості, який відповідає вимогам шкільного навчання. Формування готовності до навчання в початковій школі означає створення у дітей передумов для успішного засвоєння навчальної шкільної програми та входження кожної дитини в учнівський колектив. При цьому працівники дошкільних установ (у першу чергу методисти та вихователі) повинні бути знайомі з вимогами, які пред'являються дітям в 1 класі і у відповідності з цими вимогами готувати дошкільнят до систематичного навчання у школі, включаючи в процес навчання спеціальні навчальні завдання і вправи, поступово підвищуючи ступінь їх труднощі і тим самим формуючи у дошкільнят передумови до навчальної діяльності.

З іншого боку, наступність передбачає опору школи на досягнутий рівень дошкільної освіти. Притому треба пам'ятати, що в цьому плані існують певні витрати. Зокрема, при вступі до школи від дитини потрібно, щоб він побіжно читав, оперував цифрами в межах ста і багато іншого. У підсумку підвищені навантаження призводять до перевтоми дітей, погіршення їх здоров'я, зниження учбової мотивації, втрати інтересу до навчання і т.д.

Досить ефективними стали такі форми взаємодії між вихователем дитячого садка і вчителем, як взаємне ознайомлення з програмами (Програми першого класу і програми навчання і виховання в дитячому садку), відвідування відкритих уроків та занять, ознайомлення з методами і формами роботи, тематичні бесіди про вікові особливості розвитку дитини. Важливими є зв'язки дитячого садка і школи з іншими установами; співпраця з методичним кабінетом; спільна участь у педагогічних радах і семінарах; співпраця з сім'єю

через взаємодію з батьківським комітетом; співпраця з психолого-педагогічної консультації і медичними працівниками.

2. «Наступність» і «перспективність» визначення понять

Під наступністю між дошкільною й початковою ланками освіти, як суттєвою й необхідною ознакою передшкільної освіти, ми розуміємо зв'язок між явищами у процесі розвитку пізнання дітьми довкілля, закріплюючи, розширюючи й ускладнюючи знання, опираючись на змістове забезпечення кожної ланки та вікові й індивідуальнопсихологічні особливості дітей у процесі навчання. На жаль, етапи дошкільної і початкової освіти, як і раніше, залишились мало пов'язаними. Спостереження показують, що далеко не завжди досягається навіть організаційна і методична наступність, яка безпосередньо залежить від учителів. Зауважимо, що в дошкільних навчальних закладах в центрі уваги керівників і вихователів знаходиться не навчання, а процес організації життєдіяльності дітей, у якому заняття лише одна з можливих форм. Натомість переважають специфічно дитячі види діяльності – ігрова, художня дослідницька, екскурсії у природу тощо. З приходом до школи для малюка різко змінюється не лише місце перебування і режим, а й саме наповнення навчального процесу, середовища, харчування та ін. Усе це призводить до адаптаційної кризи, оскільки різко змінюється їхній соціальний статус.

3. Наступність і перспективність державних стандартів початкової та дошкільної освіти

Вперше, як і Державний стандарт початкової освіти, Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за допомогою інваріантної і варіативної складових, які подано у змісті Базового компонента дошкільної освіти. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх дошкільних навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування та форм власності. Інваріантну складову змісту дошкільної освіти систематизовано так само як й інші державні стандарти за освітніми змістовими лініями: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», що дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму, особистісно зорієнтований підхід та забезпечує неперервність змісту освітніх ліній дошкільної і початкової ланок освіти. Виключення з інваріантної складової будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти і наступність її в початковій школі. Організація життєдіяльності дітей з урахуванням освітніх змістових ліній, що включені до інваріантної та варіативної складових, дає змогу забезпечити належний рівень соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку в структурі неперервної освіти.

Кожна освітня змістова лінія Базового компонента дошкільної освіти завершується узагальненим визначенням результату освітньої роботи – сформованістю певного виду компетенцій.

Варіативна частина передбачає освітні лінії «Іноземна мова», «Комп'ютерна грамота», «Хореографія», «Шахи» та ін. Варіативна складова змісту дошкільної освіти визначається дошкільним навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону, навчальних закладів, індивідуальних

освітніх запитів дітей та (або) побажань батьків, або осіб, які їх замінюють. Отже, вперше спостерігається наступність в освітніх лініях Державного стандарту початкової загальної освіти і Базового компонента дошкільної освіти.

Розглянемо, як простежується неперервність та наступність змісту дошкільної і початкової освіти у БКДО і навчальних програмах для 1 класу:

<u>«Українська мова»</u>	Освітня лінія БКДО <u>«Мовлення дитини»</u>
<p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мовленнєва - мовна - соціокультурна - діяльнісна 	<p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> -звукова культура мовлення -словникова робота -граматична правильність -зв'язне мовлення -українська мова як державна
<p>Аспекти роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчання грамоти - мовленнєва діяльність - знання про мову, мовні уміння - правопис - графічні навички письма - техніка письма, культура - оформлення письмових робіт - уміння вчитися 	<p>Компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фонетична - лексична - граматична - діалогічна - монологічна - мовленнєва - комунікативна

<u>«Природознавство»</u>	Освітня лінія БКДО <u>«Дитина у природному довкіллі»</u>
<p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - об'єкти природи; - взаємозв'язки у природі; - Земля- планета Сонячної с-ми; - Україна на планеті Земля; - рідний край; - охорона і збереження природи; - методи пізнання природи. 	<p>Змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - природа планети Земля повітря, суша, вода, явища природи, рослини, гриби, тварини (в т. ч. України і рідного краю взаємозв'язки у природі); - життєдіяльність людини у природному довкіллі; - Всесвіт, в т.ч. пізнання природи

<p>Теми для роботи за ними: -світ, у якому ти живеш; -світ неживої природи; - світ живої природи; - рідний край; - моя країна - Україна</p>	<p>Компетентності: -природничо-екологічна</p>
---	---

<u>«Математика»</u>	Освітня лінія БКДО <u>«Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»</u>
<p>Змістові лінії: - числа, дії з числами - в межах 100, - величина - довжина , маса, місткість, вартість, час, - математичні вирази, рівності, нерівності, - сюжетні задачі - поняття, структура, розв'язання - просторові відношення, геометричні фігури, - робота з даними</p>	<p>Змістові лінії: - сенсорні еталони -колір, форма, величина, простір і час, оперування множинами, вимірювання, - пізнавальна активність – інтерес до пізнання дослідження, експериментування, моделювання, уміння порівнювати, узагальнювати, класифікувати, доходити висновків та ін., - елемент. математичні уявлення (число, цифра, лічба, обчислення в межах 10,прикладі, задачі)</p>
<p>Компетентність: - предметна математична</p>	<p>Компетентності: -сенсорно-пізнавальна, математична</p>

Практичне заняття №4

Розробка інтегрованих занять з підготовки дитини до школи (2 год.)

Вид семінару: семінар-диспут

ПЛАН

I. Обговорення теоретичного матеріалу.

Питання для обговорення

1. Види інтеграції в освіті
2. Аналіз інтегрованої програми дошкільної освіти Н. Гавриш
3. Аналіз комп'ютерних програм з підготовки дитини до школи.
4. Презентація інтегрованих занять з підготовки дитини до школи (у групах).

II. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний

посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнєва., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Види інтеграції в освіті.

У Великому тлумачному словнику інтеграція – це “доцільне об’єднання та координація дій різних частин цілісної системи”.

Таким чином, інтеграція – це процес взаємодії, об’єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності ... двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв’язків між оновленими елементами системи.

У сучасній школі міжпредметна інтеграція здійснюється різними шляхами:

– створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – «Природознавство», суспільствознавчих – «Я у Світі», біологічних – «Основи здоров’я», музичне й образотворче мистецтво – «Мистецтво», та ін.);

– розроблення нових форм уроків (урок з міжпредметними зв’язками, інтегрований урок, бінарний урок);

– впровадження навчальних проєктів;

– організація тематичних днів та тижнів.

Існує багато видів інтеграції: **за методами, прийомами, способом, рівнями, напрямками.**

Шляхи інтеграції можуть бути *горизонтальні* - об’єднання схожого матеріалу в різних навчальних предметах і *вертикальні* - об’єднання одним учителем у своєму предметі матеріалу, який тематично повторюється в різні роки навчання на різних рівнях складності.

Проаналізувавши структуру інтеграції, можна виділити наступні ***рівні (ступені) інтеграції:***

1. Тематична інтеграція (з двох-трьох навчальних предметів розкривають одну тему). Цей рівень можна назвати ілюстративно-описовим.

2. Проблемна інтеграція (одну проблему вирішують учні можливостями різних предметів).

3. Концептуальна інтеграція (концепція розглядається різними навчальними предметами в сукупності всіх їх засобів і методів).

4. Теоретична інтеграція (філософське взаємопроникнення різних теорій).

Так в інтеграції змісту в навчанні вона виділяє три рівні:

1. **Внутрішньо-предметна** - інтеграція понять, знань, умінь всередині окремих навчальних предметів;

2. **Міжпредметна** - синтез фактів, понять, принципів двох і більше дисциплін;

3. **Транспредметна** - синтез компонентів основного і додаткового змісту освіти.

Мета інтеграції - дати учневі ті знання, що допоможуть з'єднати окремі пазли в єдину систему взаємозалежності її елементів.

2. **Аналіз інтегрованої програми дошкільної освіти Н.Гавриш.**

Виходячи з розуміння особистості як основної освітньої цінності, в поданій книзі намагались показати власне бачення організації освітнього процесу в дошкільному початковому закладі, яке ґрунтується на майже двадцятирічному доволі успішному досвіді практичної роботи з дітьми.

Своєрідність поданого підходу виявляється у прагненні надати освітньому процесу цілісності, знайти життєві смисли подальших і високих цілей навчання і виховання у повсякденній педагогічній роботі з дітьми, намаганні вибудувати чітку навчально-виховну систему, в якій кожний з елементів (завдання, форми, методи, засоби, умови) працює на кінцевий результат — формування розвиненої, вихованої особистості.

Презентації авторської системи педагогічної роботи на інтеграційних засадах передують її науково-теоретичне обґрунтування. Намагались показати різнорівневу систему планування — від визначених концептуальних основ, проектування загальних програм до перспективного річного планування за тематичним принципом.

Крім того, реалізація високих цілей, на нашу думку, є можливою за умови прийняття вихователями сучасного бачення заняття як основної форми організованого навчання дошкільників. Тому у книзі проілюстровано класифікацію видів занять, розкрито методика проведення інтегрованих занять, а також сутність ефективного методу застосування інтелектуальних карт та концептуальних карт для педагогів.

3. **Аналіз комп'ютерних програм з підготовки дитини до школи.**

Сьогоднішня практика засвідчує проведення в дошкільних навчальних закладах комп'ютерних ігор у спеціально обладнаному комп'ютерно-ігровому комплексі, завдяки чому їх можна поєднувати з іншими видами занять. Застосування комп'ютерної техніки робить заняття цікавим і по-справжньому сучасним.

Комп'ютер вводячи дитину у певну ігрову ситуацію та надаючи дидактичну допомогу у вигляді навчального матеріалу з ілюстраціями та графіками дозволяє істотно покращити навчально-виховний процес та якісно змінити контроль за діяльністю дітей.

Комп'ютер підсилює мотивацію дітей, сприяє підвищенню цікавленості. Новизна роботи з комп'ютером сама по собі сприяє підвищенню інтересу до навчання, а можливість регулювати навчальні завдання за ступенем складності позитивно позначаються на мотивації.

Крім того, комп'ютер дозволяє повністю усунути одну з найважливіших причин негативного ставлення дітей до навчання – проблеми нерозуміння

матеріалу (новий матеріал подається в інтерактивній формі, що забезпечує та зберігає стійкий інтерес та увагу дітей). Працюючи на комп'ютері, діти отримують можливість виконати завдання до кінця, для цього у комп'ютерних іграх існує система стимулювання (підказки та заохочення на зразок: "Молодець", "Спробуй ще раз", "Подумай", "Чудово", які супроводжуються позитивними або негативними звуками).

Комп'ютерні ігри та вправи необхідно розглядати як особливий засіб, що стимулює творчу активність дітей.

Для дітей дошкільного віку існує чимало навчальних комп'ютерних програм для навчання читання, рахування, математичного мислення та для загального розвитку дітей (розвиток уваги, уваги, мислення, логіки). Це такі програми як: "Десять мавпочок", "Вчимось рахувати", "Пласкі фігури", "Об'ємні фігури" та інші. Вони виконані за допомогою флеш-анімації, із зручною системою управління та ігровим сюжетом. Такі ігри формують у дітей навички з математики, логічного читання та письма, розвивають мислення, увагу, увагу та ін. Для ознайомлення можна скористатися іграми з дитячих розвиваючих сайтів таких як: дитячий портал "Сонечко", "Дитячий світ", "Дитяча ігрова кімната", "Мой ВАБУСОМ", "Розвиваючі ігри".

Корисними будуть ігри на основі казкових сюжетів. Наприклад, гра «Математика з Алладіном» допоможе розвинути кмітливість та зорову пам'ять, «Алі-Баба та сорок розбійників» - спритність, кмітливість, просторове мислення. Програма «Fred's Fish» сприяє розвитку нестандартного мислення та вміння приймати рішення. Є програми, що розвивають пам'ять та увагу. Програма «Арт-студія» вчить основам малювання, «В гостині в матусі Гусині» - читанню, логічному мисленню.

4. Презентація інтегрованих занять з підготовки дитини до школи (у групах).

Хід заняття:

Звучить чарівна музика, діти входять у групу.

Вихователь:

У лукомор'я дуб зелений;

Золотий ланцюг на дубі тому:

І вдень і вночі кіт учений

Все ходить по ланцюгу навколо;

Йде направо - пісню заводить,

Ліворуч - казку говорить.

- Хлопці, ви любите казки? А чому ви їх любите? (Відповіді дітей)

Вихователь: сьогодні Ми з вами відправимося в подорож по казці, а за якою здогадайтеся самі.

Летіла стріла і потрапила в болото,

А в цьому болоті зловив її хтось.

Хто розпрощався з зеленою шкірою?

Зробився миттю красивою, пригожою?

Діти: Царівна-жаба.

Вихователь: Правильно. Сідайте зручніше, я вам зараз розповім казку, а ви мені будете допомагати. У кожного з вас на столі у мене лежать... *(геометричні фігури)*, які?

Діти: прямокутник, трикутник, овали, кола.

Вихователь: Ці фігури будуть нам замінювати героїв казки. Я буду розповідати казку, а ви будете ці фігури перед собою розкладати. *(По ходу розповідання казки діти розкладають на столах геометричні фігури)*.

У деякому царстві, у деякій державі жив-був цар *(це буде прямокутник)*, і було у нього три сини. *(Старший-великий трикутник, середній - трикутник поменше, молодший син - маленький трикутник)*. Ось прийшов час одружуватися синам. Вийшли вони в чисто поле, приготували лук і стріли і вистрілили. У старшого сина впала стріла на боярський двір, він знайшов там свою наречену. *(великий овал)* У середнього сина впала стріла на купецький двір, і він там знайшов свою наречену *(овал менше)*. А у молодшого полетіла стріла далеко-далеко, зловила стрілу жаба *(коло)*, він вирішив йти, куди очі дивляться, свою наречену шукати.

Скільки героїв у казці? *(У казці 7 героїв.)*

Хто стоїть на першому місці?

Хто четвертий?

Яка за рахунком жаба?

Ось і наш Іван-царевич. Хлопці, допоможемо йому наречену знайти? *(Так)* Попереду вас чекають випробування, не злякаєтесь? Тоді пора нам вирушати в дорогу. *(Фонограма.)*

Уявіть собі, що ми йдемо по казкового, чарівного лісу. Як гарно навколо, що ви чуєте? *(пташки співають)*, напевно вони раді нам. Хлопці, подивіться, попереду яблунька варто, підійдемо до неї. *(Пісенька яблуні)*

Про що ж вона просить? *(Відповіді дітей.)*

Допоможемо їй, зніmemo з гілочок яблучка, але спочатку порахуємо скільки всього яблук на яблуні *(на яблуні всього 10 яблук)*. однакові все? *(однакові за формою і розміром, але різні за кольором)*.

Попросимо Аню зібрати червоні яблука на тарілочку зліва, а Леру жовті яблука на тарілочку праворуч.

Дівчатка, скільки яблук на кожній тарілці? *(На кожній тарілці по 5 яблук, 5 червоних і 5 жовтих.)*

Ян, яких яблук більше? *(Скільки червоних стільки ж і жовтих, порівну по 5.)*

Знайди, будь ласка, потрібні цифри і визнач ними це кількість яблук *(цифри 5 і 5)*.

Вихователь: Якою поставимо знак? (=). Я прибрала одне червоне яблуко, можна залишити цей знак? *(Ні.)* А який знак можна поставити? (< або >). Поставте і прочитайте запис. Данило, як зробити, щоб зелених яблук було на 2 менше *(прибрати 2 яблука)*. Позначте цифрами, поставте відповідний знак і прочитайте запис. Зрівняйте кількість яблук *(прибрали 1 червоне і вийшло 3=3)*. Артем, що ще можна зробити, щоб кількість яблук рівне? *(Додати, вийде 4=4.)*

Молодці, впоралися із завданням.

Пішов Іван-царевич далі, і ми підемо разом з ним.

Довго йшли, темно стало, підійшли ми до хатинки.
Хто ж живе в цій хатинці? (*Баба-Яга.*)

Баба-Яга: Тьху-тьху-тьху, російським духом пахне. Ви хто такі? Навіщо до мене прийшли? Справи катувати або від справи лытати?

Вихователь і діти: Ми, бабуся, разом з Іваном-царевичем до тебе прийшли, він наречену своє шукає, а ми йому допомагаємо. Не підкажеш чи ти, де йому наречену шукати? Ну що ж, це справа не хитра. Тільки скажіть-но мені спочатку, яка зараз пора року? А те, стара я стала, зовсім рахунок часу втратила. (*Весна.*) Що ви говорите? Яка така весна? (*Рання.*) А місяць, який? (*Квітень.*) А день, який? А скільки днів у тижні, назвіть їх.

(*Діти відповідають.*)

Баба Яга: Ну молодці, розумні дітлахи попалися. А ще у мене є чарівна скринька, а в ній ... музика (*в скриньці ноти*). Я її дуже люблю, а що з нею робити, не знаю. Допоможете?

Діти: Ми розповімо і покажемо.

Звучить марш - діти марширують під вальс виконують плавні рухи, танцюють під «Комаринскую».

Баба-Яга: Ой, як добре. А хто ж таку красиву музику написав? (*Діти: Композитор Петро Ілліч Чайковський*). Спасибі, просвітили бабуся. Тільки задав мені Змій Горинич завдання - з паличок скласти якісь фігури, а я в цьому нічого не розумію. Допоможіть мені старої і я відпущу вас.

Вихователь: Діти, допоможемо Бабі-Язі? (*Так*). Тоді сідайте за столи, зараз я роздам вам картки, на яких намальована фігура і вам треба буде її скласти.

Діти сідають за столи, перед кожним коробочка з лічильними паличками. Дидактична гра «Чарівні палички».

Баба - Яга: Молодці, молодці, нічого сказати. Ідіть прямо, а я полізла назад до себе на піч.

Вихователь і діти: Спасибі, бабуля. До побачення!

Вихователь: А далі на шляху у нас зустрілося болото, багнисте болото, тому треба йти обережно, наступати тільки на купини. Щоб не помилитися, нам треба прокласти маршрут. Подивіться уважно, купини в цьому болоті незвичайні, з цифрами. Вам треба поєднати ці купини-цифри між собою по порядку. (*Фонограма.*)

З'єднайте першу і останню точки. Що у вас вийшло? (*Корона.*) Молодці, всі впоралися. Пройшли ми з вами через болото, де-то близько вже царівна-жаба, ходімо пошукаємо (*Гра холодно-гаряче.*)

Придивився Іван-царевич уважніше, і що ж він побачив? (*Царівну-жабу зі стрілою.*)

Допоможемо Іване-царевичу її розчарувати. (*Крибли-крабле-бумс.*) (*Музика перетворення.*)

Іван-царевич разом зі своєю нареченою вас від душі дякують. Тепер вони можуть повернутися додому.

Підведення підсумків заняття.

Вихователь: Сподобалося вам сьогодні подорожувати? Що вам найбільше запам'яталося під час цієї подорожі?

А як ми допомогли казковим героям? (*Відповіді дітей: вважали, порівнювали, танцювали, збирали фігуру з паличок, малювали по точкам.*)

Ми з вами трохи відпочинемо, а ввечері намалюємо, кому що більше всього запам'яталося в цій подорожі. (Звучить пісня, діти відпочивають, танцюють.)

Кредит 2. Психологічна готовність дитини до школи. Її структура та зміст

Практичне заняття №5

Планування системи роботи з підготовки дитини до школи, як якісно нового етапу у житті дитини (2 год.)

Вид семінару: обговорення творчих робіт.

ПЛАН

1. Планування системи роботи з підготовки дитини до школи, як якісно нового етапу у житті дитини (Презентація робіт студентів).

2. Розробка тематики консультацій для батьків дітей старшого дошкільного віку, які психологічно ще не готові до школи. Підбірка відповідної науково-методичної літератури з цієї проблеми.

3. Поради для батьків дітей старшого дошкільного віку, які психологічно ще не готові до школи.

II. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнєва., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Планування системи роботи з підготовки дитини до школи, як якісно нового етапу у житті дитини (Презентація робіт студентів).

Консультації для батьків

"Психологічна готовність дитини до навчання"

Сім'ю майбутнього першокласника чекають серйозні зміни – дитина готується вступити до школи. І багато в чому успішність дитини залежить від правильної батьківської позиції. Саме в першому класі і діти і батьки складають

свій перший іспит, який може визначити всю подальшу долю дитини, адже поганий шкільний старт часто стає першопричиною всіх майбутніх невдач.

Дехто з батьків вважає, що дитину можна підготувати дуже швидко перед самою школою, посилено займаючись. Але це рішення не можна вважати правильним, тому що така «швидка підготовка» може сприяти психологічному перевантаженню дитини. Саме тому завдання батьків, в міру своїх сил і можливостей, намагатися підготувати дитину до школи – заздалегідь, щоб поліпшити їй подальше навчання та попередити шкільну неуспішність.

Важливо, щоб дитина йшла до школи готова фізично, але не менш важлива готовність психологічна.

Складовими психологічної готовності є:

- особистісна;
- вольова;
- інтелектуальна.

Особистісна готовність
– мотиваційна і комунікативна – виявляється у відношенні дитини до школи, до навчання, до вчителя і до самого себе. У дітей має бути позитивна мотивація до навчання в школі.

Емоційно – вольова готовність – включає в себе вміння дитини ставити перед собою мету, планувати свої дії, оцінювати свої результати, адекватно реагувати на зауваження.

Мотиваційна готовність
– це бажання дитини прийняти нову для неї соціальну роль. Для цього важливо, щоб школа подобалась своєю головною метою – навчанням.

3. Розробка тематики консультацій для батьків дітей старшого дошкільного віку, які психологічно ще не готові до школи. Підбірка відповідної науково-методичної літератури з цієї проблеми.

Що таке «Готовність до навчання в школі?»

Що ж таке «готовність до навчання в школі»? Зазвичай, коли говорять про готовність до шкільного навчання, мають на увазі такий рівень фізичного, психічного і соціального (особистісного) розвитку дитини, який необхідний для успішного засвоєння шкільної програми без шкоди для її здоров'я. Отже, поняття «готовність до навчання в школі» включає: фізіологічну готовність до шкільного навчання, психологічну та соціальну або особистісну готовність до навчання в школі.

Всі три складові шкільної готовності тісно взаємопов'язані, а недоліки кожної з її сторін, так чи інакше, позначаються на успішності навчання в школі.

Дитина завжди, незалежно від віку, готова до отримання нових знань, тобто готова вчитися, навіть якщо ми спеціально її навчанням не займаємося. Чому ж тоді у деяких дітей при навчанні в школі виникають проблеми різного характеру?

Це можна пояснити наступними причинами:

1. Сучасна школа може навчати далеко не всіх дітей, а тільки тих, яким притаманні певні характеристики, хоча навчатися здатні всі діти.

2. Школа зі своїми нормами, методами навчання і режимом пред'являє першокласнику цілком певні вимоги. Ці вимоги жорсткі, консервативні і дітям доводиться пристосовуватися до школи, не чекаючи змін з боку школи.

3. У школу приходять різні діти, але до всіх пред'являються однакові вимоги.

Що повинна знати і вміти дитина, яка готується до школи?

- ▶ Прізвище, ім'я, по — батькові своє і батьків;
- ▶ Свій вік (бажано дату народження);
- ▶ Свою домашню адресу; країну, місто, в якому живе, і основні визначні пам'ятки;

- ▶ Пори року (їх кількість, послідовність, основні прикмети кожної пори року; місяці (їх кількість і назви); дні тижня (їх кількість, послідовність);

- ▶ Вміти виділяти суттєві ознаки предметів навколишнього світу і на їх основі класифікувати предмети за наступними категоріями: тварини (домашні і дикі; жарких країн, Півночі); птахи, комахи, рослини (квіти, дерева), овочі, фрукти, ягоди; транспорт (наземний, водний, повітряний); одяг, взуття та головні убори; посуд, меблі, а також вміти розділити предмети на дві основні категорії: живе і неживе;

- ▶ Розрізняти і правильно називати площинні геометричні фігури: коло, квадрат, прямокутник, трикутник, овал;

- ▶ Володіти олівцем: без лінійки проводити вертикальні і горизонтальні лінії, акуратно зафарбовувати, штрихувати олівцем, не виходячи за контури предметів;

- ▶ Вільно орієнтуватися в просторі та на аркуші паперу (право — ліво, верх — низ і т. д.);

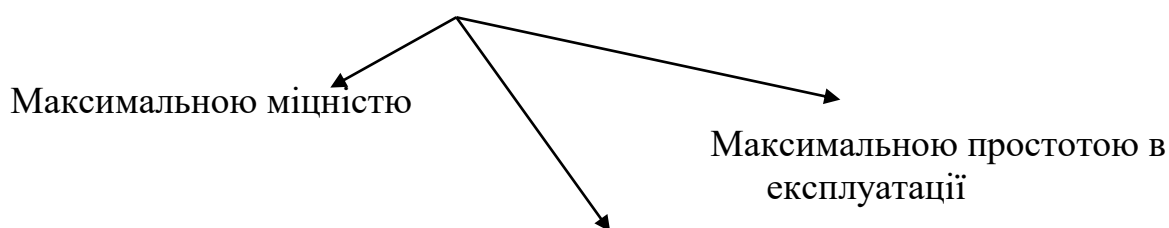
- ▶ Складати ціле з частин (не менше 5-6 частин);

- ▶ Вміти повно і послідовно переказувати прослуханий або прочитаний твір, скласти розповідь за картиною; встановлювати послідовність подій;

- ▶ Запам'ятовувати і назвати 6-8 предметів, картинок, слів;

Підготовка до 1 вересня

Речі, які купують першокласнику і взагалі школяру молодших класів, мають відповідати певним вимогам:

Вони мають легко замінюватись

Рюкзак (ранець) має бути в перш за все міцним, щоб з гідністю витримати всі випробування. *Пенал* максимально простої конструкції, без багатої кількості відділень і складних замків, інакше, дитині доведеться витратити від п'яти до десяти хвилин (залежно від психомоторного розвитку малюка) на його заповнення. Адже десяти хвилин може і не бути. І тому ручки, фломастери та олівці зсипаються в портфель абияк, при цьому, втрачаються і псується.

Більшість дітей при вступі до школи проходять період психологічної адаптації. При цьому вони часто стають ще більш розсіяними, щось забувають, щось втрачають. Наприклад: Ви придбали для свого малюка ексклюзивне шкільне «знаряддя», а він його втратив, зіпсував, зламав ... Вам це байдуже? Можливо. Але дитині-то, повірте, ні! Нехай «шкільне знаряддя» (ручки, олівці, гумки тощо) будуть недорогими, але хай їх буде багато. Втратив? Зламав? Нічого страшного. Ось вони лежать, в ящику. Але надалі будь уважнішим ...

Щоб Ваші зусилля по підготовці дитини до школи були ефективними, скористайтеся наступними порадами:

Не допускайте, щоб дитина нудьгувала під час занять. Інтерес — найкраща з мотивацій, якщо дитині весело вчитися, вона вчиться краще.

Повторюйте вправи. Якщо якась вправа не виходить, зробіть перерву, поверніться до неї пізніше або запропонуйте дитині легший варіант. Не забувайте: розвиток розумових здібностей дитини формується часом і практикою.

Будьте терплячі, не ставте перед дитиною завдання, які перевищують його інтелектуальні можливості.

Діти дошкільного віку погано сприймають одноманітні, монотонні заняття. Тому при проведенні занять краще вибирати ігрову форму.

Не проявляйте зайвої тривоги з приводу недостатніх успіхів дитини.

У заняттях з дитиною потрібна міра. Не змушуйте дитину виконувати завдання, якщо вона крутиться, втомила, засмучена; займіться чимось іншим.

Розвивайте у дитини навички спілкування: навчіть дитину дружити з однолітками, ділити з ними успіхи та невдачі. Все це їй стане в нагоді в соціально складній атмосфері школи.

3. Поради для батьків дітей старшого дошкільного віку, які психологічно ще не готові до школи.

Одне з першочергових завдань сім'ї – забезпечити загальну підготовленість дитини до школи. Вона полягає в тому, щоб сприяти її нормальному фізичному розвитку, виробленню санітарно-гігієнічних навичок, умінь самообслуговування і побутової праці.

Значне місце у родинному вихованні має зайняти процес налаштування дитини на школу, на серйозну навчальну працю, тобто формування її психологічної підготовленості до навчання. Батькам треба пам'ятати, що головним у цій роботі мають стати найрізноманітніші засоби заохочення, а не примусу. Виховну роботу слід будувати на перспективі радісного очікування дня, коли малюк стане школярем; переконувати, що навчання в школі – це серйозна праця, в результаті якої дитина пізнає багато нового.

Важливим завданням у період підготовки дитини до школи має стати виховання у майбутніх школярів почуття відповідальності, самостійності, організованості, готовності трудитися (безперечно, з урахуванням вікових особливостей дитини); формування правильних моральних засад, що передбачає виховання товариськості, готовність поділитися, поступитися, прийти на допомогу іншим.

Оцінити підготовленість своєї дитини до школи батькам допоможе наступний тест.

1. Тест: Чи готова дитина до школи ?

2. Чи хоче Ваша дитина йти до школи?
3. Чи думає Ваша дитина про те, що у школі вона багато дізнається й навчатися буде цікаво?
4. Чи може Ваша дитина самостійно сидіти над якоюсь справою, яка потребує зосередженості впродовж 30 хвилин (наприклад, збирати конструктор)?
5. Чи Ваша дитина у присутності незнайомих анітрохи не соромиться?
6. Чи вміє Ваша дитина складати розповіді за картинкою не коротші, ніж із п'яти речень?
7. Чи може Ваша дитина розповісти напам'ять кілька віршів?
8. Чи вміє вона відміняти іменники за числами?
9. Чи вміє Ваша дитина читати по складах або цілими словами?
10. Чи вміє Ваша дитина рахувати до 10 і назад?
11. Чи може вона розв'язувати прості задачі на віднімання й додавання одиниці?
12. Чи правильно, що Ваша дитина має тверду руку?
13. Чи любить вона малювати і розфарбовувати картинки?
14. Чи може Ваша дитина користуватися ножицями і клеєм (наприклад, робити аплікації)?
15. Чи може вона зібрати пазли з п'яти частин за хвилину?
16. Чи знає дитина назви диких і свійських тварин?
17. Чи може вона узагальнювати поняття (наприклад, назвати одним словом овочі: помідори, морква, цибуля)?

18. Чи любить Ваша дитина самостійно працювати – малювати, збирати мозаїку тощо?

19. Чи може вона розуміти і точно виконувати словесні інструкції?

Кожна позитивна відповідь оцінюється в 1 бал. Результати тестування залежать від кількості позитивних відповідей на запитання тесту. Отже, якщо їх:

15 – 18 – дитина готова йти до школи. Ви не дарма з нею працювали, а шкільні труднощі, якщо і виникнуть, можна легко подолати;

10 – 14 – ви на правильному шляху, дитина багато чого навчилася, а запитання, на які ви відповіли “ні”, підкажуть Вам, над чим іще потрібно попрацювати;

9 і менше – почитайте спеціальну літературу, постарайтеся приділяти більше часу заняттям з дитиною і зверніть увагу на те, чого вона не вміє.

Результати можуть Вас розчарувати. Але пам’ятайте, що всі ми – учні у школі життя. Дитина не народжується першокласником, готовність до школи – це комплекс здібностей, що піддаються корекції. Вправи, завдання, ігри, обрані Вами для розвитку дитини, легко і весело можна виконувати з мамою, татом, бабусяю, старшим братом – з усіма, хто має вільний час і бажання навчатися разом з дитиною. Добираючи завдання, зверніть увагу на слабкі місця розвитку дитини.

Практичне заняття №6

Структура і показники емоційно-вольової та розумової готовності до навчання у школі (2 год.)

Вид семінару: *семінар-доповідь (повідомлення).*

ПЛАН

I. Обговорення теоретичного матеріалу.

1. Структура і показники емоційно-вольової готовності до навчання у школі.
2. Структура і показники розумової готовності до навчання у школі.
3. Характеристика ігрової діяльності як засобу формування готовності до шкільного навчання.
4. Формування мовленнєвої компетентності у контексті підготовки до навчання у школі.
5. Формування емоційно-вольової готовності до шкільного навчання в процесі трудової діяльності та морального виховання.

II. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В. Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Структура і показники емоційно-вольової готовності до навчання у школі

Вже в дошкільному віці дитина виявляється перед необхідністю подолання виникаючих труднощів і підпорядкування своїх дій поставленої мети. Це приводить до того, що вона починає свідомо контролювати себе, керувати своїми внутрішніми і зовнішніми діями, своїми пізнавальними процесами і поведінням у цілому. Це дає підставу думати, що вже в дошкільному віці виникає воля. Звичайно, вольові дії дошкільників мають свою специфіку: вони співіснують з діями ненавмисними, імпульсивними, виникаючими під впливом ситуативних почуттів і бажань.

Л.С. Виготський і С.Л. Рубінштейн вважають, що поява вольового акта підготовляється попереднім розвитком довільної поведінки дошкільника.

Протягом дошкільного дитинства ускладнюється характер вольової сфери особистості і змінюється її питома вага в загальній структурі поведінки, що виявляється головним чином, у зростаючому прагненні до подолання труднощів. Розвиток волі в цьому віці тісно зв'язано зі зміною мотивів поведінки, супідрядності їм.

Поява визначеної вольової спрямованості, висування на перший план групи мотивів, що стають для дитини найбільш важливими, веде до того, що керуючись у своїй поведінці цими мотивами, дитина свідомо домагається поставленої мети, не піддаючись відволікаючому впливу. Вона поступово опановує умінням підкоряти свої дії мотивам, що значно вилучені від мети дії, зокрема, мотивам суспільного характеру. У неї з'являється рівень цілеспрямованості, типовий для дошкільника.

Разом з тим, що хоча в дошкільному віці і з'являються вольові дії, але сфера їхнього застосування і їхнє місце в поведінці дитини залишаються вкрай обмеженими. Дослідження показують, що тільки старший дошкільник здатний до тривалих вольових зусиль.

Емоційна готовність виявляється у задоволенні, радості, довірі, з якими дитина йде до школи. Ці переживання роблять її відкритою для контактів з учителем і новими товаришами, підтримують впевненість у собі, прагнення знайти своє місце серед однолітків. Важливим моментом емоційної готовності є переживання, пов'язані із самою навчальною діяльністю, її процесом і першими результатами, вболівання за успішне виконання завдань.

Індивідуально-емоційна готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі містить у собі: мотивацію до навчання, уміння спілкуватися з однолітками й дорослими, сформованість адекватної самооцінки й уміння володіти собою (довільність поведінки).

Готуючи малюків до школи слід навчати дітей справлятися з власними емоціями. Невдача в будь-якій справі надовго призводить до відчуття власної

неповноцінності. При цьому здатність до сприймання оточуючого різко знижується. Занурені у власні переживання, діти не можуть зорієнтуватись в тому, що відбувається, у них стає слабшою увага, зникає здатність міркувати і логічно мислити.

До 6 років потрібно навчити дитину контролювати свої почуття і переживання, познайомити її з прийомами саморегуляції (наприклад: «умовляти саму себе»: «Все добре, все зараз пройде, я заспокоюся і все складеться»).

Отже, емоційна готовність до навчання є дуже важливою для успішної адаптації дитини до шкільного життя. Емоційна готовність це вміння правильно й адекватно реагувати в різних життєвих ситуаціях. Вона в основному розуміється як зменшення імпульсивних реакцій і можливість тривалий час виконувати не дуже привабливе завдання.

2. Структура і показники розумової готовності до навчання у школі

Батькам, звичайно, цікаво знати, як визначити ступінь розумової готовності до школи своєї дитини. Більшість батьків головною умовою готовності дитини до школи вважають вміння читати і рахувати. З кожним роком все більше дітей дошкільного віку вміють читати і рахувати, додавати і віднімати у межах десяти і т.п. І разом з тим їх досягнення у школі бувають різними. Практика показує, що не тільки вмінням читати і рахувати обумовлюється шкільна успішність. І хоча, малоімовірно, щоб дитина, яка добре читає, була невстигаючою, але і у неї можуть виникнути серйозні труднощі. Разом з тим далеко не кожний, хто не вмів читати до школи, має низьку успішність. Багато з них оволодівають читанням вже у першому півріччі.

Розумова готовність дитини до школи виявляється у 3-х аспектах:

1) загальна обізнаність дитини про оточуюче середовище, її світогляд, елементи світогляду (уявлення про живу та неживу природу, про деякі соціальні явища);

2) рівень розвитку пізнавальної діяльності (увага, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення), наявність передумов для формування навчальної діяльності;

3) володіння деякими елементарними навчальними навичками (вміння здійснювати звуковий аналіз слова, читання по складах, навички математики, підготовка руки до письма).

Для визначення розумової готовності можна використовувати різні прийоми. Ступінь усвідомленості дитини у оточуючому світі виявляється під час бесіди, в якій можна з'ясувати, чи знає дитина свою домашню адресу, які знає місцевості, які вона знає види транспорту, диких і домашніх тварин, чи знає вона з чого виготовляють хліб, одяг.

У процесі такої бесіди з'ясовується кругозір першокласника. Більшість дітей правильно і чітко відповідають на всі запитання, знають багато видів транспорту, тварин, відповідним чином групують їх у класи. Деякі діти не можуть назвати свою країну, місто, навіть адресу.

Розвиток пізнавальної діяльності зручно простежити під час виконання дітьми певного завдання.

Для визначення розумової активності дитини дуже показними є завдання на групування, класифікацію. Використовують малюнки із зображенням тварин, овочів, фруктів або геометричних фігур, різних по кольору та за розмірами. Дитині пропонується згрупувати подібні малюнки чи фігури.

На основі аналізу результатів таких або подібних завдань можна скласти собі уявлення про розумову готовність дитини до школи. Головними будуть відомості про кругозір і пізнавальну діяльність, а данні про характер читання, рахування доповнюють їх. В основному діти з чіткими і системними уявленнями про навколишнє середовище і з розвинутою пізнавальною діяльністю, як правило, володіють прямим і оберненим рахуванням, читають по складам, деякі — слова. Але існують діти, які добре читають, але не проявляють достатньої інтелектуальної активності, або діти з широким кругозіром, активні, уважні, але не підготовлені до читання. Все це — важливі данні для правильної організації навчального процесу у школі та для надання допомоги дитині вдома.

Таким чином, готовність дитини до школи — це розвиток у дитини тих якостей, які є найбільш важливими передумовами успішності навчальної діяльності на початковому етапі.

3. Характеристика ігрової діяльності як засобу формування готовності до шкільного навчання

Сучасна педагогіка найчастіше послуговується такою класифікацією ігор:

1. Творчі ігри. До них належать режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкційні, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування).

2. Ігри за правилами. Цю групу утворюють рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані). Окрему групу становлять народні ігри (забави, рухливі, дидактичні, обрядові).

Кожна класифікація є досить умовною і не вичерпує всього різноманіття ігор.

Перехід дітей від одного виду гри до іншого залежить як від віку, так і від індивідуальних уподобань. Уникаючи надмірної регламентації, педагог має сприяти розвитку різних видів ігрової діяльності дошкільнят.

Велике значення в розумовому і всебічному розвитку дітей мають цікаві розвиваючі ігри, завдання, розваги. Вони цікаві для дітей, емоційно захоплюють їх. А процес рішення пошуку відповіді, заснований на інтерес до завдання, неможливий без активної роботи думки. Цим положенням і пояснюється значення цікавих завдань в розумовому і всебічному розвитку дітей. У ході ігор і вправ з цікавим матеріалом діти оволодівають умінням вести пошук рішення самостійно. Вихователь озброює дітей лише схемою і напрямом аналізу цікавої задачі, що проводить у кінцевому результаті до вирішення (правильного чи помилкового). Саме розвиваючі ігри сприяють розвитку кмітливості, логіки, просторової уяви, математичних, конструкторських і інших здібностей та прийомів мислення. Головне при цьому творчість: дитина сама, виконуючи різні завдання, робить безліч відкриттів і привчається до

самостійного, творчого мислення. Починати грати з такими іграми можна з самого раннього віку. Завдання-сходинки створюють умови, що випереджають розвиток здібностей, піднімаючись, кожного разу самостійно до своєї «стелі», дитина розвивається найбільш успішно.

Розвиваючі ігри різноманітні за змістом, вони як всі ігри не терплять примусу і створюють атмосферу вільної творчості.

Класифікація ігор:

1. Ігри, спрямовані на розвиток сенсорики (кольоросприйняття: «Літаки», «Кольорові фони», і т.д.), (зорові і тактильні сприйняття геометричних форм і розміру: «Чудесний мішечок», «Рамки Монтесорі», «Палички»), (сприйняття складних форм: «Силуети», «Вгадай, що ...», «Плутанина»),

2. Ігри, що сприяють розвитку дрібної моторики: «Рамки Монтесорі», «Склади візерунок», «Танграм»; ігри, пов'язані з замальовкою (або обведення за трафаретом) окремих фігур і візерунків. У цю групу входять і графічні ігри («Штрихування», «Лабіринт»).

3. Ігри, спрямовані на розвиток пам'яті, уваги і спостережливості: Різні модифікації гри «Що?» (На предметах, картинках, позах грають дітей), «Увага» і т.п.

4. Ігри на розвиток мислення: (Здатність до аналізу, синтезу, розвиток просторової уяви і логічного мислення: «Склади візерунок», «Склади квадрат», «Палички», «Унікуб», «Кубики для всіх», «Лялькова кімната», «План і карта», «Цеглинки», «Чого не вистачає», «Знайди зайве», «Продовж ряд», і т.д.), (Початкові математичні уявлення: "крапочки", "Дроби"), (Ігри на класифікацію та узагальнення: ігри з м'ячем, «Що чим було», «Що зайве», «Блоки Дьенеша», та ін), (Розвиток абстрактного мислення: серія ігор, пов'язаних з читанням і придумуванням різноманітних символів «Погода», «Чоловічки», «Вивіски», «Замалюйте казку» і т.д.)

5. Ігри, спрямовані на розвиток фантазії: «Мішок гнома», «Кольорові подарунки», «Наклей фігурку», «Ляпки», «Танграм», «Монгольська гра».

6. Розвиток мовлення, переказ і твір казок: «Антоніми», «Опиши предмет», «Склади розповідь», «Що сталося потім?», «Що було і що буде?», «Добре-погано», і т.д .

Отже, гра як феномен культури навчає, виховує, розвиває, соціалізує, розважає, дає відпочинок, не вносячи в зміст дозвілля нескінченні сюжети і теми життя та діяльності людини, зберігаючи при цьому свою самоцінність.

Ігри для формування у дітей дошкільного віку культури спілкування.

«Життя в лісі»

Вихователь сідає на килим, розсаджуючи навколо себе дітей.

Вихователь. Уявіть собі, що ви опинилися в лісі і говорите на різних мовах. Але вам треба якось спілкуватися між собою. Як це зробити? Як запитати про що-небудь, як висловити своє доброзичливе ставлення, не промовивши ні слова? Щоб задати питання, як справи, лясаємо своєю долонею по долоні товариша (показ). Щоб відповісти, що все добре, схилиємо голову до його плеча; хочемо висловити дружбу і любов - ласкаво гладимо по голові (показ). Чи готові? Тоді почали. Зараз ранній ранок, виглянуло сонечко, ви тільки що прокинулися ...

Подальший хід гри педагог розгортає довільно, стежачи за тим, щоб діти не розмовляли між собою.

«Добрі ельфи»

Вихователь сідає на килим, розсаджуючи дітей навколо себе.

Вихователь. Колись давним-давно люди, борючись за виживання, змушені були працювати і вдень і вночі. Звичайно, вони дуже втомлювалися. Зглянулися над ними добрі ельфи. З настанням ночі вони стали прилітати до людей і, ніжно погладжуючи їх, ласкаво заколисувати добрими словами. І люди засипали. А вранці, повні сил, з подвоєною енергією бралися за роботу.

Зараз ми з вами розіграємо ролі стародавніх людей і добрих ельфів. Ті, хто сидить по праву руку від мене, виконають ролі цих трудівників, а ті, хто по ліву, - ельфів. Потім ми поміняємося ролями. Отже, настала ніч. Знемагають від втоми люди продовжують працювати, а добрі ельфи прилітають і заколискують їх ...

Розігрується безсловесна дійство.

«Пташенята»

Вихователь. Ви знаєте, як з'являються на світ пташенята? Зародок спочатку розвивається в шкаралупі. Через належний час він розбиває її своїм маленьким дзьобиком і вилазить назовні. Йому відкривається великий, яскравий, незвіданий світ, повний загадок і несподіванок. Все йому нове: і квіти, і трава, і осколки шкаралупи. Адже він ніколи не бачив усього цього. Пограємо в пташенят? Тоді сядемо навпочіпки і почнемо розбивати шкаралупу. Ось так! (Показ.) Все! Розбили! Тепер досліджуємо навколишній світ - познайомимося один з одним, пройдемося по кімнаті, приюхався до предметів. Але врахуйте, пташенята не вмють розмовляти, вони тільки пищать.

«Мурахи»

Вихователь розсаджує дітей навколо себе.

Вихователь. Чи доводилося комусь із вас бачити в лісі мурашник, усередині якого день і ніч вирує життя? Ніхто з мурашок не сидить без діла, кожен зайнятий: хтось тягає голки для зміцнення житла, хтось готує обід, хтось виховує дітей. І так всю весну і все літо. А пізньої осені, коли настають холоди, мурашки збираються разом, щоб заснути в своєму теплому будиночку. Вони сплять так міцно, що їм не страшні ні сніг, ні заметіль, ні морози. Мурашник прокидається з настанням весни, коли перші теплі сонячні промені починають пробиватися крізь товстий шар голок. Але перш ніж почати звичну трудове життя, мурашки заковують величезний бенкет. У мене така пропозиція: зіграємо роль мурашок в радісний день свята. Покажемо, як мурашки вітають один одного, радіючи приходу весни, як розповідають про те, що їм снилося всю зиму. Тільки не забудемо, що розмовляти мурашки не вмють. Тому будемо спілкуватися жестами.

Вихователь і діти розігрують пантомімою і діями викладений розповідь, закінчуючи його хоромом і танцями.

"Театр тіней"

Вихователь. Чи звертали ви увагу на те, як в яскравий сонячний день за вами невідступно слідує власна тінь, в точності повторюючи, копіюючи всі ваші рухи? Гуляєте ви, бігаєте, стрибаєте - вона весь час з вами. А якщо ви з кимось йдете або граєте, то ваша тінь, як би подружившись з тінню вашого супутника, знову-таки в точності все повторює, але не розмовляючи, що не видаючи жодного звуку. Вона все робить безшумно. Уявімо, що ми - наші тіні. Погуляємо по кімнаті, подивимося один на одного, спробуємо один з одним поспілкуватися, а потім разом що-небудь збудуємо з уявних кубиків. Але як? Будемо рухатися тихо-тихо, не видаючи жодного звуку. Отже, почали!

Спільно з дорослим діти мовчки пересуваються по кімнаті, дивляться один на одного, вітаються за руку. Потім за його прикладом з уявних кубиків будують вежу. Успіх гри залежить від фантазії педагога.

«Подарунок другу»

Мета: розвивати вміння невербально «описувати» предмети.

Хід: одна дитина стає «іменинником»; інші, «дарують» йому подарунки, передаючи рухами і мімікою своє ставлення до «іменинника».

Гра є одним із основних чинників формування інтелектуальної готовності дітей до навчання в школі. Готовність до школи визначається соціальною та емоційною зрілістю дитини. Вона виражається в умінні контактувати з іншими людьми (дітьми та дорослими), дотримуватись прийнятих у суспільстві правил поведінки, уміти грати в ігри за правилами, самому їх дотримуватись і стежити за їх дотриманням іншими учасниками. Гра, будучи простим і близьким людині способом пізнання навколишньої дійсності, повинна бути найбільш природним і доступним шляхом до оволодіння тими чи іншими знаннями, вміннями, навичками. Існуюча ж необхідність у раціональному побудові, організації та застосування її в процесі навчання і виховання вимагає більш ретельного і детального її вивчення. Про навчальні можливості ігор відомо давно. У грі проявляються здібності дитини. Гра - особливо організоване заняття, що вимагає напруги емоційних та розумових сил. Для дітей гра перш за все - захоплююче заняття. Вона посилює навіть слабким учням.

У грі дитина починає почуватися членом колективу, справедливо оцінювати дії і їх учинки своїх друзів і свої власні. Завдання вихователя у тому, щоб зосередити увагу граючих на таких цілях, які викликали б спільність почуттів та дій, сприяти встановленню між дітьми відносин, заснованих на виключно дружбі, справедливості, взаємну відповідальність.

4. Формування мовленнєвої компетентності у контексті підготовки до навчання у школі.

Проблема мовленнєвої підготовки дітей до школи знайшла широке відображення у світовому і вітчизняному історико-педагогічному досвіді (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж. Піаже, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.).

Педагогічні і методичні аспекти мовленнєвої підготовки дітей до школи розглядалися вченими А. Богуш, М. Вашуленко, В. Гербова, Л. Дейниченко, А. Іваненко, Л. Калмикова, Г. Каше, Н. Орланова, Є. Соботович, М. Шеремет

Мовленнєва компетенція виявляє готовність та спроможність особистості адекватно та доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовуючи для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності.

Розвиток мовлення - це цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок та вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів та інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм.

Окремий напрям формування мовленнєвої компетентності пов'язаний з навчанням дитини-дошкільника читанню, підготовкою руки до письма, що є одним з показників шкільної зрілості.

Методи реалізації завдань із розвитку мовлення дітей:

Зв'язне мовлення: описова розповідь, сюжетна розповідь, розповідь з власного досвіду, дидактичні ігри спрямовані на розвиток зв'язного монологічного мовлення;

Звукова культура мовлення: промовляння чистомовок, дидактичні ігри з розвитку фонематичного слуху, дидактичні ігри для формування правильної вимови звуків, розповіді зі звуконаслідуванням, вправи для розвитку артикуляційного апарата, на розвиток мовленнєвого дихання;

Словникова робота: дидактичні ігри та вправи, відгадування загадок, ознайомлення з приказками та прислів'ями, їх заучування;

Граматики: дидактичні ігри та вправи з граматики, складання розповіді зі словами, в яких діти допускають помилки.

Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці є головною умовою подальшого успішного навчання у школі. Для формування мовленнєвої компетенції доцільними будуть як організовані так і самостійні форми діяльності.

Особливого значення в дитячому садку набуває сюжетно-рольова гра. Саме завдяки їй відбувається найбільш інтенсивне формування всіх компонентів мовленнєвої системи, зокрема фонетики, лексики і, що дуже важливо для дітей з мовленнєвими вадами, граматики та зв'язного мовлення.

Мовленнєву компетентність дошкільника потрібно розширювати використанням театралізованої діяльності. На основі казок проводити цікаві ігри-драматизації, лялькові вистави.

Розвиток мовлення дітей в руховій активності є досить природним явищем. Адже саме в піднесеному настрої діти вільно спілкуються, виражають емоції та почуття. Рухлива гра сприятиме не лише фізичному розвитку, а і мовленнєвому коли використати лічилку для вибору "кота" чи "мисливця", віршований супровід до гри, імітації голосом.

5. Формування емоційно-вольової готовності до шкільного навчання в процесі трудової діяльності та морального виховання.

Основними показниками емоційно-вольової готовності є певний ступінь сформованості довільних психічних процесів (цілеспрямованого сприймання, запам'ятовування, уваги), уміння долати посильні труднощі, навички самостійності, організованості, швидкий темп роботи, що вимагає зібраності, зосередженості (на противагу імпульсивності, схильності відволікатись), опанування основними правилами поведінки у навчальних та інших ситуаціях, уміння правильно реагувати на оцінку виконаного завдання, оцінювати свою роботу.

Дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до школи адекватно сприймає завдання, співвідносить їх за ступенем складності.

Характерною ознакою цього періоду є здатність діяти за моральними мотивами, а також відмовитися за необхідності від того, що особливо приваблює.

Для вольової регуляції поведінки дошкільників притаманна єдність мотиваційної й операційної сторін, що виявляється у ставленні до труднощів і типових способів їх подолання. Тому першочергове значення у формуванні волі має виховання мотивів досягнення мети, попри різноманітні перешкоди. Завдяки цьому вона набуває здатності самостійно, за незначної допомоги дорослих долати труднощі, які обов'язково виникають у школі.

Рівень емоційно-вольової, мотиваційної готовності до школи залежить також від умов дошкільного закладу й особливо сім'ї. Діти, які виростили у доброзичливих умовах, відчували підтримку дорослих у їх прагненні до самостійності, намаганні творчо діяти, як правило, готові до школи. Їх активність доповнюється, підсилюється самостійністю, впевненістю, відчуттям своєї здатності впоратися зі складним завданням. Невдачі можуть іноді викликати у них сльози, однак діти швидко забувають прикроці, що трапились під час занять, ігор, і виправляють допущені помилки. Значно гірше почувають себе у таких ситуаціях ті дошкільники, яким удома бракувало тепла, турботи, які не відчували поваги до себе, власної захищеності. Вони боязкі, пасивні, безпомічні, з низькими самооцінкою і рівнем домагань. У них мало друзів, скутість заважає їм виявляти ініціативу. Найсуттєвішими причинами таких якостей є негативна ситуація у сім'ї, намагання батьків ізолювати дитину від ровесників, обмежити її самостійність, нав'язливі повчання і моралізування, образи, приниження, висміювання, фізичні покарання за помилки і невдачі, загострення уваги на її слабкості і неповноцінності.

Трудове виховання — цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності.

Одним із наших завдань у дошкільному навчальному закладі є формування в дітей стійких переконань, що праця є життєвою необхідністю.

Особливе місце належить праці у формуванні початків моральності дітей дошкільного віку, взаємодопомоги, відповідальності за доручену справу, дружелюбності, загального позитивного ставлення, почуття радості, задоволення, відчуття корисності своєї невеликої справи.

Трудова діяльність передбачає наявність певних практичних умінь (наприклад, уміння користуватися найпростішими знаряддями), ознайомлення з

властивостями матеріалів. Вона вимагає розвитку інтелектуальних якостей (здатність планувати свої дії і передбачати їх результати), певного рівня розвитку волі (стійке прагнення досягнути мети, отримати задуманий продукт, вміння підпорядковувати поведінку поставленим цілям).

Практичне заняття №7

Досвід зарубіжних країн у контексті підготовки дітей дошкільного віку до шкільного навчання (2 год.)

ПЛАН

Вид семінару: обговорення творчих робіт.

I. Перегляд матеріалів інтерактивної презентації досвіду зарубіжних країн у контексті підготовки дітей дошкільного віку до шкільного навчання.

II. Підсумок і рекомендації викладача.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

I. Перегляд матеріалів інтерактивної презентації досвіду зарубіжних країн у контексті підготовки дітей дошкільного віку до шкільного навчання.

Дошкільна та початкова освіта у Польщі

Діти - майбутнє кожного народу!

**Шкільна освіта в Польщі є однією з
найбільш прогресивних серед усіх країн
Східної Європи.**

Освіта поділена на рівні:

- дошкільна освіта (przedszkole):
з 3 до 6 років
- початкова школа (szkoła podstawowa):
з 6-7 років
- середня школа, або ж гімназія (gimnazjum):
з 13 до 16 років
- старша школа (szkoła ponadgimnazjalna):
з 16 до 20 років
- вища освіта:
з 18 років, після закінчення старшої школи

Обов'язкова освіта:

- початкова школа
- середня школа (гімназія)

Необов'язкова освіта:

- дошкільна освіта (дитячий садок)
- вища освіта (університет)

Дитячий садок

Дитячий садок (przedszkole)

комерційний
przedszkole komercyjne

державний
publiczne przedszkole

Обов'язкові предмети:

- ✓ іноземні мови
- ✓ малювання
- ✓ ліплення
- ✓ аплікація
- ✓ музика
- ✓ спів

Необов'язкові предмети:

- ✓ леґо-конструювання
- ✓ танці
- ✓ шахи
- ✓ карате
- ✓ айкідо

Передумова вступу в початкову школу - останній рік в дитячому садку є обов'язковим для всіх дітей, які через рік підуть до школи в Польщі.

У польській системі запису до садочка або школи діти приймаються на підставі набраних балів, які нараховуються відповідно до певних критеріїв.

Найбільша їх кількість присвоюється за вибір районного навчального закладу за місцем проживання (пол.:szkołaobwodowa).

На кількість балів впливає:

**багатодітність
родини**

**якщо дитину
виховує
самотня мати**

місце проживання

**якщо дитина або
хтось в його родині
є інвалідом**

вік дитини

Система початкової освіти складається з наступних етапів:

У 1-3 класах початкової школи застосовуються описові оцінки.

Оцінки, що характеризують успішність учнів починають ставити вже з 4 класу початкової школи.

Шкала ступенів успішності

Шкала оцінювання поведінки

Зразкова поведінка

Дуже гарна

Правильна

Недоречна

Негожа

Практичне заняття №8

Структура і показники психологічної готовності дитини до школи (2 год.)

Вид семінару: *семінар-доповідь (повідомлення).*

ПЛАН

- I. Обговорення теоретичного матеріалу.
 1. Підходи до проблеми психологічної готовності до школи.
 2. Компоненти психологічної готовності.
 3. Причини недостатнього рівня підготовленості окремих дітей до шкільного навчання.
 4. Розвиток пізнавальної активності дошкільників та формування інтересу до знань.
 5. Адаптація дитини до школи. Дезадаптація.
 6. Спільна робота ЗДО і сім'ї у підготовці дитини до школи.
- II. Підсумок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.
2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.
3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.
4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Підходи до проблеми психологічної готовності до школи.

Підготовка дітей до школи - задача комплексна, що охоплює всі сфери життя дитини. Психологічна готовність до школи - тільки один з аспектів цієї задачі. Але всередині цього аспекту виділяються різні підходи:

1. Дослідження, спрямовані на формування в дітей дошкільного віку визначених змін і навичок, необхідних для навчання в школі.
2. Дослідження новотворів і змін у психіці дитини.
3. Дослідження генезису окремих компонентів навчальної діяльності й виявлення шляхів їхнього формування.
4. Вивчення змін дитини свідомо підкоряти свої дії заданому при послідовному виконанні словесних вказівок дорослого. Це уміння зв'язується зі здатністю оволодіння загальним способом виконання словесних вказівок дорослого.

Готовність до школи в сучасних умовах розглядається, насамперед, як готовність до шкільного навчання чи навчальної діяльності. Цей підхід обґрунтований поглядом на проблему з боку періодизації психічного розвитку дитини і зміни основних видів діяльності. На думку Е. Кравцова, проблема психологічної готовності до шкільного навчання одержує свою конкретизацію як проблема зміни провідних типів діяльності, тобто це перехід від сюжетно-рольових ігор до навчальної діяльності. Такий підхід є актуальним, але готовність до навчальної діяльності не охоплює цілком феномена готовності до школи.

2. Компоненти психологічної готовності.

Складовими компонентами психологічної готовності дитини до школи є:

- мотиваційна (особистісна);
- інтелектуальна;
- емоційно-вольова.

Мотиваційна готовність - наявність у дитини бажання вчитися. Виникнення усвідомленого відношення дитини до школи визначається способом подання інформації про неї. Важливо, щоб відомості про школу, які повідомляються дітям, були не тільки зрозумілі, але і знаходили емоційний відгук у них. Емоційний досвід забезпечується включенням дітей до діяльності, яка активізує як мислення, так і почуття.

У мотиваційному плані були виділені дві групи мотивів учіння.

1. Широкі соціальні мотиви учіння або мотиви, пов'язані з потребами дитини в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці і схваленні, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних стосунків.

2. Мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями.

Особистісна готовність до школи виявляється у ставленні дитини до школи, вчителів і навчальної діяльності, включає також формування у дітей таких якостей, які допомогли б їм спілкуватися з учителями і однокласниками. На час вступу до школи у дитини повинні бути розвинуті самоконтроль, трудові вміння і навички, вміння спілкуватися з людьми, рольова поведінка.

До кінця дошкільного віку повинна скластися така форма спілкування дитини з дорослими, як позаситуативно-особистісне спілкування (за М.І. Лісіною). Дорослий стає незаперечним авторитетом, зразком для наслідування. Полегшується спілкування в ситуації уроку, коли виключені безпосередні емоційні контакти, коли не можна поговорити на сторонні теми, поділитися своїми переживаннями, а можна тільки відповідати на поставлені запитання і самому ставити запитання по темі, попередньо піднявши руку. Діти, готові в цьому плані до шкільного навчання, розуміють умовність навчального спілкування і адекватно поводять себе на заняттях.

Інтелектуальна готовність передбачає наявність у дитини кругозору, запасу конкретних знань. Дитина повинна володіти планомірним та розчленованим сприйняттям, елементами теоретичного ставлення до навчального матеріалу, узагальненими формами мислення і основними логічними операціями, смисловим запам'ятовуванням. Інтелектуальна

готовність також передбачає формування у дитини початкових умінь у царині навчальної діяльності, зокрема, уміння виокремити навчальну задачу і перетворити її в самостійну мету діяльності. У вітчизняній психології при вивченні інтелектуального компонента психологічної готовності до школи акцент робиться не на сумі засвоєних дитиною знань, а на рівні розвитку інтелектуальних процесів. Тобто дитина повинна вміти виділяти суттєве в явищах навколишньої дійсності, вміти порівнювати їх, бачити подібне і відмінне; вона повинна навчитися міркувати, знаходити причини явищ, робити висновки.

3. Причини недостатнього рівня підготовленості окремих дітей до шкільного навчання.

Діти приходять в школу з різним ступенем готовності до навчання. Вони по-різному розвиваються протягом молодшого шкільного віку, і їх розвиток, в основному, здійснюється в навчальній діяльності як провідної в цьому віковому періоді. Важливим є те, як будується навчальна діяльність, наскільки повноцінні все ці ланки (компоненти), а становлення самої учбової діяльності залежить від змісту і методів навчання.

Інтелектуальний розвиток дітей при навчанні різного типу має свою специфіку. Але при будь-якому типі навчання, і особливо - традиційному, існує велика варіативність показників: учні в різному темпі засвоюють матеріал, набувають фонд дієвих знань різного об'єму і т.д.

Основні причини:

Це соціальні ситуації: розлучення батьків, смерть когось із близьких, поява нового члена сім'ї, випадки сексуального або психічного насильства над дитиною, серйозна хвороба дитини або когось із близьких людей, переїзд на нове місце проживання тощо;

- агресія, замкнутість, примхливість, нав'язливі дії, сором'язливість, підвищена образливість, упертість, тощо;

- страхи і тривожність дитини;

- проблеми адаптації;

- проблеми спілкування з однолітками;

- рівень психічних процесів (пам'ять, увага, мислення) не відповідає віку дитини;

- проблеми логопедичного характеру (усунення психологічних наслідків);

- безпорадність батьків, втрата контролю над ситуацією;

- недостатнє розуміння вихователями сутності проблеми формування особистості школяра, перебігу процесів - соціальної адаптації та можливостей впливу на них;

- планування виховної роботи школи за відсутності комплексного підходу до формування особистості школяра, що зумовлено, зокрема, недостатнім розумінням педагогами сутності даного процесу та відповідних механізмів корекційно-виховного впливу; механізму оцінювання стану та рівня вихованості школярів.

4. Розвиток пізнавальної активності дошкільників та формування інтересу до знань.

Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу й характеризується чіткими параметрами. Про інтереси дитини та інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явищем свідчать: увага, особлива зацікавленість, емоційне ставлення – подив, стурбованість, сміх тощо.

Дослідження свідчать про помітне зниження активності пізнання в дошкільників. А саме низький рівень допитливості й активності пізнавальних процесів зумовлює неуспішність дитини в школі.

Пізнавальний інтерес – це вибіркова спрямованість особистості на пізнання певного об'єкту, явища, діяльності тощо.

Умовно можна визначити стадії розвитку пізнавального інтересу:

- цікавість;
- допитливість;
- власне пізнавальний інтерес;
- теоретичний інтерес.

На стадії «цікавості» дитина орієнтується лише на зовнішню привабливість об'єкта, цікавиться певним питанням щодо нього, а одержавши відповідь, залишає спробу пізнавати його далі. Ця стадія є першим поштовхом до істинного пізнання.

Допитливість характеризується прагненням дитини не тільки ззовні сприймати об'єкт, а й зрозуміти його внутрішній стан, структуру тощо.

Пізнавальний інтерес, який виникає надалі, характеризується пізнавальною активністю, вибірковістю, здатністю охоплювати причино-наслідкові зв'язки, закономірності, відносини того, що пізнається.

Теоретичний інтерес пов'язаний з прагненням до пізнання складних теоретичних питань чи проблем конкретної науки.

Діти старшого дошкільного віку можуть залишатися на першій чи другій стадії розвитку пізнавального інтересу (цікавість чи допитливість), оскільки це притаманно її віку, і тільки цілеспрямована робота вихователя щодо формування пізнавального інтересу може підняти її на вищий щабель. У дітей однієї групи зазвичай різні рівні пізнавального інтересу, це обумовлено різним досвідом, особливостями індивідуального розвитку.

Окреслимо рівні пізнавального інтересу старших дошкільників :

- репродуктивно-фактологічний (дитина володіє інформацією про об'єкт, що пізнається);
- описово-пошуковий (дитина може назвати ознаки та властивості об'єкту пізнання, налаштована на пошук нової інформації про нього, встановлення причино - наслідкових зв'язків між цим об'єктом та іншими);
- творчий (дитина використовує об'єкт пізнання для розв'язування творчих задач).

Для розвитку пізнавальних інтересів важливим є рівень сформованості пізнавальної активності дитини. Тому педагоги мають знати, що є рівні пізнавальної активності дитини:

- низький рівень;

- середній;
- високий.

Дітям з високим рівнем розвитку пізнавальної активності притаманна яскраво виражена пізнавальна потреба. У цих дітей завжди виникають запитання, про що б з ними не розмовляли, причому вони ставлять їх не з метою звернути на себе увагу, а саме прагнучи дізнатися про щось нове. Ці діти завжди радіють успіху й засмучуються через невдачі. Вони готові виконати будь-яке завдання вихователя і часто розглядають свою діяльність з погляду її корисності для інших.

Група дітей із середнім рівнем розвитку пізнавальної активності найчисленніша. Це дошкільники, як можуть виявляти зацікавленість та активність лише в певних ситуаціях. Їх зацікавленість здебільшого зумовлена змістом діяльності, її емоційною привабливістю. Вони легко включаються в нові види роботи, однак в разі виникнення труднощів втрачають інтерес.

Діти з низьким рівнем пізнавальної активності завжди пасивні і байдужі – і на заняттях, і у спілкуванні, і під час спільної діяльності з дорослими або однолітками. Вони майже ніколи не розпочинають виконувати завдання без підказки, нагадування дорослого чи однолітків, важко включаються в роботу: очікують звичного тиску від вихователя у вигляді зауважень. Дошкільники з низьким рівнем розвитку пізнавальної активності не виявляють інтересу до завдання, готовності включитися в роботу, та, власне, й не можуть (і не прагнуть) самостійно його виконати. Вони неохоче виконують будь-яку роботу або навіть повністю відмовляються від діяльності.

Працюючи з пасивними дітьми, слід урахувати, що вони не можуть негайно включитися в роботу, оскільки їхня активність зростає поступово і повільно.

Умови, за яких можливий повноцінний розвиток пізнавальних інтересів дошкільників:

по-перше, наявність розвивального середовища для організації пізнавальної діяльності – це розумно створене місце для пізнавальної діяльності дитини з добром «правильних за віком» іграшок чи необхідного обладнання і матеріалів (наприклад, для експериментування).

Середовищем для пізнання є і природа, тому об'єкти природи, що спостерігаються під час екскурсій у природу, прогулянок стають джерелом виникнення пізнавального інтересу.

по-друге, створення безризикового середовища для пізнання - це середовище, у якому наявна позитивна, емоційно тепла атмосфера спілкування без негативного оцінювання дій дитини та критичних зауважень щодо вибору нею об'єктів пізнання чи відповідних цьому дій. Середовище, де дитина може не боятися вільно висловлюватися, у будь-яку мить звернутися по допомогу чи пораду. Вихователі з авторитарним стилем спілкування не тільки не розвивають пізнавальну активність дітей, а навпаки пригальмовують її.

по-третє, розширення інформаційного поля - допитливість старших дошкільників вже стосується подій, які відбуваються у соціальній сфері (стосунки між дітьми, дорослими, родичами), звичаїв українського народу,

моральних категорій (добро, справедливість тощо), інтересу щодо подій, які відбуваються в країні, просторових і часових зв'язків.

Для розвитку пізнавальних інтересів педагоги мають створити систему накопичування початкової інформації про об'єкти пізнання в різних видах життєдіяльності: проводити інтегровані заняття, заохочувати до пригадування інформації про об'єкти пізнання.

по-четверте, стимулювання пізнавальної активності та мислення (тільки активна дитина може пізнавати світ).

5. Адаптація дитини до школи. Деадаптація.

Звикання до школи - тривалий індивідуальний процес. Згідно зі статистикою, тільки 50% дітей адаптується до нових умов і вимог протягом півроку. Другій половині потрібно більше часу. Процес адаптації складається з багатьох, тісно взаємозв'язаних, аспектів: соціального, педагогічного, фізіологічного, психологічного тощо. Що стосується фізіологічної адаптації, то медики відзначають, що більшість першокласників хворіє у вересні, деякі діти втрачають вагу в перші 2-3 місяці навчання, деякі скаржаться на втому, головний біль, стають примхливими. Це не дивно, оскільки на 6-річних малюків обрушується лавина завдань, що вимагають від них розумового і фізичного напруження. Соціально-психологічна адаптація полягає в освоєнні нового соціального статусу «учень», а також у налагодженні ефективного спілкування з однолітками і вчителем.

Шкільна адаптація включає в себе біологічну, психологічну і соціальну адаптацію.

Оптимальний адаптаційний період складає один-два місяці. Залежно від різних чинників рівень адаптації дітей до нових умов може бути різним: високим, нормальним і низьким. Адаптація дитини до школи процес не односторонній: не тільки нові умови впливають на малюка, але і сам він намагається змінити соціально - психологічну ситуацію.

Можна виділити наступні ознаки адаптації дитини до школи:

1. Процес навчання викликає у першокласника позитивні емоції, він упевнений в собі і не відчуває страх.
2. Новоспечений учень справляється зі шкільною програмою.
3. Дитина проявляє самостійність при виконанні домашніх завдань і звертається за допомогою до мами або тата тільки після того, як самостійно спробувала його виконати.
4. Першокласник задоволений своїми стосунками з однокласниками і вчителем.

Деадаптація - це порушення в навчанні і в поведінці, конфліктні стосунки, психосоматичні захворювання. Така дитина прагне відчуження, не приймає правил соціуму. Не може прийняти темп шкільного життя. Спільні зусилля вчителів, педагогів, батьків, лікарів, шкільного психолога і соціального педагога здатні понизити ризик виникнення у дитини шкільної деадаптації і труднощів навчання.

Причини деадаптації:

1. Відсутність позитивної установки дошкільного життя (батьки залякують школою).
2. Не сформованість продуктивних форм спілкування з ровесниками (комунікативні труднощі).
3. Незнання вчителем індивідуально-психологічних особливостей дитини, авторитарний характер педагогічної діяльності вчителя.
4. Невідповідність режиму, методів виховання і в школі.
5. Недостатній інтелектуальний розвиток дитини, відсутність допомоги з боку батьків і вчителя.

Ознаки деадаптації : підвищена стомлюваність, дратівливість, спалахи гніву, замкнутість, погана успішність, агресивність або, навпаки, надмірна соромливість, підвищена тривожність, низька самооцінка.

Прояви деадаптації: відставання від програми; швидка втомлюваність; недисциплінованість; невміння будувати відносини з однолітками та дорослими; підвищена тривожність, плаксивість; глибокий спад працездатності наприкінці дня; неадекватна поведінка; неуспішність у навчанні.

При перших ознаках деадаптації необхідно проводити роботу з батьками про труднощі дитини. Тільки безумовне сприймання дитини батьками, розуміння та підтримка в складних ситуаціях створюють відчуття захищеності, внутрішнього комфорту дитини.

Головна роль в створенні сприятливого клімату в класі належить вчителю. Йому необхідно постійно працювати над підвищенням рівня учбової мотивації, створюючи дитині ситуації успіху на уроці, під час зміни, в позашкільній діяльності, в спілкуванні з однокласником.

6. Спільна робота ЗДО і сім'ї у підготовці дитини до школи.

Сучасні дитячі дошкільні заклади стають відкритими для батьків, дітей і громадськості. Вони все більше уваги приділяють освіті та вихованню батьків,

вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей. Вплив дошкільних закладів на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективним, якщо відповідатиме таким критеріям: Спрямованість і адресованість. Даючи конкретні поради, рекомендації, педагоги повинні знати особливості конкретних сімей. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.

Оперативний зворотний зв'язок. Робота педагога з батьками має вибудовуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності відповідні корективи.

3.Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а як керівництво до практичних виховних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку.

Форми роботи з батьками можуть бути колективними, індивідуальними, наочно-інформаційними. До колективних форм роботи належать батьківські збори (групові та загальні), на яких обговорюються проблеми життєдіяльності групи і дитячого садка; зустрічі з батьками; вечори запитань і відповідей; засідання “круглого столу” з дискусійних проблем; заняття-тренінги, покликані навчити батьків правильно організувати спілкування і спільну діяльність з дитиною; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків і дітей; дні відкритих дверей: школи для батьків; сімейні (домашні) педради, які проводять у батьків вдома; батьківські конференції. Індивідуальні форми роботи охоплюють індивідуальні бесіди і консультації (проводять, як правило, вранці і ввечері коли батьки приводять дитину в дитячий садок або забирають додому), відвідування дітей вдома; залучення батьків до життя дитячого садка (організаціо-господарська допомога вихователю: виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, культпоходів тощо).

Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікації у періодичці, в системі інтернет з проблем сімейного виховання.

Очікувану ефективність забезпечує раціональне поєднання різних форм роботи. Як свідчить досвід у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, допомагати їм у виробленні вміння особисто спостерігати за власною дитиною, відкривати в ній нові якості й риси. Часто педагоги свої міркування ілюструють магнітофонними записами розмов з дошкільниками, відео фрагментами про різні види діяльності (дидактична, театралізована гра, праця, зображувальна), фотографіями дітей, виставками їхніх робіт.

Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; “домашні завдання” на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків,

проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор.

Знатного поширення набувають творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги і співробітники дошкільного закладу. Часто батькам цікаво не тільки спостерігати за дитиною під час її взаємодії з дорослими не в домашніх умовах, а й самим виступити в новій ролі (театралізованій виставі, спортивному змаганні, конкурсі, засіданні дискусійного клубу). Доцільно залучати до роботи не окремих, а всіх представників сім'ї, інших родичів, які мають стосунок до виховання дитини, а також налагодити дружні стосунки з іншими сім'ями, які небайдуже ставляться до розвитку і виховання своїх дітей. У роботі дошкільного закладу з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання і після вступу дитини до школи.

Сім'я, дитячий садок і школа - три нерозривні ланки у вихованні та навчанні дитини. А отже, для того, щоб перехід дитини з дитячого садка до школи був легким, малопомітним, безболісним - потрібно якнайтісніше працювати дитячому садку, сім'ї і школі.

Практичне заняття № 9-10

Методики діагностики готовності дитини до шкільного навчання (4 год.)

Вид семінару: ділова гра.

ПЛАН

1. Карта готовності дошкільника до школи.
2. Методи діагностики дошкільників.
3. Законодавча база діагностичної роботи.
4. Фізіологічна, психологічна, особистісна, когнітивна готовність.
5. Методики діагностики: М.Гінзбург, Керна-Ієрасика, Равена, Кравцової.
6. Адаптовані тести інтелекту Айзенка

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособие: в 2 кн . — 2-еизд., перераб. идоп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. — Кн. 1. : Система работы психолога с детьми разного возраста. — 384 с.

2. Методи діагностики дошкільників Діагностика дітей 5-6 років

Номер та назва завдання	Якісна характеристика варіанту виконання	Оцінка у балах	Записи до Приміток
Субтест 1. «Драбинка»	• Якщо в групі працюють два вихователі, то слід запитати про кожного.		В Протоколі вказується номер сходинки, обраної дитиною (як оцінює себе

(самооцінка)	<ul style="list-style-type: none"> • Вважається нормою, якщо діти цього віку ставлять себе на сходинку «дуже хороші», «самі хороші» діти. Якщо ставлять на будь-яку з нижніх сходинок, (тим більше на найнижчій) говорить не про адекватну оцінку, а про негативне ставлення до себе, невпевненості у власних силах. • Ознакою неблагополуччя як в структурі особистості дитини, так і в її відносинах з близькими дорослими є відповіді, в яких всі рідні ставлять її на нижні сходинки. Однак при відповіді на питання «Куди тебе поставити вихователька?» 		сама, мама, тато, вихователі). У розділі «Примітки» зазначається вибір, який викликав утруднення (наприклад, поставити на другу або п'яту сходинку і т.п.) або зажадав більшого часу на роздуми; а також відмова дитини від виконання завдання.
Субтест 2. «Небулиці»	<ul style="list-style-type: none"> • Дитина реагує на небулиці, зображені на картинці, живо і безпосередньо, без втручання дорослого, посміхається, з легкістю вказує на всі небулиці. • Дитина реагує не відразу, знаходить безглузді місця з не великою допомогою психолога (один-два питання). • Дитина емоційно ніяк не реагує на картинки і лише за допомогою дорослого знаходить невідповідності в ній. 	2 1 0	В Протоколі фіксується, чи всі ситуації-небулиці змогла знайти дитина, і задані психологом питання; в розділі «Примітки» фіксуються труднощі звуковимови, граматичні помилки, оцінюється словниковий запас.
Субтест 3. «Пори року»	<ul style="list-style-type: none"> • Дитина розуміє завдання, впевнено співвідносить зображення всіх пір року з назвами. • Дитина розуміє завдання, але називає правильно тільки дві пори року, співвідносячи їх з картинками. • Дитина не розуміє завдання, безцільно перекладає картинку. 	2 1 0	В Протоколі слід відзначити, яка пора року викликає труднощі. У розділі «Примітки» зазначається активний словниковий запас, точність передачі ознаки пір року.

Субтест 4. «Знайди таку ж картинку» (увага)	<ul style="list-style-type: none"> • Дитина виконує завдання вірно в 5-6 випадках. • Дитина виконує завдання вірно в 3-4 випадках. • Дитина виконує завдання вірно в 1-2 випадках або не розуміє і не виконує зовсім. 	2 1 0	У Протоколі зазначається правильність вибору («+» або «-»).
Субтест 5. «10 предметів» (пам'ять)	<ul style="list-style-type: none"> • Дитина запам'ятала 5-6 предметів. • Дитина запам'ятала 4 предмети. • Дитина запам'ятала менше 4-х предметів. 	2 1 0	В Протоколі зазначається, скільки предметів запам'ятала дитина (попередньо ставляться «+» або «-»).
Субтест 6. «Знайди сім'ю» (мислення)	<ul style="list-style-type: none"> • Дитина приймає і розуміє завдання, класифікує картинки з урахуванням основної ознаки і може здійснити узагальнення в мовному плані. • Дитина розуміє завдання, розкладає картинки правильно, але не узагальнює вербально, або не відразу розуміє завдання, але після допомоги психолога переходить до самостійного виконання. • Дитина не розуміє умову завдання і не використовує допомогу психолога. 	2 1 0	В Протоколі зазначається, вірно чи невірно названі узагальнюючі слова («+» або «-»), а в Примітках – яка допомога психолога була використана.
Субтест 7. «Рибка» (мислення)	<ul style="list-style-type: none"> • Дитина самостійно аналізує схему і на основі аналізу без утруднень відтворює зображення. • Дитина недостатньо повно і точно аналізує схематичне зображення, побудова здійснюється шляхом проб. • Дитина не справляється із завданням. 	2 1 0	В Протоколі зазначається, як дитина складає картинку за зразком, чи вміє вона знаходити помилки, звіряючись із зразком. У розділі «Примітки» зазначається знання геометричних фігур і кольору.
Субтест 8. «Малюнок людини»	<ul style="list-style-type: none"> • Малюнок дитини схожий на зразки 1 і 2. • Малюнок дитини схожий на зразки 3 і 4. • Малюнок дитини схожий на зразки 5 і 6. 	2 1 0	В Протоколі зазначається, з чого дитина починає малювати (голова, ноги і т.п.), її висловлювання в процесі малювання, в розділі «Примітки» робляться записи про

			стан дрібної моторики, про те, чи правильно дитина тримає олівець, з яким натиском малює і т.п.
Субтест 9. «Послідовні картинки» (мова, мислення)	<ul style="list-style-type: none"> Дитина самостійно правильно і логічно визначає послідовність картинок і складає зв'язну розповідь. Дитина помиляється в послідовності, але виправляє помилки (сама або за допомогою дорослого), або її розповідь уривчаста і викликає у дитини труднощі. Дитина порушує послідовність, не може зрозуміти помилок, або її розповідь зводиться до опису окремих деталей картинок. 	2	В Протоколі фіксується, чи правильно дитина викладає послідовність, чи виправляє помилки, в Примітках записуються цікаві мовні висловлювання (епітети, порівняння), оцінюється словниковий запас дитини, зв'язність розповіді, граматична правильність мовлення.
		1	
		0	
Субтест 10. «Розрізні картинки» (4 частини) (сприйняття)	<ul style="list-style-type: none"> Дитина дізнається по частинах зображений предмет і збирає картинку самостійно. Дитина не може визначити, що намальовано на розрізаних картинках, до початку роботи, але згодом за допомогою проб самостійно збирає картинку. Дитина не справляється із завданням. 	2	В Протоколі зазначається, чи впізнала дитина картинку в розрізаному вигляді; скільки проб вона зробила, щоб скласти картинку.
		1	
		0	
Субтест 11. «На що це схоже?» (Уява)	<ul style="list-style-type: none"> Дитина називає 9 асоціацій (по 3 на кожен малюнок). Дитина називає по 2 асоціації на кожную картинку. Дитина не зрозуміла завдання або дає всього лише по 1 асоціації на кожную картинку. 	2	В Протоколі записують асоціації на кожную картинку, підраховується їх кількість. У розділі «Примітки» зазначається оригінальність асоціацій.
		1	
		0	
<p>Оцінка результатів Високий рівень - 16-20 балів. Середній рівень - 10-15 балів. Низький рівень - 0-9 балів.</p>			

Субтест 9. «Послідовні картинки» (мова, мислення)

Мета: виявлення здатності дитини зрозуміти сюжет в цілому, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, що лежать в основі зображеної ситуації, скласти послідовну розповідь.

Процедура проведення. Перед дитиною на столі в довільному порядку викладають картинки і пропонують уважно їх роздивитись. «Всі ці картинки переплутані. Розклади їх по порядку таким чином, щоб за ними можливо було скласти розповідь».

Критерії оцінки:

- Дитина самостійно правильно і логічно визначає послідовність картинок і складає зв'язну розповідь – 2 бали.

- Дитина помиляється в послідовності, але виправляє помилки (сама або за допомогою дорослого), або її розповідь уривчаста і викликає у дитини труднощі – 1 бал.

- Дитина порушує послідовність, не може зрозуміти помилок, або її розповідь зводиться до опису окремих деталей картинок – 0 балів.

В Протоколі фіксується, чи правильно дитина викладає послідовність, чи виправляє помилки, в Примітках записуються цікаві мовні висловлювання (епітети, порівняння), оцінюється словниковий запас дитини, зв'язність розповіді, граматична правильність мовлення.

Субтест 10. «Розрізні картинки» (4 частини) (сприйняття) (Додаток 9)

Мета: виявлення рівня розвитку сприйняття, вміння відтворювати цілісний образ предмета.

Процедура проведення. Дитині пропонують розрізані зображення предметів. Картки розкладаються хаотично. Дитину просять зібрати картинку після того, як вона дізнається що намальовано.

Критерії оцінки:

- Дитина впізнає за частинами зображений предмет і збирає картинку самостійно – 2 бали.

- Дитина не може визначити, що намальовано на розрізаних картинках, до початку роботи, але згодом за допомогою проб самостійно збирає картинку – 1 бал.

- Дитина не справляється із завданням – 0 балів.

В Протоколі зазначається, чи впізнала дитина картинку в розрізаному вигляді; скільки проб вона зробила, щоб скласти картинку.

Субтест 11. «На що це схоже?» (Уява) (Додаток 10)

Мета: виявлення рівня розвитку уяви дитини, оригінальності і гнучкості мислення.

Процедура проведення. Дитині пропонують по черзі три карточки з зображеннями: «Подивися на картинку, скажи, на що вона схожа?»

Критерії оцінки:

- Дитина називає 9 асоціацій (по 3 на кожен малюнок) – 2 бали.

- Дитина називає по 2 асоціації на кожен картинку – 1 бал.

- Дитина не зрозуміла завдання або дає всього лише по 1 асоціації на кожен картинку – 0 балів.

В Протоколі записують асоціації на кожен картинку, підраховується їх кількість. У розділі «Примітки» зазначається оригінальність асоціацій.

Оцінка результатів

Високий рівень - 16-20 балів.

Середній рівень - 10-15 балів.

Низький рівень - 0-9 балів.

3. Законодавча база діагностичної роботи.

Закон України про охорону дитинства від 26 квітня 2001 року.

Цей Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток, встановлює основні засади державної політики у цій сфері.

Положення про психологічну службу системи освіти України від 03.05.1999р. № 127.

Положенням визначені основні завдання психологічної служби, зміст діяльності, структура та управління службою. Документ містить додатки про нормативи чисельності практичних психологів та соціальних педагогів в навчальних закладах.

Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів від 19.10.2001р.

Ефективність і результативність психологічної допомоги в закладах освіти, а також повне дотримання Етичного кодексу можливе за умови наявності спеціально обладнаного кабінету. Наказ регламентує умови роботи фахівця в окремому кабінеті, вимоги до його оформлення, матеріально-технічне оснащення, умови утримання документації.

Лист Міністерства освіти і науки України від 27.08.2000. № 1/9-352 .

Матеріали щодо планування діяльності, ведення документації і звітності всіх ланок психологічної служби системи освіти України (інформаційний збірник Міністерства освіти України. 2000. Жовтень, № 20).

Даний документ спрямований на координування і вдосконалення діяльності центрів практичної психології та соціальної роботи, практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти. В додатках містяться зразки форми планування, обліку і звітності роботи працівників психологічних служб.

Лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2004 р. № 1/9-324 «Про внесення змін і доповнень до нормативної чисельності практичних психологів та соціальних педагогів навчальних закладів».

Даний документ спрямований на визначення чисельності посад практичних психологів та соціальних педагогів в закладах освіти та організації їх діяльності.

Правові документи

1. Конституція України
2. Конвенція про права дитини
3. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)

Закони України

1. Закон України «Про освіту»
2. Закон України «Про загальну середню освіту»
3. Закон України «Про відпустки»

4. Закон України «Про охорону праці»
5. Закон України «Про охорону дитинства»
6. Кодекс законів про працю України
7. Закон України «Про доступ до публічної інформації»
8. Закон України «Про звернення громадян», зразок заяви звернення громадян

Лист МОН України № 1/9-419 02.07.2019 Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році

Лист МОН України № 1/11-5966 01.07.2019 Про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році

Міністерство звертає особливу увагу вчителів на те, що у змісті навчальних програм послідовно впроваджено компетентнісний підхід.

Правові документи

1. Конституція України
2. Конвенція про права дитини
3. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)

4. Фізіологічна. Психологічна, особистісна, когнітивна готовність.

Готовність до школи - це сукупність певних властивостей та способів поведінки (компетентностей) дитини, необхідних йому для сприйняття, переробки та засвоєння навчальних стимулів на початку і при подальшому продовженні шкільного навчання для того, щоб: а) оволодіти надбанням і знаряддями культури (лист, читання, рахунок, знання і т. п.), б) витягти з них користь для свого розвитку в моторному, емоційному, особистісному, соціальному та когнітивному відношенні. При цьому готовність до школи слід розглядати як розгалужену мережу пов'язаного цілого: вона завжди залежить від умов у конкретній школі, від якостей дитини та від професійної кваліфікації працюючих у школі вчителів.

Фізіологічна готовність дитини до навчання у школі. Це означає, що в неї має бути розвинений на певному рівні скелет. В дошкільному віці (зазвичай у 5-6 років) у дітей відбувається «стрибок у зрості», що полягає у суттєвому видовженні рук і ніг. Філіппінський тест точно характеризує біологічний вік. Треба попросити дитину доторкнутися правою рукою до лівого вуха, провівши руку над головою. Дитина 4-5 років не може цього зробити – руки ще надто короткі.

- зуби дитини. А саме їх відсутність. Норма – коли випало чотири молочні зуби.

- Перевірте і кісткову зрілість. Покладіть руку дитини на стіл, і нехай вона почергово піднімає пальчики від мізинчика до великого. Зробити це непросто. Якщо ваша дитинка вміє так робити, це означає, що кісткова тканина розвинена і малюк витримує навантаження з письма.

- інтелектуальну готовність, то тут має бути елементарний рівень математичних знань, знань про довкілля, навички письма, читання. Також дитина має бути готова емоційно, вміти вислуховувати людину, зрозуміти, що є

час для гри, а є для навчання, має усвідомлювати, що є встановлені правила. Повинна вміти домовлятися з однолітками, знати правила гри, діяти в команді.

Фізична готовність містить такі компоненти:

- позитивні показники стану здоров'я (відсутність захворювань; функціональний стан основних систем організму; ступінь опірності організму несприятливим впливам тощо);

- гармонічний фізичний розвиток (відповідність зросту, ваги й об'єму грудної клітки віковим нормам);

- розвиток функціональних систем відповідно до віку;

- високий рівень фізичної підготовленості в цілому й дрібної моторики зокрема;

- високий рівень самообслуговування та володіння культурно-гігієнічними навичками.

Наведемо короткий перелік нормативів, які повинна виконувати дитина шести років:

- Біг на 10 метрів — за 3 секунди.

- Стрибок у довжину з місця — 90 см.

- Стрибок у довжину з розбігу — 160 см.

- Стрибок у висоту з розбігу — 50 см.

- Стрибок з висоти — 45 см.

- Метання тенісного м'яча на дальність: хлопчики — 10 м, дівчатка — близько 6 м.

Інтелектуальна готовність

Розв'язання багатьох інтелектуальних завдань під час шкільного навчання потребує образного мислення учня, яке формується й розвивається на основі засвоєних ним узагальнених знань про предмети, явища та події навколишнього світу.

Сформованість основних різновидів мислення:

- наочно-дійового мислення;

- наочно-образного мислення;

- словесно-логічного мислення (у початковій стадії розвитку);

Сформованість розумових операцій мислення:

- аналіз(розчленування предметів і явищ у свідомості, виокремлення в них їх частин, аспектів, елементів, ознак і властивостей);

- синтез(мисленнєва операція об'єднання окремих частин, аспектів, елементів, ознак і властивостей об'єктів у єдине, якісно нове ціле);

- порівняння(встановлення подібності й відмінності між предметами та явищами);

- абстрагування(уявне відокремлення одних ознак і властивостей предметів та явищ від інших їхніх рис і від самих предметів (явищ), яким вони властиві);

- узагальнення(виявляється в мисленнєвому об'єднанні предметів, явищ у групи за істотними ознаками, виокремленими в процесі абстрагування);

- класифікація(групування об'єктів за видовими, родовими та іншими ознаками);

· систематизація (упорядкування знань на підставі гранично широких спільних ознак груп об'єктів).

Інтелектуальна готовність

пов'язана із відповідним рівнем розвитку пізнавальної сфери дитини, тобто тих процесів, завдяки яким дитина пізнає навколишній світ:

- мислення
- увага
- пам'ять
- уява
- сприймання
- мовлення

Психологічна готовність

- емоційна**
Включає достатній розвиток волі, послаблення імпульсивних реакцій, вміння керувати своїми емоціями.
- соціальна**
 - адекватне сприйняття навколишньої дійсності й самого себе;
 - здатність до самоорганізації;
 - здатність до праці й навчання, до організації дозвілля та відпочинку.

Таким чином, дотримання режиму дня, психологічний настрій дитини, турбота про її здоров'я, батьківська любов дуже допоможуть вашій дитині, коли вона піде вчитися в перший клас.

Когнітивна готовність до школи включає в себе:

- здатність до концентрації уваги протягом деякого часу;
- короткострокова слухова пам'ять, розуміння на слух, візуальна пам'ять;
- допитливість і інтерес до навчання;
- логічно зв'язний мислення, здатність вбачати взаємозв'язки і закономірності.

5.Методики діагностики: М.Гінзбург, Керна-Ієрасика, Равена, Кравцової.

Методика "Шкала прогрессивных матриц" была разработана в 1936 году Джоном Равеном (совместно с Л. Пенроузом). Тест прогрессивные матрицы Равена (ПМР) предназначен для диагностики уровня интеллектуального развития и оценивает способность к систематизированной, планомерной, методичной интеллектуальной деятельности (логичность мышления). Автору методики удалось создать тест, который был бы теоретически обоснован, однозначно интерпретируем, и оценка которого минимально зависела бы от различий в образовании, происхождении и в жизненном опыте людей. Имеется взрослый и детский вариант тестов Равена. Приведенный здесь вариант теста ПМР предназначен для обследования взрослых (возрастной диапазон от 14 до 65 лет). Тест состоит из 60 таблиц (5 серий). В каждой серии таблиц содержатся задания нарастающей трудности. В то же время характерно и усложнение типа заданий от серии к серии. Время прохождения теста ограничено и составляет 20 мин.

Тест Йирасека—Керна состоит из трех заданий: рисование человека, копирование письменного предложения, срисовывание группы точек. Уже из перечня видно, что центральными моментами школьной зрелости авторы считают ЗРИТЕЛЬНО-МОТОРНУЮ КООРДИНАЦИЮ — способность к управлению движениями руки. Если в первом тесте можно также выделить творческий и образный компоненты, то во втором и третьем значительный удельный вес принадлежит волевым аспектам: очевидно, что для маленького ребенка, не знающего письменных букв, безусловно трудно и скучно копировать сложный и непонятный узор или разбросанные по листу точки.

Использование теста Йирасека—Керна требует высокой профессиональной психологической квалификации. Во-первых, сама интерпретация этого теста (как и других рисовальных методик) предполагает глубокие знания особенностей личностного развития ребенка, а во-вторых, ситуация тестирования с использованием рисовальных процедур может спровоцировать ребенка на глубокие переживания и сильную эмоциональную реакцию на ситуацию тестирования в целом. В этих условиях не потерять контакт с ребенком можно только на основе виртуозного владения специальными знаниями и опытом. Таким образом, лицензию на право пользования такой методикой могут получить только специалисты-психологи, прошедшие специальный практикум по овладению именно этой методикой.

Методика вивчення мотивації в першокласників (за М. Р. Гінзбургом)

Для шестирічних дітей найхарактернішими є такі мотиви: навчально-пізнавальний мотив (заснований на пізнавальній потребі); широкі соціальні мотиви, підґрунтям яких є розуміння суспільної необхідності навчання; позиційний мотив (пов'язаний із прагненням посісти нове місце у взаєминах з оточуючими); зовнішні мотиви щодо самого навчання (наприклад, підпорядкування вимогам дорослих та ін.); ігровий мотив, неадекватно перенесений на нову навчальну сферу; мотив здобуття високої оцінки.

В основі методики — принцип персоніфікації мотивів. Дітям пропонують послухати невелику оповідь, у якій кожний із досліджуваних мотивів є особистою позицією одного з персонажів.

Методика індивідуальна.

Інструкція

Учитель. Зараз я прочитаю тобі оповідь. Хлопчики (дівчатка) розмовляли про школу. Перший хлопчик (дівчинка) сказав (сказала): «Я піду до школи тому, що мене мама примушує. А якби не мама, я б до школи не ходив (не ходила)». (Учитель демонструє картинку, що характеризує зовнішній мотив.)

Другий хлопчик (дівчинка) запевнив (запевнила): «Я піду до школи тому, що мені подобається вчитися, готувати домашні завдання. Навіть якби школи не існувало, я б однаково вчився (вчилася)». (Учитель демонструє картинку, що характеризує навчальний мотив.)

Третій хлопчик (дівчинка) зауважив (зауважила): «Я хотів би (хотіла б) піти до школи тому, що там весело й багато школярів, з яким можна гратися». (Учитель демонструє картинку, що характеризує ігровий мотив.)

Четвертий хлопчик (дівчинка) повідомив (повідомила): «Я піду до школи тому, що я дорослий (доросла). У школі я почуватимуся таким (такою), а в садочку я відчуваюся дитиною». (Учитель демонструє картинку, що характеризує позиційний мотив.) П'ятий хлопчик (дівчинка) сказав (сказала): «Я прагну піти до школи тому, що потрібно вчитися. Без навчання жодної справи не зробиш, а навчишся — можеш стати будь-ким, здійснити свою мрію». (Учитель демонструє картинку, що характеризує соціальний мотив.)

Шостий хлопчик (дівчинка) запевнив (запевнила): «Я прагну ходити до школи, щоб отримувати відмінні оцінки». (*Учитель демонструє картинку, що характеризує мотив оцінки.*)

Після прочитання оповіді вчитель ставить дитині такі запитання:

- Хто з них правий? Чому?
- З ким із них ти хотів би вчитися? Чому?

Діти послідовно тричі обирають відповіді. Якщо їх зміст дитині недостатньо зрозумілий і прозорий, їй нагадують оповідь, знову показують відповідні картинки.

Оброблення результатів

Відповіді дитини (обрання дитиною конкретної картинки) експериментатор занотовує у таблицю й оцінює:

- зовнішній мотив — 0 балів;
- навчальний мотив — 5 балів;
- позиційний мотив — 3 бали;
- соціальний мотив — 4 бали;
- мотив оцінки — 2 бали;
- ігровий мотив — 1 бал.

Вибори	Мотиви, №				
	1	2	3	4	5
I вибір					
II вибір					
III вибір					
Контроль-ний вибір					

Необхідно підрахувати, скільки балів отримано окремо за кожним мотивом. Контрольний вибір збільшує кількість балів відповідного вибору.

Мотивацію навчання, що домінує, діагностують за найбільшою кількістю балів. Водночас дитина може керуватися й іншими мотивами. Про несформованість мотивації свідчить відсутність переваг, тобто різне ставлення до навчання в різних ситуаціях.

6. Адаптовані тести інтелекту Айзенка

Розроблений англійським психологом Гансом Айзенком.

Призначений для оцінки інтелектуальних здібностей, визначення, якою мірою випробуваний володіє нестандартним мисленням. Для дослідження людей від 18 до 50 років, які мають освіту не нижче середнього.

Тест на IQ Айзенка - це 40 запитань різної складності, відповіді на які необхідно протягом 30 хвилин і хоча тест не містить «провокативних» завдань, але завжди доводиться розглянути кілька шляхів вирішення.

Спробуйте знайти правильну відповідь, наприклад, на цій картинці:

Практичне заняття № 11

Діагностика базових якостей особистості дошкільника (2 год.)

Вид семінару: семінар-практикум.

ПЛАН

1. Базові якості особистості дитини:

- спостережливість, допитливість, розсудливість, відповідальність, самостійність, міжособистісна злагода, чуйність, уміння домовлятися, шанобливість, креативність.

2. Сучасні підходи до формування базових якостей особистості дошкільника

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Базові якості особистості дитини.

Спостережливість – базова якість особистості, що має надзвичайне значення для збагачення знань, інтелектуального розвитку і набуття життєвого досвіду, що виявляється в умінні помічати істотне, виділяти однакове, схоже, відмінне, особливе; здатності вивчати, аналізувати, зосереджуватись на чомусь протягом певного часу. Ідея, яку важливо допомогти засвоїти дітям: спостереження дає нам багато нових знань. Але для того, щоб правильно спостерігати, треба бути уважним, вміти порівнювати, встановлювати зв'язки, робити висновки. Спостереження бувають різними: за природою, людьми, подіями, собою тощо. Якщо ти до всього байдужий, ти ніколи не станеш спостережливим.

У структурі особистості старшого дошкільника серед якостей, що формуються в цей період, виділяється спостережливість, яка визначається нами як базова якість, що полягає в умінні з високим ступенем зосередженості спостерігати за предметами, об'єктами і явищами навколишнього світу з виділенням їх істотних, характерних і малопомітних ознак. Спостережливість проявляється у процесі активної діяльності дитини – її спостереження. Про сформованість даної якості у старшому дошкільному віці свідчать зосередженість дошкільника на об'єкті спостереження.

Допитливість – інтелектуально-психологічна якість особистості, її духовна потреба, що виявляється у прагненні до пізнання світу. Допитливих дітей зазвичай називають «чомусиками».

Допитливість у структурі особистості дошкільника займає важливе місце і відіграє особливу роль. Вона належність одразу до кількох сфер: потребнісно-мотиваційної, когнітивно-пізнавальної, дієво-практичної, емоційно-вольової та міжособистісно-соціальної. Це пояснює, що: 1) допитливість є стійким мотивом до пізнання; 2) допитливість є основною рушійною силою отримання нових і нових знань; 3) допитливість штовхає дитину до діяльності (пошукової, експериментальної, творчої); 4) допитливість існує тільки в умовах позитивних емоцій і, з іншого боку, породжує ці емоції; 5) допитливість веде дитину до міжособистісної взаємодії з дорослими та однолітками та «підказує» їй способи налагодження стосунків. Інтегрована природа допитливості передбачає, що вона складається із системи таких якостей, як-то: потреба у знаннях, ініціативність, інтерес до процесу навчання, задоволення від навчання, воля, лідерство, якість запитань.

Психологами доведено, що допитливість має природний початок: вона виростає із простої цікавості та при відповідних умовах перетворюється на пізнавальний інтерес у молодшому шкільному віці та інтерес до теоретичних досліджень у середньому та старшому шкільному віці.

Відповідальність – базова особистісна якість, що виявляється в готовності відповідати за свої дії, серйозному ставленні до обов'язків, здатності надавати перевагу обов'язку перед розвагою; дотримання слова. Формуванню відповідальності сприяють партнерська взаємодія та співробітництво.

Питання формування відповідальності є одним із ключових у виховній роботі з дітьми. Педагогічні упущення у вихованні дітей дошкільного віку в подальшому обертаються великими проблемами особистості й соціуму. Важливими різновидами відповідальності, що зумовлені лексичним значенням самого слова, є відповідальність «за щось чи когось» та відповідальність «перед кимось». Перша передбачає відповідальність особистості за власні вчинки і наслідки своєї діяльності. Друга – відповідальність перед кимось, насамперед іншими людьми. За Е. Фроммом, відповідальність співвідноситься з такими гуманістичними цінностями, як турбота, любов, повага і свобода.

У дошкільному віці відповідальність певною мірою характеризує ставлення дитини до оточуючих людей і полягає в умінні дитини спрогнозувати (передбачити) реакцію дорослого чи іншої дитини на її вчинок. Тому по відношенню до одних людей дитина виявляє відповідальність, до інших – ні. Там де дорослим висуваються чіткі вимоги до поведінки і діяльності дитини, надається оцінка дій і результатів досягнутого – дитина буде поводитися відповідально. Якщо ж вимоги постійно змінюються, а результати поведінки й діяльності дорослими не оцінюються чи оцінюються формально, у дитини не буде стимулу до відповідальних дій. Педагогічною основою формування відповідальності в дошкільному віці виступає така організація життя дитини, в результаті якої у дітей формується звичка до дисциплінованості й поваги до оточуючих людей, розуміння не лише їхніх потреб, але й станів.

Самостійність – вольова якість особистості, яка полягає у здатності діяти незалежно від керівництва і допомоги ззовні, звертатися за нею в разі об'єктивної допомоги; ініціювати власні рішення, покладатися на свій життєвий досвід.

Самостійність дошкільника – це завжди продукт його власної ініціативи. Вона не дається від народження, вона формується й досягає певного рівня розвитку в результаті залучення малюка до організованої дорослим діяльності. Провідна роль у розвитку самостійності належить вихованню та навчанню, тобто керівництву з боку дорослого. В той же час дитина – активний суб'єкт, дієвий учасник спілкування. Ми не можемо не рахуватись із ним – з його фізіологічними та психічними особливостями, з його інтересами та бажаннями. Саме дитина визначає межу та стиль цього керівництва. Щоб своєчасно та правильно виховати самостійність, дорослому необхідно розібратися в тому, де ж знаходиться ця межа і який стиль керівництва поведінкою і діяльністю найбільш відповідає визначеній меті. Дошкільника можна назвати самостійним, якщо його поведінка характеризується комплексом усіх основних показників – незалежністю, ініціативністю, цілеспрямованістю й оптимізмом. Несформованість хоча б одного з них робить неправомірною високу оцінку, бо кожне з названих умінь є необхідною умовою розвитку самостійності малюка, взяте окремо, не може гарантувати необхідний рівень активності особистості.

Розвиток самостійності залежить також від рівня сформованості емоційної сфери дитини, її інтелекту та волі. Рівень сформованості самостійності залежить від умов, в яких виховується дитина.

Міжособистісна злагода – це особистісна моральна чеснота старшого дошкільника, в якій інтегровані когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти, що виявляються в знаннях дитиною норм і правил міжособистісної поведінки у соціальному середовищі, позитивному емоційно-ціннісному ставленні до них та вміннях їх застосовувати в процесі міжособистісної взаємодії з людьми; узгодженість взаємодії між людьми, які мають схожі цілі, цінності, потреби та інтереси, що виявляється у здатності діяти спільно, адаптованості членів групи, взаємній терпимості.

Процес формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у дошкільному навчальному закладі має певні особливості, зумовлені віковими змінами в розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку та 65 соціальним середовищем, у якому вона перебуває. Вихователю ДНЗ та батькам необхідно враховувати, що міжособистісна злагода дитини старшого дошкільного віку з ровесниками як базова якість особистості формується передусім в активних діях (або ініційованих дитиною, або діях у відповідь на ініціативу партнера) самого дошкільника в ході міжособистісної взаємодії з іншими дітьми на заняттях, під час підготовки й проведення виховних заходів, у ході режимних моментів, під час прогулянок; міжособистісну злагоду необхідно формувати, залучаючи старших дошкільників до різних видів діяльності: ігрової, рухової, природничої, предметної, образотворчої, музичної, театральної, літературної, сенсорно-пізнавальної і математичної, мовленнєвої, соціокультурної та інших. Саме в ході міжособистісної взаємодії старший дошкільник виявляє увагу й інтерес до однолітка, сприймає його як суб'єкта по спілкуванню та партнера по діяльності, осмислює ці взаємини й інтерпретує процес і якість взаємодії з ровесником. Тому для повноцінного формування в дошкільному навчальному закладі цієї базової якості особистості вихователь старшої групи має приділяти міжособистісним взаєминам своїх вихованців чільне місце, залучати дітей до різних видів діяльності, постійно актуалізуючи особливу цінність досягнення міжособистісної злагоди у стосунках дітей один з одним.

Чуйність – моральна якість, що визначає суспільну спрямованість особистості та виявляється в турботі про потреби, запити й бажання оточуючих, уважності до їхніх інтересів, проблем; співчуття до навколишніх, готовності прийти на допомогу.

Соціальна природа чуйності проявляється в практиці конкретних стосунків між людьми, коли людина тонко відчуває інших, їх переживання, емоції, почуття. Чуйність властива людям, які мають добре серце. Водночас полярним рівнем прояву чуйності є сентиментальність. Психолого-педагогічна сутність чуйності пов'язується з умінням педагога торкнутися людської душі ледь помітним рухом доброго серця, спрямованого в напрямі душі іншої людини.

Чуйна людина виявляє всеосяжне прагнення бути корисною, важливою і потрібною тим, хто тебе потребує, а також тим, хто близький тобі і дорогий, любий тобою. Адже чуйна людина найчастіше є дуже совісною,

добродушною і вразливою, прагне уникнути образ і розбіжностей, хоче компромісу, ідилії і спокою. Ця якість також включає в себе глибоке звернення до внутрішнього світу тих, з ким ми спілкуємося, бажання і прагнення їх зрозуміти, відчувати, чого саме потребує співрозмовник у даний момент.

Міжособистісне партнерство (уміння домовлятися) – якість, яка дозволяє дитині взаємодіяти з усіма іншими учасниками спільної діяльності орієнтуючись на взаємно узгоджені мету, планування і регулювання діяльності для досягнення загального результату. Бути партнером означає поділяти ідеї, покладені в основу спільної діяльності, яку обрав самостійно, мати зобов'язання і здійснювати комунікацію.

Партнерські стосунки з однолітками є необхідною умовою нормального психічного розвитку дитини. Успішність формування у старших дошкільників міжособистісного партнерства в дошкільному навчальному закладі залежить від уміння педагога бачити особливості індивідуального розвитку кожної дитини, спиратися на її сильні сторони і позитивний досвід. Ефективність формування уявлень старших дошкільників про ровесників як партнерів залежить від особливостей вибору пари для спільної діяльності.

Шанобливість – духовно-моральне ставлення дитини до однолітка, що проявляється у привітності, дружній прихильності; у виявленні доброти, співчуття, симпатії (теплих ніжних почуттів, уподобання) та добродійності старшого дошкільника до однолітка (усвідомленого надання допомоги) за присутності бажання діяти; готовності дитини, віддячити однолітку за добрий вчинок, відповісти тим самим за послугу, допомогу, зроблене добро.

Зауважимо, що поняття «шанобливість» у нашому випадку ми розглядаємо стосовно прихильних та вдячних стосунків з однолітками. Комплексна робота з дітьми старшого дошкільного віку, з вихователями та батьками при здійсненні виховання шанобливості у старших дошкільників в процесі таких видів діяльності, як гра, комунікація, предметноперетворювальна, навчально-пізнавальна з урахуванням трьох основних напрямів: роботи з формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків впродовж навчальних занять, обов'язкової роботи з дітьми поза навчальними заняттями й необхідної роботи батьків із дітьми вдома, дозволяє сформувати одну із базових якостей особистості – шанобливість.

Важливим для формування шанобливості у старших дошкільників до однолітків є залучення батьків до процесу формування. Зокрема, використання таких форм роботи з батьками вихованців, як батьківські збори та спілкування із батьками за допомогою електронної пошти (забезпечення батьків змістовою складовою з проблеми виховання шанобливості у старших дошкільників до однолітків у ЗДО) та спільної роботи батьків із дітьми вдома, яку можна пропонувати у вигляді ігор морального змісту.

Креативність – інтелектуальна якість особистості, що виявляється у схильності до творчості, прагненні відходити від шаблону, зразка, здатності знаходити оригінальні рішення, радіти створенню нового.

Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальним завданням у наш час, коли життя постійно висуває перед людиною складні проблеми, що вимагають швидкого реагування та

способу діяти в незвичній ситуації. Старший дошкільний вік, як відомо, є сенситивним періодом розвитку психічних процесів, періодом бурхливого розвитку фантазії, творчої уяви. Тому для забезпечення майбутньої реалізації потенціалу кожної дитини важливо приділяти увагу розкриттю творчих можливостей у цьому віці. Поняттям «креативність» у науковій літературі пояснюється рівень прояву творчості, тобто характеризується особистість в напрямі розвитку її творчих здібностей, здатністю до прояву творчості у будь-якому виді діяльності. Креативність є характеристикою творчої особистості, яка виявляє винахідливість, нестандартність, оригінальність мислення і сприйняття, фантазію, інтуїцію, здатність вирішення проблем неординарними способами.

На розвиток креативності особистості спрямовано один із напрямів розвитку педагогічної науки – креативна педагогіка як система діяльності, що проектується в певних дидактичних засобах, методиках і технологіях. Креативна педагогіка спрямовується на формування в особистості стійких компонентів креативного (творчого, нестандартного) стилю мислення і поведінки.

2. Сучасні підходи до формування базових якостей особистості дошкільника

Узагальнення наукових підходів до реалізації виховних завдань дало змогу визначити такі педагогічні умови формування базових особистісних якостей дітей старшого дошкільного віку:

- урізноманітнення форм організації освітнього процесу;
- надання пріоритету інтерактивним методам навчання і виховання;
- забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і дітей;
- блоково-тематичний підхід до планування освітнього процесу на засадах інтеграції.

Важливим для успішної реалізації означених виховних завдань є вибір оптимальних форм організації освітньо-виховної діяльності. Під формою організації навчання-виховання ми розуміємо спільну діяльність педагога й дітей, що виконується в певному порядку і встановленому режимі. Це цілеспрямована організація спілкування в процесі взаємодії педагога й дітей, що визначається розподілом організаційних функцій, добором і послідовністю ланок освітньої роботи, у певних часових і просторових межах. Формування базових особистісних якостей старших дошкільників здійснюється як у повсякденному спілкуванні педагога й дітей, так і в процесі керівництва різними видами дитячої діяльності та на спеціальних заняттях як основній формі організації освітнього процесу, у якій педагог, працюючи з усією групою, підгрупою у визначений режимом час, організовує й спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних, вікових можливостей кожної дитини (К. Крутій). Зважаючи на психолого-педагогічні та фізіологічні особливості дітей, істотні відмінності в рівнях їхнього психічного розвитку, комунікативних здібностей, емоційного стану тощо, найбільш доцільним ми вбачаємо урізноманітнення форм організації освітнього процесу, коли діти не центруються лише на вихователі (така форма має багато як позитивних, так і негативних моментів), а періодично об'єднуються в пари, трійки, команди

(четверо-шестеро дітей), підгрупи (шестеро-десятеро дітей) з делегуванням їм частки своїх повноважень з боку вихователя. Терміном «форма» ми позначаємо встановлений порядок, зовнішню організацію взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Враховуючи своєрідність кожного з видів у класифікації форм навчання-виховання, вбачаємо за доцільне у формуванні базових особистісних якостей забезпечити використання всієї палітри, з огляду на переваги, що виявляє кожна з форм. Прокоментуємо зазначене.

Індивідуальний формат діяльності з дитиною є ефективним для виконання творчих пізнавальних та ігрових завдань різного рівня складності, що забезпечують диференційований підхід до кожного з урахуванням його темпу розвитку. Для одних дітей характерні швидкість і точність виконання завдань, висока особистісна активність. Для інших – повільність дій, невпевненість і потреба у керівництві. Індивідуальні форми роботи сприяють подоланню прогалів у знаннях і вміннях, дають змогу поглиблено працювати над формування особистісних якостей. Узгодженість педагогічних вимог й індивідуальних можливостей дитини забезпечує позитивне ставлення кожної дитини до пізнавального процесу, в якому вона не лише може усвідомити свої помилки, а й знайти способи їх виправлення, відчувати задоволення від успішно виконаного завдання, добродіяння, власних здобутків і досягнень. Індивідуалізована освітня діяльність передбачає, що вихователь повинен вміти працювати одночасно з дітьми із різним рівнем розвитку певної якості, різним складом мислення, різним рівнем мотивації, відповідно добирати методи і способи навчання і виховання з урахуванням індивідуальності кожної дитини. Важливість застосування індивідуальних форм виявляється в тому, що вони готують дитину до роботи в мікрогрупах, у тому числі в парах. Така співпраця з іншими дітьми привчає взаємодіяти і виробляти колективні рішення на основі аналізу індивідуальних пропозицій учасників мікрогрупи.

Не менш значущим для становлення й розвитку особистісних якостей є залучення дітей до підгрупової (по троє-шестеро) чи колективної роботи, в якій вони взаємодіють як цілісний об'єднаний колектив однодумців, одна команда. Без цього неможливе проведення квестів (різні форми організованої активності дітей), театралізованих вистав, рухливих та спортивних ігор, загальногрупових занять. Наприклад, заняття у вигляді квесту розглядається як своєрідна розвідницька гра-змагання, в якій за відгадування загадок гравці отримують бонуси. Суть такого заняття – привести дітей у стан захоплення спільною метою – знайти скарб або визволити друзів із полону, допомогти Веселим чоловічкам тощо. Квестова форма заняття вимагає від гравців уміння взаємодіяти, домовлятися один з одним, спільно обговорювати й аналізувати інформацію, виконувати взяті на себе ролі, доводити свої судження, переконувати, виявляти винахідливість, кмітливість. Отже, розвивально-виховний ефект групової взаємодії виявляється в тому, що у просторі гри чи заняття сходяться, стикаються різні особистості, яким для досягнення спільного результату треба навчитися узгоджувати свої наміри, інтереси, дії, виявляти свою позицію, розуміти і враховувати можливість існування відмінної від власної думки. Головне, щоб вихователь підтримував рівень суб'єкт-суб'єктної

взаємодії з вихованцями; це забезпечить внутрішню активність дитини, вмотивує її на виконання завдань.

Особистісна компетентність: *розвиток індивідуальних здібностей і талантів дитини; *розвиток самосвідомості, здатності до рефлексії шляхом проведення дидактичних ігор і вправ, гурткової роботи, психологічної гімнастики; *створене поліфункціональне здоров'язберігаюче середовище, що сприяє всебічному розвитку дитячої особистості та здатності до рефлексії.

Самоосвітня компетентність:

- залучення дітей до різних видів практичної діяльності;
- міні-занять в центрі продуктивної та самостійної художньої діяльності;
- режисерські ігри;
- підготовки руки дитини до письма;
- роботою з книжкою.

Соціальна компетентність:

- тематичні заняття за програмою «Сталий розвиток дошкільникам»;
- заняття з мовленнєвої діяльності «хвилинки милування»;
- вправи та дидактичні ігри морально-етичного змісту на основі принципів Self-esteem;
- творчі сюжетно-рольові ігри;
- конструктивно-будівельні ігри.

Компетентне ставлення до власного здоров'я:

- заняття з ОБЖД і валеології;
- заняття з фізкультури;
- рухливі ігри і вправи;
- загартовуючі процедури;
- фізхвилинки, фізпаузи, спортивні свята і розваги.

Практичне заняття № 12

Розробка і моделювання занять з навчання грамоти (2 год.)

Вид семінару: семінар-моделювання.

ПЛАН

1. Моделювання фрагментів занять з навчання грамоти в старшій групі
(Тема: Скоро в школу)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.

2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Моделювання фрагментів занять з навчання грамоти в старшій групі (Тема: Скоро в школу)

Конспект заняття в старшій групі ЗДО

Тема «Скоро в школу»

Мета: формування необхідного рівня готовності до школи; розвиток пізнавальної діяльності та логіки; мовленнєвий розвиток; розвиток математичних, мовних навичок; розширення знань іноземної мови.

Обладнання: макет школи, картки з завданнями, ручка, кольорові олівці.

Хід заняття

1.Створення мотивації до заняття

Встаньте, дітки, всі рівненько,

Посміхніться всі гарненько.

Посміхніться всі до мене,

Посміхніться і до себе.

Привітайтеся: Добрий день!

Хай гарно розпочнеться новий день!

2.Розвиваючі завдання

- Дивіться, діти, що це таке? (Слухаємо варіанти учнів). Це якийсь будиночок. Дивіться, в ньому навіть відкриваються віконця. Давайте відкриємо з вами перше вікно. Хто хоче? (дитина виходить і відкриває одне вікно). Що в нас там написано? Давайте відкриємо такий конверт і скоріше подивимося завдання (Фронтальна робота з картками).

Після двох віконечок робимо *фізкультхвилинку*.

Раз, два – дерева (рухи вгору, коливання)

Три, чотири – вийшли звірі (імітація рухів звірів)

П'ять, шість – пада лист (опускають руки згори вниз)

Сім, вісім – птахи в лісі (змахи руками)

Дев'ять, десять – це лисички (присіли)

Підвели гарненькі личка.

Гарно діти відпочили, (встали)

На стільці тихенько сіли. (сідають на свої місця)

Далі відкриваємо ще два віконечка.

3.Підсумок

- Дітки, ми з вами дуже гарно попрацювали, відкрили усі віконечка, зробили усі завдання. Тож прийшов час дізнатись, що ж це за будиночок такий. Давайте відкриємо наші дверцята (Відкривають дверцята). Правильно, дітки, це

школа. Ви вже всі дорослі і скоро підете до школи, тож ми вирішили познайомити вас з нею, щоб ви не хвилювались. Чи сподобалось вам знайомство? Хочете до школи?

Практичне заняття № 13

Застосування авторського дидактичного матеріалу у підготовці дитини до школи (2 год.)

Вид семінару: ділова гра.

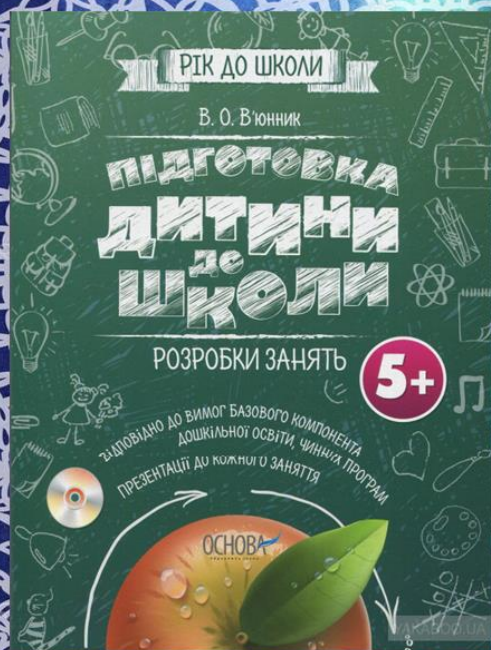
ПЛАН

1. Огляд дидактичних посібників для підготовки дитини до школи (комп'ютерні презентації).
2. Проведення фрагментів занять з використанням посібників, виготовлених самостійно.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.
2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.
3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнева., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.
4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Огляд дидактичних посібників для підготовки дитини до школи (комп'ютерні презентації).

Автор **Викторія В'юнник**
Видавництво **Основа**
Серія книг **Рік до школи**
Мова **Українська**
Рік видання **2016**
Кількість сторінок **304**
Ілюстрації **Немає ілюстрацій**

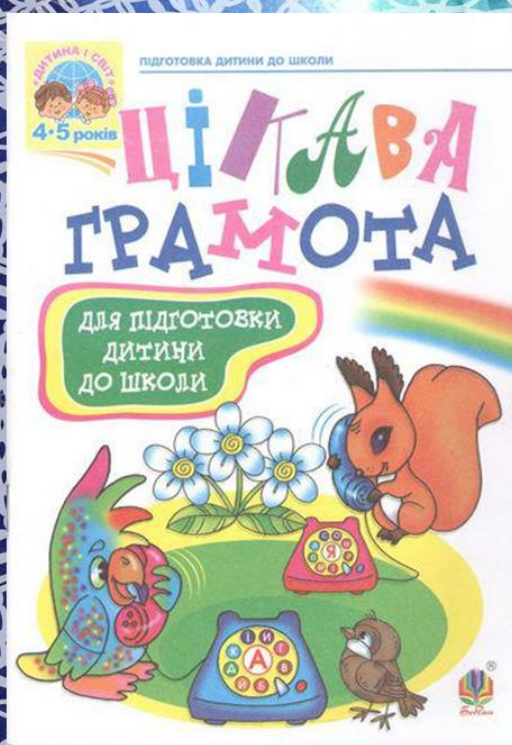
Видавництво **Глорія**
Серія книг **Перші кроки**
Мова **Українська**
Рік видання **2018**
Вік **Від 3 до 5 років**
Кількість сторінок **64**
Ілюстрації **Чорно-білі**

Автор Олена Каплуновська
Видавництво Торсінг плюс
Серія книг Підготовка до школи
Мова Українська
Рік видання 2018
Вік Від 3 до 5 років, Від 6 до 8 років
Кількість сторінок 48
Ілюстрації Кольорові

Автор Олександра Ярмоленко
Видавництво Ранок
Серія книг Вчимося англійською
Мова Українська, Англійська
Рік видання 2019
Вік Від 6 до 8 років
Кількість сторінок 20
Ілюстрації Кольорові, Чорнобілі наклейки

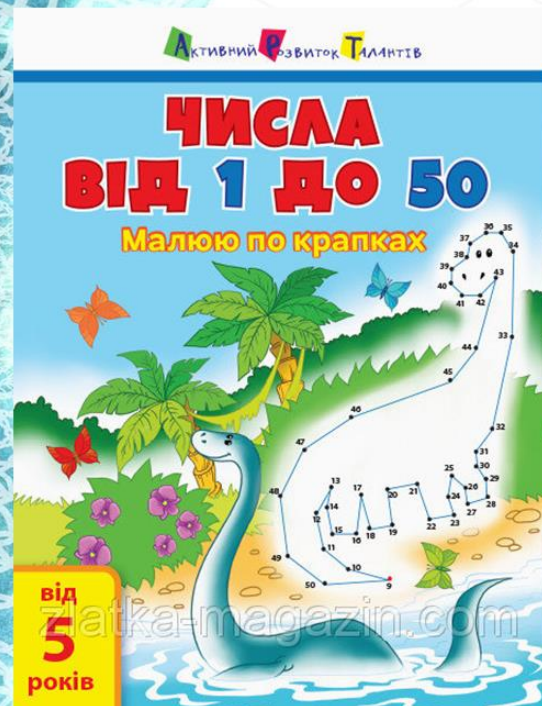

Автор Наталія Шост, Надія Походжай
Видавництво Навчальна книга - Богдан
Серія книг Підготовка дитини до школи
Мова Українська
Рік видання 2015
Вік Від 3 до 5 років, Від 6 до 8 років
Кількість сторінок 64
Ілюстрації Чорно-білі

Видавництво Ранок
Серія книг Малюю по крапках
Мова Українська
Рік видання 2019
Вік Від 3 до 5 років, Від 6 до 8 років
Кількість сторінок 16
Ілюстрації Кольорові

Видавництво Ранок
Серія книг Малюю по крапках
Мова Українська
Рік видання 2019
Вік Від 3 до 5 років, Від 6 до 8 років
Кількість сторінок 16
Ілюстрації Кольорові

Автор Василь Федієнко
Видавництво Школа (Харків)
Мова Українська
Рік видання 2018
Кількість сторінок 96
Ілюстрації Кольорові

Автор Ірина Агаркова
Видавництво Ранок, Арт Школа
Серія книг Читання до школи
Мова Українська
Рік видання 2018
Вік Від 3 до 5 років, Від 6 до 8 років
Кількість сторінок 16
Ілюстрації Кольорові

Практичне заняття № 14-15

Робота з батьками у підготовці дитини до школи (4 год.)

Вид семінару: семінар-діловагра.

ПЛАН

1. Ділова гра «Педрада «Роль сім'ї у формування готовності до шкільного навчання».
2. Гра-імітація «Індивідуальне консультування батьків».
3. Створення пам'ятки для батьків майбутніх першокласників «В школу – без проблем».
4. Підведення підсумків.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : навчальний посібник. / А. М. Богуш, Н. В.Маліновська – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 424 с.
2. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей.

Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. В. Гавриш, О. К. Безсонова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 336 с.

3. Гавриш Н. В. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. В. Гавриш, О. Г. Брежнєва., І. Р.Кіндрат . - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

4. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. [Текст] / Г.А.Цукерман, Н.К.Поливанова;Сибирский ин-т развивающего обучения. - Томск : Пеленг, 1996.

1. Ділова гра «Педрода «Роль сім'ї у формування готовності до шкільного навчання».

Педагогічна рада з теми:

«Роль сім'ї у формуванні готовності до шкільного навчання»

Порядок денний:

1.Виступ за темою «Роль сім'ї у формуванні готовності до шкільного навчання».

2.Вільний мікрофон (доповнення, оцінка суджень, зауваження та пропозиції).

3.Підсумок педагогічної ради.

«Роль сім'ї у формуванні готовності до шкільного навчання»

Перехід дитини з дитячого садка у школу є важливим етапом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, із зіткненням з новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей. Одним дітям це додає піднесеного настрою, відчуття виходу на новий життєвий щабель, іншим вселяє ностальгію за звичним життям у дитячому садку, часто породжує стресові стани. Тому дуже важливо, щоб із перших днів перебування в школі дитина на конкретних реаліях переконувалася в тому, що школа – це всього лише продовження дитячого садка. Все це можливе за дотримання принципу наступності дошкільної та початкової освіти.

Головною умовою забезпечення наступності у вихованні і навчанні є спрямованість педагогічного процесу дитячого садка і школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дитячому садку і початковій школі. Однак структура навчально-виховного процесу має свою специфіку в дитячому садку і школі. Тому спроби штучно перенести урок у дошкільний заклад або ігрові методи проведення занять у школу є непродуктивними.

Одним із обов'язків сім'ї і дошкільних установ є підготовка дітей до школи, від чого залежатимуть їхні успіхи в навчанні, подальший розвиток. Як правило, діти, які у старших дошкільних групах розуміють, що їх чекає у школі, володіють необхідними для навчання у ній навичками, легко вживаються у шкільне середовище. Однак не всі з них безболісно долають цей етап, що проявляється передусім у незадовільній їх успішності. Причина цього здебільшого в психологічній невідповідності до навчання в школі. Готовність до шкільного навчання водночас є проблемою соціальної зрілості дитини. Адже, йдучи до школи, вона опиняється в реальній соціальній позиції, вперше

отримавши право і опинившись перед обов'язком здійснення суспільної за змістом і формою діяльності, якою є навчання.

Співпраця школи та батьківської громадськості забезпечує створення для дитини в школі позитивного природного середовища, в якому розвиваються вміння, творчі здібності, нахили дитини.

Досвід роботи школи з батьками дає можливість стверджувати, що: ознайомлення батьків із змістом та методикою навчально-виховного процесу, психолого-педагогічна освіта батьків, залучення батьків до спільної діяльності, допомога батьківської громадськості та школи родинам, які потрапили в складні життєві обставини, залучення до співпраці різних установ, організацій – це шлях до створення міцної шкільної родини, яка здатна забезпечити дітям щасливе дитинство, відкриття талантів, здійснення мрій, спрямування молодого покоління на шлях особистого успіху.

Кінцевий результат спільної виховної діяльності сім'ї та школи – сформовані в дитини потреби в здоровому способі життя, розвинений інтелект, широкий усебічний розвиток, інтелігентність у спілкуванні, естетичне сприйняття світу, розуміння відповідальності за подальшу долю суспільства та держави.

Досягти цього можливо лише за умови, коли в школі створене і належно функціонує єдине виховне середовище, коли педагоги і батьки поділяють всю відповідальність за майбутнє дитини, коли сім'я та школа діє за принципом єдності слова і діла.

У нашій школі накопичений багатий і цікавий досвід педагогічного всеобучу батьків. Своє завдання ми вбачаємо у тому, щоб вся діяльність школи викликала в батьків довіру, сприяла налагодженню між школою та батьками тісних партнерських стосунків. Хоча реалії сьогодення говорять про те, що в родинах погіршується морально-психологічний клімат, часто в сім'ях панує відчуженість між дітьми та батьками, сімейні негаразди стають причиною замкнутості дитини, соціального сирітства, переживань, відчуття власної провини.

І як би не складалась атмосфера в сім'ї, в якому б статусі сім'я не перебувала, саме позитивне ставлення до дитини педагогів, підтримка в навчанні, визнання та схвалення її досягнень в мистецькій діяльності, дружні відносини в класі - є шляхом до подолання невпевненості, подальшого утвердження особистості та налагодження співпраці з сім'єю.

Доповнення, оцінка суджень, зауваження та пропозиції

Ми зрозуміли, що найбільш дієвими напрямками в роботі з батьками учнів є:

1. Ознайомлення з умовами життя сім'ї, її психологічними кліматом, особливостями поведінки дитини.
2. Вивчення рівня педагогічної культури батьків.
3. Виявлення труднощів, які відчувають батьки.
4. Ознайомлення з позитивним досвідом сімейного виховання з метою його поширення.
5. Здійснення колективного, диференційованого та індивідуального педагогічного впливу на батьків на основі ретельного аналізу.

6. Допомога батькам у підвищенні їхньої педагогічної культури, організації родинного життя як джерела самовиховання дитини.
7. Залучення батьків до участі, організації цікавої та змістовної позакласної діяльності.
8. Участь батьків в управлінні школою, збагаченні матеріальної бази закладу. Поширення досвіду роботи з батьками.
9. Створення банків науково-методичної інформації з проблем сім'ї, сімейного виховання.

Також, необхідно практикувати такі форми проведення батьківських зборів:

- творчі звіти учнівського колективу перед батьками;
- родинні зустрічі учнів та батьків відповідно до обраної теми;
- батьківські збори на лоні природи, батьківський куліш;
- батьківські збори у формі презентацій сімей, їх традицій, сімейних реліквій, умінь;
- батьківські збори татусів;
- батьківські збори у формі прес-конференцій вчителів-предметників із подальшого проведення індивідуальних консультацій по підготовці учнів до закінчення школи.

Серед інших форм роботи з батьками практикуємо:

- конференції;
- колективні, групові, індивідуальні консультації;
- участь в районних заходах по взаємодії школи, батьків, громадськості;
- перегляд фільмів на педагогічні теми;
- дні відкритих дверей;
- виставки робіт дитячої творчості;
- відкриті уроки для батьків;
- роботу «Школи молодих батьків»;
- заняття з елементами тренінгу;
- оформлення куточка для батьків;
- підготовку папок з конкретної проблеми для батьків;
- сімейні вечори;
- вечори української пісні, поезії;
- проведення соціологічних досліджень;
- складання родинних дерев.

Підсумок

Отже, ефективною та результативною роботою школи із батьківською громадськістю можна вважати тоді, коли:

- між школою та батьками склалась атмосфера співробітництва, взаєморозуміння в досягненні кінцевої мети;
- коли спілкування педагогів і батьків – це партнерська взаємодія: спільно радимось, розмірковуємо вирішуємо;
- коли батьки впевнені в професійності педагога, його знаннях;
- коли склались добрі, довірчі стосунки на основі доброзичливості, щирості, взаємодопомоги та взаємоповаги;

- коли школа, сім'я, громадськість регіону – це одна шкільна родина.

Педагогічним працівникам: продовжувати відповідально ставитися до підготовки дітей до навчання в школі; раціонально поєднувати різні форми роботи; тісно співпрацювати з батьками; регулярно проводити батьківські збори, день відкритих дверей, батьківські конференції.

Практичному психологу: проводити семінари, засідання «круглого столу», заняття – тренінги з батьками.

2. Гра-імітація «Індивідуальне консультування батьків».

Бесіда для батьків

Тема: Погана пам'ять дитини. Як її розвинути?

- МАМА: Доброго дня, Ірино Вікторівно! Я звертаюсь до вас проконсультуватись щодо моєї дитини, а точніше її пам'яті.

- ВЧИТЕЛЬ: Доброго дня! З радістю вам допоможу. Що саме вас турбує?

- М: У моєї доньки, я спостерігаю проблеми з пам'яттю.

- В: У чому це проявляється?

- М: Ось наприклад, прийшовши зі школи, я як завжди ставлю запитання: що нового було в школі? Які оцінки сьогодні отримала? Що робили на уроці математики? А вона не пам'ятає, але все інше, на кшталт ігор чи розваг з друзями, вона пам'ятає.

- В: Пам'ять у дітей синкретична, і це головна її особливість. Іншими словами, дитина сприймає світ в повному його обсязі: дії, предмети, емоції і образи пов'язані один з одним нерозривно. При цьому отримані дитиною враження мають набагато яскравіший вигляд, ніж у дорослих, що дозволяє пам'яті бути довготривалою. Але пропоную звернутись за допомогою до шкільного психолога.

- В: Доброго дня, Анастасіє Валеріївно! Ми прийшли проконсультуватись з приводу погіршення пам'яті учениці АЛІНИ!

- ПСИХОЛОГ: Доброго дня, я пригадую індивідуальні заняття з цією дівчинкою. Щоб у цьому розібратися, я задам вам декілька питань, ви не проти?

- М: Звичайно ні. Лише б розібратись з цією проблемою.

- П: Тоді гаразд. Приводів для хвилювання не має. Адже у дітей такого віку пам'ять не стабільна тому що, відбувається адаптація до школи. І це може бути одним із чинників цієї проблеми. Діти, отримуючи неймовірну кількість інформації, формують власне світосприйняття і світогляд, який залишається з ними на все життя, але не вся ця кількість згадується при певній ситуації.

Якщо у дитини погана пам'ять, поставте собі питання:

1. Які у сина або дочки стосунки з однолітками?

- На мій погляд, стосунки з дітьми її віку чудові, адже ніяких зауважень стосовно цього не було.

2. Наскільки легко дитина вміє виконувати інструкції?

- Виконує все легко іноді без нагадувань.

3. Чи здається вам, що вона неуважна?

- Інколи я помічаю її неуважність. Наприклад, коли вона грається з друзями вона забуває про раніше задані мною якісь домашні справи.

4. Чи може вона відповідати на прямо поставлені запитання?

- Так, звичайно.

5. Чи є проблеми з завданнями, де потрібно багато запам'ятовувати, а, отже, зберігати і потім обробляти інформацію?

- Так спостерігається, адже при виконанні домашніх завдань вона не пам'ятає, що вони робили на році. Лише після кількох повторень вона починає згадувати.

6. Чи відмовляється дитина виконувати складні завдання?

- Так, інколи вона на відріз відмовляється робити складні завдання.

Якщо за результатами відповідей вимальовується сумна картина, варто приділити особливу увагу розвитку і поліпшенню пам'яті сина або доньки.

- Ось деякі з можливих причин погіршення пам'яті вашої дитини.

1. Недосипання. Як визначити, чи достатньо дитина спить? Зробити це неважко. З біологічної точки зору, організму на відпочинок потрібно близько 10 годин сну. Саме тому важливо дотримуватися режиму. Якщо ваш школяр мало спить (неважливо, з яких причин), згодом у нього з'явиться розлад пам'яті. Мінімальний час сну має становити 8 годин.

2. Відсутність тренувань. Якщо мозок не піддається постійному тренуванню, то він втрачає свій розвиток. Точніше, зупиняється. Внаслідок цього відбувається порушення пам'яті і уважності.

3. Погане харчування. Як показує практика, причиною розсіяної уваги і проблем з пам'яттю стає неправильно складений раціон. Не так часто, але подібний варіант розвитку подій має місце. Лікування просте - досить налагодити раціон харчування, особливо, якщо мова йде про школяра 7 років. І додати прийом вітамінів.

4. Недолік інтересу. Щоб дитина запам'ятовувала щось, його необхідно залучити до процесу. Робити так, щоб їй було цікаво вивчати щонебудь, отримувати знання та розвиватися. Тоді і проблем з пам'яттю не буде. Зацікавленість - ось запорука успішного розвитку.

- ВЧИТЕЛЬ: Погана пам'ять і увага у дітей - поширене явище. Що робити в цьому випадку? Якщо у дитини погана пам'ять, не забувайте про те, що є спеціальні методики, які дозволяють поліпшити і розвинути пам'ять до такого рівня, що вона буде легко запам'ятовувати великі обсяги інформації, а також самостійно почне виконувати уроки без зайвих нагадувань.

- МАМА: Дуже дякую вам за консультацію! Ми обов'язково будемо дотримуватись ваших порад і тренувати пам'ять за допомогою різних методик, вправ, ігор.

3. Створення пам'ятки для батьків майбутніх першокласників

В школу - без проблем

Деякі поради щодо режиму дня

- * 12 годин сну з урахуванням обіду (1-1,5 год.) для поновлення сил;
- * після школи не спішіть садити дитину за уроки, необхідно 2-3 години відпочити;
- * найпродуктивніший час для приготування уроків з 15 до 16 годин;
- * заняття ввечері безрезультатні.

*Останній місяць безтурботного дитячого життя.
Дати - школа. Як налаштувати дитину на навчання,
щоб перший клас не обернувся для всієї сім'ї
суперним стресом?*

Пам'ятка для батьків щодо спілкування з дітьми, які мають емоційні труднощі

Потрібно навчити дитину усвідомлювати свої почуття, емоції, виявляти їх у культурних формах, спонукати до розмови про свої почуття.

Емоції виникають у процесі взаємодії з навколишнім світом. Необхідно навчити дитину адекватно реагувати на певні ситуації та явища зовнішнього середовища.

Не існує поганих і хороших емоцій, і дорослий у взаємодії з дитиною повинен постійно звертатись до доступних їй рівнів організації емоційної сфери.

Почуття дитини не можна оцінювати, не слід вимагати, щоб вона не переживала те, що вона переживає. Як правило, бурхливі афективні реакції – це результат тривалого стримування емоцій.

Не слід вчити дитину пригнічувати власні емоції. Завдання дорослих полягає в тому, щоб навчити правильно спрямовувати, виявляти свої почуття.

Не слід у процесі занять з важкими дітьми намагатися цілком ізолювати дитину від негативних переживань. Це неможливо зробити в повсякденному житті, і штучне створення «тепліших умов» тільки тимчасово вирішує проблему.

Треба враховувати не просто модальність емоцій (негативні чи позитивні), а й їхню інтенсивність. Надлишок одноманітних емоцій спричиняє негативні явища.

Для профілактики емоційного напруження слід долучати дитину до різних видів діяльності. Корисним для емоційного розслаблення є застосування гумору.

З метою ліквідації негативних емоцій потрібно спрямовувати їх у творче русло: мистецтво, поезію, літературу, музику чи заняття танцями.

Сім основних правил батьківської поведінки в організації навчання

Сприяйте дитячій автономності (самостійності). Чим більше ви її (самостійності) вимагаєте в усіх сферах повсякденного життя, тим краще зможе ваша дитина працювати з почуттям відповідальності у шкільній сфері. Хваліть свою дитину за самостійні дії, наприклад, за самостійне розпізнавання помилок.

Якщо ваша дитина потребує допомоги, спонукайте її до того, щоб вона сама знайшла шляхи її розв'язання. Допоможіть їй завдяки підказкам, наприклад, вказівка на довідники, відгадування ребусів, що може сприяти розв'язанню проблеми. Але не подавайте саме розв'язання. Не спонукайте свою дитину тільки до одного шляху розв'язання.

Дайте своїй дитині можливість попрацювати над матеріалом удома.

Не ставте перед своєю дитиною завищених вимог, щоб вони не були суворішими за вимоги вчителя.

Визнайте досягнення дитини. Хваліть, а не докоряйте. Це краще, ніж ніття, нагадування та інші покарання. Звертайте увагу на те, щоб не обмежувати похвалу критикою («де'ять», звичайно, чудово, але без двох помилок це могла б бути «дванадцятка»).

Будьте, як вихователь, зразком у поведінці. Вимагайте від своєї дитини не більше, ніж від себе самого. Дитина, яка, наприклад, бачить своїх батьків за читанням, швидше сама почне читати, ніж дитина, батьки якої часто сидять перед телевізором.

Говоріть позитивно про школу, вчителів та предмети. Вашій дитині досить того, що вона чує свої особисті упредження щодо школи.

3. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Всього на вивчення дисципліни – 4 кредити. Форма звітності – залік.

Кредит та тема	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількіс ть балів (за видами роботи) **	Кількіс ть балів всього за кредит
Кредит 1. Теоретико-методологічні засади формування готовності дитини до навчання в школі	Написати есе на тему: «Кредо педагога інноваційної формації»	30	60
	Творче завдання: «Які є шляхи забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою?»	30	
Кредит 2. Психологічна готовність дитини до школи. Її структура та зміст	Підготувати презентацію на тему: «Внесок зарубіжних і українських вчених у становлення та розвиток педагогічної інноватики»	20	60
	Визначити професійні та особистісні якості якими має володіти вчитель початкової школи підготовлений до інноваційної професійної діяльності	20	
	Таблиця «Технології розвивального навчання»	20	
Кредит 3. Формування базових якостей особистості майбутнього першокласника	Презентація «Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера»	20	60
	Контрольна робота № 1	40	
Кредит 4. Сучасні підходи до підготовки дитини до школи	Виготовлення дидактичної гри для дітей початкової школи	30	60
	Презентація «Пам'ятка для батьків майбутніх першокласників «В школу – без проблем».	30	
Всього балів за самостійну роботу		240	240

4. ДІАГНОСТИЧНИЙ БЛОК

1.Тема : психологічна готовність дітей старшого дошкільного віку до подальшого навчання у школі.

2.Мета: визначити рівень психологічної готовності дітей до подальшого навчання у школі.

3.Завдання діагностичної роботи :

- виявлення сформованості образних і просторових уявлень дитини, рівня розвитку тонкої моторики;
- дослідження рівня психічного розвитку та особливостей довільної уваги дошкільника;
- виявлення ставлення дитини до школи.

4.Методи дослідження:

№	Назва методики	Джерело	Спрямування	Вік	Завдання, що вирішує методика
1.	«Малюнок людини» А.Керн, Я.Йірасек	Бібліотечка вихователя дитячого садка, №3, 2007р.	Діагностика моторики руки дитини, координація зору і рухів руки	Від 3,6міс.до 7р.	Рівень розвитку готовності дитини до навчання у школі
2.	«Графічний диктант» Д.Ельконін	Бібліотечка вихователя дитячого садка, №3, 2007р.	Вміння дитини уважно слухати і точно виконувати вказівки дорослого	5-7р.	Рівень розвитку довільної сфери
3.	«Рибка»	Психолог в дошкільному закладі : Мет.реком. /ред.Т.В.Лаврентьєвої.-М:вид. «Гном»,2004	рівень розвитку наочно – образного мислення, організація діяльності	5-6років	мислення, саморегуляція

4.	«Внутрішня позиція школяра»	Чуб Н.В. Комплексні Тести готовності дитини до школи.-Х.: Вид.група «Основа», 2007.	Визначення наявності пізнавальної і навчальної мотивації, ставлення до школи	бр.	Дослідження мотиваційної сфери дошкільника
5.	Методика визначення рівня опанування дошкільником соціальної інформації за С.Банковим	Бібліотека вихователя дитячого садка, №3, 2006р.	Виявлення рівня соціального розвитку дитини	бр.	Діагностика соціальної адаптації старших дошкільників

5.Опис діагностичної роботи

Об'єкт : виявлення рівня психологічної готовності дітей до школи.

Термін: листопад, квітень.

Місце проведення : дошкільний навчальний заклад ясла-садок №7 «Сонечко».

Форма роботи : індивідуальна; групова.

Основна частина

1.Тест Керна – Йїрасека «Малюнок людини»

Тестування може проводитись індивідуально чи груповим способом.

Обладнання : олівець, чистий аркуш паперу стандартного формату А4 у вертикальному положенні. Поруч можуть лежати кольорові олівці, при бажанні дитина може розфарбувати свій малюнок.

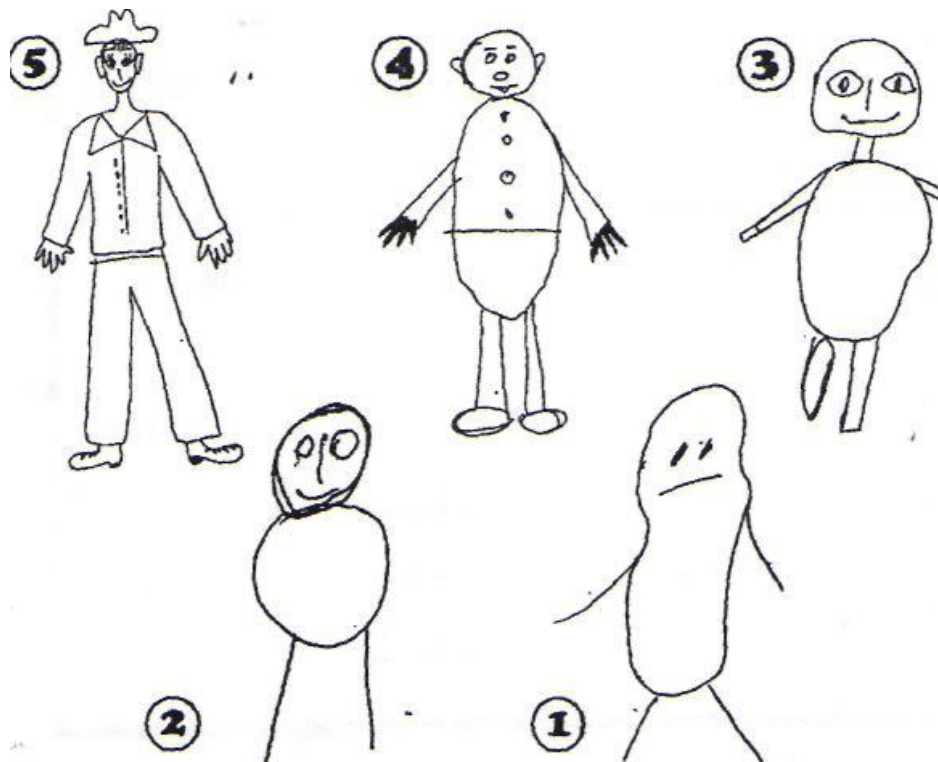
Інструкція : «Діти, на чистих аркушах паперу, які лежать перед вами, намалюйте, будь ласка, людину, чоловіка. Намалюйте його так, як ви найкраще умієте. Малюйте стільки часу, скільки вам потрібно. Намагайтеся малювати якомога охайніше».

Основне завдання інструкції – сформувати мотивацію дитини до малювання.

Примітка :час виконання завдання необмежений. Під час виконання тесту допомагати дитини не потрібно.

Критерії оцінювання

Завдання оцінюється відповідно до зразка:

Оцінювання результатів.

5 балів – намальована фігура має голову, тулуб, кінцівки. Голову з тулубом з'єднує шия (вона повинна бути не більшою, ніж тулуб). На голові повинне бути волосся (можливо, капелюх, або шапка), вуха. На обличчі – очі, ніс, рот. Верхні кінцівки повинні закінчуватися кистю з п'ятьма пальцями. Повинні бути відтворені деталі чоловічого одягу.

4 бали – виконання всіх вимог, як під час оцінювання в один бал. Можлива відсутність трьох деталей – шиї, волосся, одного пальця руки, - але неприпустимою є відсутність якої-небудь частини обличчя.

3 бали – у фігури на малюнку є голова, тулуб, руки, ноги, які намальовані двома лініями. Відсутніми є шия, вуха, волосся, одяг, пальці на руках, ступні ніг.

2 бали – примітивний малюнок голови з кінцівками. Кожна кінцівка (достатньо лише однієї пари) зображена однією лінією.

1 бал – відсутнє чітке зображення тулуба, рук, ніг. Карлючки.

При оцінці роботи психолог має звернути уваги на такі фактори:

- чим доросліша дитина, тим менш надійним показником розумового розвитку стає малюнок;
- необхідно фіксувати, як дитина встановлює контакт із психологом, іншим дорослим, а також дітьми; чи готова вона до роботи, наскільки охайна, загальмована чи навпаки, наскільки упевнена у собі, непосидюча;
- після закінчення роботи рекомендується не переривати дитину одразу, а поговорити з нею про її малюнок. Це потрібно для уточнення змісту

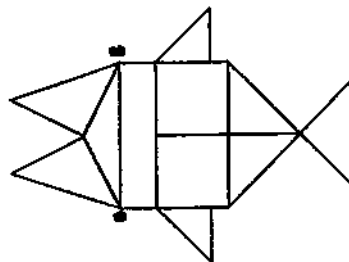
- **Низький рівень.** Жоден із двох візерунків не відповідає запропонованому.

Завдання 3

Тест «Рибка»

При конструюванні предмета діти проявляють уміння орієнтуватися у схемі, планувати свої дії аналізувати схему і відтворювати її у конструкції.

В якості зразка пропонують набір будівельних елементів, із яких дитина повинна побудувати рибку, зображену на схемі.

Спочатку дорослий запитує дитину : «Як ти думаєш, що тут намальовано?». Психолог допомагає дитині, якщо вона затрудняється відповісти : «Можливо, це рибка? Це схоже на рибку ?». Після того, як з'ясувалося, що на схемі зображена рибка, дорослий говорить : «Побудуй із кубиків таку саму рибку».

Інтерпретація результатів :

1. Якщо дитина самостійно аналізує схему і на основі цього аналізу без труднощів відтворює конструкцію, то це відповідає високому рівню виконання завдання. При високому рівню для даного віку допускається утруднення у розвороті будівельних деталей (наприклад, розворот призм при побудові хвоста) з яким дитина справляється, звернувшись до дорослого.

2. Середній рівень визначається недостатньо повним і точним аналізом схематичного зображення. В цьому випадку дорослий організує послідовне конструювання рибки, поетапно звертаючи увагу дитини на схему. При цьому побудова може здійснюватись шляхом проб і з допомогою дорослого без прямого показу зразка дій.

3. Виконання на початковому рівні – це побудова конструкції шляхом проб та помилок, які виправлялись тільки при прямому показі дорослим зразка дій. Дорослий кладе одну із пар деталей і говорить : «Я поставлю тобі одну фігурку , а ти сам постав іншу» (це можливо завдяки симетричності конструкції).

Завдання 4

Тест на визначення сформованості

«Внутрішньої позиції школяра»

Поставте дитині наведені нижче питання і запишіть отримані відповіді.

1. Ти хочеш піти до школи?
2. Ти хочеш ще на рік залишитися в дитячому садочку (вдома) ?
3. Що тобі найбільше подобається в дитячому садочку (вдома) ?
4. Ти любиш, коли тобі читають книжки?
5. Ти сам просиш, щоб тобі почитали книжку?
6. Які книжки в тебе найулюбленіші?
7. Чому ти хочеш піти до школи?
8. Чи намагаєшся ти облишити роботу, коли у тебе не виходить?
9. Тобі подобається шкільна форма і шкільне приладдя?
10. Якщо тобі вдома дозволять ходити в шкільній формі та користуватися шкільними приладами, а в школу дозволять не ходити, то це тебе влаштує? Чому?
11. Якщо ми з тобою будемо грати в школу, то ким ти захочеш бути – учнем або вчителем?
12. Під час гри в школу що буде довшим – урок чи перерва?

Оцінка результатів:

Враховуються відповіді на питання № 1,2,3,3,5,10,11,12.

Якщо «внутрішня позиція школяра» є сформованою, то відповіді на питання будуть такими:

- № 1 – Хочу йти до школи.
- №2 – Не хочу залишитися ще на рік у дитсадку (вдома).
- №3 – Ті заняття, на яких учили (букви, цифри тощо).
- №4 – Люблю, коли мені читають книги.
- №5 - Сам прошу, щоб мені почитали.
- №10 – Ні, не влаштує, хочу йти до школи.
- №11 – Хочу бути учнем.
- №12 – Нехай буде довшим урок.

Завдання 5

Методика С.Банкова (для дітей броків)

1. Назви своє прізвище, ім'я, по батькові.
2. Назви прізвище, ім'я та по батькові твоєї мами (*mama*).
3. Ти хлопчик чи дівчинка? А коли ти виростеш, то ким будеш?
4. У тебе є сестра (брат)? Хто з вас старший?
- 5.* Скільки тобі років? А скільки буде через рік? Через два?
6. Зараз ранок чи вечір (день чи ранок)?
7. Коли ти снідаєш – вранці чи ввечері? Обідаєш вранці чи вдень? Що буває раніше – сніданок чи обід? День чи ніч?
- 8.* Де ти живеш? Назви свою домашню адресу?
9. Ким працюють твої батьки?
10. Ти любиш малювати? Якого кольору цей олівець?
11. Яка зараз пора року – зима, осінь, літо, весна? Чому ти так вважаєш?
12. Коли можна кататися на санчатах – взимку чи влітку?
13. Чому сніг буває взимку, а не влітку?

14. Що робить вчитель? Лікар? Поштар?
15. Покажи своє праве око, ліве вухо. Для чого потрібні вуха та очі?
16. Яких тварин ти знаєш?
17. Яких птахів ти знаєш?
18. Хто більший: корова чи коза? Пташка чи бджола? В кого більше лап: у собаки чи півня?
19. Що більше 8 чи 5? 7 чи 3? Порахуй від 3 до 6, від 9 до 2.
- 20.* Що треба зробити, якщо випадково зламаєш чужу річ?

Оцінка результатів

- а.** За правильну відповідь на всі підпитання одного пункту дитина може отримати 1 бал.
- б.** Дитина може отримати 0,5 бала за неповну відповідь на підпитання пункту.
- в.** Правильною вважається відповідь, яка відповідає поставленому питанню і є достатньо повною (наприклад, правильною вважається відповідь: „Тато працює на заводі інженером”, а неправильною – „Тато працює на роботі”).
- г.** До контрольних відносяться питання 5, 8, 20. Вони оцінюються таким чином:
 - №5** – якщо дитина може порахувати, скільки їй буде років – 1 бал, якщо відлік йде з урахуванням місяців – 3 бали;
 - №8** – за повну домашню адресу з назвою міста – 2 бали, за відповідь з трьома ознаками – 2 бали, до трьох ознак – 1 бал;
 - №20** – за правильну відповідь – 2 бали.

Оцінка результатів бесіди:

- 20 – 25 балів – дитина вільно орієнтується у довкіллі;
 16 – 20 балів – орієнтація середня;
 11 – 16 – низька орієнтація.

Література :

1. «Дошкільне виховання», 2009, №9.
2. «БВДС», 2007, №3.
3. Чуб Н.В. Комплексні тести готовності дитини до школи. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. -144с.
4. Методи вивчення психічного розвитку дитини – дошкільника : Метод. посіб. для педагогів, практик. психологів, студ./ С.Є. Кулачківська (наук. ред.), Т.О. Піроженко, Л.Г. Подоляк – К.: Світич, 2003. – 40с.

5. КОРЕКЦІЙНИЙ БЛОК

1.Тема корекційної програми:

Від цікавої гри до навчання у школі!

2.Мета корекційної роботи:

- Розвиток пізнавальних процесів;
- Розвиток довільної поведінки;
- Розвиток дрібної моторики.

3.Об'єкт корекції: пізнавальна та мотиваційна сфери дітей старшого дошкільного віку.

4.Предмет корекції : низький рівень розвитку пам'яті, уваги, мислення, мовлення, сприймання; недостатній рівень шкільної мотивації.

5.Завдання :

1.Удосконалення психічних процесів:

- пам'ять;
- сприймання;
- увага;
- уява;
- мовлення;
- мислення.

2. Розвиток емоційної сфери дітей, подолання страхів пов'язаних зі школою.

3.Підвищення рівня комунікативних навичок, довільності та самоконтролю.

4. Підготовка руки дитини до письма.

6.Модель корекційної роботи : заняття

7.Форма роботи – групова

8.Методики й техніки корекційної роботи: розвиваючі ігри та вправи, психогімнастичні вправи, арттерапія.

9.Очікувані результати :

- Підвищення рівня розвитку психічних процесів;
- Формування позитивної навчальної мотивації;
- Удосконалення комунікативних вмінь та навичок ефективного спілкування.

10.Тривалість :

Заняття проводяться один раз на тиждень з групою дітей (до 8 учасників).

Кожне заняття триває до 30 хвилин і організовується за такою схемою :

1. Вступна частина.
2. Основна частина.
3. Заключна частина.

11.Тематичний план

	Назва заняття	Зміст заняття	час
1.	Веселе інтерв'ю.	1.Вправа «Клубочок». 2.Гра «Голка з ниткою». 3.Гра «Забавна мозаїка». 4.Вправа «Знайди собі пару». 5.Гра «Інтерв'ю». 6.Вправа «Я не можу – я можу – я спробую!». 7.Прощання.	4 хв. 2хв. 5хв. 3хв. 8хв. 5хв. 3хв.
2.	День відкритих дверей.	1.Привітання. 2.Гра «Я готуюся до школи». 3.Гра «Складаємо фігурки». 4.Пальчиковий тренінг. 5.Вправа «Домалюй!». 6.Гра «Пташка». 7.Прощання.	3хв. 7хв. 6хв. 1хв. 5хв. 5хв. 3хв.
3.	Моя пам'ять та сенсорні здібності.	1.Вправа «Привіт, друже!». 2.Гра «Згадай!». 3.Вправа «Порівняй предмети». 4.Арттерапія. 5.Робота з книгою «Пам'ять та увага».	3хв. 6хв. 4хв. 5хв. 7хв.
4.	Будь уважним завжди!	6.Ауторелаксація. 7.Прощання. 1.Вправа «Привітання». 2.Вправа «Розсміши сумного». 3.Гра «Чорне – біле не бери,	2хв. 3хв. 5хв.

5.	Таємниці мислення.	так і ні не говори». 4.Вправа «Знайди відмінності». 5.Гра «Будь уважним». 6.Гра «Муха». 7.Танцювальна терапія.	7хв. 3хв. 5хв. 5хв.
6.	Пограємо в школу!	1.Вправа «Дружба починається з усмішки». 2.Бесіди – гра «Я іду до школи». 3. Гра «Сокіл і лис». 4.Вправа «Клубочок запитань». 5.Вправа «Прості узагальнення». 6.Гра «Вихователь та вчитель». 7.Етюд «Я – чарівник!». 8.Гра «Склади портфель». 9.Прощання.	2хв. 5хв. 3хв. 4хв. 5хв. 3хв. 2хв. 3хв. 3хв.
7.	Я навчатися люблю: уявляю і роблю!	1.Гра «Подаруй ласку». 2.Графічний диктант. 3.Вправа «Складаємо казочку». 4.Вправа «Шалтай – Бовтай». 5.Словесний диктант. 6.Відгадай загадку. 7.Вправа «Зобрази настрої». 8.Прощання.	3хв. 5хв. 5хв. 2хв. 3хв. 4хв. 5хв. 3хв.
8.	Королева Моторика.	1.Гра «Ввічлива дитина». 2.Вправа «Уявна картинка». 3.Гра «Уяви, що вийде». 4.Робота з піктограмами. 5.Вправа «Бурулька». 6.Вправа «Уяви». 7.Рефлексія «Я люблю себе за те...».	2хв. 5-7хв. 3хв. 5хв. 3хв. 7хв. 3хв.
9.	Малювати,виріза - ти - залюбки!	1.Вправа «М'яч кожному!». 2.Тейпінг – тест. 3.Вправа «Запам'ятай знаки!». 4.Заштриховування малюнків. 5.Вправа «Попадання в ціль». 6.Вправа «Пальчики танцюють». 7.Вправа «Сонні кошенята».	7хв. 3хв. 3хв. 4хв. 2хв. 3хв. 5хв.

10.	Ми – активні та працюючі.	8.Прощання.	3хв.
		1.Привітання. 2.Гра «Квіти та сніжинка». 3.Вправа «Обводимо квадрат». 4.Фізкультхвилинка. 5.Вправа «Розфарбуй фігуру». 6.Вправа «Най – най».	2хв. 7хв. 5хв. 4хв. 6хв. 6хв.
		1.Вправа «Настрій». 2.Вправа «Головоломка». 3.Гра «Що потрібно у школі?». 4.Вправа «Запам'ятай картинку!». 5.Вправа «Я контролюю себе». 6.Фізкультхвилинка «Гусі – лебеді». 8.Гра «Прилетіли птахи». 9.Вправа «Мій настрій».	3хв. 4хв. 7хв. 4хв. 3хв. 3хв. 3хв. 3хв.

12.Опис занять

Заняття 1

Тема : Веселе інтерв'ю

Мета : Створення ігрових ситуацій, що сприяють кращому Знайомству між дітьми та психологом.

Хід заняття

1.Вправа «Клубочок»

Мета : розвиток почуття спільності, доброзичливості.

Діти стають у коло, психолог дає одному з них клубочок ниток. Той, тримаючи кінець нитки в одній руці, іншою передає клубок дитині, яка стоїть поряд. При цьому промовляє привітання. Так діти поступово розмотуючи клубок, передають його одне одному по колу. Наприкінці утворюється коло з нитки, яку вони тримають у руках. Психолог підкреслює: « Ви передали одне одному частинку своєї душі, тепла і тепер ви – одне ціле. Так має бути завжди!»

2.Гра «Голка з ниткою»

Мета : розвиток вміння взаємодіяти, узгоджувати свої рухи з рухами інших

дітей; виховувати згуртованість.

Діти шикуються одне за одним у колону, кожний береться обіруч за пояс попереднього. Перший у колоні – «голка», решта – «нитка». За сигналом психолога «голка» рухається у вільному напрямку. Куди йде «голка», туди й «нитка». Потрібно, щоб «нитка» не розірвалась.

Психолог : «Діти, будьте такі ж , як голка з ниткою: нерозлучні й дружні».

3.Вправа «Забавна мозаїка»

Мета: розвиток невербальної форми комунікації.

Учасники стають у коло.

Психолог: «На рахунок «раз» кожний з вас має, залишаючись на своєму місці, мовчки знайти собі пару. Коли я скажу «два», ви разом почнете виконувати однаковий рух. Потім я знову скажу «раз» — і ви маєте знайти собі нову пару, а на рахунок «два» почати робити однаковий рух з новим напарником».

4.Вправа «Знайди собі пару »

Мета :розвиток сприйняття, уваги.

Кожна дитина одержує зображення якоїсь тваринки (поросяти, жабеняти, їжака тощо) і такий же малюнок, розрізаних на 10 частин у вигляді квадратів і прямокутників. Необхідно скласти з частин ціле зображення. Залежно від рівня розвитку кожної дитини припустиме виконання завдання шляхом накладання.

5. Гра "Інтерв'ю"

Мета: формувати у дітей вміння орієнтуватись в оточуючому світі.

Інструкція: "Діти уявіть собі, що я журналіст, який хоче взяти у вас інтерв'ю для газети чи журналу. Ви повинні уважно послухати запитання, які я буду задавати, а потім правильно і швидко на них відповісти." Кожен з дітей відповідає на запитання, ті запитання, які діти не розуміють, треба пояснити і обговорити колективно.

Запитання інтерв'ю

1,. Як вас звати? (кожен з дітей відповідає на запитання, якщо дитина замість ім'я називає прізвище, це не вважається помилкою)

2. Скільки вам років?

3. Як звати ваших батьків?

4. Як називається місто, в якому ви живете?

5. Як називається вулиця, на якій ви проживаєте?

6. Який номер має ваш будинок, квартира?

7. Яких тварин ви знаєте? Які з них домашні? Які живуть у наших лісах?
(Дитина повинна назвати хоча б по 2 тварини на кожне із завдань).

8. В яку пору року з'являється і в яку пору року опадає листя?

9. Як називається та година дня, коли ви прокидаєтесь, коли обідаєте, коли готуєтесь до сну?

10. Перерахуйте предмети одягу, меблі, столові прибори, які ви використовуєте? (правильна відповідь та, в якій перераховано не менше трьох найменувань з кожної групи).

6. Вправа "Я не можу — я можу — я спробую"

Мета: розвиток мотивації до навчання.

Інструкція: Якщо дитина відмовляється виконувати якесь завдання, говорячи, що вона точно з ним не впорається, психолог просить її уявити іншу дитину, яка знає набагато менше, ніж вона, і, дійсно, не може впоратись із завданням (не знає кольори, цифри, не вміє говорити). Потім пропонує уявити дитину, яка зуміє впоратись із завданням. Дітей запевняють, що вони при цьому зможуть, якщо спробують, зробити все правильно. Дитина кладе руки на відкриті долоні психолога, і вся група говорять "чарівні слова":

— "Я не можу..., — і кожен по черзі каже, чому це завдання для нього важке;

— "Я можу..., " — діти по черзі кажуть, що вони можуть зробити;

— "Я спробую і зумію..." — кожен намагається сказати якою мірою він зможе виконати завдання, якщо докладе зусиль. Правильність чи неправильність реплік дітей не коментується, підкреслюється лише, що кожен чогось не вміє, чогось не може, але кожен зуміє, якщо спробує, схоче це зробити і бути не гіршим за інших.

Заняття 2

Тема: День відкритих дверей

Мета : формування позитивної мотивації, ознайомлення дітей зі шкільними речами, виховання довільності, розвиток самоконтролю.

Хід заняття

1.Гра «Привітання»

Мета : розвиток приятних взаємин між дітьми

Діти пригадують варіанти дружніх привітань.

2.Гра «Я готуюся до школи»

Мета: формувати позитивну навчальну мотивацію, коригувати негативне ставлення до школи.

Інструкція: "Уявіть собі, що я прилетіла до вас з іншої планети, щоб разом з вами йти до школи. Ваше завдання - якомога швидше підготувати мене до навчання в школі. Я буду запитувати вас про шкільне життя, а ви повинні мене навчити, відповідаючи правильно на запитання."

1. Щоб піти до школи, мені має виповнитись:

а) 1-2 роки;

б) 6 років.

2. Щоб добре вчитись, я повинна:

а) дуже хотіти навчатись у школі;

б) зовсім не хотіти навчатись у школі.

3. Для того щоб піти до школи, достатньо:

а) мати гарні олівці зошити і ручку;

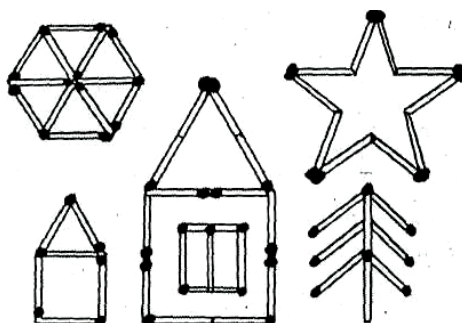
- б) бути старанною ученицею (учнем).
- 4. Домашні завдання потрібно виконувати:
 - а) швидко і як-небудь;
 - б) не поспішаючи, гарно, охайно, перевіряючи помилки.
- 5. На перервах потрібно:
 - а) відпочивати (можна повторити якийсь предмет);
 - б) відповідати біля дошки.
- 6. В школі потрібно вчитись:
 - а) тому, що всі вчаться;
 - б) щоб бути розумною.

3. Гра "Складаємо фігурки"

Мета: розвиток зорової пам'яті.

Інструкція: Для цієї гри необхідно мати 30—40 паличок (сірників). Ведучий каже: "Я покажу вам фігурку, складену з паличок." Через 1-2 секунди фігурки накривають аркушем паперу. "За цей короткий проміжок часу ви повинні скласти таку саму фігурку. Якщо паличка пропущена чи покладена неправильно, це визнається помилкою. Починаємо!"

Перша фігура — "будинок", далі "зірочка", "сніжинка", "ялинка" (мал.1).

4. Вправа «Вперед – назад» (пальчиковий тренінг)

Мета : розвиток дрібної моторики, підготовка руки до письма.

Використовуються маленькі аптекарські пляшечки

Лівою рукою взяти пляшечку за дно, а правою – за кришечку (пляшечка знаходиться в горизонтальному положенні). Рухами кистей рук «вперед – назад» відкривати й закривати пляшечку. Те ж саме повторити рухами самих пальців.

5. Вправа «Домалюй»

Мета : розвиток окоміру, просторового сприйняття, уяви.

Дітям пропонують намалювати другу частину предмета за поданою першою (індивідуальна робота в зошитах).

6. Гра "Пташка"

Мета: розвиток самоконтролю.

Інструкція: Перед початком гри ведучий знайомить дітей з різними породами дерев. Можна показати їх на малюнку, розповісти, де вони ростуть. Перед грою всі підбирають для себе фант – іграшку чи будь-що інше. Гравці

сідають у коло і обирають дитину, яка буде збирати фанти. Вона сідає в середину кола і всім гравцям дає назви дерев (дуб, клен, береза, ялинка, липа, каштан, горіх, вишня, тополя, акація, яблуня, груша, черешня, слива, абрикос, айва, алича, пальма і ін.). Кожен повинен запам'ятати свою назву.

Дитина, що збирає фанти, каже: «Прилетіла пташка і сіла на дуб». Дуб повинен відповісти: «На дубі трошки посідила, а потім на березу полетіла». Береза називає інше дерево і т. д. Хто прогавив, віддає фант. Наприкінці гри фанти розігруються.

7.Прощання

Діти посміхаються одне одному і промовляють :

- До побачення!

Заняття 3

Тема : Мої пам'ять та сенсорні здібності

Мета : розвиток моторної та зорової пам'яті, удосконалення сенсорних здібностей; тренування дрібної моторики рук; навчання прийомам релаксації.

1.Вправа «Привіт, друже!»

Мета : тренінг навичок активного входження в контакт, вміння робити комплімент один одному.

Діти по колу вітаються один з одним, називаючи ім'я сусіда, який у свою чергу відповідає на привітання і звертається до наступного. При повторному виконанні вправи до імені додають добрі побажання. Дивитися треба прямо у вічі тому, до кого звертаєшся і говорити лагідним голосом.

2.Гра «Згадай»

Мета: розвиток пам'яті

Діти сідають колом. Психолог виходить з кола і дає інструкцію: «У вас є одна хвилинка, впродовж якої треба уважно подивитися один на одного».

Через хвилину він просить усіх повернутися на стільцях спиною в коло, підходить до однієї дитини і каже, звертаючись до неї, наприклад: «Володю, я йду по колу (йде ліворуч або праворуч) і проходжу біля першої, другої, третьої, зупиняюся біля четвертої дитини. Хто це? У що вона одягнена? Якого кольору в неї сорочка? Чи є на ній гольфи? » Далі психолог дає аналогічне завдання ще 4—5 учасникам гри.

На закінчення дорослий пропонує всім повернутися обличчям у коло і ще раз подивитися один на одного.

3.Вправа «Порівняй предмети»

Мета : розвиток уміння порівнювати предмети, які мають різні параметри розміру.

Підготувати різні предмети : дві книжки однакової товщини, але різного формату, дві пірамідки (широку та вузьку), дві іграшки (велику і маленьку), два олівці (довгий і короткий).

- Чим схожі предмети ? А чим вони відрізняються?

Потім діти порівнюють кожен пар предметів.

4.Арттерапія

Мета : діагностика самопочуття дитини в групі

Кожній дитині пропонують кольоровими й мазками на аркуші паперу

зобразити свій настрій :

«Вибери фарбу, що, на твою думку, відповідає твоєму настрою, і намалюй на аркуші паперу будь-які плями, геометричні фігури або крапки».

5.Робота з книжкою «Пам'ять та увага»

Мета : розвиток пам'яті, уваги та мовлення дошкільників.

Завдання 1. Згадай!

Завдання 2. Пройди по стежечці.

Завдання 3.Порядок розташування предметів.

Завдання 4.Хто за ким стоїть.

Завдання 5.Придивись до контурів предметів.

6.Вправа «Фея сну»

Мета : навчання дітей прийомам розслаблення та ауто релаксації.

Діти сидять на стільцях, що стоять по колу на досить великій відстані один

від одного. Звучить «Колискова» К.Дуйсекеєва. До дітей підходить дівчинка з тоненькою паличкою в руці. Це Фея сну (або хлопчик

- чарівник). Фея торкається паличкою плеча гравців - і вони засинають (нахиляють голови і закривають очі). Фея перевіряє, чи справді вони сплять : піднімає руку сплячого – рука безсило звисає, підводить голову за підборіддя й відпускає – вона знову опускається на груди.

7.Прощання

Діти по черзі говорять : «Сьогодні мені було..., і я бажаю всім...».

(Вправа виконується з м'ячем)

Заняття 4

Тема : Будь уважним завжди!

Мета: розвиток психічних процесів, сприяння оздоровленню дітей, збагачення активного словника.

Хід заняття

1.Вправа «Привітання»

За сигналом психолога діти хаотично рухаються по кімнаті та вітаються з усіма, хто зустрічається на їхньому шляху :

- ❖ Один раз плеснули в долоні – вітаються за руку;
- ❖ Два рази – вклоняються ;
- ❖ Три рази – обнімаються.

2.Вправа «Розсміши сумного»

Мета : розвивати увагу, добре ставлення, повагу один до одного, емпатію, здатність передавати сумний емоційний стан.

Діти сидять колом.

Психолог : «Зараз ми гратимемо в парах. Сядьте так, щоб кожній парі було зручно працювати. З'ясуйте, хто починатиме першим, той має набути сумного вигляду. Спробуйте знайти причину, яка допомогла б вам увійти в цей стан. Напарник має, використовуючи різні способи, змінити сумний настрій друга або подруги на гарний, веселий, викликати в нього усмішку, сміх. Не можна торкатися один одного руками. Коли ви впораєтесь із завданням, поміняйтеся ролями».

3. Гра "Чорне — біле не бери, так і ні не говори"

Мета: виховувати зосередженість та збагачувати словниковий запас.

Інструкція: Грати можна у великій групі. Ведучий починає вести з партнером бесіду так, щоб дитина назвала заборонені слова: чорний, білий, так, ні, той хто неправильно відповість, вибуває з гри на деякий час. Відповідати потрібно швидко, всі діти уважно слідкують за виконанням правил. Бесіда має приблизно такий характер:

- Чи ходив ти коли-небудь у зоопарк?
- Один раз.
- Чи бачив ти там ведмедя?
- Бачив.
- Він був білий чи бурий?
- Полярний.

4.Вправа «Знайди відмінності»

Мета : розвиток концентрації і стійкості уваги.

Робота з книжкою «Пам'ять та інтелект» (стор. 12-13)

Завдання 1. Знайди два однакових .

Завдання 2. Чим відрізняються малюнки?

Завдання 3. Назви колір плаття у кожної ляльки.

Завдання 4. Що наплутав художник?

Завдання 5. Знайди квітку для метелика.

5.Вправа «Уважним будь!»

Мета : розвиток здібності переключати увагу.

Уважно слухайте і плескайте у долоні, коли почуєте слово - назву тварини.

Стіл, ліжко, ведмідь, зошити, книжка, горобець, виделка, слон, чашка, гусак, корова, горошок, мило...

6. Гра «Муха»

Мета : розвиток уваги.

Перед дітьми кладуть великий аркуш паперу, розділений на 9 рівних квадратиків.

Психолог: «Уявіть собі, що в середній клітинці цього поля сидить муха. Після однієї з чотирьох ваших команд: «Вверх!», «Вниз!», «Ліворуч!», «Праворуч!» — муха переміститься на сусідню клітинку.

Команди подаватимемо по черзі. Всім потрібно бути уважними в грі й не допустити виходу мухи за межі ігрового поля. Якщо це відбудеться, наступний учасник гри має сказати: «Стоп!», — і виправити помилку.

7. Хвилинка танцювальної терапії

Мета : вчити дітей прийомам ауто релаксації

Психолог вмикає приємну музику і запрошує дітей потанцювати з ним. Усі танцюють так, як уміють і хочуть.

Знайди квітку для метелика

Що наплутав художник?

Заняття 5

Тема : Таємниці мислення

Мета: розвиток мовлення дітей, розширення образного та логічного мислення дошкільників.

Хід заняття

1.Вправа «Дружба починається з усмішки»

Мета : розвиток почуття спільності; створення психологічного комфорту в групі.

Діти стають у коло й по черзі подають одне одному руку, усміхаючись при цьому. Побравшись за руки, вони утворюють замкнуте коло. Психолог зауважує: «Ви – єдине ціле. Подарувавши товаришеві усмішку, ви віддали йому часточку себе. Відчуваєте, як іде тепло по ваших долоньках?»

2. Бесіда-гра "Я йду до школи!"

Мета: активізувати відомості дітей про школу і шкільне життя.

Інструкція: "Діти, давайте поділимося на дві команди. Назва однієї команди буде «Всезнайки» (це такі люди, які все знають), а іншої – «Незнайки» (такі люди, які нічого не знають). Я буду наводити запитання, команда "Всезнайки" має відповідати на всі запитання тільки правильно, а команда "Незнайки" повинна шуткувати і відповідати на всі запитання неправильно.. За кожну правильну відповідь всезнайкам і ставимо "+", а за кожну неправильну незнайкам ставимо "-". Кожна дитина має спробувати себе в обох ролях.

Запитання

1. Чи потрібно ходити до школи?
2. Навіщо потрібно ходити до школи?
3. Чим зазвичай займаються в школі? (Що ви будете робити в школі?)
4. Що потрібно мати учневі, щоб бути готовим до школи?
5. Що таке уроки? Чим на них займаються учні? (Як потрібно поводити себе на уроках у школі?)
7. Що таке домашні завдання?
8. Навіщо потрібно виконувати домашні завдання?
9. Чим ви будете займатись вдома, коли прийдете зі школи?
- 10.Що нового з'явиться в твоєму житті, коли ти підеш у школу?

3.Гра « Скокіл і лис»

Мета : визначення рівня загальної обізнаності

Інструкція для дітей: "Зараз я буду ставити різні запитання, а ви постарайся на них відповісти. Деякі запитання видадуться дуже легкими, а деякі — складними. Навіть якщо не зможете відповісти на окремі з них, не хвилюйтеся. Основне, не поспішати і думати гарненько."

Психолог ставить запитання до кожної дитини, передаючи їй нитку від клубочка. Дитина відповідає і повертає клубочок психологу і так далі.

Запитання для бесіди:

Назви своє прізвище, ім'я, по батькові.

Назви прізвище, ім'я, по батькові мами й тата.

Ти дівчинка чи хлопчик? Ким ти будеш, коли виростеш — жінкою чи чоловіком?

У тебе є брат чи сестра? Хто старший?

Скільки тобі років? А скільки буде через рік? А через два роки?

Зараз ранок чи вечір? (День чи ранок?)

Коли ти снідаєш — ввечері чи вранці? А обідаєш — вранці чи вдень? Що буває раніше — обід чи вечеря? Де ти живеш? Назви свою домашню адресу.

Ким працюють твої тато, мама?

Яка зараз пора року — зима, весна, літо чи осінь? Чому ти так вважаєш?

Коли можна кататись на санках — взимку чи влітку?
Чому сніг буває взимку, а не влітку?
Що роблять листоноша, лікар, вчитель?
Навіщо потрібні в школі дзвоник і парта?
Ти хочеш вчитися в школі?
Покажи своє праве око, ліве вухо. Для чого потрібні очі, вуха?
Яких тварин ти знаєш?
Яких ти знаєш птахів?
Хто більший: корова чи коза? Птах чи бджола? У кого більше лап: у собаки чи у півня?
Що більше: 8 чи 5, 7 чи 3? Порахуй від 3 до 6. Від 9 до 2.
Що потрібно зробити, якщо ненавмисно зламаєш чужу річ?

4. Вправа «Клубочок запитань»

Мета: моделювати навчальну ситуацію і розвивати довільність.

Інструкція: Обираються сокіл г лис. Інші діти - соколята. Сокіл вчить своїх соколят грати. Він бігає в різних напрямках і одночасно робить різні рухи руками (вверх, в сторони, вперед тощо). Зграйка соколят біжить за ним і слідкує за його рухами, намагаючись точно скопіювати їх. В цей час з нори вискакує лис. Соколята швидко присідають, щоб лис їх не помітив. (Лис з'являється по команді ведучого і ловить лише тих, хто не встиг присісти). Соколята, яких спіймали, на деякий час вибувають з гри. Після гри всі сідають у коло і вислуховують пояснення, чому лис зловив соколят.

5. Вправа "Прості узагальнення"

Мета: розвиток інтелекту дитини.

Інструкція: "Я буду називати різні слова, а ви повинні одним словом назвати їх — тобто узагальнити в одне."

Наприклад: Київ, Москва, Харків — це міста.

Яблука, сливи, грушки — ...(фрукти);

Капуста, морква, картопля — ...(овочі);

Ляльки, машинки, м'ячі — ...(іграшки);

Мама, тато, сестра, брат — ...(родичі);

Стіл, крісло, диван — ...(меблі);

Шапка, куртка, штани — ...(одяг);

Береза, дуб, каштан —...(дерева);

Василь, Микола, Андрій — ...(чоловічі імена);

Тоня, Світлана, Марійка —...(жіночі імена).

6. Гра «Вихователь і вчитель»

Мета : диференціація функцій вчителя і вихователя дитячого садка.

Психолог називає дії дорослого і пропонує дітям визначити, хто (вихователь чи вчитель) може їх виконувати.

Питання для дітей:

❖ Хто вкладає спати дітей у тиху годину?

- ❖ Хто навчає дітей користуватися столовими приборами?
- ❖ Хто ставить у журнал оцінки?
- ❖ Хто учить дітей правильно й швидко одягатися?
- ❖ Хто виводить дітей на прогулянку?
- ❖ Хто дає дітям нові цікаві знання?
- ❖ Хто грає з дітьми в різні ігри?
- ❖ Хто хвалить дітей за старанність?

7.Етюд «Я – чарівник!»

Мета : ауторелаксація

Діти із заплученими очима уявляють себе чарівниками і потрапляють у чарівну країну «Фантазію», де здійснюються всі заповітні бажання та мрії.

8.Гра «Склади портфель»

Мета : закріпити знання дітей про те, що потрібно у школі, виховувати охайність та бережливість щодо власних та чужих речей.

Хто починає гру, говорить : «Я поклав у портфель книжку». Наступний повторює сказане і додає що – небудь своє. І так далі.

9.Прощання

Діти посміхаються одне одному і говорять : «До побачення!».

Заняття 6

Тема : Пограємо в школу!

Мета: розвивати у дітей бажання йти до школи, їхню мотиваційну готовність, сприяти саморозвиткові дітей, розвивати уміння слухати і виконувати вказівки дорослого, розвивати зв'язне дітей.

Хід заняття

1.Гра «Подаруй ласку»

Мета : розвиток комунікабельності, зняття тривожності, формування позитивної самооцінки, самосвідомості.

Всі діти відкривають долоні. Психолог, торкаючись кожного з них, називає їх ласкавими іменами. Потім так само роблять охочі діти, торкаючись лише до тих дітей, до яких бажали.

2.Графічний диктант (за методикою Д.Ельконіна)

Мета : удосконалення довільної сфери дошкільників.

Кожній дитині дається аркуш паперу, на якому зображені елементи орнаменту. Дитина має продовжити ряд, написати свій.

Діти працюють під спокійну музику.

3.Вправа «Складаємо казочку»

Мета : розвиток зв'язного мовлення.

Дітям пропонують сюжетні картинки.

Завдання: «Розглянь картинку. Спробуй розповісти, що на ній намальовано».

4.Вправа «Шалтай – Бовтай»

Мета : саморозслаблення.

Шалтай – Бовтай

Висів на стіні.

Шалтай – Бовтай

Звалився уві сні.

Діти повертають тулуб праворуч – ліворуч, руки вільно хитаються, як у тряпчаної ляльки. На слова «Звалився уві сні» різко нахиляють корпус тіла вниз, руки безпомічно повисають.

5.Словесний диктант

Мета: навчати уважно вислуховувати завдання психолога і виконувати їх.

Завдання : намалювати в ряд –

- 2 сливи і 3 яблука;
- 5 кіл і 3 квадрати;
- 6 вишень (першу й шосту з листочками, решту – з черешками);
- 7 листочків, з них 2 зелених, 2 жовтих, решта – червоні.

6.Відгадай загадки

Влітку сірий, взимку білий.

Сіренька, маленька

Шкодить, коли тиша,

Хто це, діти? - ...

Маю круглі очі,

Бачу серед ночі,

Удень спочиваю,

А вночі літаю.

Один баранець

Пасе тисячі овець.

Вайлуватий, волохатий,

Любить медом ласувати.

Він у лігво спать лягає

Й цілу зиму спочиває.

7.Вправа «Зобрази настрої»

Діти сідають колом. Дорослий запрошує на стільці, що стоять перед групою, трьох дітей, дає їм картинки, на яких намальовані діти в різних емоційних станах і пропонує їм зобразити ці самі стани: всі дивляться і намагаються зрозуміти, який стан зображено.

8.Прощання

Промовляємо усі разом таку фразу :

- Кожне слово, кожна дія мають значення, попрощаємося з вами, до побачення!».

Заняття 7

Тема: Я навчатися люблю : уявляю і роблю!

Мета : розвиток уяви та творчих здібностей дітей, розширення уявлень дітей про природу, розвиток мовлення.

1.Гра «Ввічлива дитина»

Мета : вчити дітей розуміти одне одного без слів, тільки за допомогою погляду.

Розпочинає гру психолог. Він по черзі дивиться на усіх дітей, на комусь зупиняє погляд – той підводиться. Ця дитина й стає ведучим. Тепер вона намагається поглядом «підвести» своїх товаришів. Гру проводять під спокійну музику («Вальс» П.Чайковського з балету «Лускунчик»).

2.Вправа «Уявна картина»

Мета : розвиток уяви, зв'язного мовлення дошкільників, створення позитивного емоційного настрою, відчуття єдності групи.

Психолог : «Давайте всі разом намалюємо картину. Я візьму аркуш і намалюю на ньому щось, потім передам його Олі, яка сидить ліворуч. Вона візьме його і намалює на ньому те, що захоче, скаже нам, що вона намалювала, потім передасть картину далі.

Коли картина повернеться до дорослого, він бере його і каже : «Ось картина, на якій я намалювала море, на ній я бачу сонце, що намалювала Оля, і чайок, яких намалював ти, Володя, і кораблик, що намалювала Олеся».

3.Вправа «Уяви, що вийде»

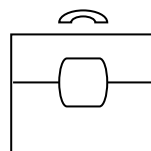
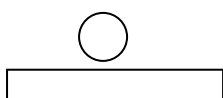
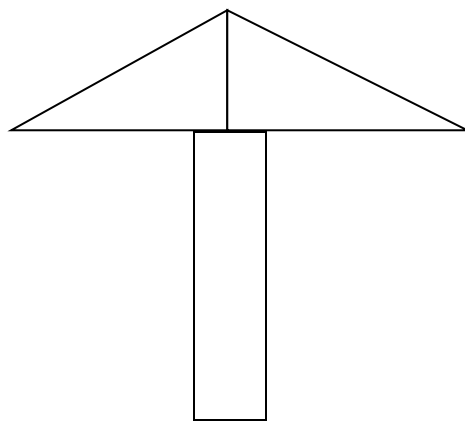
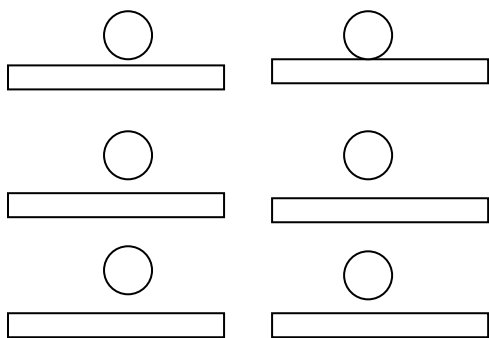
Мета : розвиток уяви, дискурсивного мовлення, вольових процесів.

Показати дітям картку, у верхньому правому куті якої намальована серветка, складена вчетверо і на якій (вже в складеному варіанті) зроблені фігурні (трикутні, круглі, напівкруглі, ромбоподібні) один або два вирізи. Діти мають уявити, як виглядатиме серветка, якщо її розгорнути, і показати на одну з п'яти готових відповідей, зображених на картці. Пояснити свій вибір. Потім виконати завдання практично (використовуючи папір і ножиці) і переконатися в правильності виконання завдання одним із гравців.

4.Робота з піктограмами

Мета : розвиток логічного мислення, уяви дошкільників, формування позитивної мотивації до навчання у школі.

Кожній дитині дається картка зі схематичним зображенням якогось предмета чи дії. Треба уважно розглянути її і розповісти, що означає цей малюнок.

5.Вправа «Бурулька»

Мета : саморозслаблення

У нас під дахом
Білий цвях висить,
Сонце зійде,
Цвях упаде.

Перший і другий рядки : руки над головою. Третій і четвертий рядки : опустити розслаблені руки і присісти.

6.Вправа «Уяви»

Мета : розвиток уяви.

Підійти до стільця і подивитися на нього, начебто це – королівський трон, невідома, але дуже красива квітка, акваріум з рибками, кольоровий телевізор.

Передати один одному книгу, начебто це – цеглина, шматок смачного пирога, кришталева ваза.

Узяти зі столу нитку, начебто це – змія, бісерне намисто, гаряча печена картопля, тістечко, коник – стрибунець.

Пройти по намальованій крейдою лінії, начебто це – канат, широка дорога, вузька стежина в горах чи вузький міст через річку.

7.Вправа «Я люблю себе за те...»

Мета : усвідомлення дитиною своїх позитивних і негативних якостей, підвищення самооцінки.

Дитина називає якості, риси характеру, які їй подобаються в собі, якими вона задоволена, вчинки, за які її захочують і від яких вона почуває задоволення.

«Я люблю себе за те...».

«Мені не подобається в собі ...».

Заняття 8

Тема : Королева моторика

Мета : розвиток моторики, координації рухів дитини і її психічних процесів.

1.Вправа «М'яч кожному»

Мета : звернути увагу один на одного, підвищення особистого авторитету і авторитету товаришів.

Психолог пропонує дітям утворити коло і пограти : кидаючи один одному м'яч, потрібно назвати вголос ім'я того, кому кинув. Той, хто одержить м'яч, стає в будь-яку позу, і всі інші слідом за ним відтворюють цю позу. Після цього той, у кого м'яч (і чию позу ми тільки що відтворили), кидає м'яч далі.

2.Тейпінг - тест

Мета : визначення рівня працездатності дітей.

Кожна дитина отримує картку із зображенням шести квадратів (2 X 2). Протягом 5 секунд діти у кожному квадраті проставляють крапки олівцем. Працювати потрібно дуже швидко. Далі психолог підраховує крапки, проставлені у кожному квадраті і визначає рівень працездатності кожної дитини.

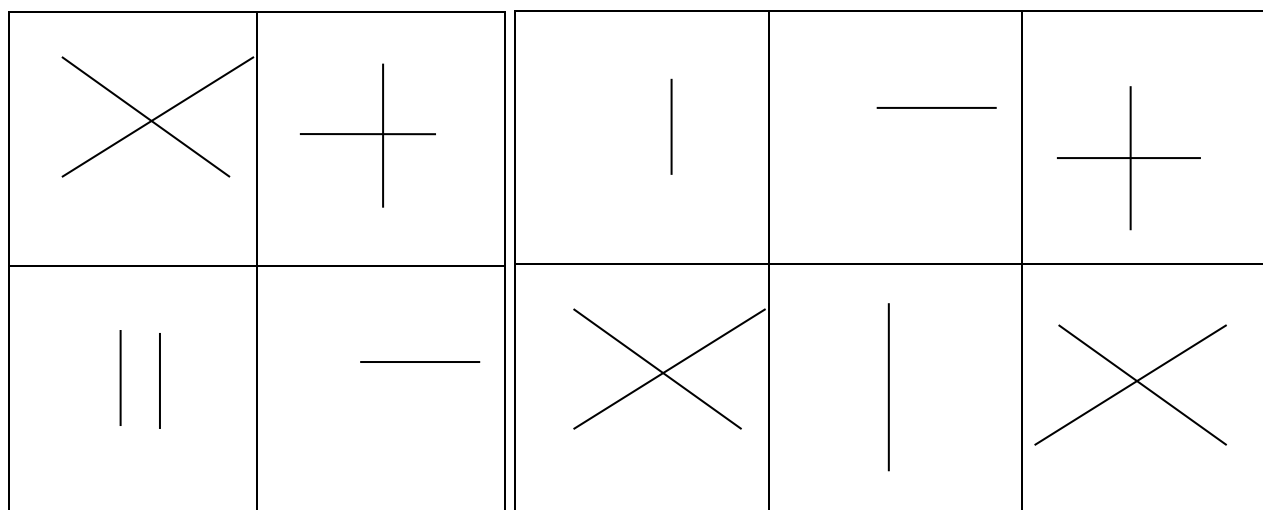
3.Вправа «Запам'ятай знаки»

Мета : розвиток зорової пам'яті дошкільників.

Психолог : я буду показувати картки, на яких ви побачите знаки. Вам потрібно уважно роздивитися та запам'ятати їх. Коли я заховаю картки, негайно намалюйте знаки, які ви запам'ятали. Будьте уважні! Час обмежено.

Картка 1

картка 2

4.Вправа «Заштриховування малюнків»

Мета : тренування графічних навичок дошкільнят.

Дітям роздаються картки із контурним зображенням. Потрібно розфарбувати малюнок. Дитина має стежити за тим, щоб не вийти за межі контура, не залишити незафарбовані прогалини.

5.Вправа «Попадання в точку»

Мета: розвиток зорово – моторної координації.

Для цього на аркуші паперу ставиться точка. Дитина відводить руку з олівцем на відстань 10-15см і намагається попасти кінчиком олівця в точку. Швидкість не регламентується.

6.Вправа «Пальчики танцюють»

Мета: розвиток моторики.

Діти виконують певні рухи (згинання, вібрації, кругові рухи) кожним пальцем по черзі і всіма одночасно під ритмічну музику.

7. Вправа «Сонні кошенята»

Мета : само розслаблення.

Діти виконують роль кошенят, що лежать на ковбиках і засинають.

У них розмірно піднімаються й опускаються животики. Етюд супроводжується музикою Р.Паулса «День стане, ніч стане».

Заняття 9

Тема : Малювати , вирізати – залюбки!

Мета : формування навичок навчальної діяльності; розвиток дрібної моторики, окоміру; розвиток уяви та зв'язного мовлення.

1.Привітання

Доброго ранку! Доброго дня!

Хай плещуть в долоньки,

Тупають ніжки,

Працюють голівки,

І сяють усмішки.

Доброго ранку, доброго дня!

Бажаєте ви, бажаю вам я!

2.Гра «Квіти і сніжинка»

Мета : розвиток дрібної моторики й окоміру.

Беру кольоровий папір розміром 4Х6 сантиметрів і ножиці. Складаю аркушик вчетверо і малюю на ньому один із узорів.

Далі дітям пропонуємо вирізати ножицями узор по лінії контуру . Коли діти закінчать роботу і розгорнуть аркуш, помилуйтеся разом з ними квіткою чи сніжинкою, що в них вийшли.

3.Вправа «Обведення квадрата»

Мета : розвиток зорово – моторної координації.

Роздаємо дітям вирізані з картону чи пластика квадрат (трикутник, ромб), який накладається на аркуш паперу. Дитині потрібно обвести його олівцем.

При цьому звертаємо увагу на те, що вони повинні зупинитися точно біля краю.

4. Фізкультхвилинка

Мета : зняття втоми.

Хмаринка сонечко закрила, (закрити обличчя руками)

Слізки срібні зронила.

Ми ті слізки пошукаєм, (присідання)

У травичці позбираєм,

Пострибаєм, як зайчата, (стрибки)

Політаєм, як пташата, (помахи руками)

Потанцюємо ще трішки (танцювальні рухи)

Щоб спочили ручки, ніжки.

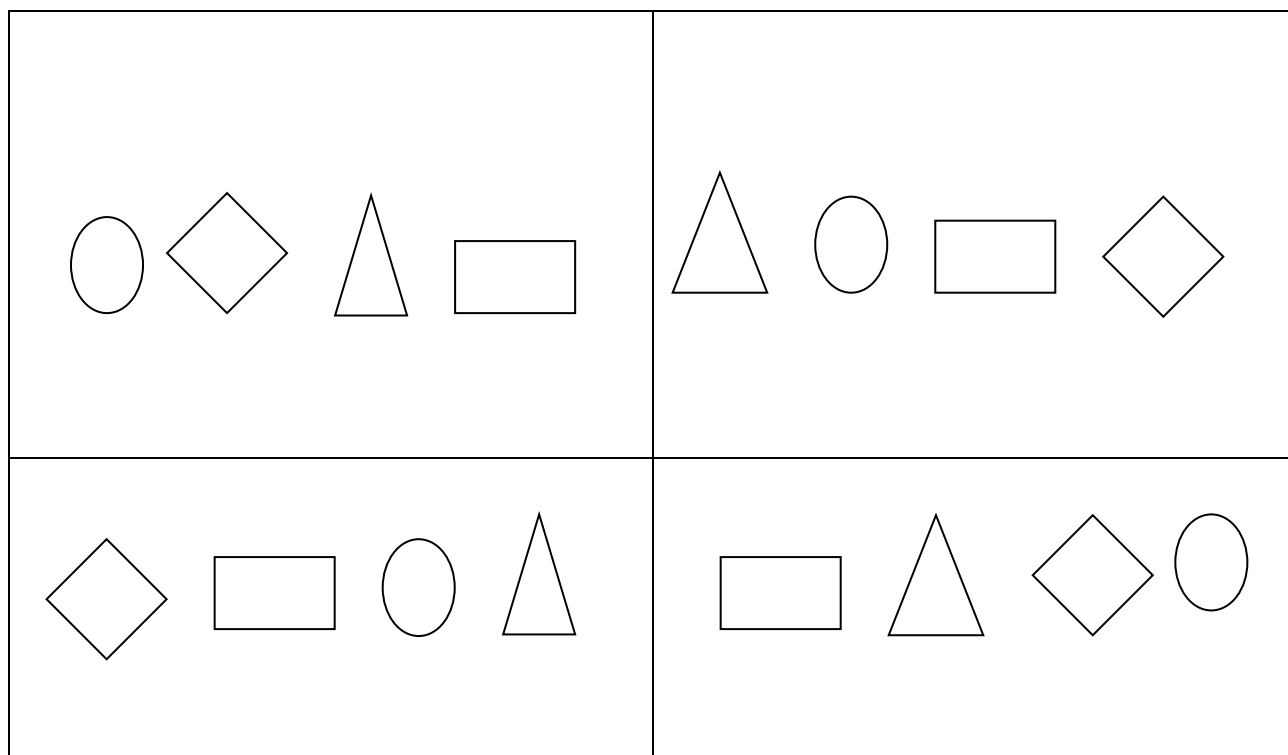
Всі веселі? От чудово!

А тепер до праці знову.

5.Вправа «Розфарбуй фігуру»

Мета : уточнити вміння дітей називати кольори та розрізняти геометричні фігури.

Картки розрізняються розміщенням геометричних фігур (ромб, трикутник, прямокутник, овал).

6. Вправа «Най – най!»

Мета : підвищення самооцінки.

Діти називають ім'я тієї дитини , у якої найбільш виражена та чи інша позитивна риса, названа психологом : найрозумніший, найдопитливіший, найвеселіший, найдружніший.

Заняття 10

Тема : *Ми – активні та працюючі!*

Мета : готувати дітей до навчання, розвивати пізнавальну активність, пробуджувати зацікавленість до навчання, формувати усвідомлення моральної цінності учіння, доброти та співпереживання.

Хід заняття

1.Вправа «Настрій» , який ви принесли із собою.

Мета : діагностика самопочуття дітей.

Дитина до косички сонечка прикріплює стрічку відповідного кольору. Психолог аналізує настрої дітей, запевняє, що до кінця заняття разом із дітьми допоможе покращити настрої окремих дітей.

2.Вправа «Головоломка»

Мета : розвиток образного мислення та уміння планувати свої дії подумки.

Дітям на декілька хвилин показуємо певне зображення.

Завдання : відтворити зображене у себе на столі за допомогою паличок чи сірників.

3.Вправа «Що треба у школі»

Мета : формувати в дітей само організованість та самоконтроль.

Діти разом із психологом складають список усіх необхідних речей у школі – від канцтоварів до спортивної форми , розказуючи про те, навіщо потрібен в школі цей предмет.

4.Вправа «Запам'ятай картинку»

Мета : розвиток пам'яті, зорового сприйняття, довільної уваги.

- Діти, розгляньте сюжетний малюнок із зображенням предметів.

Розкажіть про його зміст. Психолог перегортає сторінку:

- - Які із намальованих предметів були на попередній сторінці, а які з'явилися вперше?

5.Вправа «Контролюй емоції та поведінку»

Мета : саморегулювання і зняття психоемоційного напруження дітей.

Інструкція : пояснити дошкільнятам, що таке емоції і до чого вони можуть призвести, якщо не вміти регулювати ними і контролювати їх.

Дітям кажуть :

1. Якщо ти відчуваєш, що починаєш хвилюватися і тобі хочеться когось вдарити, існує досить простий спосіб доведення собі своєї сили : обхопити долонями лікті і сильно притиснути руки до грудей. Це поза витриманої людини, тобто людина бере себе в руки».

2. «Спробуй сильно-сильно надавити п'ятками на підлогу, руки затисни в кулаки, і зчепи зуби. Ти – могутнє дерево, в тебе сильні корені, і ніякий вітер тебе не зламає. Це поза впевненої в собі людини»;

3. «Якщо ви втомитеся у школі на уроці, то на перерві необхідно встати, розвести широко ноги, зігнути їх трошки в колінах, зігнути тіло і вільно опустити руки, випрямити пальці, нахилити голову до грудей, трошки труснути головою, руками, ногами, тілом. Ти витрусив всю свою втому, але ще трошки залишилось, спробуй ще раз».

6. Фізкультхвилинка «Гуси – лебеді»

Мета : зняття напруження

Гуси – лебеді летіли,

На лужку тихенько сіли.

Покружляли, поклювали

І тихонь всі встали.

7. Вправа «Розрізані картинки»

Мета : вправляти дітей в умінні складати малюнок із його частин, розвивати образне мислення.

Для гри беремо будь – яку листівку (картинку) і розрізаємо на декілька частин.

Завдання : дитина складає ціле зображення.

8. Гра «Прилетіли птахи»

Мета : розвиток уваги дошкільників.

Психолог попереджає дітей, що називатиме тільки птахів, а якщо помилиться, треба плескати в долоні.

- Починаємо!

- Прилетіли : граки, синиці, жуки, ластівки, комарі, зозулі, стрижі, ведмеді.

9. Вправа «Мій настрій»

Мета : діагностика самопочуття дітей наприкінці заняття.

Дитина до косички сонечка прикріплює стрічку кольору, який передає її настрій.

Психолог аналізує настрої дітей після заняття.

Література :

1.Корекційна робота психолога /Упоряд. О.Главник . – К.: К 66 Шкільний світ, 2002, - 112с. – (Психолог. Бібліотека. Вип.3).

2.Розвиток уваги та навичок навчальної діяльності 5-броків:Навчальний посібник.2-е видання, перероблене. – Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2006.

3.Кашуба Л.І. Підготовка до школи дітей шестирічного віку : конспекти занять. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2001.

4.Чуб Н.В. Ігри впродовж дня. Вправи на розвиток уваги дошкільників, пам'яті, уяви дитини –Х.: Веста, 2007.

5.Пишемо граючи : Посібник для дітей віком від 5 років. – Х.: Веста : Видавництво «Ранок», 2007.

6. ПРОФІЛАКТИЧНИЙ БЛОК

Тема : Як підготувати дитину до школи

Мета : попередження труднощів при роботі з дітьми по підготовці їх до подальшого навчання у школі.

Завдання :

- розширення знань батьків, педагогів про складові готовності дитини до школи;
- вироблення рекомендацій щодо розвитку пізнавальної сфери дошкільників;
- удосконалення знань про особливості психічного розвитку шести-річок;
- усвідомлення ролі дорослих : психолога, батьків, педагогів у підготовці дитини до подальшого навчання у школі, забезпечення ними комфортних умов для збереження психічного та фізичного здоров'я дошкільника.

Цільова група : батьки , педагоги, практичні психологи

Методи роботи : психолого – педагогічний семінар – практикум, батьківські збори, ділова гра.

№	Тема занять	Вид роботи	Кількість годин
1.	Сьогодні - до школярик, а завтра вже школяр!	Батьківські збори	2год.
2.	Формування повноцінної навчальної мотивації.	Ділова гра для педагогів	2год.
3.	Психолого – педагогічний супровід на етапі прийому і	Семінар – практикум	2год.

4.	шкільної адаптації дітей. Останнє вільне літо перед школою.	Ділова гра	2год.
5.	Розвиваємо увагу дитини.	Батьківські збори	2год.

Батьківські збори на тему :

«Сьогодні – дошколарик, а завтра вже школяр!»

1.Вправа «Знайомство»

- Пропоную представити себе і продовжити речення : «Про мою дитину сказали б , що вона...»

2.Повідомлення мети батьківських зборів :

«Підготовка дитини до подальшого навчання у школі»

3.Інформація психолога

Похід у перший клас – одна з найголовніших подій у житті малюка. Як правило, до цього важливого дня всі батьки ретельно готуються. І готують свою дитину. Учуть її писати, читати й рахувати. Купують портфель і шкільні приладдя. Серед батьків сьогодні існує думка, що краще віддати дитину до школи раніше. Тоді вона і закінчить її раніше. А навіщо? Куди поспішати дитині? Адже вона повинна навчитися ще й налагоджувати стосунки з людьми, відстоювати свою точку зору, бути самостійною.

Для початку визначтеся, чого Ви хочете? Якщо Вашому малюку ще не виповнилося шість років до першого вересня, то не потрібно його мучити й віддавати в школу завчасно. Він ще до неї не готовий , навіть якщо Ви навчили його прекрасно читати й рахувати. Нерідко трапляються такі ситуації, в яких батьки дитини, що народилася, наприклад, улітку, наполягають на тому, щоб її взяли до першого класу. Батьки ! Насамперед, задумайтесь самі, чи готовий Ваш малюк не просто всидіти 35 хвилин навчального часу, але й утримувати увагу такий тривалий час? Крім того, ні для кого не секрет, що навіть першокласникам, порушуючи всі вимоги, сьогодні задають домашні завдання. А це означає, що дитина буде навчатися 4-5 уроків у школі та проводитиме 2-3 години за письмовим столом, виконуючи домашні завдання.

Отже, якщо дитина посидюча, уважна, прекрасно налагоджує взаємини з однолітками й дорослими, легко адаптується в незнайомій обстановці, із задоволенням виконує різноманітні навчальні завдання в ігровій формі, Ви можете віддавати її до першого класу. А якщо Ви – батьки активного непосиди, що використовує будь – яку хвилинку, щоб погратися або попустувати, то Вам потрібно звернутися до фахівців – педагогів та психологів. Вони допоможуть визначитися – відправляти дитину до першого класу або ще рік почекати, дати маляті вдосталь награтися й підрости.

До 1 вересня потрібно готувати не тільки портфель і шкільні приладдя. Малюк повинен бути готовий морально до нової обстановки, нових дітей і дорослих. Тому знайомство зі школою добре було б розпочати не у вересні, а набагато раніше. Приведіть дитину до школи, пройдіться коридорами, погуляйте по спортивному майданчику. Обов'язково розкажіть, як Ви пішли до першого класу. Поясніть малюкові, чим школа відрізняється від дитячого садочка, до якого він звик.

Навесні познайомте дитину із учителькою. Тоді у вересні Ви уникнете тривожності, що виникає в маленьких учнів під час зустрічі з новими дорослими.

Період адаптації до першого класу в кожної дитини триває по – різному. Хтось звикає практично відразу, а комусь знадобиться досить довгий час, щоб стати школярем. Якщо дитина йде до школи неохоче, говоріть із нею, намагайтеся з'ясувати, що її хвилює. Можливо, в неї не складаються стосунки з однокласниками. Намагайтеся частіше спілкуватися із учителькою, адже вона бачить Вашого малюка в різних ситуаціях і може допомогти Вам порадою.

Коли малюк повертається зі школи, запитуйте в нього, що цікавого він сьогодні довідався. Якщо дитина почуває, що Вам не байдужі її шкільні успіхи, той навчатися буде із більшим задоволенням.

- Коли дитину вважати готовою до школи? Як тільки їй виповниться 6 чи 7 років?

Мабуть, не завжди віковий чинник є вирішальним. Як на одному дереві не всі яблука дозрівають водночас, так і наші діти – комусь не рано іти до школи і в 6 років, а комусь зарано ще й у 8.

Є два глобальних критерії готовності дитини до школи – фізіологічна та психологічна готовність. У свою чергу психологічна готовність складається з інтелектуальної, емоційної та соціальної.

Що означає фізіологічна готовність?

Мабуть, знайти малюка – шестирічку, який би був фізіологічно готовий до школи, досить складно. Спробуйте провести такий простий тест, що дозволяє визначити, чи досягло маля фізіологічної зрілості: потрібно зап'ястя прикласти до верхівки та спробувати дістати пальцями вуха. У дорослого це не викликає труднощів. І в дітей – семирічок – теж. А от серед шести річок є небагато дітлахів, які здатні дістати пальцями вушка.

Вважається також, що до моменту початку навчання в дитини повинні змінитися мінімум два молочних зуби. А ще краще, якщо до моменту приходу до школи зміна зубів буде відбуватися повним ходом.

Якщо в дитини є будь – які логопедичні проблеми, то це теж свідчить про низький рівень фізіологічної готовності.

Якщо дитина часто хворіє, у неї знижений імунітет, є які – небудь хронічні захворювання, - це ще одне протипоказання щодо того, щоб віддавати її рано до школи.

Звичайно, важливо, щоб дитина пішла до школи фізично підготовленою, однак це не є єдиною умовою. Одним із найнеобхідніших показників є

ПСИХОЛОГІЧНА готовність

Її зміст полягає у певній системі вимог, які будуть поставлені дитині під час навчання. Дуже важливо, щоб вона була здатною впоратися із ними. Психологи поділяють готовність до школи на три види:

- Особистісну
- Вольову
- Інтелектуальну

Особистісна готовність

Складається з навичок і здатностей контактувати із однокласниками та вчителями. Адже навіть ті малята, які відвідували дитячий садок і залишалися на деякий час без батьків, опиняються в школі серед незнайомих їм людей.

Уміння дитини спілкуватися з однолітками, діяти разом з іншими, поступатися, підкорятися за необхідності, уникати конфлікту – якості, які забезпечують їй безболісну адаптацію до нового соціального середовища. Це сприяє створенню сприятливих умов для подальшого навчання в школі. Дитина нібито повинна бути готовою до соціальної позиції школяра, без якої їй буде складно, навіть якщо вона інтелектуально розвинена. Якщо ж такої готовності немає, то дитина вчиться нерівно, успіхи спостерігаються тільки на тих заняттях, які є для дитини цікавими, а решту завдань малюк виконує недбало, наспіх.

Якщо дитина зовсім не хоче йти до школи та навчатися, то причиною цього може бути залякування школою, особливо якщо малюк невпевнений у собі, боязкий. («Ти двох слів зв'язати не можеш, як же ти до школи підеш?», «От підеш до школи, там тобі покажуть!») тому необхідно сформулювати правильне уявлення про школу, позитивне ставлення до вчителів, до книг. Саме особистісній готовності до школи ви повинні приділити багато уваги.

Вольова готовність

У школі на дитину чекають не тільки друзі, ігри і розваги. Дитині потрібно розповісти, що навчання – це ще й напружена праця. І від дитини вимагатиметься робити не тільки те, що їй хочеться, але й те, що вимагають вчитель, шкільний режим, програма.

До шести років відбувається оформлення основних структур вольової дії. Дитина вже здатна поставити мету, створити план дії, реалізувати його, переборюючи перешкоди, оцінити результат.

У віці 6 років дитина спроможна вже аналізувати власні рухи і дії. Тому вона може навмисно заучувати вірш, відмовитися від гри заради виконання «дорослого» завдання. Це є важливим для розвитку гармонійної особистості. Також важливим аспектом можна назвати формування в дітей

пізнавальної діяльності. Вона полягає у формуванні в дітей здатності переборювати труднощі, прагненні не пасувати перед ними, долати їх самостійно.

Інтелектуальна готовність

Саме інтелектуальній готовності всі батьки віддають «пальму першості», адже багато з них розуміють її дуже своєрідно. Так, дитина читає, так, її «напхали» знаннями, вона лічить до ста і навіть більше. Важливо, щоб дитина до школи була розумово розвиненою. Але розумовий розвиток не полягає у значному словниковому запасі. Умови життя змінилися. Тепер дітей оточують різні джерела інформації, і вони буквально перенасичені новими словами та виразами. Їхній активний словник різко зростає, але це ще не свідчить, що так само розвивається і мислення. Тут не існує прямої залежності. Дитина повинна навчитися порівнювати, узагальнювати, робити самостійні висновки, аналізувати. Тому дослідники дошкільників з'ясували, що дитина шести років здатна засвоїти факти взаємодії організму із середовищем, залежності між формою предмета та його функцією, прагненням і поведінкою. Але досягає дитина цієї здатності тільки тоді, коли з нею займаються. Причому не навчаючи спеціально, а спілкуючись.

Дітей дошкільного віку характеризує допитливість. Це вік «чомучок». Але часто трапляється, що допитливість зникає, і в школі, навіть початковій, у дітей виникає інтелектуальна пасивність. Ця пасивність призводить до відставання. Як цього уникнути? Раджу завжди відповідати на запитання дитини. Якщо ви будете підтримувати її інтерес до пізнання, то їй буде легше розвиватися.

Емоційна зрілість.

Крім мислення для малюка дуже важливою є емоційна зрілість, яка містить самоконтроль та вміння зосередитися на кропіткій роботі.

До шести років дошкільник повинен добре знати свою адресу, назву міста, де він проживає, назву країни, її столиці. Знати імена та по батькові батьків, де вони працюють і розуміти, що його дідусь – це чийсь тато (батька або матері). Орієнтуватися в порах року, їхній послідовності та основних ознаках. Знати назви місяців, днів тижня, поточний рік. Знати основні види дерев, квітів, розрізняти свійських і диких тварин.

4. Анкетування батьків «Чи готова дитина до школи?»

5. Вправа «Рефлексія»

- Шановні батьки, пропоную Вам продовжити речення «Що я можу зробити для дитини, готуючи її до школи...».

6. Рекомендації батькам щодо підготовки дитини до школи

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

У шість років дитина має :

- Виконувати завдання, не відволікаючись близько 15 хвилин;
- Знаходити 5 – 6 відмінностей між предметами;
- Утримувати в полі зору 8 – 10 предметів;
- Виконувати самостійно завдання відповідно до зразка;
- Точно копіювати візерунки або рух;
- Уміти відшукати однакові предмети;
- Запам'ятовувати не менш як 7 - 8 запропонованих предметів або слів;
- Запам'ятовувати вірші, лічилки, загадки й розповідати їх;
- Переказувати близько до тексту оповідання та казки;
- Розповідати з пам'яті зміст сюжетної картинки;
- Запам'ятовувати ряди цифр (від 4 до 6) за допомогою зору та слуху;
- Розповідати про події свого життя, пригадуючи всі подробиці;
- Уміти вибудовувати послідовність подій і складати зв'язну розповідь за картинками;
- Класифікувати предмети за певними ознаками;
- Добирати один до одного схожі предмети, пов'язуючи їх між собою за змістом;
- Знаходити в групах предмет, який не підходить до решти за спільними ознаками;
- Розв'язувати прості логічні задачі;
- Вибудовувати з фігур логічний ряд;
- Вільно володіти олівцем і пензликом;
- Зображувати на малюнку кілька предметів, об'єднуючи їх спільним змістом;
- Штрихувати та розфарбовувати малюнки, не виходячи за їхні контури;
- Орієнтуватися у зошиті в клітинку та в лінійку;
- Передавати на малюнку точну форму предмета, його пропорції, розташування частин.

Тема : Формування повноцінної навчальної мотивації

Форма проведення : прес – конференція

Хід гри

1.Вправа «Знайомство»

- Назвати своє ім'я, з якою квіткою Ви себе асоціюєте?

2.Оголошення теми прес-конференції.

Тема готовності дитини до школи – надзвичайно важлива і складна водночас. Тому ми і вирішили винести дане питання на прес – конференцію.

Ключові слова гри :

Мотив – спонукання людини до певних дій, вчинків.

Мотивація навчальної діяльності - прагнення знаходити приховані властивості речей, закономірності у властивостях навколишнього світу і використовувати їх.

3.Правила гри

Психолог представляє представників преси :

- До нашого залу завітали такі почесні гості :

- 1.Аудитор – експерт (методист районного відділу освіти)
- 2.Головний редактор журналу «Сонечко» (керівник дошкільного навчального закладу №7)
- 3.Коресподент газети «Дитячий садок» (вихователь – методист ДНЗ №7)
- 4.Фотокоресподент журналу «Психолог» (методист – психолог районного відділу освіти)
- 5.Магістри дошкільної педагогіки та психології (вихователі дитячих садків)

Психолог :

- Шановні представники преси, Ви маєте запитання до магістрів по темі. Кожна із груп отримує завдання і готує презентацію.

Завдання аудитора – експерта : фіксувати у протоколі рівень активності учасників гри за 5 – бальною системою; рецензує виступи учасників прес – конференції.

Вихователі (магістри) об'єднуються у 4 групи за принципом лічилки : зима, весна, літо, осінь.

Питання для груп :

- 1.Чому згасає інтерес до навчання ?
- 2.Передумови навчання.
- 3.Нові мотиви.
- 4.Мотиви навчальної діяльності.

4.Виступи груп (презентація напрацювань).

5.Виступ аудитора – експерта.

6.Підсумок ділової гри :

- Шановні колеги, представники преси! В.О.Сухомлинський стверджував, що добре, тепле слово педагога – місток між усіма членами колективу. Пропоную Вам сказати слова вдячності колегам, які працювали з Вами.

- Дякую за цікаву та змістовну прес – конференцію.

Тема: Психолого - педагогічний супровід на етапі прийому і шкільної адаптації дітей.

План семінару:

- 1.Вправа «Кошик почуттів».
- 2.Вступ до школи - важливий період в житті дитини.
- 3.Вправа «Презентація».
- 4.Правила проведення діагностики.
- 5.Тейпінг - тест.
- 6.Методики визначення рівня готовності дитини до шкли.
- 7.Ліплення з уяви.
- 8.Корекційно - розвивальна програма «Вчимося граючи!».
- 9.Рекомендації батькам щодо підготовки дитини до школи.

1.Вправа «Кошик почуттів».

Завдання : написати ті почуття, з якими ви йшли до школи, або ваші діти. (Дану вправу можна використати на зборах першокласників з метою діагностики проблем, які виникли у сім'ях).

2.Сучасні шкільні програми висувають підвищені умови до здатності дітей вчитися. Оскільки ж інтелектуальне і психофізичне навантаження на сьогоднішніх шестирічних першокласників зросло, особливо актуальною є проблема підготовки до школи п'ятирічних дітей.

Ш.Амонашвілі вважає, що в цей період життя дитини перед педагогом, який з нею працює, мають стояти конкретні завдання - психологічної, моральної, соціальної, розумової підготовки вихованця до «складної професії учня».

Над проблемою підготовки дітей до школи постійно розмірковував В.О.Сухомлинський. Він писав : «З яким трепетним хвилюванням переступають поріг діти поріг школи в перші дні свого навчання, як довірливо ставляться в вічі вчителю! Чому ж часто буває так, що через декілька місяців, а то й тижнів згасає вогник у дитячих очах, чому для деяких дітей навчання стає мукою?».

Як же зробити перехід дитини до шкільного навчання не тільки безболісним, а й радісним та бажаним?

Звичайно, вважав відомий український психолог Г.С.Костюк, треба готувати дитину до школи, бо навчання в першому класі спирається на ті досягнення в розвитку, з якими діти приходять туди».

3.Вправа «Презентація».

Розгляд таблиці «Готовність дитини до школи». (Розподіляємо учасників семінару на 5 підгруп).

- На протязі 10 хвилин ви маєте підготувати невеличке повідомлення :

- 1.Фізіологічна готовність
 - 2.Інтелектуальна готовність.
 - 3.Мовленнево - комунікативна готовність.
 - 4.Емоційно - вольова.
 - 5.Мотиваційна готовність.
- (Захист проектів)

4.Правила проведення діагностики

Для тестування вам знадобиться:

1. Гарний настрій. Адже для дитини ви - перша людина, з якою вона познайомилась у школі. І саме ви сформуєте в ній ставлення до навчального процесу, можливо, на тривалий час. Порада : контролюйте свої емоції і вираз обличчя.

2. Звичне звертання. Поцікавтеся, до якого звертання звикла дитина.

3. Тілесний контакт. Якщо ви забираєте дитину від мами та ведете до кабінету, дайте їй руку, - так малюк буде почувати себе спокійніше.

4. Ставлення як до дорослого. Не підлещуйтеся та не сюсюкайте з дитиною. Діти дуже тонко відчують нещирість і замикаються в собі.

5. Зняття тривоги. Якщо ви помітили, що дитина нервує, не розпочинайте відразу тестування. Поговоріть на нейтральні теми, покажіть що - небудь цікаве. Нехай дитина звикне і розслабиться.

Для тестування знадобиться :

- > Декілька альбомних аркушів (А -4);
- > Простий олівець;
- > Бланки тестів і матеріалів, що є стимулом (картки);
- > Кольорові олівці чи фломастери;
- > Ножиці;
- > Секундомір.

- Не забувайте, що дитина може утримувати увагу хвилин 5-7 хвилин, потім - перерва, потім ще 5 - 7 хвилин. Заняття у дитячому садку недаремно тривають лише 25 хвилин. Бажано, щоб тестування тривало 30 - 40 хвилин і мало дві невеликі перерви.

- Важливий момент тестування - знайомство з батьками. Вони переживають, чи виявить їхня дитина «потрібний» результат. Намагайтеся здобути прихильність батьків. Поцікавтеся особливостями дитини, її звичками. У той час, поки ви будете спілкуватися з дитиною, батьки можуть заповнити анкету. (Додаток 1)

Що потрібно знати, розпочинаючи діагностику?

1. Обов'язково звертайте увагу на інструментарій до тестів. Пам'ятайте, що якщо їх виконувати неточно, зміст завдання, а отже, і отриманий результат можуть повністю змінитися.

2. Значна кількість методик вимагає спеціального матеріалу, який стимулює : картки, тексти. Приготуйте все заздалегідь.

3. Не забувайте : кожний тест розрахований для певного віку. Деякі методики можна використовувати в різних вікових групах, але при цьому необхідно звертати увагу на інструкцію та спосіб подання матеріалу для кожного віку.

4. Отримані результати не можуть бути однаковими для різного віку. Тому будьте уважними під час їхньої інтерпретації, обов'язково звіряйте їх типовими для дітей одного віку результатами. Пам'ятайте про те, що за даними ЛІШЕ ОДНІЄЇ методики не можна зробити висновок про «нерозумність», так і про обдарованість дитини. Такий висновок може бути зроблений тільки в тому

випадку, якщо дані всіх інтелектуальних тестів (або більшості з них) будуть нижчими або вищими за норму.

5. Ніколи не намагайтеся працювати з дітьми через силу, без їхнього добровільного бажання.

6. Не згадуйте, що перевіряєте дитину, чи тестуєте її.

5. Тейпінг – тест

За допомогою цього тесту можна з'ясувати особливості нервової системи дитини.

Інструкція : Уяви, що ти – дятел, який стукає своїм дзьобом – лєовцем у дерево – папір. Намагайся поставити якнайбільше крапок у кожному квадраті.

На кожен квадрат відводиться 5 секунд, а потім даємо сигнал перейти до наступного квадрата. Під час цього тесту дитина не повинна торкатися рукою об стіл.

Придивіться, який «візерунок» вийшов у квадратах. Якщо у 1 квадраті точки стоять густо, а в наступних – рідше – дитина швидко втомлюється, отже, треба частіше робити перерви.

(Практичне виконання даного тесту)

6. Діагностичні методики визначення рівня готовності дитини до школи.

7. Ліплення квітки (хвилинка релаксації).

8. Презентація корекційно — розвивальної програми.

9. Рекомендації батькам по підготовці дитини до школи.

10. Виставка літератури по темі.

Рекомендації батькам, педагогам

Ігри для розвитку тонкої моторики руки

Розвивати в дітей тонку моторику руки необхідно для красивого почерку. З цією метою дітям пропонують малювати різні бордюри, перемальовувати з дошки геометричні фігури, штрихувати їх тощо. Якщо в дитини немає навчальної мотивації, то вона не буде довго і старанно виконувати запропоновані завдання. У цьому випадку допоможе ігрова мотивація.

Дітям можна запропонувати погратися в художників-чарівників, під ручкою чи олівцем яких усе оживає, тому вони можуть допомогти героям якогось оповідання чи казки. Потім дошкільникам читають невелике оповідання чи казку, де за сюжетом героям доводиться, наприклад, їхати потягом, а для цього потрібні рейки, які слід намалювати; треба перепливати річку на плоті, який також треба намалювати; заблукавши в лісі, герої хочуть знайти гриби і ягоди, щоб поїсти, художники - чарівники можуть допомогти їм.

Ігри, що сприяють засвоєнню звукового аналізу слів

Гра полягає в тому, що дітям пропонують стати добрими чарівниками і вирушити в країну слів, звідкіля надійшов лист із проханням виручити слова, які зачарував у своєму замку злий чарівник. Звільнити слова можна тільки за

умови, якщо добрий чарівник правильно визначить звуковий склад слова, який можна угадувати до трьох разів. Якщо із третього разу слово не буде розчаровано, тобто не буде визначено його звуковий склад, то воно залишається в замку, якщо ж звуковий аналіз буде зроблено правильно, то слово зможе втекти із замку.

Потім вихователь описує замок, у якому перебувають зачаровані слова, і говорить, що дорога до нього зараз вільна, тому що злий чарівник кудись пішов. «Ми заходимо до першої кімнати, — говорить вихователь, — і бачимо в ній слова (дає якісь слова). Спробуймо їх звільнити. Тільки треба поквартитися, поки не повернувся чарівник». Потім кожній дитині по черзі доводиться бути добрим чарівником і розчаклувати слова, а вихователь повідомляє про результат: вдалося чи ні звільнити слова. Гра має проводитися емоційно: вихователь разом з учнями радіє з приводу кожного звільненого слова і засмучується через невдачі добрих чарівників.

Ділова гра з елементами тренінгових вправ

ТЕМА : Останнє літо перед школою

Мета: ознайомити батьків з особливостями розвитку в шестирічних дітей уваги, пам'яті, мислення, мови та уяви; запропонувати дорослим зразки психологічних ігор та вправ, спрямованих на корекцію уваги, пам'яті, мислення, уяви дітей, які стануть у пригоді, готуючи дитину до школи.

Форма проведення : ділова гра за участю батьків, вихователів, психолога

Хід гри

- 1.Вибір опонентів, рецензентів, експертів.**
- 2.Формування 3—4 груп батьків із метою визначення проблемних завдань.**
- 3.Виступ вихователя**

Найважливішими і найбільш значимими людьми в молодшому віці для дітей є батьки. Дитина ще не має свого ставлення до школи. Вона чує нові слова, які лякають її своєю незрозумілістю: обов'язок, посидючість, дисципліна. Ці поняття їй невідомі. Тому багато чого залежить від психологічної позиції, яку займають батьки.

Насамперед дізнайтеся, чи хоче ваша дитина йти до школи.

4. Тест «Чи хоче дитина йти до школи?».

1. Коли я піду до школи, у мене з'явиться багато нових друзів.
2. Мені цікаво, які в нас будуть уроки.
3. Думаю, що буду запрошувати на свій день народження весь клас.
4. Мені хотілося б, щоб урок тривав довше, ніж перерва.
5. Цікаво, що в школі пропонують на обід?
6. Коли я піду до школи, то буду гарно вчитися.
7. Найкраще в шкільному житті - це канікули.

8. Мені здається, у школі більше цікавого, ніж у дитячому садку.
 9. Мені хочеться в школу, тому що діти з мого будинку вже навчаються.
 10. Якби мені дозволили, я пішла б учитися торік.
- Обведіть номери висловлювань, із якими ваш малюк погодиться і порахуйте кількість позитивних відповідей.

Сума 1—3 бали — ваша дитина вважає, що непогано живе і без школи. Вам слід замислитись над причинами такої думки.

Сума 4—8 балів — так, у школу хочеться, але в основному дитина мріє поки що про нові ігри і друзів.

Сума 9-10 балів — вам не варто тривожитись. Добре, якщо ваша дитина збереже таке ставлення до школи на найближчі 12 років.

5. Чи обов'язково потрібно готувати дитину до школи?

Існують дві протилежні точки зору.

Перша — готувати ретельно, постійно займатися, вчити читати, писати.

Друга — не треба поспішати та приділяти підготовці до школи особливу увагу, мовляв, усе прийде само собою.

Як же відшукати ту «золоту серединку», щоб і допомогти дитині прийти до школи максимально підготовленою, і не відбити бажання вчитися? Не потрібно заздалегідь виконувати навчальну програму першого класу, а створювати умови для загального розвитку дитини.

6. Правила занять із шестирічною дитиною.

1. Заняття мають будуватися на принципі добровільності та зацікавленості.

2. Тривалість заняття не має перевищувати 20—25 хвилин (*якщо комплексне — 35 хвилин*), з обов'язковою фізкультурною паузою.

3. Не намагайтеся чогось навчити дитину, коли вона стомлена, роздратована.

4. Найголовніше, щоб заняття були не довготривалими, а регулярними, обов'язково враховували індивідуальний темп розвитку маляти.

5. Підготовка до школи має бути системною, комплексною, відповідати віковим та індивідуальним особливостям дитини.

7. Повідомлення вчителя початкової школи

Здійснився перехід середньої школи на нову систему навчання — дванадцятирічний цикл з початком навчання в 6 років. Тому проблема психологічної готовності до школи стала ще більш актуальною, її образно можна порівняти з фундаментом будинку, а міцний фундамент — необхідна умова подальшого якісного будівництва. Необхідний деякий початковий рівень психічного розвитку дитини, без якого початок навчання в школі, як правило, буде сумним і з дуже низькими результатами. Відставання в навчанні відобразиться на розвитку особистості дитини не найкращим чином.

Робота з розвитку пізнавальних процесів, формуванню комплексної навчально-соціальної мотивації, розвитку здібностей необхідна для більшості

дітей. Якщо не будуть створені хороші умови для старту в країну Знань, то процес адаптації до школи може розтягнутись на довший період.

8. Виступ психолога «Особливості психічного розвитку шестирічних дітей».

В молодшому шкільному віці відзначається нерівномірність психофізіологічного розвитку у різних дітей. Зберігаються також відмінності в темпах розвитку хлопчиків та дівчаток.

Перехід до систематичного навчання ставить високі вимоги до навчальної працездатності дітей, яка в їхньому віці ще нестійка, опірність утомі низька.

Початок навчання в школі веде до різких змін соціальної ситуації розвитку

дитини. Вона стає «суспільним» суб'єктом і має тепер соціально значимі обов'язки. Вся система життєвих відносин дитини перебудовується і багато в чому визначається тим, наскільки успішно вона впорається з новими вимогами.

Провідною в молодшому шкільному віці стає навчальна діяльність. Вона визначає важливі зміни, які відбуваються в розвитку психіки дітей на даному віковому етапі. Проте, ця роль не виключає того, що дитина цього віку активно включена і в інші види діяльності (*гру, елементи трудової діяльності, заняття спортом, мистецтвом та ін.*), у ході яких вдосконалюються і закріплюються нові досягнення дитини.

Повноцінне життя дитини в даному віковому періоді можливе лише при активній допомозі дорослих (*учителів, батьків, вихователів, психологів*), основним завданням яких є створення оптимальних умов для розвитку і реалізації потенційних можливостей молодших школярів з урахуванням індивідуальних можливостей кожної дитини.

Велика роль у пізнавальних процесах молодшого школяра приділяється увазі. К.Д. Ушинський правильно помітив, що увага це двері, через які проходить усе, що тільки входить в душу людини із зовнішнього світу. Дитина не може бути уважна в загальному. Її увага завжди проявляється в певних конкретних психічних процесах: вона вдивляється, вслуховується, відгадує загадку, пробує прочитати слово в «Букварі» або захоплено малює, грає...

Увага не тільки створює найкращі умови для психічної діяльності, але й несе «варту», допомагаючи своєчасно реагувати на різні зміни в навколишньому середовищі і в самому собі, власному організмі.

Увага - це форма організації пізнавальної діяльності, вибіркова направленість свідомості на певний об'єкт, зовнішній або внутрішній.

Характерною рисою дитини дошкільного віку є те, що її увагу привертають привабливі зовні предмети. Увага залишається доти зосередженою, доки зберігається інтерес до об'єктів: предметів, подій, людей. Увага в цьому віці є мимовільною і рідко виникає під впливом якої-небудь поставленої мети.

Психологи вважають, що появі й розвитку довільної уваги передують формування регульованого сприйняття й активне володіння мовою. Чим краще розвинута мова в дитини дошкільного віку, чим вищий рівень розвитку

сприйняття, тим раніше сформується довільна увага. Для того, щоб дошкільник вчився керувати своєю увагою, його слід просити більше міркувати вголос

Стійкість уваги залежить від індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку. Нервові й хворобливі діти частіше відволікаються, ніж спокійні й здорові.

9. Робота в парах.

Вправи на розвиток концентрації і стійкості уваги

1. У друкованому тексті закресліть букву «а», а букву «б» підкресліть. Фіксується час виконання та допущені помилки.

2. Знайдіть відмінності на двох малюнках. (*Готуються 2 пари малюнків, які мають по 10—15 відмінностей*).

3. Домалюйте малюнки.

4. Знайдіть невідповідність змісту малюнка.

Вправа на збільшення об'єму уваги та короткочасної пам'яті

Запам'ятайте порядок розміщення предметів за декілька секунд. Число предметів поступово збільшується.

Вправа на тренування розподілу уваги

Полічіть від 10 до 1 і одночасно виконуйте прості фізичні вправи (*наклони, присідання, повороти*).

Вправа на розвиток здібності переключати увагу

Уважно слухайте і плескайте в долоні, коли почуєте слово - назву тварини. Стіл, ліжка, *ведмідь*, зошит, книжка, *горобець*, виделка і т. д.

Вправа на розвиток довільної уваги

На аркуші паперу намалюйте 10 трикутників. Будьте уважні, інструкція дається один раз: заштрихуйте червоним олівцем третій, сьомий і дев'ятий трикутники.

10. Виступ психолога. Пам'ять шестирічної дитини.

Пам'ять - це запам'ятовування, зберігання і відтворення інформації.

У дітей шестирічного віку переважає мимовільна пам'ять. Дитина легко і надовго запам'ятовує те, що викликало її мимовільний інтерес, що захопило її своєю яскравістю, незвичністю; запам'ятовує краще те, з чим вона активно діяла (*грала, конструювала і т. д.*). Суттєву роль при цьому відіграє слово. Якщо предмети, з якими зустрічається дитина, називаються, то вона запам'ятовує їх краще.

Але на цьому етапі життя в психіці дітей шестирічного віку з'являється важливе новоутворення — виникає довільна пам'ять. Вона виникає в тому випадку, коли дитина стикається з умовами, які вимагають від неї активного запам'ятовування і пригадування. Але одних цих умов ще недостатньо. Запам'ятовування повинно бути чимось мотивовано. Найбільш сприятливі умови для запам'ятовування, коли дитина виконує доручення дорослого в ігровій діяльності.

Важливим показником розвитку довільної пам'яті шестирічної дитини є не тільки вміння прийняти або поставити перед собою завдання, але й прокон-

тролювати його виконання, тобто здійснити самоконтроль. Більшість дітей цього віку успішно використовують самоконтроль як при запам'ятовуванні наочного, так і словесного матеріалу.

11. Виступ старшої медичної сестри

Якість пам'яті визначає правильне харчування. При напруженій розумовій діяльності необхідна велика кількість вітамінів, особливо вітаміни «А», «В», «С». Важливе значення таких елементів як фосфор, глютамінова кислота та її солі.

В раціон дитячого харчування включайте м'ясо, молоко, сир, яйця, чорний хліб, риб'ячий жир, грецькі горіхи, бутерброди з маслом, салати, заправлені олією або соєвим маслом.

Корисні «для голови» і більшість фруктів та овочів. Яблука, наприклад, допомагають сконцентрувати увагу на чомусь одному, суттєвому. Банани містять багато вітаміну В, його недостатність призводить до забування. В помідорах багато марганцю, що прекрасно для пам'яті. Виноград, як і яблука, сприяє «сконцентрованості», добре допомагає в навчанні. Зелений та червоний перець містять у три рази більше вітаміну С, ніж апельсини. Йогурт містить кальцію ще більше, ніж молоко, а кальцій впливає на збереження самовладання.

Не забувайте також про житній хліб, який містить вітамін В1.

12. Робота в групах. *Вправи-ігри для розвитку пам'яті.*

1. «Я поклав у мішок».

Той, хто починає гру, говорить: «Я поклав у мішок яблука». Наступний повторює сказане і додає що-небудь своє. І так далі.

2. «Я — фотоапарат».

Протягом декількох секунд уважно розгляньте всі предмети, які знаходяться на столі. Потім закрийте очі та перерахуйте те, що запам'ятали.

13. Виступ психолога про мислення і мову дитини.

Мислення дитини пов'язане з її знаннями. До 6 років її розумовий кругозір достатньо великий. В процесі розумової діяльності відбувається розширення об'єму і поглиблення знань про навколишній світ. Ці стабільні знання утворюють ядро пізнавальної сфери дитини. Але в процесі розумової діяльності виникає і збільшується коло невизначених, не зовсім зрозумілих знань, які виступають у формі здогадок, передбачень, запитань. Ці знання є стимулятором розумової діяльності дітей.

Вирішуючи завдання, встановлюючи зв'язки і відношення між предметами, шестирічна дитина використовує ті самі форми навчальної діяльності, що і дорослі: наочно-діючу, наочно-образну, наочно-логічну.

Наочно-діюче мислення здійснюється шляхом реальної дії з предметами і виникає ще в ранньому віці. Але шестирічна дитина вдається до цього виду мислення, коли перед нею стоїть завдання, для вирішення якого у неї немає досвіду або знань.

Найчастіше використовується образне мислення, коли дитина для вирішення завдань оперує уже не самими предметами, а

образами. Зміст образного мислення шестирічної дитини не обмежується конкретними образами, але поступово переходить на більш високий ступінь образно-схематичного мислення. Прояв образно-схематичного мислення ми зустрічаємо, спостерігаючи за процесом дитячого конструювання.

В 6 років починає формуватись також логічне мислення. Але найбільше значення для подальшого успішного навчання в школі має формування образного мислення. Рівень розвитку логічного мислення, як показало спеціальне дослідження, на цьому етапі ще не гарантує успішності навчання.

Образне мислення дозволяє дитині намітити потенціально можливий спосіб дії, виходячи із особливостей конкретного завдання.

Якщо ж цей процес здійснюється за допомогою абстрактного мислення, то врахування багатьох окремих особливостей ситуації стає для дитини досить важким.

Розвитку образного мислення сприяють, поряд із навчальною, й інші види діяльності (*малювання, ліплення, слухання казок, драматизація, конструювання*).

З розвитком мислення тісно пов'язана мова дитини. 6 років - це період її інтенсивного розвитку. До моменту вступу до школи дитина практично оволодіває словником, звуковим складом та граматиною рідної мови.

Розвиток голосового апарату дає можливість шестирічній дитині правильно вимовляти всі звуки рідної мови. Але зустрічаються діти з дефектами мови, які не вимовляють окремі звуки. Причина в недостатній рухливості мускулатури артикуляційного апарату, неправильній вимові окремих

членів сім'ї. З такими дітьми повинен займатись логопед. Не слід затягувати з цими заняттями, тому що неправильна вимова буде заважати дитині оволодівати граматиною.

Особливого значення в шестирічному віці набуває розвиток фонематичного слуху - здібність відтворити на слух звуки мови, розпізнавати і узагальнювати їх у словах.

14. Робота в парах.

Вправи для розвитку мислення.

1. Чим схожі і чим відрізняються муха і метелик, стіл і стільці, книжка і зошит, вода і молоко, піаніно і скрипка, сокира і молоток, місто і село.

2. Один із учасників починає слово, вимовляючи перший склад, інший його закінчує.

3. Знайдіть «зайве» слово:

- хоробрий, злий, сміливий, відважний;
- яблуко, слива, огірок, груша;
- молоко, сир, сметана, хліб;
- ложка, тарілка, каструля, сумка;
- сукня, сорочка, шапка, кофта;
- мило, митла, зубна паста, шампунь.

15. Виступ психолога. Що таке уява?

Можливість створювати щось нове, незвичне, закладається в дитинстві через розвиток мислення і уяви.

Уява це притаманна тільки людині можливість створення нових образів шляхом переробки попередніх образів. За допомогою уяви у нас формується образ ніколи не існуючого або не існуючого в даний момент об'єкта, ситуації.

Важливу роль у розвитку уяви дитини відіграє зовнішня опора. Якщо на початкових етапах уява дошкільника практично невід'ємна від реальних дій з ігровим матеріалом і визначається характером іграшок, атрибутами ролей, подібністю предметів, то у дітей 6 років уже не такий тісний взаємозв'язок між ігровим матеріалом та уявою. У якості ігрового матеріалу вони використовують шишки, камінці, листочки тощо.

16. Підсумок заняття.

Психолог пропонує батькам продовжити речення : «На цьому занятті я зрозумів, що...».

ТЕМА : Розвиваємо увагу дитини

Мета : ознайомити батьків із увагою як психічною функцією, з причинами неухважності дітей; практично запропонувати ігри на розвиток зосередженості та дати рекомендації батькам щодо розвитку уваги у дітей.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Вправа «Вислухай – поверни»

Батьки об'єднуються у пари (партнер А та партнер Б).

Партнер А розповідає про себе все. Що він хотів би повідомити на цей момент (2-3 хв.). партнер Б слухає і після закінчення повертає все, що почув, говорячи : «Я почув, що ти...». Далі партнери міняються ролями.

Обговорення :

- які почуття у вас викликало завдання?
- чи вистачило часу на розповідь?
- що було легше : слухати, чи відтворювати інформацію?
- коли слухали, то що відчували? А коли переказували?
- чи повністю була відтворена інформація?
- що допомагало правильно зрозуміти партнера?

2. Повідомлення психолога

Увага – психічна функція, яка виявляється у спрямуванні й зосередженості на певних об'єктах. Увага є запорукою успішного пізнання, навчання, праці, поведінки. На нервову систему як дитини, так дорослої людини щохвилини впливає безліч подразників : світло, шум, звуки людського мовлення, відчуття голоду, болю, спраги, втоми. Усе це привертає нашу увагу. Ми часто скаржимося на неухважність дітей. Причини неухважності різні. Їх слід знати і враховувати, щоб успішно виховувати дітей.

3. Виступ старшої медичної сестри

Неуважність є наслідком перевтоми. Якщо батьки дозволяють дивитися вечірні передачі, часто водять дітей у гості, якщо дитина пізно лягає спати – нервова система її пре збуджується.

Наслідок порушення правильного дихання, а отже, й постачання мозку киснем. Аденоїди (поліпи), розростаючись, заважають дихати через ніс, а це погано позначається на працездатності дитини.

- Недостатня розумова активність.

Якщо дитина пасивно слухає тривалі пояснення дорослих, стійкість уваги спадає, і вона відволікається на щось інше. Коли в процесі роботи треба не лише слухати, а й щось робити, то її увага отримує велику підтримку.

4. Виступ психолога

Неуважність може бути викликана неправильним вихованням дітей. Коли батьки купують дитині дуже багато книжок та іграшок, рано й часто водять її на виставки, у музеї, театри, вона звикає до постійної зміни вражень. Не розібравшись у них, дитина звикає до поверхневого ознайомлення із довкіллям, її увага стає поверхневою. У таких випадках дорослі повинні показати вже знайомий предмет, явище природи з нового боку, слід «відкрити» дитині ті якості предмета, його властивості, яких вона раніше не бачила.

Неуважність це й негнучка увага, відсутність вміння переключатися з одного предмета на інший. Це спостерігається у дітей із флегматичним типом темпераменту. Потрібна пауза, щоб дитина переключила свою увагу на новий зміст.

Виховання уваги – це виховання почуття відповідальності та тренування вольових зусиль. У дитини потрібно поступово й наполегливо виховувати прагнення домагатися мети, цілеспрямовано виробляти навичку бути уважною, вірити у свої сили.

Важливо вчити дитину робити не лише те, що їй цікаво, а й те, що не привертає уваги, але знадобиться у житті.

5. Завдання для батьків

1 група

На одній сторінці газети закресліть олівцем усі букви «а», намагаючись не пропускати їх. Ускладнене завдання : закреслити всі букви «а», обвести у кружечок усі «к», підкреслити всі букви «щ».

2 група

«Чого не вистачає?»

На одній сторінці розташовано декілька рядів найрізноманітніших предметів : овочі, фрукти, іграшки, транспортні засоби, меблі. На іншій сторінці в кожному ряду не вистачає одного предмета. Знайдіть його.

6. Підсумок заняття

- Що на занятті вам сподобалось найбільше?
- Для чого потрібно розвивати увагу дітей?

Рекомендації психолога щодо розвитку уваги дітей

1. Включайте в заняття завдання, що потребують тривалого зосередження : намалювати місто, прослухати і переказати казку.

2. Регулярно включайте дітей у виконання завдань за попередньо розробленим планом дій : можна складати будівлі з конструкторів, малюнки, орнаменти, аплікації, вироби, форму яких ви задасте словесно або за допомогою схеми.

3. Тренуйте дітей у переказі розповідей, казок за схематичним планом, складеним вами.

4. Пропонуйте дітям повторювати слова, цифри, речення, сказані вами, незакінчені фрази, які потрібно закінчити; запитання, на які потрібно відповісти.

5. Учть порівнювати, аналізувати зразок і результати своєї або чужої роботи, знаходити і виправляти помилки.

6. Швидкість переключення уваги можна тренувати за допомогою рухових вправ. Дитина повинна починати, виконувати й закінчувати свої дії за командою дорослого, швидко переходити від одного виду рухів до іншого : стрибати, зупинятися, крокувати тощо.

Література :

1. Безцінний порадник для батьків майбутніх школярів/С.Харитонова та ін. – К.: Шкільний світ, 2009.-120с.

2. Психологічна допомога батькам /Упорядник О.Главник. – К.: Шкільний світ, 2002.

3. Леві В.Л. Нестандартна дитина. – К., 1991.

4. Батьківські збори. – Випуск 2. – Сценарії, методики проведення, практичні додатки. Х. : Видавнича група «Основа», 2007.

5. Чуб Н.В. Розвиваємо пам'ять. Вправи, вірші, скоромовки для малюків 4-6 років / Художник Є.А.Мартиненко. – Х.: Видавнича група «Основа», 2007.

6. Психолог на батьківських зборах /Упорядник О.Главник. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2003.

7. Актуальні проблеми психології. Том 4 : Психолого – педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Збірник наукових статей / за загальною редакцією професора С.Д.Максименка та кандидата психологічних наук С.О.Ладивір. – К. : 2006.

8. Робота психолога з батьками / Упорядник Т.Гончаренко. – К. : Видавничий дім «Шкільний світ» : Видавництво Л.Голіцина, 2006.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: учеб. пособие для студ. вузов / Г.С. Абрамова. – 4-е изд., стереотип. – М.: Академия, 1999. – 672 с.
2. Агафонова І.Н. Психологічна готовність до школи в контексті проблеми адаптації // Київ : Початкова школа. – 1999. – № 1. – С. 61-63.
3. Андрієвський, Б. М. Проблеми готовності шестирічних дітей до навчання в школі / Б. М. Андрієвський // Педагогічний альманах : [збірник наукових праць] – Херсон : РПО, 2010. – Випуск 5. – С. 6–9.
4. Архипова І.А. Підготовка дитини до школи. Книга для батьків майбутнього першокласника. – Єкатеринбург : Факторія – 2006. – 224 с.
5. Бушкатова Н.О. Психологічна готовність шестирічної дитини до школи / [упоряд.: К. Муліка]. – Полтава : ПОІППО, 2008. – 84 с.
6. Божович Л.И. Психологические вопросы готовности ребенка к школьному образованию: учебн. пособие / Л.И. Божович. – Москва : Книга, 1992. – 123 с.
7. Большакова І. Проблеми психологічної готовності дитини до школи // Київ : Початкова школа. – 2005. – № 4. – С. 4-7.
8. Бугрименко Є.А. Шкільні труднощі благополучних дітей// Є.А. Бугрименко, Г.А. Цукерман – Москва : Книга, 1994. – 189 с.
9. Венгер Л. А. Готов ли ваш ребенок к школе? / Л. А. Венгер. – Москва : Слово, 1994. – 76 с.
10. Вікова психологія: навч. посіб. /за ред. Г.С. Костюка. – К., 2000. –273 с.
11. Виноградова Н.Ф. Сучасні підходи до реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками системи освіти – Москва: ФОРУМ: ИНФРА – 2000. – № 1; С. 7-12.
12. Вовчик-Блакитна О.О. Дитячі контакти та їх мотиви // Психологія дошкільника. Хрестоматія / Упоряд. Г. А. Урунтаєва. – 2-е вид., Стереотип. – Москва : Видавничий центр «Академія», 1998. – 384 с.
13. Возрастная и педагогическая психология: учеб. пособие для пед. ин-тов / под ред. А.В. Петровского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1979. – 287 с.
14. Волков В.С. Як підготувати дитину до школи // В.С Волков, Н.В. Волкова, – Токмак : ФЕНІКС, – 2004. – 192с.
15. Гуткіна Н.І. Психологічна готовність до школи, 4-е видання // Н.І. Гуткіна, – СПб : Пітер, 2006. – 208 с.
16. Дубровіна І.В. Готовність до школи. Керівництво практичного психолога // І.В. Дубровіна – Київ : Світич 1995. – 132 с.
17. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія: навч. посіб. // Т.В. Дуткевич – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
18. Журова Л.Є. Діагностика готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі // Л.Є. Журова, Є.Е. Кочурова, М.І. Кузнєцова – Тула: Джерельце, 1999. – 832 с.
19. Завалко Н.А. Теорія і практика індивідуалізації процесу навчання в багатоступеневою системою «дитячий садок-школа-вуз» // Н.А. Завалко, Барнаул : Азбука, 2000. – 336 с.

20. Запорожец А.В. Педагогические и психологические проблемы всестороннего развития и подготовки к школе старших дошкольников // Дошкольное воспитание. – 1972. – № 4. – С. 37–42.
21. Іщенко Л. В. Логіко-математичний розвиток дітей 5–7 років : навч. посіб. // Л. В. Іщенко, – Бердянськ: БДПУ, 2010. – 144 с.
22. Каменська В.Г. Дитяча психологія з елементами психофізіології // В.Г. Каменська – Москва: ФОРУМ: ИНФРА, – 2005. – 215 с.
23. Коломинский Л.Л. Вчителю про психологію дітей шестирічного віку // Л.Л. Коломинский, Е.А. Панько, – Київ : Світич, – 1998. – 190 с.
24. Корякіна І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення // І. В. Корякіна – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 3. – С. 176–185.
25. Кравцова Є.Є. Психологічні проблеми готовності дітей до навчання в школі // Є.Є. Кравцова, – Токмак : ФЕНІКС, 1993. – 256с.
26. Кулагіна І.Ю. Вікова психологія (Розвиток дитини від народження до 17 років) // І.Ю. Кулагіна, – Москва : УРАО, 1997. – 176 с.
27. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи: [монографія] // І. Любарська.– Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 17. – 72 с.
28. Марченко Н.А. Формування навичок міркування у дітей 5-6-річного віку // Н.А. Марченко, Херсон : РІПО, – 2001. – № 2. С. 18-20.
29. Мухіна В.С. Шестирічна дитина в школі // В.С. Мухіна, – Москва : Сфера, – 1986. – 115 с.
30. Мухіна В.С. Психологія дитинства і отрочтва // В.С. Мухіна, – Москва : Сфера, – 1998. – 448 с.
31. Немов Р.С. Психология: учеб. Для студ. Пед. Вузов: В 3 кн. – 3-е изд.- Москва : Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 632 с.
32. Ніжегородцева Н.В. Психолого-педагогічна готовність дитини до школи. // Н.В. Ніжегородцева, В.Д. Шадріков – Москва : Книга, 2001. – 256 с.
33. Овчарова Р.В. Практична психологія в початковій школі // Р.В. Овчарова – Москва : Сфера, 1996. – 240 с.
34. Покроєва Л.О. Проблема підготовки до навчання шестилітніх першокласників // Л.О. Покроєва, Київ : Початкова школа. – 2000. – № 1. – С. 7-9.
35. Проскура О.О. Підготовка дитини до розумової праці у школі // О.О. Проскура, Київ : Початкова школа. – 1997. – № 10. – С. 29-38.
36. Степанова М.І. Що таке «шкільна зрілість»? Довідник для батьків майбутнього першокласника // М.І. Степанова – Москва : ФОРУМ: ИНФРА, 1999. – 48 с.
37. Стадненко Н.А. Формування розумових дій у процесі підготовки дитини до навчання в школі // Н.А. Стадненко, Т.В. Ілляшенко, А.Р. Обухівська, Київ : Початкова школа. – 2002. – №9. С. 58-61.
38. Фридман Л.М. Психологический справочник учителя / Л.М. Фридман, И.Ю. Кулагина. – М., 1991. – 288 с.

39. Фурман А.В. Проектування змісту і структури електронного навчально-книжкового комплексу для учнів початкової школи / Анатолій Васильович Фурман, Андрій Несторович Гірняк, Галина Степанівна Гірняк, Тамара Козлова // Вітакультурний млин. – 2014. – Модуль 16. – С. 29-39.

40. Хрестоматія по возрастной и педагогической психологии / под ред. И.И. Ильцова, В.Я. Ляудис – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 304 с.

41. Цукерман Г.О. Адаптація першокласників к школьній жити // Г.О. Цукерман, К.Н. Поливанова, Москва : Слово – 2002. – № 6. – С. 30-54.

42. Шевченко Т.А. Вчимося фантазувати. Дошкільне виховання // Т.А. Шевченко, Київ : Світич – 1996. – №4. – С. 18-19.

ДЛЯ НОТАТОК

